

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1929.

Andra kammaren.

Nr 25.

Onsdagen den 10 april.

Kl. 11 f. m.

Förhandlingarna leddes vid detta sammanträde av herr förste vice talmannen.

§ 1.

Justerades protokollet för den 4 innevarande april.

§ 2.

Föredrogs var för sig de på kammarens bord liggande motionerna; och remitterades därvid

till bevillningsutskottet motionerna:

nr 424 av herr *Lovén m. fl.*; och

nr 425 av herr *Weibull*;

till statsutskottet motionerna:

nr 426 av herr *Holmgren*;

nr 427 av herrar *Hedlund* i Östersund och *Lagerkwist*;

nr 428 av herr *Olsson* i Österbo;

nr 429 av herr *Wallerius m. fl.*;

nr 430 av herrar *Lindqvist* i Stockholm och *Carleson*; och

nr 431 av herr *Dahlén m. fl.*;

till behandling av lagutskott motionerna:

nr 432 av herr *Hage*; och

nr 433 av herr *Brännberg m. fl.*;

till jordbruksutskottet motionerna:

nr 434 av herr *Lindberg*; och

nr 435 av herr *Lövgren*; samt

till statsutskottet motionen nr 436 av herr *Lövgren*.

§ 3.

Vidare föredrogs herr *Johansson*s i Uppmälby vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet få framställa spörsmål angående anbefalld utredning rörande Åkers styckebruks rekognitionsskog; och blev berörda anhållan av kammaren bifallen.

§ 4.

Härefter föredrogs, men bordlades åter konstitutionsutskottets utlåtanden nr 9—13, statsutskottets utlåtande nr 8 och sammansatta stats- och bankoutskottets utlåtande nr 1.

Andra kammarens protokoll 1929. Nr 25.

§ 5.

Fortsattes den vid kammarens sammanträde nästlidna gårdag avbrutna föredragningen av statsutskottets utlåtande, nr 4, angående regleringen för budgetåret 1929/1930 av utgifterna under riksstatens fjärde huvudtitel, innefattande anslagen till försvarsdepartementet.

Punkten 42.

Utskottets hemställan bifölls.

*Ang. anslag
för försök
med infanteri-
kanoner.*

Punkten 43, angående anslag för försök med infanterikanoner.

Kungl. Maj:t hade under punkten 48 av förevarande huvudtitel föreslagit riksdagen att för försök med infanterikanoner för budgetåret 1929/1930 anvisa ett extra reservationsanslag av 80,000 kronor.

Utskottet hemställde, att Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslag icke måtte av riksdagen bifallas.

Vid denna punkt hade reservation avgivits av herrar *Widell, Bergqvist*, andre vice talmannen *C. Petrus V. Nilsson, Hammarskjöld, Thelin*, andre vice talmannen *Nilsson* i Bonarp, *Olsson* i Kullenbergstorp, *Olsson* i Blädinge, *Holmgren* och *Anderson* i Storegården, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen — — — lika med Kungl. Maj:t — — — 80,000 kronor.

Sedan punkten föredragits, anförde:

Herr **Holmgren**: Herr talman! Erfarenheten från det avslutade världskriget har pekat på nödvändigheten av att anskaffa infanterikanoner. Man har i utlandet gjort många och långvariga försök med att framkalla en typ, som är lämplig för detta vapen, men hittills har man inte hunnit fram till målet på något håll. Det är emellertid av allra största betydelse, att man i tid får börja experimentera ut en sådan typ, som är lämplig för oss, ty vi kunna i detta fall inte lita oss till de typer, som komma fram i utlandet, på grund av vår terrängs säregna beskaffenhet och på den grund, att våra artilleriregementen äro till antalet så få, att man måste ge alldeles särskilda uppgifter åt dessa kanoner. Nu kan inte försök med sådana kanoner inrymmas inom det vanliga anslaget för försök, utan Kungl. Maj:t har för detta fall begärt ett särskilt anslag.

Jag yrkar, herr talman, bifall till den reservation, som är knuten vid denna punkt i utlåtandet.

Herr **Jönsson** i Revinge: Herr talman! Den föregående talaren erkände ju, att frågan om infanterikanoner ännu befinner sig på förberedelsernas stadium. Man har inte någonstades lyckats utexperimentera för detta speciella ändamål lämpliga kanoner. Under sådana förhållanden undrar jag, om man inte borde avvakta, vad utvecklingen bär i sitt sköte i detta avseende, och då nu därtill kommer, att i den plan för nyanskaffning, som beslöts 1925, ingå även kanoner till infanteriet, tycker jag, att med detta anslag borde kunna anstå åtminstone tills vidare. Därför ber jag, herr talman, att få yrka bifall till statsutskottets förslag.

Vidare yttrades ej. Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den vid punkten fogade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkten 44, angående anslag till förberedelser för modernisering och nyanskaffning av fältartillerimateriel.

Under punkten 49 av förevarande huvudtitel hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att till förberedelser för modernisering och nyanskaffning av fältartillerimateriel för budgetåret 1929/1930 anvisa ett extra reservationsanslag av 380,000 kronor.

*Ang.
anslag till för-
beredelser för
modernisering
och
nyanskaffning
av fältartilleri-
materiel.*

Utskottet hemställde, att Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslag icke måtte av riksdagen bifallas.

Uti en vid denna punkt avgiven reservation hade samma ledamöter av utskottet, vilka på sätt ovan omförmäls vid nästföregående punkt, reserverat sig, förklarat sig anse, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte — — — lika med Kungl. Maj:t — — — 380,000 kronor.

Efter föredragning av punkten yttrade:

Herr Holmgren: Herr talman! Den fråga, som vi nu börja att diskutera, är, såvitt jag förstår, nära nog den viktigaste frågan under fjärde huvudtiteln i år.

Vårt fältartilleri är, som vi alla veta, i mycket hög grad i behov av en modernisering eller förnyelse. Att helt ombeväpna vårt artilleri skulle gå till ett belopp av omkring 60 miljoner kronor. Nu har i stället framkommit ett förslag att konvertera och modernisera vår gamla materiel för ett vida mindre belopp. Då man nu går in för detta förslag, som regeringen framlagt, kommer man därigenom att inbespara en del av detta stora belopp av 60 miljoner kronor, som eljest, det måste vi väl ändå vara ense om, inom en ganska nära framtid kommer att bli nödvändigt för att hålla vår materiel i det skick, som den bör vara.

Sålunda finner jag för min del, att Kungl. Maj:ts förslag på denna punkt är väl avvägt, och jag yrkar därför bifall till reservationen.

Herr Törnkvist i Karlskrona: Herr talman! Jag vet inte, om jag skall fatta den siste ärade talarens yttrande så, att om vi bevilja detta anslag för vissa förberedelser och undersökningsarbeten, vi då skulle slippa ifrån de 60 miljoner kronor för ombeväpning av fältartilleriet, som här ställas i utsikt. Om det kan fattas på det sättet, skulle det nästan vara klokt att gå på reservationen, men så ligger väl ändå inte frågan. Snarare är det väl på det sättet, att det är en förberedelse till de 60 miljonerna, d. v. s. ett arbete för att söka utexperimentera det lämpligaste, innan man griper sig an den stora anskaffningen.

Detta spörsmål är ju av den betydande omfattning, att statsutskottets majoritet har funnit det lämpligt att ytterligare avvakta tiden, innan man ger sig in på denna sak. Det är ju inte länge sedan det senaste försvarsbeslutet fattades, då även detta spörsmål var uppe till granskning och behandling. Det föranledde då icke några åtgärder i annan mån i fråga om anskaffning av artillerimateriel än det anslag, som med sin tiondel beviljades under gårdagen.

Jag hemställer, herr talman, att kammaren på denna punkt måtte bifalla utskottets förslag.

Chefen för försvarsdepartementet herr statsrådet **Malmberg:** Herr förste vice talman! En talare i lördagens debatt påpekade, att redan under försvarsrevisionen framhölls med skärpa nödvändigheten av att vårt fältartilleri undergick modernisering. Nämnde talare sade också, att, ställda inför valet, huruvida man i främsta rummet ville ha viss nytillkommen modern artilleri-

Ang.
anslag till för-
beredelser för
modernisering
och
nyanskaffning
av fältartilleri-
materiel.
(Forts.)

materiel eller ett anslag rörande allmän nyanskaffning av fältkanoner, vederbörande tillkallade sakkunniga framhållit, att den moderna materielen i övrigt vore det viktigaste, en uppfattning, som jag helt delar, även om jag ställer mig tvivlande till, såsom samme talare tycks hålla före, att experterna i fråga i detta fall kunnat ge några utfästelser, att frågan icke skulle komma upp under tiden. Genom förhållandenas makt kommer emellertid denna tioårsperiod att helt förflyta, innan det kan bli fråga om någon ombeväpning och även innan det kan bli fråga om någon allmän modernisering av vårt fältartilleri. Samme talare meddelade också några siffror, som voro desamma, som jag strax förut anförde i första kammaren, nämligen att en modern fältartillerikanon numera beräknas kunna skjuta ända upp till 10,000 à 20,000 skott, och att våra kanoner ännu icke skjutit mer än ungefär 2 till 3,000 skott. Vår kanon av modell 1902 konstruerades vid en tid, då eldledningen måste ske genom observationer med tillhjälp av kikare o. s. v. från marken, och då det icke var möjligt särskilt i vår terräng att utsträcka elden utöver 4 à 5 kilometer. Vi hade därför då icke något som helst behov av att komma upp till större skottvidder. De moderna eldledningsmetoderna med hjälp av flygplan och akustiska apparater o. s. v., tillåta noggrann eldledning på vilket avstånd som helst. Under sådana omständigheter är det helt naturligt, att den, som är beväpnad med mycket långskjutande pjäser, har ofantliga fördelar framför den, som endast har kortskjutande sådana, icke blott i så måtto, att elden kan tidigare öppnas, och att således den sida, som har de mera kortskjutande kanonerna, måste uthärda fientlig eld under en halv mils framryckning, då det egna artilleriet icke alls kan hjälpa till, utan även därigenom, att de långskjutande kanonernas egenskaper i förening med att pjäsen inom lavetten hastigt kan vridas åt ena eller andra hållet göra, att elden kan koncentreras mot den del av slagfältet, där vid varje tillfälle artilleriunderstöd är mest nödvändigt. Det ligger ju i öppen dag, vilken ofantlig betydelse detta måste ha i en armé, där artilleriet är så fåtaligt som det är hos oss.

Det är således två egenskaper, som vi måste taga hänsyn till. Den ena är den utsträckta skottvidden, den andra möjligheten av eldens omriktning hastigt i sidled utan att man därför behöver flytta på hela lavetten med den nedgrävda s. k. svansspaden.

Meningen med de försök, som nu skulle verkställas, är att få en lavett, som dels tillåter större elevation av eldröret, dels denna större frihet i sidled. Prövningen av frågan, huruvida en ombyggnad av lavetterna, vilken skulle draga en kostnad för vårt fältkanonartilleri approximativt beräknat till 3½ à 4 miljoner kronor, är ekonomiskt berättigad, beror på, huru mycket ytterligare påfrestning kanonernas eldrör tåla. Vi ha icke varit i tillfälle att göra så genomgående skjutningar. De siffror, jag omnämnde, 10 à 20,000, hänföra sig till utländsk artillerimateriel. Det anslag, som nu begäres, är avsett för anskaffande dels av ett par provlavetter, dels av ammunition till ett mycket stort antal skott, varigenom man skulle bli i tillfälle att provskjuta en à två pjäser. Genom en sådan provskjutning anser man sig vinna tillräcklig erfarenhet, ty vårt svenska stål i våra pjäser är synnerligen homogent, och man kan på grundval av dessa försök bedöma, huruvida en ombeväpning av vårt fältartilleri skulle löna sig. En fullständig nybeväpning av det lätta fältkanonartilleriet skulle gå på i runt tal 30 miljoner kronor. De 60 miljonerna, vilka omnämnts såväl i propositionen som här i debatten, gälla hela fältartilleriet, således även haubitser m. m.

Jag vill i detta sammanhang påpeka, att ombeväpningen av fältartilleriet är en sak, som ganska regelbundet återkommer. Våra egna siffror för den närmast föregående tiden ställa sig i detta fall på följande sätt. År 1881 skedde en ombeväpning; nästa ombeväpning skedde redan 1902, således endast

20 års mellanrum. Vi äro nu uppe i 27 års mellanrum, men tack vare de nya s. k. progressiva kruten blir påfrestningen på eldrören relativt mycket mindre. Som jag nämnde ha vi ännu så länge icke tagit ut mera än vad vi kunna hoppas vara högst en femtedel av våra eldrörs kapacitet. Vi kunna således, därest vi få dem i tillräcklig grad moderniserade, sannolikt för en ganska lång tid framåt reda oss med den materiel, som vi redan ha.

Det nu begärda anslaget är sålunda avsett för dessa prov. Proven i fråga komma att taga en väsentlig tid i anspråk. Misslyckas de, måste vi i stället gå över till andra prov, som säkerligen måste pågå under flera år. En ombeväpning skulle således under alla förhållanden bli uppskjuten till på andra sidan tioårsperioden för engångskostnaderna.

Den talare, som jag nyss nämnde, framhöll under lördagens debatt, att under kriget fanns det kanoner, som dels sköto kort och dels långt. I Sverige är tyvärr förhållandet det, att det med undantag av ett litet fåtal av de tyngsta pjäserna endast finnes kanoner, som skjuta för kort, vilket för en armés stridsvärde är av synnerligen allvarlig karaktär.

Herr Törnkvist i Karlskrona: Herr talman! Det kan väl, såvitt jag förstår, här inte gärna vara fråga om, att vi skulle ge oss in på en tävlan med exempelvis Europas stormakter om att anskaffa kanoner med samma skottvidd som dessa inriktat sig på. Vi ha naturligtvis i varje fall rätt, men kanhända också skyldighet att ej ställa våra anspråk lika vidlyftigt, som man kanske skulle nödgas göra, om man uteslutande lade militära synpunkter på frågan.

I vårt land har man ju varit van vid att förknippa denna militära synpunkt med de ekonomiska synpunkterna, och dessa ha ju inte under det sista decenniet spelat minsta rollen. Det borde väl kunna sägas med mycket starkt fog, att en sådan politik varit klok. Jag kan och vill givetvis icke taga upp en debatt om frågan om det högre värdet från militär synpunkt sett av kanoner av den skottvidd, som herr statsrådet här har påpekat. När herr statsrådet talade om förnyelseperioder på 20 år och han nämnde åren 1881 och 1902, vore väl förhållandena även i vårt land något litet annorlunda än de varit en god del av den tid, som räknas från 1902. Jag vill erinra herr statsrådet om, att så sent som 1924, d. v. s. 22 år efter 1902, läste vi i en statsverksproposition på denna punkt följande: »Med hänsyn till de därmed förenade kostnaderna har jag liksom försvarsrevisionen icke funnit mig kunna ifrågasätta anskaffande av tungt artilleri eller modernisering av artillerimaterielen.» Det läste vi i en statsverksproposition 1924, och den huvudtiteln var underskriven av en ledamot av den Tryggerska ministären. Det var 22 år efter 1902. Därav kan man draga slutsatsen, att även denna regering hade gått in på att spänna ut förnyelseperioden utöver den längd, som man skulle kunna säga vara begränsad av åren 1881 och 1902.

För övrigt lär väl icke det verkliga läget utan vidare kunna skylas över av den vagt förespeglade utsikten, att experiment av denna beskaffenhet måhända skulle kunna skjuta undan de större utgifterna. Denna utsikt kan väl i varje fall icke anses vara så betydande, att man icke skulle behöva göra en närmare granskning och en granskning från andra utsiktspunkter än som äger rum vid en departementsbehandling. Fråga är väl, om icke det här är ett av de spörsmål, som kunna skjutas fram som motivering för en allsidig utredning av försvarsfrågan. Nu har man avvisat en sådan allsidig utredning. Jag vet icke, om överhuvud de, som varit med om den allsidiga utredningen, kunna sadla in på vägen att låsa sig fast för utgifter av denna signalerade beskaffenhet. Jag för min del är dock icke beredd på det och förvisso icke heller statsutskottets majoritet.

Jag ber ännu en gång, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Ang.
anslag till för-
beredelser för
modernisering
och
nyanskaffning
af fallartilleri-
materiel.
(Forts.)

Ang.
anslag till för-
beredelser för
modernisering
och
nyanskaffning
av fältartilleri-
materiel.
(Forts.)

Chefen för försvarsdepartementet herr statsrådet **Malmberg**: Herr förste vice talman! Även med risk att synas något ofta uppträda i denna debatt kan jag icke underlåta att på ett par punkter taga upp till granskning vad herr Törnkvist i Karlskrona senast framhöll. Det är just hänsynen till sparsamheten, som har förmått arméförvaltningens artilleridepartement och regeringen att gå på denna metod att göra ett försök, huruvida icke med bibehållande av vårt gamla artilleri vi dock kunna något så när reda oss. Det är icke fråga om någon tävlan med Europas stormakter. De hava för länge sedan gjort en fullständig och dyrbar ombeväpning, varigenom de kommit vida längre än vi med den nu föreslagna moderniseringen kunna komma. Men de små staterna kunna, som herr Törnkvist i Karlskrona nämnde, icke upptaga tävlan med de stora makterna. Jag vill dock nämna, att Holland och Schweiz hava gått in för just den modell, som vårt artilleridepartement nu föreslår, att även vi skola försöka.

Genom en sådan anordning skulle vi sålunda på ett sätt, som tidigare icke varit prövat, kunna på ett verkligt ekonomiskt sätt komma ifrån ombeväpningen.

För att ytterligare nämna något om perioderna vill jag angiva några data angående det svenska artilleriets ombeväpning under det senaste århundradet. Ombeväpningar hava ägt rum åren 1803, 1831, 1863, 1881 och 1902. Vi närma oss sålunda snart maximitiden för en ombeväpningsperiod, sådana de hittills varit, och innan vi äro färdiga, komma vi att hava överskridit denna maximitid.

Vad herr Törnkvist i Karlskrona nämnde om innehållet i 1924 års statsverksproposition avsåg en fullständig ombeväpning, ty då hade ännu ingen kommit på tanken att genom en sådan provisorisk och billig åtgärd, som det här är fråga om, komma ifrån ombeväpningen. Under sådana omständigheter gällde just det uttalande av försvarsrevisionen, som jag förut nämnde, att vi kunde icke i den situation, som vi då hade, och med nödvändigheten att skaffa luftvärnsmateriel med flera dyrbara moderna anordningar, också gå in för en dyrbar ombeväpning samtidigt, utan denna måste skjutas på framtiden. Här gäller det däremot en relativt ringa utgift för att anställa försök, huruvida vi icke kunna för avsevärd tid framåt reda oss med denna begränsade anordning i stället för en fullständig ombeväpning.

Herr **Holmgren**: Herr talman! Endast en kort replik till min ärade kollega på blekingebänken. Herr Törnkvist framhöll som sin mening, att vi omöjligt kunna tävla med främmande stormakter i fråga om skottvidden på kanonerna. Jag tror, att det är en oriktig uppfattning, som herr Törnkvist fått. Det är alldeles nödvändigt för oss, därest vi skola kunna verksamt försvara oss, att varje enhet inom försvaret är lika god som varje enhet inom motståndarens försvar. Men i fråga om antalet enheter kunna vi givetvis icke tävla med en fiende. Således, varje kanon måste vara lika god och nå lika långt som fiendens. Annars blir försvaret icke mycket värt. Vi kunna tänka oss den situationen, att fienden uppträder i landet och placerar det långskjutande artilleriet på sådant avstånd från våra kanoner, att han själv skjuter ned varje pjäs med dess bemanning och allt, utan att våra pjäser kunna besvara elden. Det är sålunda uppenbart, att varje enhet måste vara lika god som motståndarens. I fråga om antal komma vi däremot alltid att vara underlägsna. Det beror till syvende och sist på, hur vi utnyttja våra enheter, huruvida vi komma att hava framgång eller lida nederlag.

Herr **Ekman**: Herr talman! Jag vill säga ett par ord gent emot försvarsministern. Då han av förhandlingarna i första kammaren tvingats att gå dit skall jag likväl i alla fall be att få erinra om det, som jag närmast tänkte anföra.

Som herrarna hörde av herr statsrådets framställning, anslöt den, i vad den avsåg redogörelsen för läget, till de upplysningar, som jag lämnade i lördags rörande denna frågas läge. Jag vill emellertid mot honom säga, att det var icke på frågans tidigare stadium tal enbart om alternativet nybeväpning eller icke, utan det var även fråga om modernisering av den tyngre artillerimaterielen. Denna fråga var uppe likaväl tidigare som nu. Det är således icke ett nyss från arméförvaltningen framkommet förslag, att man skulle tänka sig att gå fram den vägen, ty både det ena och det andra av dessa alternativ ha prövats också i tidigare skeden.

Försvarsministern yttrade vidare, att, då de sakkunniga ställdes inför valet mellan en engångskostnad, uttagen under 10 år, för en mängd nya materiel på olika områden eller ombeväpning av vårt fältartilleri, valde de den nämnda engångskostnaden och »det med rätta». Men han tillade, att naturligtvis utfäste de sig därmed icke att under den tioårsperiod, under vilken engångskostnaden skulle utgå, avstå från att återkomma med anspråk på detta område. Jag har heller icke velat göra gällande, att de förbundo sig till att avstå från önskemål rörande artillerimaterielen. Ty man fick nog göra sig beredd på, att önskemål därom under denna tioårsperiod kunde komma att från militärt håll framställas. Men de på vårt håll, som deltog i den åsyftade behandlingen av detta ärende, kommo till den slutsatsen, att under den tioårsperiod, då i anslutning till härordningsreformen nyanskaffning på en hel del områden behövde göras, måste man räkna med, att denna sak måste anstå. Det var icke bara på vänstersidan, som man kom till detta resultat. Jag ber att få erinra om, att i 1924 års proposition rörande ny härordning ägnades åt denna fråga av den dåvarande regeringen uppmärksamhet, dock endast i ett par tre rader. Jag tror, att herr Törnkvist i Karlskrona anförde de raderna. De gingo därpå ut, att den Tryggerska regeringen med hänsyn till kostnaden »funnit sig icke kunna ifrågasätta anskaffning av tungt artilleri eller modernisering av artillerimaterielen». Det är sålunda den slutsats, vartill den regering, som 1924 framlade sitt förslag, kom i denna fråga. Således precis samma resultat, vartill vi andra kommit. Jag förmodar, att man på vissa håll trodde, att man skulle kunna, med anledning av den ståndpunkt, som jag representerar, göra sig kvick på min bekostnad, därför att jag, som man uttryckt det, »pratade ren smörja» i detta ärende — de anspelningarna hava icke framkommit inom riksdagen utan i högerkretsar utanför densamma — men då kan jag i det fallet med fog genmäla, att man med dessa anspelningar träffar i första hand dem, som i 1924 års regering bedömde denna fråga på precis samma sätt som vi andra senare meddelat oss göra.

För övrigt vill jag säga, att jag mot försvarsministerns erinringar därom, att en ombeväpning naturligtvis ur militär synpunkt är av stor betydelse, icke vill göra någon invändning, utan att jag i stort sett ansluter mig till det resonemang, som han förde om betydelsen av denna sak. Men det ligger till här som på åtskilliga andra områden så, att vi få avstå från det önskvärda för att erhålla det oundgängliga.

Till herr Holmgren, som yttrade, att han måste ställa sig på ståndpunkten, att även om man icke disponerar så många enheter som en eventuell motståndare, så bör dock varje enhet representera samma stridsvärde, vill jag säga, att de små nationerna få nog allt emellanåt avstå från det kravet. Jag vill erinra herr Holmgren därom, att ehuru vi ha en i förhållande till storleken ganska god pansarbåtstyp, så vet nog herr Holmgren lika bra som jag, att en sådan pansarbåt får gå emot motståndarnas enheter av slagfartyg, som både i fråga om skottvidd och skottverkan äro väsentligt överlägsna. Skulle man föra det resonemanget som man ibland får höra att man skall avstå på varje punkt, där man icke kan nå upp till det mest verkningsfulla, som motståndaren kan prestera, så skulle det innebära, att man icke borde göra något försök

Ang.
anslag till för-
beredelser för
modernisering
och
nyanskaffning
av fältartilleri-
materiel.
(Forts.)

Ang.
anslag till för-
beredelser för
modernisering
och
nyanskaffning
av fältartilleri-
materiel.

alls på någon dylik punkt. Jag vill erinra om risken i att föra det resonemanget, här som på andra områden. Man måste nog förorda, att om man icke överallt kan nå det, som är fullt jämförbart med motståndarens, så får man nöja sig med det, som i och för sig är gott och användbart.

Jag tillåter mig, herr talman, att med dessa ord hemställa om godkännande av utskottets förslag.

(Forts.)

Herr Holmström: Herr talman! I lördagens debatt fällde herr Ekman ett yttrande, som väckte stor uppmärksamhet. Han förklarade helt framt, att vårt artilleri vore fullt dugligt. Jag kommer icke ihåg orden, men andemeningen var denna. Jag vill nu bara konstatera, att herr Ekman i dag gått från denna uppfattning. Ty han har erkänt, att i både herr försvarsministerns och herr Holmgrens anföranden beträffande artilleriets underlägsenhet i förhållande till främmande makters ligger ett visst berättigande. Jag har endast velat konstatera detta, eftersom det väckt stor uppmärksamhet, att han i lördags påstod, att artilleriet var dugligt. Jag fick för min del den uppfattningen av herr Ekmans anförande, att det egentligen var själva smällen, då man rycker av skottet, som för honom var huvudsaken, men icke effektiviteten med själva skottet.

Herr Ekman: Herr talman! Det förefaller, som om »smällarna» skulle bedöva åtskilliga här i kammaren, så att de varken höra eller se, vad som sker omkring dem. Jag sade på lördagen, liksom senare, att vårt artilleri vore i och för sig ett gott och väl användbart artilleri, men att det icke hade den skottvidd som man numera med förändrad eldledning anser önskvärt. Jag ber att få hänvisa herr Holmström till det stenografiska referatet rörande vad mitt yttrande innebar.

Härmed var överläggningen slutad. Herr förste vice talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den vid punkten fogade reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Herr Holmgren begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes samt anslogs:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 44 av utskottets förevarande utlåtande nr 4, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den vid punkten fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan i förevarande punkt.

Punkten 45, angående anslag för anskaffning av signalmateriel.

I enlighet med vad Kungl. Maj:tt föreslagit uti punkten 50 av förevarande huvudtitel hemställde utskottet, att riksdagen måtte för anskaffning av signalmateriel för budgetåret 1929/1930 anvisa ett extra reservationsanslag av 100,000 kronor.

Ang.
anslag för
anskaffning av
signalmateriel.

Vid punkten var emellertid fogad reservation av herrar *Olof Olsson, Johan Nilsson i Malmö, Rydén, Walles, Pauli, Anderson i Råstock, Törnkvist i Karlskrona, Wigforss, Ward och Högström*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte för anskaffning av signalmateriel för budgetåret 1929/1930 anvisa ett extra reservationsanslag av 50,000 kronor.

Ang.
anslag för
anskaffning av
signalmateriel.
(Forts.)

Punkten föredrogs. Därvid anförde:

Herr **Törnkvist** i Karlskrona: Herr talman! Vid denna punkt hava utskottets socialdemokratiska ledamöter avgivit en reservation, som innebär, att det av Kungl. Maj:t för här ifrågavarande ändamål beräknade anslaget av 200,000 kronor skulle fördelas på fyra år i stället för, såsom Kungl. Maj:t föreslår, på två år och sålunda i denna budget upptagas med 50 000 kronor i stället för 100,000 kronor. Det förefaller reservanterna, att summan 50,000 kronor vore den riktiga just med hänsyn till att detta anslag tidigare en gång har varit upptaget. Anslaget utgick under budgetåret 1925/1926 med 100,000 kronor. Men trots framställningar därom har Kungl. Maj:t under budgetåren 1927/1928 och 1928/1929 icke funnit anledning upptaga detta anslag. Jag skulle förmoda, att vid granskning av här föreliggande behov regeringen under dessa år icke funnit det vara så trängande, att det behövde upptagas. Då förefaller det verkligen något märkligt, att hela den summa, som upptogs sista gången någonting beviljades på detta anslag, nu skulle behöva upptagas. Det förefaller riktigt med en fördelning av detta anslag på fyra år i stället för på två, varigenom man i budgeten sparar 50,000 kronor.

Jag hemställer därför om bifall till den reservation, som återfinnes nederst på sidan 99 i detta utskottsutlåtande.

Herr **Holmgren**: Herr talman! Utskottet har på denna punkt velat tillmötesgå Kungl. Maj:ts krav på medel för påskyndande av anskaffning av signalmateriel och därmed visat, att det ställer sig på den ståndpunkten, att en anskaffning i större kvantiteter måste komma att innebära ekonomiska fördelar.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan på denna punkt.

Vidare yttrades ej. Efter av herr förste vice talmannen givna propositioner å de under överläggningen förekomna yrkandena biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna 46—60.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Härefter föredrogs *punkten 61*, angående engångskostnader för anskaffning av ingenjörmateriel; och yttrade därvid:

Ang.
anskaffning
av ingenjör-
materiel.

Herr **Holmgren**: Herr talman! I fråga om detta anslagskrav gäller det samma, som förut blivit framhållet under frågan om anskaffning av luftvärnsmateriel och signalmateriel, nämligen att en större anskaffning på en gång medför ekonomisk fördel, och jag vill endast med dessa korta ord yrka bifall till reservationen.

Herr **Törnkvist** i Karlskrona: Jag hemställer, herr talman, om bifall till utskottets förslag. Det skulle måhända kunna göras den stilla invändningen, att det kanske knappast är lämpligt att i planläggningen för anskaffning av krigsmateriel infoga den ekonomiska förtjänstsynpunkten i inköpsavseende, så

Ang.
anskaffning
av ingenjör-
materiel.
(Forts.)

som i dagens debatt skett, ty den kanhända avsevärt förrycker de grunder, efter vilka anslagen varje år skola fastställas.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad samt herr förste vice talmannen givit propositioner å de därunder gjorda yrkandena, blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

Punkterna 62—67.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 68 och 69.

Lades till handlingarna.

Punkten 70.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 71 och 72.

Lades till handlingarna.

Punkten 73.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 74.

Lades till handlingarna.

Punkterna 75—77.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Ang. de
värnpliktigas
avlöning.

Vid härpå skedd föredragning av *punkten 78*, angående anslaget till de värnpliktigas avlöning, anförde:

Herr **Holmgren**: Herr talman! Kammaren har redan under punkt 13 i detta utskottsbetänkande uttalat sig angående den lämpliga mängd av ersättningsreservister, som bör inkallas för armén. Man har sålunda ingen anledning tro, att kammaren kommer att intaga en annan ståndpunkt, när det nu gäller marinen. Jag vill i alla fall framhålla, att beträffande kustartilleriet behöver detta ytterligare ersättningsmanskap. Det är intet nytt krav, som här framkommer. Redan 1925 förklarade man från ansvarigt håll, att det vore alldeles omöjligt att reda sig med den fåtaliga ersättningsreserv, som var uttagen till kustartilleriet. En befälhavare, som har att fördela sitt manskap, måste naturligtvis i första rummet se till att få folk till övningarna i den omfattning, som är önskelig; först i andra rummet kommer handräckning och därefter i tredje rummet bevakningen. Nu är förhållandet det, att dessa ersättningsreservister, som begäras för kustartilleriet, äro avsedda icke blott för handräckning utan även för bevakning. Man måste säga, att när kustartilleriet har sig anförtrodd vården av en massa dyrbar materiel, är det oklokt att icke bevilja den personal, som erfordras för materielens nödiga bevakning och översyn.

Jag vill på den grund hemställa om bifall till den vid utskottets betänkande fogade reservationen.

Herr **Törnkvist** i Karlskrona: I fråga om ersättningsreserven är det ju så, att utskottets förslag innebär en ökning av antalet tjänstgöringsdagar ifrån

62,000 till 70,000, sålunda med 8,000 tjänstgöringsdagar, uteslutande vid kustartilleriet.

*Ang. de
värnpliktigas
avlöning.
(Forts.)*

Jag hemställer, herr talman, om bifall till utskottets förslag.

Vidare yttrades ej. Efter av herr förste vice talmannen framställda propositioner å de yrkanden, som under överläggningen förekommit, biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna 79—84.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 85.

Lades till handlingarna.

Punkterna 86 och 87.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 88, angående anslaget till kustartilleriets krigsberedskap och övningar.

*Ang.
kustartilleriets
krigsberedskap
och övningar.*

I överensstämmelse med Kungl. Maj:ts uti punkten 97 av förevarande huvudtitel gjorda framställning hemställde utskottet, att riksdagen måtte i riksstaten för budgetåret 1929/1930 upptaga ordinarie reservationsanslaget till kustartilleriets krigsberedskap och övningar med oförändrat belopp, 500,000 kronor.

Beträffande denna punkt hade förenämnda, under punkten 45 angivna reserver förklarar sig anse, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte minska ordinarie reservationsanslaget till kustartilleriets krigsberedskap och övningar, nu 500,000 kronor, med 75,000 kronor till 425,000 kronor.

Punkten föredrogs. Därvid yttrade:

Herr **Törnkvist** i Karlskrona: Även på denna punkt hava de socialdemokratiska ledamöterna i statsutskottet avgivit en reservation, däri det yrkas, att här ifrågavarande anslag skall utgå med 425,000 kronor i stället för nu utgående 500,000 kronor. 1925 års beslut innebar ett anslag av 350,000 kronor för de utgifters tillgodoseende, som det här är fråga om, och vi föreslago för ett par år sedan och likaledes i fjol, att siffran skulle fixeras till 425,000 kronor. Ingenting synes oss hava inträffat, som kan ge anledning att föreslå något annat belopp, då vi tro, att det av oss föreslagna beloppet bör vara tillräckligt för tillgodoseende av det föreliggande behovet enligt de synpunkter, som legat till grund för 1925 års försvarsbeslut.

Jag hemställer om bifall till denna reservation.

Herr **Holmgren**: Herr talman! Det ifrågavarande anslaget var uppenbarligen för knappt beräknat i 1925 års organisation, och därför uppräknades anslaget i fjol, då herr Rosén var försvarsminister, och fixerades då till samma belopp, som Kungl. Maj:t nu äskar. Ingenting har inträffat sedan i fjol, som kan berättiga kammaren att intaga en annan ståndpunkt, än den då gjorde.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt,

Ang.
kustartilleriets
krigsberedskap
och övningar.
(Forts.)

dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes likväl av herr Törnkvist i Karlskrona, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes samt anslogs:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 88 av utskottets förevarande utlåtande nr 4, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan i förevarande punkt.

Punkten 89.

Lades till handlingarna.

Punkten 90, angående anslaget till underhåll av flottans fartyg och byggnader m. m.

Kungl. Maj:t hade under punkten 99 av förevarande huvudtitel föreslagit riksdagen att upptaga ordinarie reservationsanslaget till underhåll av flottans fartyg och byggnader m. m. med oförändrat belopp, 6,500,000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft de lika lydande motionerna nr 61 inom första kammaren av herrar *Johan Peter Johansson* och *Enhörning* samt nr 223 inom andra kammaren av herr *Sandström m. fl.*, vari föreslagits, att riksdagen för utrustning av Gustavsviks örlogsdepås dockanläggning för budgetåret 1929/1930 ville bevilja ett extra reservationsanslag av 36,000 kronor.

Utskottet hemställde,

a) att riksdagen måtte minska ordinarie reservationsanslaget till underhåll av flottans fartyg och byggnader m. m., nu 6,500,000 kronor, med 600,000 kronor till 5,900,000 kronor;

b) att motionerna I: 61 och II: 223 måtte anses besvarade genom vad utskottet i fråga om dessa motioner i sitt utlåtande anförde.

Vid denna punkt hade reservation avgivits av herrar *Widell*, *Bergqvist*, *Hammar skjöld*, *Thelin*, andre vice talmannen *Nilsson* i Bonarp, *Olsson* i Blådinge, *Holmgren* och *Anderson* i Storegården, vilka ansett att utskottet bort hemställa,

a) att riksdagen måtte — — — lika med Kungl. Maj:t — — — 6,500,000 kronor; samt

b) att motionerna I: 61 och II: 223 måtte anses besvarade genom reservationernas hemställan under mom. a).

Sedan punkten föredragits, anförde:

Herr **Holmgren**: Herr talman! På denna punkt i utskottets utlåtande riktar utskottet ett ganska kännbart slag mot flottan, när utskottet vill beskära

Ang.
underhåll av
flottans fartyg
och byggnader
m. m.

Kungl. Maj:ts förslag i fråga om beloppet av underhållsanslaget med icke mindre än 600,000 kronor. Detta anslag är grundvalen för flottans materiel; på dess storlek beror materielens effektivitet.

Motiveringen för denna minskning finner jag icke vara övertygande. Man framhåller här huvudsakligen det förhållandet, att pansarfartyget Oscar II:s reparation är avslutad, och att vissa organisatoriska förändringar inom varven nu anses vara genomförda. Men man glömmar härvidlag, att även om denna fartygsreparation är avslutad, finns det många andra fartygsreparationer som icke ens äro påbörjade. Pansarskeppet Sverige erfordrar sålunda pannreparation för 35,000 kronor, jagarna Wrangel och Wachtmeister för tillhopa 150,000 kronor, torpedbåten Thetis och vedettbåten nr 31 för tillsammans 54,000 kronor, vedettbåten Sveparen för 18,700 kronor, alltså reparationer för sammanlagt 257,700 kronor bara på dessa poster mot de 230,000 kronor, som Oscar II:s reparation kostade.

Sedan förbiser man också den viktiga omständigheten, att fartygens livslängd genom riksdagens ingripande blivit utsträckt, vilket alltid måste komma att fördyra underhållet i längden. Den nu ifrågasatta åtgärden komme att för Karlskrona varvs vidkommande medföra betänkliga konsekvenser. Varvschefen i Karlskrona har anmält, att i vad rör varvet i Karlskrona måste rustningsplanen för pansarfartygen Sverige och Fylgia under nästa år rubbas, så att de icke kunna gå ut på någon expedition under hösten 1930, för såvitt icke marinförvaltningen kunde på annat sätt och i annan form skaffa de härför erforderliga medlen. Vidare måste man eftersätta det nödiga underhållet och översynen av sjömanskårens kaserner i Karlskrona. Jag erinrar vidare om att detta beslut om minskning av anslaget med 600,000 kronor komme att medföra, att man måste avskeda ett tjugutal arbetare i de små varvsdepartementen och ett mångdubbelt större antal på ingenjörsdepartementet. Jag vill även i detta sammanhang erinra kammaren om att bestämmelserna för förtidspension och avskedersättning för varvsarbetarna utgå den 1 juli i år. De, som bli avskedade efter den 1 juli, kunna sålunda icke komma i åtnjutande av dessa förmåner, utan de bli avskedade utan vidare. Jag håller före, att det icke kan vara rätt och klokt av riksdagen att nu göra en sådan inskränkning på detta för flottan så oerhört viktiga anslag, och att det komme att medföra, att varvscheferna bleve nödsakade att avskeda arbetare, som — jag vågar säga det även med risk att bli anklagad för att vilja fiska i grumligt vatten — äro kända för ett anmärkningsvärt gott arbete.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr Törnkvist i Karlskrona: Herr talman! Att detta anslag har kommit upp till siffran 6½ miljoner har ju sina särskilda skäl, beroende på omständigheter, som inträffat efter 1925 års försvarsbeslut. Det är ju bekant, att enligt 1925 års försvarsbeslut beräknades flottans underhållsanslag till något över 5 miljoner kronor eller 5,360,000 kronor. Därtill lades 10 %, som emellertid senare, för första budgetåret efter 1925, fixerades något under 10 %. Vidare lades därtill en viss summa, beroende på att man icke hade hunnit genomföra en beräknad omorganisation av varven. Till detta har ju kommit ett tilläggsanslag för ett speciellt ändamål, om vilket jag närmare skall säga några ord. Sålunda är det icke heller på denna punkt möjligt att tillvita statsutskottet, att det frångått de beräkningar, som lades till grund för 1925 års beslut, när det yrkar på ett anslag av 5,900,000 kronor.

Om vi nu taga fjolårets, d. v. s. det nu löpande budgetårets summa, 6,500,000 kronor, till utgångspunkt, så ser det ut i denna huvudtitel på ungefär följande sätt. Oscar II är klar. Till dess reparation beviljades en summa av 460,000

Ang.
underhåll av
flottans fartyg
och byggnader
m. m.
(Forts.)

Ang.
underhåll av
flottans fartyg
och byggnader
m. m.
(Forts.)

kronor fördelade på två år, d. v. s. 230,000 kronor om året. Det nu löpande budgetåret upptar den sista anslagsdelen. Vidare är varvsorganisationen genomförd. Den representerade i budgeten 235,000 kronor. Detta gör tillsammans 465,000 kronor, som borde vara borträknade i årets budget. Sätter man in andra summor i stället, böra de särskilt motiveras. Dra vi nu denna siffra, 465,000 kronor, från 6,500,000 kronor, blir det ju 6,035,000 kronor kvar. Så yttras det emellertid i årets statsverksproposition följande: »Emellertid funnes å förevärande anslag en betydande reservation, vilken till stor del vore att tillskriva vissa under sistlidna budgetår uppkomna störningar i varvsdriften.» Detta vill rent uttalat säga, att varvsarbetarstrejken i fjol tillförde anslaget, som marinförvaltningen säger, en betydande reservation. Vad vi beräknat den reservationen till kan ju uttryckas i den relativt, med hänsyn till uttryckssättet hos marinförvaltningen, blygsamma summan av 135,000 kronor. Vi tillstyrka 5,900,000 kronor. Efter dessa beräkningar skulle det egentligen vara 6,035,000 kronor. Man beräknar alltså, att reservationen skall uppgå till åtminstone 135,000 kronor.

Nu kan man naturligtvis från arbetssynpunkt säga, att genom att Oscar II kommer bort, blir det 230,000 kronor mindre tillgång för arbetsdriftens upprätthållande. Den invändningen, om den göres, är naturligtvis riktig. Men då vill jag erinra därom att Oscar II kom upp på huvudtiteln genom ett särskilt initiativ och utanför de annars gjorda beräkningarna. Det ansågs nämligen, att man borde dels fullständiga pansarbåtsdivisionen, som förutsattes i 1925 års beslut, och dels just vid den tidpunkten förstärka arbetsanslaget. De, som ställde sig bakom den synpunkten och som genomdrogo detta extra tillägg på 230,000 kronor under två budgetår för Oscar II:s iordningställande, förutsatte ingalunda, att detta skulle betraktas som en normal inberäkning i huvudtiteln, så att riksdagen det året skulle beslutat en faktisk ökning i förhållande till 1925 års beslut. Så har åtminstone icke jag, och säkerligen ingen annan av utskotts-majoriteten, fattat det.

Det är självfallet, att man kan göra gällande, såsom den föregående ärade talaren gjorde, att det finnes behov, men det är lika självfallet, att dessa behov i huvudsak skola tillgodoses av underhållsanslaget. Man kan icke ge ett stort underhållsanslag och på samma gång plocka ut alla de större eller medelstora enheterna eller arbetsuppgifterna, som knyts till fartygsreparationer och slikt, utan där får man väl åtminstone normalt inräkna alla dessa fall, där icke speciella omständigheter föreligga, som motivera, att man gör ett extra anslag, på underhållsanslaget. Såvitt jag förstår, är det nödvändigt att lägga den synpunkten på detta anslag.

Så är det fråga om avskedandena. Ja, i den saken är jag naturligtvis icke utan vidare beredd att anklaga någon för på obehörigt sätt vidtagna ingripanden i en arbetsprocess, därför att den anslagsbeviljande myndigheten ställer en större eller mindre summa till vederbörandes förfogande. Det gör jag icke. Jag vill icke förutsätta så föga begrepp om allvaret och ansvaret hos de ledande för deras uppgifter, att de vidtaga sådana åtgärder utan att de äro av tvång och behov påkallade. Och vidare finns det ju givetvis olika slags metoder, som kunna tillämpas i fråga om hushållning med ett anslag inom budgetåret. I detta sammanhang kanske jag skulle kunna berätta en historia, som omtalades i samband med marindirektör Göslings död för en tid sedan. Han hade ådragit sig vissa marinmyndigheters synnerliga onåd en gång därför att han vägrade att genomföra en given order att avskeda ett visst antal arbetare inom sitt departement. I stället för att avskeda dem ville han ge alla en mot tillgången svarande arbetstid på dagen. Jag anför det exemplet icke för att giva någon anvisning åt marinförvaltningen, jag anför det allenast för att påvisa olika slags metoder. Jag tror emellertid icke, att det är nödvändigt att

tillgripa avskedanden, om anslaget sättes till 5,900,000 kronor. Jag tvivlar icke ett ögonblick på, att exempelvis regeringen skulle kunna säga, att det är nödvändigt att hava 6,500,000 kronor. Men varför kan man icke med samma styrka säga, att det är nödvändigt att hava hela den summa som marinförvaltningen anser utgöra medelsbehovet, d. v. s. avsevärt över 7,000,000 kronor; och varför kan icke marinförvaltningen säga, att om den icke får de sju miljonerna — beräkningen upptar 7,222,285 kronor, som skulle minskas med 25,000 kronor till 7,197,285 kronor — så måste de avskeda? Jag tror, att verksamheten där är så pass stabiliserad, att jag icke behöver räkna med att marinmyndigheterna rubbade jämvikten i arbetsläget därigenom att de fingo 230,000 kronor i två år till Oscar II, utan att det organiserades på ett sådant sätt, att man icke skulle vara tvungen att göra ett djupt ingrepp i arbetsbeståndet, sedan arbetet slutförts efter de två åren. Jag skulle naturligtvis i högsta grad beklaga, om man skulle nödgas av sakliga skäl avskeda i dessa arbetslöshets-tider. Jag har emellertid starkt på känn, att avskedande icke är nödvändigt i detta fall, och därför har jag utan tvekan gått in för att anslaget borde fixeras till 5,900,000 kronor. Den avsevärda reservation, som det talas om, skall måhända i kammaren förklaras vara uttryck för ett läge, då denna framställning gjordes, men att den sedermera har smultit ihop. Om den saken skall jag givetvis icke uttala mig. Vi hade givetvis vid den förberedande behandlingen av detta anslag allenast att taga hänsyn till de akter som då faktiskt förelågo, och dessa akter förelågo för statsutskottet. En betydande reservation är dock en betydande reservation.

Jag hemställer, herr talman, om bifall till statsutskottets förslag.

Hans excellens herr statsministern **Lindman**: Herr förste vice talman! När man behandlar ett anslag sådant som detta, där fråga är om underhåll av materiel, så tycker jag att denna kammares ledamöter borde vara alldeles särskilt känsliga för att se till, att anslaget verkligen blir sådant, att det räcker till för sitt ändamål, nämligen att underhålla materielen. Det vill förefalla mig, som om i allmänhet det mest okloka man kan taga sig till, när man handhar något i materiel eller av vad beskaffenhet det vara må, är att man försummar underhållet, och jag är övertygad om att man i denna kammare icke skall vädja förgäves till kammarens ledamöter, i fall man sade till dem, huru göra ni själva, ifall det t. ex. är fråga om att underhålla ett hus: se ni icke till att huset underhålles, anse ni icke att det i allmänhet är den klokaste och mest ekonomiska åtgärden att verkligen försöka ständigt och jämt hålla allt i gott stånd, så att ingenting eftersättes? Det är uppenbart, att med detta anslagsbelopp man icke kan säga, att underhållet kommer att bliva sådant som det borde vara. Vi hava en mycket dyrbar materiel, en materiel som riksdagen har beviljat under årens lopp och som samlats i flottans fartyg m. m. och som kräver sitt underhåll av olika slag, det skall vara reparation av pannorna, målning, det skall vara det ena med det andra. När nu myndigheterna säga, att de icke kunna reda sig med ett så begränsat anslag som nu föreslås, så svaras från statsutskottet så här: vi beräknade 1925 så och så mycket, och med de ändringar som inträffat därefter blir det en summa som motsvarar det och det beloppet, det får ni reda er med — det skall man, säger herr Törnkvist —, men reder man sig icke med detta, försummar man ju att göra vad man skall göra. Icke kan man resonera på det sättet, det är egentligen orimligt. Naturligtvis kan man tvista om, huruvida saker och ting ekonomiskt äro väl ordnade, om den ena människan har mera organisatorisk förmåga att ordna med ett underhåll än vad en annan har — jag vet icke t. ex. huruvida man kan säga om herr Törnkvist i det fallet, att han skulle kunna säga huru det skall kunna ordnas

Ang.
underhåll av
flottans fartyg
och byggnader
m. m.
(Forts.)

Ang.
underhåll av
flottans fartyg
och byggnader
m. m.

(Forts.)

bättre än vad varvsmyndigheterna göra. Det är möjligt att han kan ge ett gott uppslag, men man får väl ändå rättas sig efter de personer, som hand-
hava detta och som med en mun förklara, att det icke kan gå.

Nu förhåller det sig med detta anslag på det sättet, att man 1925 beräknade eller rättare sagt anslog det belopp, som herr Törnkvist sade, på 5,360,000 kronor för detta underhåll, men samtidigt som man gjorde det, så sade man, att man för att komma till denna siffra räknat med att priserna skulle falla med 10 %, att varvsdriften skulle kunna organiseras så, att där bleve gjorda för-
enklingar i organisationen av driften, så att kostnaderna för den skulle gå ned med 550,000 kronor, samt att ut- och avrustningskostnaderna skulle nedbrin-
gas. Nu hava de föregående departementscheferna icke kunnat effektuera det-
ta. De 10 % hava icke kunna åstadkommas. Förenklingarna i varvsdriften
hava icke under deras tid åvägabragts, och så har resultatet blivit, att under
de sista två budgetåren, d. v. s. det nu löpande och det föregående, har man
upptagit beloppet till 6,500,000 kronor. Då ingår emellertid i dessa 6,500,000
det som herr Törnkvist nu talade om, nämligen ombyggnaden av pansarbåten
Oscar II med 230,000 kronor vartdera året. Om detta belopp frånräknas, blir
således anslaget i själva verket 6,270,000 kronor. Men under nuvarande för-
hållanden kan icke det gå för sig; nu skall det sättas ned, nu skola myndig-
heterna tvingas till att eftersätta underhållet eller vidtaga åtgärder, om vilka
de själva förklarat, att de icke veta huru de skola åstadkommas. De säga helt
enkelt, vi veta icke, huru vi skola bära oss åt. När man nu emellertid fäster
sig vid denna siffra, som jag ber herrarna ett ögonblick hålla i minnet, denna
siffra 6,500,000 kronor, som underhållsanslaget var under detta och förra bud-
getåret, och tills vidare drar ifrån kostnaderna för Oscar II, så har anslaget
varit 6,270,000 kronor. Då säger nu statsutskottet, redan 1925 beräknade vi
det till 5,360,000, men de fallande priserna hava icke inträffat, och därför öka
vi det till 5,800,000. Sedermera lägger man till ett litet belopp på 100,000 kro-
nor, på samma sätt som det lades till ett belopp under de båda föregående bud-
getåren, och som jag därför skall lämna ur räkningen för ögonblicket och icke
fästa mig vid, utan jag konstaterar, att 5,800,000 det motsvarar precis detsam-
ma som 5,360,000 1925 enligt statsutskottets egen mening. Men, herr talman,
här komma nu till några omständigheter, och det är hur man gjorde beräk-
ningen 1925. Man tog då t. ex. icke hänsyn till vissa omständigheter. Herr
Holmgren berörde en av dem och kanske flera, han berörde t. ex. att man öka-
de på livslängden på fartygen. Man sade, att en jagare icke skulle räcka i 16
år utan i 20 år, och på andra fartyg ökade man också livslängden. Var och en
förstår, att om man ökar livslängden på fartygen, blir underhållet mera kost-
samt, den saken är uppenbar. Och detta medför en ökning i beräkningen på
100,000 kronor. Vidare räknar man ingenting för underhållet av den mate-
riel som erfordras för samövningar med flyget, det betyder 80,000 kronor,
o. s. v. Så har det nu av de sakkunniga, som beräknat kostnaderna för bespa-
ringar i varvsdriften, påvisats att det som man då räknade med, nämligen en
reduktion på 550,000 kronor, icke kommit till stånd, den kan icke effektueras,
det blir icke mer än 450,000 kronor, alltså har man där 100,000 kronor på ryg-
gen. Då frågar jag, vad blir resultatet? Resultatet blir och kan icke bli-
va mer än ett — statsutskottets majoritet och herr Törnkvist må säga hur mycket
ni vilja till vederbörande: här är den summa pengar ni får, var så goda, under-
håll fartygen —, de komma icke att kunna göra det. Underhållet kommer att
bli eftersatt. Det är kontentan av detta. Statsutskottet kan vara utomord-
entligt mäktigt här i riksdagen, men det kan icke inverka på en sådan
sak, det kan icke dekretera, att den summa som användes för underhållet, den
skall räcka härför. Till yttermera visso för att belysa detta spörsmål vill jag
påpeka, att den kommitté som tillsatts för ny fartygsmateriel beräknade un-

derhållet till 6,413,600 kronor år 1938, och underhållet blir icke mindre nu än det skulle bliva då med en mera modern materiel.

Slutligen sade herr Törnkvist, icke får man utgå från, att när en större ombyggnad ifrågakommer, får den tagas extra, som man gjorde med pansarbåten Oscar II, utan kostnaden härför skall pressas in i underhållsanslaget. Det visade sig då, att riksdagen själv var nödsakad att ge ett extra anslag till Oscar II, därför att underhållsanslaget icke räckte till för den saken. Då hade man fått eftersätta andra underhållsarbeten, och detta hade icke varit klokt. Vad som hände beträffande pansarskeppet Oscar II kommer otvivelaktigt att upprepas, och det kommer i första hand att upprepas beträffande pansarkryssaren Fylgia, som behöver en mera grundlig översyn. Beviljas icke extra anslag i detta avseende, blir pansarkryssaren Fylgia icke reparerad och kan icke användas för sina långresor, eller också får man eftersätta något på andra håll.

Sedan skall jag, herr talman, be att få säga några ord beträffande den reservation och den arbetslöshet, som herr Törnkvist talade om. Det är riktigt, att när den kungl. propositionen uppgjordes, beräknades en reservation med anledning av störningarna i varvsdriften på grund av arbetsinställelse. Jag vill till en början påpeka för kammarens ledamöter, att det här icke är fråga om en reservation i vanlig mening. Det gäller härvidlag eftersatt underhåll; de ifrågavarande underhållsarbetena skola utföras, och det är endast fråga om en förskjutning. Men med denna reservation förhåller det sig på det sättet. — enligt de upplysningar jag inhämtat — att man vid Stockholms station beräknar, att det vid innevarande budgetårs slut, alltså den 30 juni i år, skall finnas en reservation av 175,000 kronor, vilken man tänker sig kunna upparbeta under därpå kommande budgetår, d. v. s. det budgetår, varom vi nu tala. Ställas icke dessa penningar till förfogande, kan man icke använda den arbetsstyrka man nu har. Ifrån Karlskrona varv återigen uppgives det av den ansvariga myndigheten, att där beräknas reservationen vara upparbetad vid budgetårets slut, och om anslaget nedsättes under det i följd utgående beloppet, finns det icke någon annan utväg än att avskeda en del av arbetsstyrkan; det har beräknats, att 39 arbetare då skulle få avskedas. Huruvida avskedsersättning eller förtidspension därvidlag skulle komma i fråga, kan jag icke uttala mig om. Komme sådant icke att utgå, skulle det naturligtvis hårt drabba de arbetare, som bleve utsatta för ett avskedande; komme återigen avskedspremier att utbetalas, kunde man riskera, att det belopp, som måste utbetalas, uppginge till kanske 250,000 kronor, kanske mera.

Med dessa synpunkter för ögonen frågar jag, om det verkligen kan vara klokt att begränsa anslaget på det sätt, som är föreslaget på — jag måste säga — rent teoretiska grunder och därför att man år 1925 sagt, att en begränsning borde ske. Erfarenheten sedan dess har ju dock visat, att detta icke gick för sig, att beräkningen icke var riktig, att det var faktorer, som voro lämnade ur räkningen, och att det fanns saker, som icke gått i uppfyllelse. Kan det vara klokt att begränsa anslaget, när man genom en ökning med ett icke alltför stort belopp verkligen kan åstadkomma underhållet utan avskedande av arbetare? Kan det vara klokt att i stället taga risken att kanske få betala avskedspremier med ett belopp, varmed man ju dock skulle kunna hindra avskedandet av arbetare och dessutom fullfölja underhållet på bättre sätt?

Herr Törnkvist i Karlskrona: Herr talman! Hans excellens herr statsministern ställde den frågan, huruvida det vore klokt att i fråga om underhållsanslaget gå så till väga, att man äventyrade underhållet. Ja, frågan kan ju vara berättigad, då den kan giva anledning till att man åtminstone gör ett försök att klarlägga, huruvida underhållet verkligen äventyras, om ett anslag av

Ang.
underhåll av
flottans fartyg
och byggnader
m. m.
(Forts.)

Ang.
underhåll av
flottans fartyg
och byggnader
m. m.
(Forts.)

5,900,000 kronor utgår. Det är ju känt, att vi ha en dugande arbetarstam vid våra varv, väl skickad att fylla alla de uppgifter den har att fullgöra. Vi ha en plikttrogen arbetarstam och dugande arbetsledare. Och förhållandena i fråga om våra fartyg lära väl ingalunda vara sådana, att underhållet efter-satts. Snarare är läget det — jag säger detta givetvis även såsom en kompli-mang till dem som så väl handhaft sin uppgift i detta avseende — att man kan säga, att dessa fartyg äro bättre underhållna än vad som kan anses vara nödvändigt. Det är nog en allmän uppfattning bland dem som känna till de verkliga förhållandena, att underhållet av fartygen t. o. m. går utöver den gräns, som man kanhända ur sjövärdighets- och krigsvärdighetssynpunkt skulle kunna anse nödvändig. Och denna omständighet sammanhänger icke precis med frågan om fartygens ålder, så att den utsträckta teoretiska livslängden på detta sätt influeras av själva underhållets soliditet eller kvalitet. Det är rätt och slätt så, att det arbetas för att göra fartygen dugliga, även om duglig-hetsgraden ställes något över den gräns, som fartyg egentligen borde hava. Jag har själv hört en hög teknisk arbetsledare framhålla dessa synpunkter och påpeka, att man snarare ligger över än under den gränsen; och på detta släp-per man icke efter. Jag tror icke heller, att man behöver riskera att släppa efter på kraven i detta hänseende med ett anslag av 5,900,000 kronor. Sålunda är jag fullt övertygad om — och jag har en känsla av att hans excellens herr statsministern också är övertygad därom — att på denna punkt finns det för närvarande ingen anledning till oro.

Jag vill här icke förlänga debatten med att giva mig in på beräkningen år 1925 av ifrågavarande anslag. Jag vill bara jämföra åren 1924 och 1925 i detta hänseende. I den Tryggerska propositionen beräknades flottans under-hållsanslag till 6,360,000 kronor. Anslaget understeg alltså med 140,000 kro-nor det anslag, som riksdagen beviljat för de två sista budgetåren, d. v. s. nu löpande och närmast föregående budgetår. Skillnaden mellan vad utskottet nu föreslår, 5,900,000 kronor, och vad som 1924 begärdes, 6,360,000 kronor, är ju icke så stor, att man kan ur den deducera fram något slags avskräckande politisk meningsskiljaktighet mellan de i de båda situationerna agerande partierna.

Sedan skulle jag vilja rätta en missuppfattning av ett yttrande från min sida, som jag tror hans excellens herr statsministern gjorde sig skyldig till. Jag sade i mitt förra anförande, att naturligtvis kan det finnas speciella fall, där man kan komma fram med krav på ett reparationsanslag vid sidan av den klumpsumma, som dessutom begäres. Men det normala torde vara, att alla underhållsintressen tillgodoses genom underhållsanslaget i övrigt. Framställes det sålunda en begäran om anslag för sådant ändamål som t. ex. reparation av »Oscar II», kan man naturligtvis obehindrat taga denna fråga till granskning från samma utgångspunkt som när det gäller underhållsanslaget överhuvud taget.

I fråga om reservationen på det nu löpande budgetårets anslag i anledning av arbetskonflikten hörde vi, att i Stockholm skulle det beräknas ett överskott vid budgetårets slut av 175,000 kronor, medan man tänkte sig, att vid varvet i Karlskrona hela reservationen skulle vara upparbetad. Detta lär väl betyda, att man på ett alldeles särskilt sätt forcerat arbetena under tiden intill budget-årets utgång, att man organiserat en forcering som möjliggjort en ökning av arbetsprestationerna i sådan omfattning — i varje fall kvantitativt — att där-igenom ersattes vad man förlorat under strejken. Jag vill icke uttala mig om lämpligheten av detta tillvägagångssätt, men vill endast framhålla, att det förefaller mig icke så sympatiskt. Ty har man sagt i sitt äskande till rege-ringen i fjol höstas, att det skall finnas en betydande reservation vid budget-årets slut, är det förvånansvärt, att man icke haft arbetet så organiserat, att

detta verkligen också blev ett faktum, när budgetåret gått ut. Sådana exceptionella omständigheter föreligga ju ändå icke i fråga om underhållsbehovet, att man nödvändigtvis måste bryta den takt man signalerat i sin skrivelse till vederbörande överordnade myndighet och till regeringen. Jag kan icke inse annat än att man åtminstone kunde ha gjort såsom vid stockholmsvarvet, där man dock får en reservation av 175,000 kronor. Den summan är också tillräcklig för att täcka skillnaden mellan å ena sidan av utskottet föreslagna 5,900,000 kronor jämte anslagen för den bristande organisationen samt anslaget till »Oscar II» och å andra sidan de 6,500,000 kronor, som regeringen föreslagit. Följaktligen kommer icke medeltillgången frånräknat detta att bli mindre under nästkommande budgetår.

Jag understryker ännu en gång, att det ju är självklart, att myndigheterna framställa klagomål. De få ju icke ens av regeringen vad de begärt. Det har för övrigt icke, så långt jag kan minnas i tiden, funnits någon regering, som gett den summa myndigheterna begärt; och icke heller kan jag erinra mig någon gång då myndigheterna ej klagat. Jag förstår så väl detta — därvidlag är det ju förresten fråga om en större eller mindre grad av känslighet.

Jag är övertygad om, att en organisering av arbetet på ett sådant sätt, som kan motsvara de faktiskt föreliggande behoven, kan ske utan störningar med ett anslag på 5,900,000 kronor. Herr talman, jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Hans excellens herr statsministern **Lindman**: Herr talman! Blott ett par ord såsom replik till herr Törnkvist.

Jag giver mig icke in på huru man räknade vare sig år 1924 eller år 1925. Jag går nämligen, när det gäller detta underhållsanslag, ut ifrån vad som är nödvändigt och erforderligt. Nu säger herr Törnkvist, att man skall försöka klarlägga för myndigheterna, att anslaget måste räcka och att de med detsamma måste bestrida underhållet; sedermera får man se till, om detta lyckats eller ej. Jag menar, att det är klart, att anslaget icke räcker, och att det är påvisat genom de siffror jag framlagt, att beloppet icke gärna kan räcka, för så vitt icke herr Törnkvist menar, att detta skulle bero på att organisationen är urusel och arbetsledarna icke i stånd att fullgöra sina uppgifter. Men detta påstår icke herr Törnkvist. Han säger tvärtom: organisationen är utmärkt, arbetsledarna äro dugande och plikttrogna män, som fylla sina uppgifter på ett tillfredsställande sätt. Men han kryper bakom påståendet, att det underhålles alltför mycket. Är detta en anmärkning, som herr Törnkvist har grundad anledning att komma med? Kan det förresten överhuvud taget vara en anmärkning, att underhållet göres alltför bra? Om så är fallet, betyder det, att man icke behöver komma tillbaka efter en kort tid och kräva nytt underhåll. Det är icke säkert, att det är så särskilt fördelaktigt att plåstra på en liten lapp — ungefär som man i många år gjort på nationalmuseum, där man varje vår reser en byggnadsställning och tager ned den igen på hösten. Det kan vara lika bra att göra underhållet effektivt på en gång. Något sådant kan man väl icke klaga på. Här ser man emellertid, på vilka lättvindiga grunder herr Törnkvist bedömer en sak som denna. Han säger, att en teknisk arbetsledare sagt honom, att det underhålles för bra. Vad är det för en teknisk arbetsledare? Vad för auktoritet har han och vad för möjlighet att bedöma läget? Han har sannolikt lika stor möjlighet därtill som herr Törnkvist och jag. Ingendera av oss är i stånd att bedöma den saken. Herr Törnkvist säger, att han är fullt övertygad om att man underhåller i alltför hög grad, att man lägger ned för mycket arbete på underhållet. Jag för min del vill säga, att så säkerligen icke är fallet, emedan med de begränsade anslag, som stå till myndigheternas förfogande, dessa äro tvingade att icke lägga ned för mycket

Ang.
underhåll av
flottans fartyg
och byggnader
m. m.
(Forts.)

Ang.
underhåll av
flottans fartyg
och byggnader
m. m.
(Forts.)

kostnader på underhållet — i varje fall icke onödiga kostnader. Nej, saken är den, att herr Törnkvist och jag skilja oss i vår huvuduppfattning i detta avseende: herr Törnkvist anser, att myndigheterna måste begränsa utgifterna — alltså om det icke går på annat sätt, begränsa underhållet, jag anser, att det är en viktig sak för riksdagen att giva myndigheterna de medel, som erfordras för att underhålla den dyrbara materiel, som de fått i uppdrag av riksdagen att underhålla. Göra myndigheterna icke detta, skulle jag, om jag vore statsrevisor, ingripa och göra anmärkning mot varvscheferna för att de icke underhållit såsom de hade bort. Men jag skulle icke säga till myndigheterna, att de underhållit för bra; det vore den sista anmärkning jag skulle göra. Hur vill man egentligen, att varvscheferna skola gå till väga, och i vilket läge försätter man dem icke? Man säger, att de skola underhålla den dyrbara materielen, men man ger dem icke penningar därtill.

Herr **Andersson** i Stockholm: Herr förste vice talman! Endast ett par ord om användningen av dessa underhållsanslag. Jag fäste mig närmast vid ett uttalande, som gjordes om den reservation, som skulle vara tillfinnandes vid varvet i Stockholm och orsaken till att den finns. För varvet i Stockholm berörde ju arbetsinställelsen endast byggnadsdepartementet och alltså den del av varvsdriften, som avser underhåll av flottans byggnader. Den arbetsinställelse, som där pågick, hade sålunda intet med underhållet av fartyg att skaffa.

Beträffande användningen av anslag för underhåll av flottans byggnader skall jag inte ge mig in på ändamålsenligheten, men jag måste säga, att till och med de arbetare, som syssla med det arbete, som utföres på flottans byggnader, åtminstone vad det gäller varvet här i Stockholm, ha den uppfattningen, att det dyrbaraste huset, som finns här i Stockholms stad, det är »långa raden» på Skeppsholmen, alltså officersbostäderna där. Och detta därför att så snart det sker ombyte av boställsinnehavare, skall det också ske en fullständig renovering och därmed också en hel del ombyggnader i respektive lägenhet. Om man skulle ge sig till att granska, hur många kronor, som lagts ned på det husets byggnad och ombyggnad, är jag förvissad, att man skulle komma till det resultatet, att arbetarnas uppfattning är ganska riktig.

Beträffande frågan om avskedande av arbetare under byggnadsdepartementet, så ber jag att få rikta uppmärksamheten på att man i anslutning till det sakkunnigförslag, som avgavs beträffande organiserandet av driften vid flottans varv, företagit avskedande av arbetare i byggnadsdepartementet så där med 5 à 10 stycken i taget under en rätt lång tid. Så har skett i slutet av föregående år, och man har också företagit några avskedanden i år. Man avskedar en del arbetare och ger dem avskedsersättning, och en del försöker man att bli av med utan att tilldela dem den ersättning, som rätteligen skulle tillkomma dem, och i stället lämnar man ut arbetena på entreprenad. Jag har i en motion föreslagit, att byggnadsdepartementet skulle få anställa det folk, som det behöver för arbetenas utförande, och jag har med sifferuppgifter klart påvisat, att de arbeten, som utföras på entreprenad, bli väsentligt dyrare än de, som utföras med flottans egna arbetare; och detta bland annat av det skälet, att, medan man avskedar arbetarna och lämnar ut arbetena på entreprenad, har man hela sin arbetsledning kvar. Hela den administrativa personalen är kvar och sitter och verkställer kostnadsberäkningar och uppgör planer för arbetena. Den sysslar sålunda med sådana saker, som icke skulle vara erforderliga, för den händelse att de i stället ledde och övervakade arbetet själva, efter de instruktioner och ritningar, som äro givna för arbetet. Jag tror sålunda, att det ordnande av arbetet, som förekommer vid byggnadsdepartementet vid varvet här i Stockholm, drager en betydligt högre kostnad

än vad som vore erforderligt. Och något tal om att man, för den händelse att man icke får ett tillräckligt stort anslag, skulle få lov att avskeda, anser jag man inte har anledning att föra fram som motivering för ett större anslag, därför att avskedanden förekomma i alla fall. Man gör sig av med de arbetare, som man tidigare haft anställda i byggnadsdepartementets tjänst.

När det gällde planmässigt användande av underhållsanslaget för övrigt, fäste jag mig särskilt vid talet om att särskilt anslag måste lämnas för ombyggnad av »Oscar II». Jag påminner mig, hur det gått till med den saken, och varför man, åtminstone från vissa håll, ansåg, att underhållsanslaget inte räckte till för det därmed avsedda ändamålet. Statsrevisorerna ha i den berättelse, de avgivit i år, påvisat vad det är pengarna använts till vid flottans varv. Det finns nämligen en båt, som heter »af Chapman». Statsrevisorerna ha visat, att den nu kostar en miljon kronor. När riksdagen lämnade anslag, vill jag minnas, att man räknade med att den fullt färdig fick kosta högst 300,000 å 400,000 kronor. Men i alla fall är man för närvarande uppe i en miljon kronor. När man nu lägger ned de pengar, som äro anvisade för underhållet av flottans fartyg i övrigt, på underhåll av en sådan båt, är det klart, att man måste bevilja särskilt anslag för att färdigställa »Oscar II», om den nu överhuvud taget skulle färdigställas. Jag har velat rikta kammarens uppmärksamhet på att det förhåller sig på detta sätt med användandet av detta anslag.

När det gäller frågan om anslaget tillräcklighet eller icke, skall jag icke ge mig in på den saken i någon vidare mån, men jag måste säga, att det beror nog icke bara på att man gör alltför ordentligt arbete på flottans varv, att arbetena bli så pass dyra som de blivit, utan det beror nog också på att man inte ordnar arbetena tillräckligt planmässigt. Jag måste säga, att det legat och ligger väl fortfarande en hel del politiserande i det sätt, på vilket man bedrivit arbetena på varvet.

Jag tillät mig vid ett tillfälle nämna, att man, när det gäller arbetenas bedrivande, alltid på varvet talar om att anslaget inte räcker till, och att man måste avskeda arbetare, för att man inte får tillräckligt med medel. Det inträffade vid varvet i Stockholm för några år sedan, att man företog inskränkning i arbetstiden på ingenjorsdepartementet. Vi vände oss till departementschefen och frågade, om det var nödvändigt, om det icke fanns möjlighet undgå arbetstidsinskränkning eller om den inte kunde göras mindre omfattande. Departementschefen svarade, att han räknat med, att någon arbetstidsinskränkning överhuvud taget icke var nödvändig. Han hade gjort upp en plan för hur många dagsverken, som skulle användas vid underhållsarbetena till budgetårets slut, och han räknade med att för varje dag så och så många man där och så och så många man där måste han sätta in för att få det hela att räcka till årets slut. Vi vände oss till varvschefen och pekade på den saken. Denne gav det beskedet, att varvschefen bär det ekonomiska ansvaret, och vad departementschefen lämnar för uppgifter, fäster sig varvschefen icke vid. När samarbetet mellan varvmyndigheterna är sådant, att departementschefen räknar på ett sätt och säger, att han kan bedriva arbetet med tillgängliga medel, men varvschefen, d. v. s. den militära myndigheten, säger ifrån, att vad den tekniska sakkunskapen har för uppfattning på den punkten, fäster sig den militära myndigheten inte vid, emedan det är den militära myndigheten som har det ekonomiska ansvaret, är det givet, att resultatet blir sådant som, enligt vad den dagliga erfarenheten ger vid handen, det faktiskt blir vid flottans varv. Samma förhållande inträffade förresten senare vid varvet i Karlskrona, och jag antar herr Hansson i Stockholm erinrar sig, vilka åtgärder han i egenkap av försvarsminister vidtog för att reda upp den saken. Jag tror att det var ungefär samma förhållande då, att departementschefen sade, att arbets-

Ang.
underhåll av
flottans fartyg
och byggnader
m. m.
(Forts.)

Ang.
underhåll av
flottans fartyg
och byggnader
m. m.
(Forts.)

tidsinskränkning inte var nödvändig. I allt fall sade de militära myndigheterna vid marinen, att arbetstidsinskränkning var oundgängligen nödvändig och måste vidtagas. När man bedriver arbetena på det sättet, att man vid vissa tillfällen inskränker arbetstiden och vid andra tillfällen, för att få båtarna färdiga »sätter», som arbetarna bruka säga, »gubbarna på varandra på båtarna», så att målarna komma först och plåtslagarna sedan, är det klart, att resultatet blir, att pengarna inte räcka till för ändamålet, utan skall det se snyggt ut måste målarna dit en gång till, innan det blir färdigt. Det var några exempel på det sätt, varpå man bedriver arbetena vid varvet. Jag måste — utan att ge mig in på frågan, huruvida arbetarstammen kan beredas sysselsättning med de anslag, som beviljas eller ej — framhålla, att, om arbetet planerades mera ändamålsenligt och om arbetsledningen finge litet mer inflytande över de militära myndigheterna i fråga om själva arbetets bedrivande, skulle resultatet sannolikt bli bättre och anslaget bättre räcka till än vad det för närvarande gör.

Herr **Törnkvist** i Karlskrona: Herr talman! Jag måste säga ett par ord som replik till herr statsministern, trots att han icke är närvarande. Han började sitt första anförande med att, som jag senare erinrade om, förklara att, om inte pengar lämnas, när det gäller så viktiga saker som underhåll och om underhållet sålunda åsidosattes, så är det inte bra. Min replik till honom gällde, att på denna punkt behöva vi icke hava några bekymmer, men det vände han om på det sättet, att jag skulle genom min replik ha uttalat ett klander mot de militära myndigheterna, för att de underhålla fartygen bra. Ingalunda! Den missuppfattningen får icke stå kvar i protokollet! Jag gav tvärtom min komplimang åt denna ansvarsfullhet. Vidare måste jag tillägga, att jag för den tekniske ledare, som hans excellens ville göra sig litet lustig över, har minst lika stort förtroende som för något papper i fjärde huvudtiteln.

Härmed var överläggningen slutad. Herr förste vice talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Herr Holmgren begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes samt anslogs:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 90 av utskottets förevarande utlåtande nr 4, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan i förevarande punkt.

Ang. flottans
ersättnings-
byggnad.

Punkten 91, angående anslag för flottans ersättningsbyggnad, föredrogs härpå. Därvid yttrade:

Herr **Törnkvist** i Karlskrona: Herr talman! Jag har inte något yrkande att göra i denna punkt, men jag vill å den socialdemokratiska delens av ut-

skottet vägnar meddela, att den omständigheten, att vi här icke anfört någon reservation, icke får tolkas såsom ett frånträdande av de synpunkter, som utvecklats i samband med beviljandet av detta nybyggnadsanslag.

Ang. flottans
ersättnings-
byggnad.
(Forts.)

Vidare anfördes ej. Kammaren biföll utskottets hemställan.

Punkten 92, angående anslaget till befästningar, kustartilleriets kaserner m. m.

Ang.
befästningar,
kustartilleriets
kaserner m. m.

Under punkten 101 av förevarande huvudtitel hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att upptaga ordinarie reservationsanslaget till befästningar, kustartilleriets kaserner m. m. med oförändrat belopp, 350,000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte minska ordinarie reservationsanslaget till befästningar, kustartilleriets kaserner m. m., nu 350,000 kronor, med 30,000 kronor till 320,000 kronor.

Uti en vid denna punkt avgiven reservation hade herrar *Widell, Bergqvist, Hammarskjöld, Karl E. Andersson, Thelin*, andre vice talmannen *Nilsson* i Bonarp, *Olsson* i Kullenbergstorp, *Olsson* i Blädinge, *Holmgren* och *Anderson* i Storegården förklarat sig anse, att riksdagen borde — — — lika med Kungl. Maj:t — — — 350,000 kronor.

Efter föredragning av punkten anförde:

Herr **Holmgren**: Herr talman! Utskottets motivering är på denna punkt synnerligen knapphändig. Man hänvisar till 1925 års kostnadsberäkning och därmed basta. Man tar icke någon hänsyn till att sedan 1925 ett ökat behov kunnat uppstå. Man tager icke hänsyn till att vissa prisförändringar ägt rum sedan 1925, och man tar ej heller någon hänsyn till att 1925 års beräkningar på många punkter ha visat sig mindre hållbara och sålunda även på denna punkt skulle kunna vara mindre väl utförda. Å andra sidan ha vi Kungl. Maj:ts förslag med noggranna och klara beräkningar. Jag kan då inte fatta annat än att Kungl. Maj:ts förslag bör äga vitsord framför utskottets, vadan jag yrkar bifall till reservationen.

Herr **Törnkvist** i Karlskrona: Herr talman! Jag hemställer om bifall till utskottets utlåtande i förevarande punkt. Det är en uppskrivning med ett litet belopp av beräkningarna från 1925, och den har utskottet ansett vara en lämpligt avvägd summa.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad samt herr förste vice talmannen givit propositioner å de därunder förekomna yrkandena, biföll kammaren utskottets hemställan.

Härpå föredrogs *punkten 93*, angående anslaget till kustartilleriets materiel m. m.; och anförde därvid:

Ang.
kustartilleriets
materiel m. m.

Herr **Holmgren**: Herr talman! Under hänvisning till den motivering, med vilken jag beledsagade mitt yttrande under den närmast föregående punkten, hemställer jag även på denna punkt om bifall till reservationen.

Herr **Törnkvist** i Karlskrona: Herr talman! Jag hemställer om bifall till den reservation, som finnes vid denna punkt under siffran 2 på sid. 101.

Herr **Jönsson** i Revinge: Herr talman! Jag skall be att få yrka bifall till utskottets förslag.

Ang. kustartilleriets materiel m. m. (Forts.) Efter härmed slutad överläggning gav herr förste vice talmannen propositioner på de yrkanden, som därunder förekommit; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

Punkten 94.

Utskottets hemställan bifölls.

Ang. ersättningsbyggnad av kustfästningarnas båtmateriel. Vid härpå skedd föredragning av *punkten 95*, angående anslag för ersättningsbyggnad av kustfästningarnas båtmateriel, yttrade:

Herr **Holmgren**: Herr talman! Jag hemställer om bifall till reservationen.

Herr **Törnkvist** i Karlskrona: Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad samt herr förste vice talmannen framställt propositioner på de därunder förekomna yrkandena, biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkten 96.

Utskottets hemställan bifölls.

Ang. en torpedinskjutningsstation i Stockholms skärgård. *Punkten 97*, angående anslag för uppförande av en torpedinskjutningsstation i Stockholms skärgård, föredrogs nu. Därvid anförde:

Herr **Holmgren**: Herr talman! Allt sedan 1903 har marinförvaltningen så gott som varje år i sina anslagsäskanden för det kommande året framhållit behovet av en fast torpedinskjutningsstation i Stockholms skärgård. 1918 års riksdag beaktade behovet därav så till vida som riksdagen beviljade ett försvarsanslag på högst 50,000 kronor för inköp av erforderlig mark för en torpedinskjutningsstation. Sådan mark inköptes på Bosön, som ligger på norra Lidingön. Försvarsrevisionen beaktade också denna fråga och upptog bland sina kostnadsberäkningar ett belopp av 210,000 kronor för ändamålet. Dessa beräkningar ingå ju bland dem, som ligga till grund för 1925 års beslut. Statsmakterna ha sålunda icke blott erkänt behovet av en sådan torpedinskjutningsstation utan jämväl beviljat medel till dess påbörjande, anvisat var den skall ligga och sedermera i sina beräkningar upptagit de pengar, som behövdes för att fullfölja arbetet. Nu har emellertid utskottet icke funnit tillräckliga skäl anförda för att tillmötesgå de krav, som sålunda ha rests i 26 års tid årligen från de ansvariga myndigheterna.

Herr talman, jag yrkar bifall till reservationen i denna punkt.

Herr **Törnkvist** i Karlskrona: Herr talman! Myndigheterna säga själva i sina skrivelser under föregående år att så länge inskjutningarna icke omfattat torpeder med större kaliber än 45 cm., hade dock inskjutning av Stockholms station tillhörande torpeder kunnat nöjaktigt verkställas. Det uttalandet har väl mycket uppmjukats under den tid som den ärade talaren nämnde. Uttalandet gäller väl antagligen fortfarande, och då föregående regering icke tog upp något anslagskrav, så hade väl regeringen ganska goda skäl för att anse, att detta resonemang från myndigheternas sida var riktigt. Myndigheterna ställde ju i utsikt att vi under 1928 skulle få 53 cm. torpeder, och på grund därav kunde utbyggandet icke längre uppskjutas. Av allt att döma lära ju inga 53 cm. torpeder tillkommit under 1928. Sålunda har denna profetia från myndigheternas sida icke slagit in. Under fjolåret beviljade riksdagen

ett anslag till lagerlokal för 53-or, och det var då så trängande nödvändigt, men jag tror, att man också om den lagerlokalen kan säga, att den saknar ännu 53-or. Framställningen synes sålunda inte vara så starkt motiverad, att man behöver anslå medel vid 1929 års riksdag. Självfallet är detta ett anslagsbehov, som så småningom kommer att tillgodoses. Därpå tvivlar jag ingalunda, men det kan mycket starkt sättas i fråga, huruvida 53-ornas läge för närvarande är av den beskaffenhet, att det kommer att bli några i Stockholm. I varje fall icke under en sådan tid, att det anslag man här ifrågasätter skulle kunna göra någon omedelbar tjänst.

Ang. en torped-
inskjutnings-
station
i Stockholms
skärgård.
(Forts.)

Herr talman, jag hemställer om bifall till utskottets hemställan.

Vidare yttrades ej. Efter av herr förste vice talmannen givna propositioner å de under överläggningen förekomna yrkandena blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

Punkten 98.

Utskottets hemställan bifölls.

Härefter föredrogs *punkten 99*, angående anslag för anskaffning av luftvärnsmateriel m. m. för flottans fartyg; och yttrade därvid:

Ang.
luftvärns-
materiel m. m.
för
flottans fartyg.

Herr **Törnkvist** i Karlskrona: Herr talman! Jag hemställer om bifall till den reservation, som beträffande punkt 99 finnes på sid. 102 i betänkandet, vilken innebär, att det anslag, som här begäres, skall fördelas på en period av 4 år i stället för 2 år, vilket skulle medföra en nedsättning av den summa, som i år föreslagits, från 475,000 kronor till 230,000 kronor.

Herr **Holmgren**: Herr talman! Jag anhåller att få yrka bifall till utskottets hemställan på denna punkt.

Vidare anfördes ej. Herr förste vice talmannen framställde propositioner på de yrkanden, som under överläggningen förekommit; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna 100—106.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 107, angående anslag till försök med teknisk materiel.

Ang. försök
med teknisk
materiel.

Kungl. Maj:t hade under punkten 119 av förevarande huvudtitel föreslagit riksdagen att till försök med teknisk materiel för budgetåret 1929/1930 anvisa ett extra reservationsanslag av 75,000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte till försök med teknisk materiel för budgetåret 1929/1930 anvisa ett extra reservationsanslag av 50,000 kronor.

Vid denna punkt hade reservation avgivits av herrar *Widell, Bergqvist, Hammarskjöld, Karl E. Andersson, Thelin, Olsson* i Blådinge, *Holmgren, Anderson* i Storegården och *Sandwall*, som ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte — — — lika med Kungl. Maj:t — — — 75,000 kronor.

Punkten föredrogs. Därvid anförde:

Herr **Holmgren**: Herr talman! På denna punkt har Kungl. Maj:t begärt en höjning med 25,000 kronor utöver de 50,000, som av utskottet tillstyrkts.

Ang. försök
med teknisk
materiel.
(Forts.)

Jag vill fästa kammarens uppmärksamhet på önskvärdheten av att vederbörande myndigheter få medel till sitt förfogande för att verkställa de tekniska försök, som äro nödvändiga för all nyanskaffning av materielen. I detta fall är särskilt talande den omständigheten, att man under utexperimenterandet av den nya 53 cm. torpedmodellen fått en mängd väsentliga förbättringar inom räckhåll. Nu erfordras endast, att man slutexperimenterar dessa, för att man skall kunna tillföra vår flotta värdefulla förbättringar beträffande materielen. Under sådana omständigheter synes det mig, som om en höjning av anslaget vore synnerligen på sin plats, och jag yrkar därför bifall till reservationen.

Herr **Törnkvist** i Karlskrona: Herr talman! En granskning av detta ärendet har givit till resultat, att statsutskottet ansett, att man även här skulle kunna tillämpa sparsamhetsprincipen och hålla anslaget inom ramen för det belopp, som nu utgår. Jag yrkar därför bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning gav herr förste vice talmannen propositioner på de yrkanden, som därunder förekommit; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

Ang. åtgärder
för indu-
striens krigs-
organisation.

Vidare föredrogs *punkten 108*, angående anslag till åtgärder för industriens krigsorganisation; och yttrade därvid:

Herr **Törnkvist** i Karlskrona: Herr talman! Jag hemställer om bifall till den reservation, som återfinnes på sidan 102 i utlåtandet. Den är framburen av herr Olof Olsson m. fl. och innefattar förslag om nedsättning av ifrågasvarande summa från 25,000 till 10,000 kronor.

Herr **Holmgren**: Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad samt herr förste vice talmannen framställt propositioner på de därunder förekomna yrkandena, biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna 109 och 110.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Ang.
anslaget till
extra utgifter.

Punkten 111, angående anslaget till extra utgifter, föredrogs nu. Därvid anförde:

Herr **Holmgren**: Herr talman! Jag yrkar avslag på utskottets hemställan och bifall till reservationen på denna punkt.

Herr **Törnkvist** i Karlskrona: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Vidare yttrades ej. Efter av herr förste vice talmannen givna propositioner på de under överläggningen förekomna yrkandena blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

Punkterna 112—116.

Lades till handlingarna.

Punkterna 117—126.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 127.

Lades till handlingarna.

Punkterna 128—135.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Härefter föredrogs *punkten 136*, angående anslag till anskaffning av mark-radiostationer; och yttrade därvid:

Ang.
markradio-
stationer.

Herr **Holmgren**: Herr talman! På denna punkt yrkar jag avslag på utskottets hemställan och bifall till reservationen.

Herr **Törnkvist** i Karlskrona: Herr talman! Anslaget för ifrågavarande ändamål utgår innevarande år med 38,000 kronor. Det har icke synts utskottet behövt att höja denna siffra för kommande budgetår. Jag ber därför att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Vidare anfördes ej. Herr förste vice talmannen framställde propositioner på de yrkanden, som under överläggningen förekommit; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Vid härpå skedd föredragning av *punkten 137*, angående anslag till engångs-kostnader för anskaffning av flygmateriel m. m., yttrade.

Ang. engångs-
kostnader för
anskaffning
av flygmate-
riel m. m.

Herr **Jönsson** i Revinge: Herr talman! Första kammaren har återremitterat denna punkt, och jag anser, att andra kammaren under sådana omständigheter bör göra detsamma. Jag yrkar därför, att punkten återremitteras till statsutskottet.

Med bifall härtill beslöt kammaren att återförvisa punkten till utskottet för ny behandling.

Punkten 138.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 139 och 140.

Lades till handlingarna.

Punkterna 141 och 142.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 143.

Lades till handlingarna.

Punkterna 144—146.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 6.

Härefter föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 33, i anledning av väckt motion om omedelbar och fullständig svensk avrustning; och biföll kammaren utskottets i detta utlåtande gjorda hemställan.

§ 7.

Ang. sexual-
hygienisk
undervisning
och
upplysnings-
verksamhet.

Å föredragningslistan var härpå uppfört andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 3, i anledning av väckt motion, II: 202, angående anordnande av sexualhygienisk undervisning och upplysningsverksamhet.

I en inom andra kammaren väckt och till dess första tillfälliga utskott för förberedande behandling hänvisad motion, nr 202, hade fru Nordgren och fru Östlund föreslagit, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t begära, att Kungl. Maj:t snarast möjligt ville vidtaga erforderliga åtgärder för att i av motionärerna påpekade punkter bringa till utförande en i 1921 års sakkunnigbetänkande föreslagen plan till undervisnings- och upplysningsverksamhet i sexuella frågor.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Vid utlåtandet voro fogade reservationer:

av herr *Bergström* i Hälsingborg och fru *Nordgren*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att andra kammaren för sin del ville besluta, att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t snarast måtte vidtaga erforderliga åtgärder för att bringa till utförande den av 1921 års sakkunniga föreslagna planen för ordnandet av sexualhygienisk undervisnings- och upplysningsverksamhet med de modifikationer, som skolöverstyrelsen i samråd med medicinalstyrelsen påyrkat i sitt till Kungl. Maj:t avgivna utlåtande av den 31 januari 1925 över de sakkunnigas förslag; samt

av herr *Weijne*.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr **Bergström** i Hälsingborg: Herr talman! Såsom av utskottets handlingar framgår, har utskottet icke kunnat ena sig i den fråga, som här föreligger till avgörande. Utskottsmajoriteten har gått in för ett avstyrkande av motionen, för all del med en välvillig motivering, medan jag och fru Nordgren enat oss om en reservation, som går ut på att påkalla åtgärder i syfte att förverkliga 1921 års sakkunnigas undervisningsprogram i denna fråga, med de modifikationer, som skolöverstyrelsen i samråd med medicinalstyrelsen påyrkat.

Jag skulle här med några ord vilja peka på den skillnad, som råder mellan de sakkunnigas förslag å ena sidan och skolöverstyrelsens utlåtande å den andra. Medan de sakkunniga förordat en obligatorisk undervisning över hela linjen med början redan i folkskolan, har skolöverstyrelsen för sitt vidkommande avrått från sådan undervisning i folkskolorna, och den har beträffande fortsättningsskolan endast velat förorda en undervisning i frivilliga former och i försöksform. Det har anförts från skolöverstyrelsens sida såsom skäl härför, att man i folkskolorna få räkna med ett ungt, omoget elevmaterial, och att frågan är av mycket ömtålig beskaffenhet. Av dessa båda anledningar har man icke velat gå in för undervisningens införande i folkskolorna, en uppfattning, som vi reseranter anslutit oss till. Även vi ha den åsikten, att man här har att göra med ett ytterst ömtåligt spörsmål och att folkskolorna för övrigt stå illa rustade för att övertaga en undervisningsuppgift sådan som den ifrågasvarande. Vi ha stannat i detta stycke vid skolöverstyrelsens tankegång, att man beträffande den betydande del av den svenska ungdomen, som får sin skolutbildning avslutad med fortsättningsskolan, skulle låta ifrågasvarande undervisning bli begränsad till fortsättningsskolan och därvid låta den få så försiktiga former, som överhuvud taget är möjligt. Vi ha icke heller ifrågasatt

något åläggande för fortsättningsskolorna utan ha uttalat oss, såsom det framgår av vår reservation, för att berörda undervisning borde baseras på fullt frivillig grund.

Jag ber vidare att få erinra om att, när 1918 års lag rörande könssjukdomarnas bekämpande genomfördes, riksdagen gav ett löfte om att en upplysningsverksamhet av ifrågasatt slag skulle anordnas. Lagen byggde, skulle man kunna säga, på en sådan verksamhet såsom en förutsättning. Detta löfte har icke infriats trots att ett tiotal år gått sedan dess, och vi reservanter ha icke kunnat finna det vara i överensstämmelse med riksdagens förpliktelser att på detta sätt år efter år ignorera en uppenbar utfästelse.

Går man till själva sakfrågan, nödgas man erkänna, att det råder en förfärande okunnighet på förevarande område. Det är väl intet tvivel om att mångt och mycket av de osunda företeelser, som det här gäller att åstadkomma åtgärder emot, skulle kunna beskåras, om det genom samhällets försorg kunde åstadkommas en objektiv och god upplysning. Könssjukdomarna ha en stor utbredning, och det sorgliga för dagen är, att dessa sjukdomar befinna sig i en allt vidare utbredning. Det ser tyvärr ut, som om det onda skulle gripa allt längre ned i åldersklasserna. Man kan ur de statistiska uppgifterna tydligt utläsa, att sjukdomarna ha en växande utbredning just bland de yngre årsklasserna. Det förefaller mig, som om samhället icke kan med armarna i kors åse, huru detta onda utbreder sig. Jag kan icke heller förstå, varför samhället, som dock nitälskar om en god hygien på många andra områden, skulle lämna detta vitala och viktiga område fullkomligt åsido och låta det mörker, som nu vilar över detsamma, få fortfaara. Jag har icke heller kunnat träffa på någon, som vågat helt bestrida, att denna fråga anmäler sig för samhället, för staten.

Utskottet självt har ju i sin motivering icke kunnat ställa sig avvisande mot spörsmålet. Men har avvisat saken för dagen huvudsakligen med den motiveringen, att här redan skulle pågå förberedelser till vissa åtgärder i det syfte, som motionen och reservationen eftersträva. Det säges på sidan 2 i sista stycket av utskottets utlåtande, att 1927 års skolsakkunniga för närvarande äro sysselsatta med utarbetande av metodiska anvisningar till de den 29 juni 1928 fastställda undervisningsplanerna för rikets allmänna läroverk, och man uttalar från utskottets sida, att man vid dessa anvisningars utarbetande skall kunna finna nödvändiga anknytningar till den undervisningsfråga, som här föreligger, och att sålunda denna kommer att vinna nödigt beaktande. Jag ber i anledning av detta utskottets yttrande få peka på att de undervisningsplaner, som förra året utarbetades och som här åsyftas, äro så snäva till sin ram, att jag för min del icke kan förstå, att man inom denna ram skulle kunna passa in en undervisning i den utsträckning, som förhållandena påkalla. Vidare vill jag fästa uppmärksamheten på att det icke för närvarande ifrågasättes någon som helst åtgärd från det allmännas sida i syfte att få denna undervisning upptagen i exempelvis fortsättningsskolan. Vi skola icke tala om folkskolan i detta sammanhang, men jag ställer dock mina anspråk så högt, att man kunde genom fortsättningsskolan i fria och försiktiga former bereda den stora massan av den uppväxande svenska ungdomen den första vägledningen i dessa betydelsefulla frågor. Det förberedes som sagt icke några som helst åtgärder i detta syfte, och även om man nu i nämnda anvisningar till 1928 års kursplaner för de högre skolorna skulle kunna många in något av den undervisning, som det här gäller, kan man som sagt icke på denna väg nå fortsättningsskolorna.

Jag skall icke upptaga tiden längre med denna sak. Jag förmodar, att diskussionen kommer att närmare belysa frågan. Jag har endast i korthet velat motivera min ståndpunkt och vill med dessa ord, herr talman, yrka bifall till den reservation, som avgivits av mig och fru Nordgren.

Ang. sexualhygienisk undervisning och upplysningsverksamhet.
(Forts.)

Ang. sexual-
hygienisk
undervisning
och
upplysnings-
verksamhet.
(Forts.)

Under detta yttrande hade herr andre vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Fru Nordgren: Herr talman, ärade kammarledamöter! Jag beklagar, att jag icke var närvarande, när herr Bergström började sitt anförande, varför jag måhända kommer att upprepa något av vad han sagt.

Den fråga, som här föreligger, grundar sig i själva verket på en i gällande lag inskriven bestämmelse, vilken ännu tio år efter lagens tillkomst endast i ringa mån förverkligats, något som väl torde vara mindre vanligt i lagstiftningens historia.

I lagen av den 20 juni 1918 angående åtgärder mot utbredning av köns-sjukdomar stadgas nämligen i § 27 bl. a., att Kungl. Maj:t skall förordna om lämplig upplysningsverksamhet bland allmänheten i syfte att motverka spridandet av dessa för såväl samhället som den enskilde så ödesdigra sjukdomar. 1918 års riksdag har alltså genom bestämmelserna i sagda lagparagraf i klara ordalag givit Kungl. Maj:t fullmakt och uppdrag att på administrativ väg vidtaga erforderliga åtgärder för åstadkommandet av en sådan upplysningsverksamhet, som i lagen avses. Den då sittande regeringen fattade också riksdagens beslut som ett direkt uppdrag, ty kort efter lagens tillkomst tillkallades sakkunniga, som erhöilo i uppdrag att verkställa utredning och till Kungl. Maj:t inkomma med förslag rörande det sätt, varpå en dylik upplysningsverksamhet lämpligast borde anordnas. De sakkunniga, som utgjordes av tre av de på ifrågavarande område kunnigaste läkarna samt två framstående pedagoger, framlade också 1921 ett omsorgsfullt utarbetat förslag till undervisnings- och upplysningsverksamhetens ordnande. Detta förslag tog icke allenast sikte på den upplysning, som förutnämnda lagrum syftar på, utan jämväl och kanske i främsta rummet på att ge den uppväxande ungdomen en mera etisk och upphöjd åskådning beträffande sexuella ting.

Ärendet gick därpå vidare till skolöverstyrelsen och medicinalstyrelsen för utlåtande, och efter vederbörlig remiss till underlydande skolmyndigheter avgavs skolöverstyrelsens utlåtande till Kungl. Maj:t 1925. Sedan dess har ingenting nämnvärt åtgjorts i saken från Kungl. Maj:ts sida, och skolöverstyrelsens utlåtande har mig veterligen aldrig offentliggjorts, vilket ju annars i regel är fallet, när det gäller frågor, som varit föremål för utredning. Tiden gick, och de, som intresserade sig för denna fråga, trodde, att uppskovet härledde sig av att man väntade på en omorganisation av det högre skolväsendet samt en omläggning av folkskolans undervisningsplan, en förmodan, som styrktes av det svar, förre ecklesiastikministern Almkvist gav vid en interpellation i frågan vid 1927 års riksdag. Herr Almkvist ställde därvid i utsikt, att vid kursplanernas utarbetande även frågan om sexualundervisningens ordnande skulle tagas i övervägande. Detta sitt löfte har herr Almkvist endast i mycket ringa mån infriat. Skolreformen är nu genomförd, och de omnämnda kursplanerna utarbetade. Men med undantag för den kommunala flickskolan ha icke i dessa kursplaner intagits några föreskrifter om sexualundervisning eller om undervisning angående de lagar och förordningar, som beröra släktlivets förhållanden. Och ändå blir detta problem alltmera aktuellt för varje dag. I alla kulturländer och icke minst i vårt land syssla litteraturen och dagspressen med hithörande förhållanden: lösligheten i äktenskapen, den sjunkande nativitet, den tilltagande osedligheten och de avarter på det sexuella området, som dagligen förekomma och synas tilltaga.

Läkarna, som närmast komma i beröring med de svåra missförhållanden, som uppstå på detta område, äro enstämmiga i sin uppfattning om nyttan och nödvändigheten av en vederhäftig och objektiv upplysning, vilken bör gå ut på ej endast att bibringa den uppväxande ungdomen sakliga kunskaper om de

smittosamma könssjukdomarnas natur, orsaker och följder för individ och samhälle utan jämväl att bidraga till karaktärens stärkande och till sundare åskådning beträffande sexuallivet.

Jag ber att få citera vad ett par kända stockholmsläkare, båda specialister på könssjukdomarnas område och med rika erfarenheter från sin läkarverksamhet, anfört härom. Professor Joh. Almkvist har offentligen framhållit, såsom sin åsikt, att den uppväxande ungdomen alltför mycket lämnas åt sig själv, när det gäller det viktiga problem sexuallivet utgör särskilt i ungdomsåren, och att den alltför mycket är hänvisad till att hämta sina upplysningar på detta område från råa och cyniska kamrater, varigenom de få sin uppfattning om dessa ting snedvridna. För professor Almkvist synes en på naturvetenskaperna stödd lugn upplysning om det sexuella livets väsen, dess utveckling till kärlek och dess stora allvarliga roll i människolivet och samhället, givet så tidigt som möjligt och i en för de olika åldrarna avpassad omfattning, vara den nödvändiga grunden för bibringandet av en mera etisk uppfattning av det sexuella samt för motarbetandet av skuggsidorna hos vårt nuvarande sexuella liv. Och hoppet om en förbättring av de former, folkens sexuella liv tagit, anser han ligga dels uti sexualvetenskapens framsteg och dels uti en på denna grundad rationell upplysning.

En annan läkare, doktor Alma Sundqvist, har vid en intervju med en stockholmsstidning förklarat, att knappast på något område inom medicinen är upplysning så tacksam och verksam som när det gäller könssjukdomarna. Dessa sjukdomar borde kunna övervinnas genom att människorna finge veta faran och lära, huru de skola kunna skydda sig emot densamma och känna sitt ansvar. Doktor Sundqvist anser, att man genom en vederhäftig upplysningsverksamhet i den riktning, som av sakkunniga och skolöverstyrelsen förordas, skall kunna förekomma mycken sjukdom och mången olycka och framför allt väcka ansvarskänslan hos människorna. Genom upplysning skulle man en gång kunna nå dithän, att könssjukdomar bli lika sällsynta som t. ex. spetälska i våra dagar. Även om detta doktor Sundqvists uttalande är väl optimistiskt ligger dock säkert en god del sanning i detsamma.

icke allenast läkarna utan även de, som ha hand om barna- och ungdomsvården i vårt land, anse en upplysningsverksamhet av här ifrågasatt slag vara nödvändig. Sälunda anförde den bekante ungdomsledaren pastor Tord Ström vid Sv. fattigvårds- och barnavårdsförb. kongress här i Stockholm i november 1928 i ett föredrag bl. a., att barnavårdsnämnderna, antingen själva eller genom skolrådet, borde på sätt, som kan vara lämpligast, sörja för att ungdomen, innan den lämnar skolan, erhåller nödiga kunskaper angående det mänskliga sexuallivet, och att dessa kunskaper meddelas av personer, vilka anlägga icke blott medicinska utan även etiska synpunkter på frågan. Dylik upplysning anordnas numera också i någon mån genom barnavårdsnämndernas försorg, men då dessa i regel icke få hand om ungdomen förrän den är sedligt försummad och vanartig, kommer denna upplysningsverksamhet något väl sent för att göra därmed äsyftad verkan.

Även kvinnorna ute i landet, framför allt mödrarna, ha en känsla av att något bör göras för att sätta de unga i stånd att värja sig för de faror, som möta dem på sexuallivets område. Ett vittnesbörd härom är den resolution, som Sveriges husmodersföreningars riksförbund antog på sitt landsmöte i Alingsås i juni 1926, där ombud från förbundets lokalavdelningar över hela landet voro församlade. Resolutionen lydde: »Mötet framställer önskemålet, att vederhäftig upplysning i sexuella frågor blir tillgänglig för såväl män som kvinnor, med särskilt hänsynstagande till ungdom av mogen ålder, samt uttalar förhoppning om en snabb utredning av professor Petréns motion av den 18 februari 1922 angående sterilisering.» Jag ber att få erinra om att

Ang. sexualhygienisk undervisning och upplysningsverksamhet.
(Forts.)

Ang. sexual-
hygienisk
undervisning
och
upplysnings-
verksamhet.

(Forts.)

detta förbund icke är någon politisk organisation utan består av kvinnor och mödrar tillhörande hemmens värld, som känna till den oförmåga, som råder på sina håll, att kunna ge ungdomen de nödiga upplysningarna på detta område.

Man kan mycket väl förstå läkarnas och ungdomsfostrarnas bekymmer inför detta undanskjutande av denna för vår folkhälsa så betydelsefulla fråga, när man tar del av den statistik, som föreligger angående könssjukdomarnas utbredning, något som den föregående talaren också nämnde om. Enligt denna statistik uppgick antalet könssjuka, som behandlades å poliklinikerna år 1927, till mellan 17,000 å 18,000 personer, och kostnaderna för denna behandling utgjorde för år 1928 icke mindre än 605,119 kronor. Antalet sjukdomsfall, som efter införandet av 1918 års lag sjönk betydligt, visar också tendenser att ånyo stegras. Man lägger särskilt märke till att en till sina verkningar så fruktansvärd sjukdom som syfilis ökats från 698 fall år 1925 till 1,212 år 1927, sålunda nära det dubbla. Betänklighet är att stegringen är starkast för de yngre årsklasserna. Sålunda komma för hela Sverige räknat 15.5 % av samtliga år 1926 anmälda könssjukdomar på åldersgruppen 15—20 år, från att år 1924 ha varit 13 %. För Stockholm utgör stegringen från 16 % till 20 %. Alltså kom år 1927 i Stockholm *en femtedel* av samtliga anmälda smittosamma könssjukdomar på åldersgruppen 15—20 år; förutom alla fall under 15 år. Det har från skolläkarhåll upplysts, att det rätt ofta inträffar att 13- å 14-åringar i skolorna befunnits vara behäftade med dylika sjukdomar, detta icke allenast i storstäder såsom Stockholm och Göteborg m. fl., utan även i landsortsstäderna. Säg icke dessa siffror oss, att det ligger en fara i att skjuta undan denna fråga, och att det är orätt av samhället att låta den ena årsklassen efter den andra gå ut i livet utan att göras underkunniga om de faror, som möta dem och som hota deras framtida hälsa och liv? Och man kan här icke heller undgå att tala om vilka fruktansvärda lidanden, som ofta av ren okunnighet dragas över oskyldiga barn, vilka redan vid födseln äro dömda till kroppslig och andlig underlägsenhet, ofta för hela livet. Dessa hemska sjukdomar, som med fullt fog benämnas mänsklighetens gissel, ha åstadkommit och åstadkomma så mycket oskyldigt lidande och så många ödelagda liv, att det borde te sig som en bjudande plikt för samhället att vidtaga alla de åtgärder, som kunna vara ägnade att, om i än så ringa mån, bidra till deras bekämpande.

Det är ur dessa synpunkter vi motionärer sett frågan och därför velat bringa densamma inför riksdagen. Detta har från vår sida skett under en stark känsla av ansvar; och jag hyser den förväntningen, att kammaren här i dag skall beakta frågans djupa allvar och icke avfärda den såsom riksdagen ovidkommande eller överflödig.

Den behandling frågan fått i utskottet är icke vidare löftesbringande för en snar lösning av densamma. Utskottets kläm utmynnar nämligen, såsom framgår av dess betänkande, i att motionen bör avslås. Utskottet har emellertid enligt mitt förmenande i sin motivering varit väl ensidigt och huvudsakligen anfört de betänkligheter och svårigheter, som av skolöverstyrelsen helt naturligt måst påvisas, och tagit dessa som skäl för sitt avslagsyrkande. Men samtidigt har man uraktlåtit att framhålla de tillstyrkande momenten i skolöverstyrelsens utlåtande och de förslag till *positiva* åtgärder, som där förts fram.

För dem av kammarens ärade ledamöter, som mera ingående tagit del av nämnda utlåtande, torde det emellertid stå ganska klart, att skolöverstyrelsen så långt ifrån ställt sig avvisande till sakkunnigförslaget, och framför allt till att något bör göras för att förverkliga syftet i detsamma, att man snarare torde kunna tala om ett tillstyrkande härav. Sålunda förklarar skolöverstyrelsen å sid. 12 i betänkandet, att den »är fullt ense med de sakkunniga om vikten av att skolan i all den utsträckning dess förutsättningar och möjligheter så med-

giva, medverkar till en vidgad upplysning i de ämnen, som utredningen avhandlar». Detta understrykes ytterligare i fortsättningen, där det heter: »Ur såväl samhällets som den enskilda individens synpunkt äro vissa av de sedan gammalt såsom könssjukdomar betecknade infektionssjukdomarna av den allvarsamma natur» — »att det ter sig som en bindande plikt för alla för ett fullgott människomaterial nitälskande att mötas i strävandena för dessa sjukdomars energiska bekämpande.» Och skolöverstyrelsen tillstyrker en dylik undervisnings införande i samtliga högre undervisningsanstalter ehuru i början icke obligatoriskt. För fortsättningsskolan förordar man försöksundervisning. Endast i fråga om folkskolan ställer man sig helt avstyrkande, vilket är att beklaga, då ju en stor del av landets ungdom endast genomgår denna skola, och därtill kommer att man i de fattigare hemmen har mindre möjligheter att bibringa barnen en dylik upplysning, på grund av föräldrarnas ofta bristande förmåga att behandla dessa spörsmål.

Beträffande upplysningsverksamheten för vuxna säger skolöverstyrelsen härom på sid. 20: »Uppenbart är att med den begränsning av skolans deltagande i nu förevarande upplysningsverksamhet, som överstyrelsen med hänsyn till faktiskt föreliggande förhållanden funnit ofrånkomlig, behovet av en fortgående sådan verksamhet för vuxna måste snarast bliva större än enligt de sakkunnigas förslag. Överstyrelsen finner i betraktande härav starka skäl föreligga för anordnande av föreläsningar och föreläsningsskurser för vuxna personer i huvudsaklig anslutning till vad de sakkunniga härutinnan föreslagit.» Detta är alltså ett klart och oreserverat *tillstyrkande* av upplysningsverksamhet för vuxna. Samma är förhållandet med den av de sakkunniga föreslagna åtgärden avseende tillhandahållandet av lämplig vägledande litteratur eller handbok åt såväl de undervisande som lärjungar och allmänhet. Överstyrelsen anser denna angelägenhet så betydelsefull, att den föreslår åtgärder, varom säges på sid. 20 i utlåtandet: »Efter överstyrelsens mening böra därför åtgärder *omedelbart* vidtagas för att åt lämpliga sakkunniga uppdraga att utarbeta en dylik handbok, vilken sedermera dels kunde kostnadsfritt utsändas till olika läroanstalter, dels tillhandahållas i bokhandeln till överkomligt pris. Handboken torde kunna utgivis enligt den allmänna plan, som framlagts i de sakkunnigas betänkande.»

Detta var alltså skolöverstyrelsens mening om denna sak år 1925. Och skolöverstyrelsens nuvarande chef, ledamoten av denna kammare, generaldirektör Otto Holmdahl, har i en överstyrelsens utlåtande bifogad skrivelse, dagtecknad den 12 februari 1929, förklarat, att den ställning till de sakkunnigas betänkande, som överstyrelsen intog 1925, har den icke funnit anledning frångå. Alltså anser även den nuvarande skolöverstyrelsen, att här ifrågasatta undervisningsverksamhet med den begränsning, som i 1925 års utlåtande förordas, bör komma till stånd.

Det förtjänar måhända också att anföras, att i ett av det tillfälliga utskott i första kammaren, som haft att behandla frågan, av Svenska Läkaresällskapet infordrat utlåtande, ger man det i motionen avsedda syftet sitt stöd.

Rörande de åtgärder, som utskottet säger äro att förvänta, har det redan av den föregående talaren påpekats, att dessa icke kunna anses motsvara, vad förhållandena påkalla.

Beträffande upplysningsverksamheten för vuxna vill utskottsmajoriteten göra troligt, att en dylik redan nu förekommer och bedrives inom såväl centralförbundet för nykterhetsundervisning som folkbildningsförbundet. Detta har visserligen sin riktighet i så måtto, att enstaka föreläsningar eller en och annan kortare kurs i sexualhygieniska frågor anordnats av nämnda organisationer, men det kan icke sägas fylla behovet eller ens tillnärmelsevis motsvara, vad de sakkunniga åsyftat och som av skolöverstyrelsen understrukits.

Ang. sexual-
hygienisk
undervisning
och
upplysnings-
verksamhet.
(Forts.)

Vad är nu anledningen till att ingenting av vad de sakkunniga, skolöverstyrelsen och medicinalstyrelsen förordat kommit till stånd? Och vad är anledningen till att utskottsmajoriteten icke ansett sig kunna gå med på ens det modifierade yrkande, som återfinnes i reservationen? Det är nämligen att märka, att jag efter att ha tagit del av skolöverstyrelsens utlåtande ansett mig i huvudsak kunna ansluta mig till vad däri förordas och sålunda frångått det ursprungliga yrkandet i motionen.

Säkerligen tager man icke alltför mycket miste, om man förutsätter, att detta motstånd ytterst bottnar i den gamla, djupt inrotade föreställningen, att man här rör sig på ett område, som hör privatlivet till och som därför icke bör bli föremål för samhällseliga åtgärder. Men är denna ståndpunkt icke alltför föråldrad för att kunna upprätthållas längre? Förhållandena i vår tid äro icke desamma som under föregående generationer. Även på förevarande område har utvecklingen medfört en genomgripande förändring. Förr hade hemmen stor makt och myndighet över de unga, allt för stor måhända. Föräldrarnas vilja var de ungas lag. Numera ha hemmen förlorat sitt grepp över ungdomen. De unga flickornas ekonomiska självständighet har nog i sin mån bidragit till att avtrubba föräldramyndigheten. Jag vill härmed icke ha sagt, att förhållandena voro så mycket bättre då än nu. Tvärtom tror jag, att mycket moraliskt hyckleri florerade förr och att våra dagars ungdom, med alla sina fel och brister, dock är vida ärligare och sannare i sin inriktning till livet än tidigare, då det framför allt gällde att hålla skenet uppe. Men nutidens ungdom möter så många och svåra problem, som tidigare icke funnos. Biografer, tidningar, tidskrifter och böcker förmedla en mängd intryck till de unga, som icke enbart äro av godo. Särskilt för ungdomen i storstäderna med dess högt uppdrivna, ofta osunda nöjesliv och dess fria umgängessätt mellan könen, hota faror av skilda slag, däribland könssjukdomarna. Även för landsbygdens ungdom ha samfärdsmedlens utveckling medfört, att de utsättas för dessa faror. Och huru skola de unga kunna taga sig till vara för faror, som de icke veta något om? Nutidens ungdom vet allting, invänder man. Ja, sedan den gjort sorgliga erfarenheter, men då är det väl sent med upplysning.

Att det råder stor okunnighet härvidlag vitsordas av läkarna. En kvinnlig läkare, doktor Gerda Kjellberg, har sålunda förklarat, att det ofta kommer patienter till henne, vilka säga, att de aldrig hört talas om ifrågavarande sjukdomar förut. Och dock är ju överförandet av smitta straffbart. När samhället har strafflagar, vilka ibland med ganska hårda straff drabba dem som för-synda sig mot den sexuella hygienens lagar eller mot den offentligt erkända sexualmoralen, är det givetvis även samhällets plikt att se till, att ungdomen får kännedom om lagarna och vad som ligger till grund för desamma, innan de ställas inför straffet. Att okunnighet råder på detta område vitsordas också i medicinalstyrelsens nu framlagda årsrapport om hälso- och sjukvården i riket. Det heter bl. a. i rapporten: »Rörande faran av smittosamma könssjukdomar såges på vissa håll, att deras spridning måste sättas i samband med den förvånande okunnighet, som råder i vissa kretsar, när det gäller att förstå tecken till sjukdom, samt med den alltmäta tilltagande danslystnaden.»

Utan att på något sätt överskatta betydelsen av en sådan upplysningsverksamhet, som i reservationen förordas, tror jag dock, att samhället bör vara angeläget om att allt vad som kan göras, för att få bättre förhållanden till stånd på sexuallivets område, bör göras. Jag ber också att få påpeka, att första kammaren i sitt utlåtande över revisionen av fosterfördrivningslagen just framhåller såsom botemedel mot missförhållandena en ökad upplysning och en vidgad ansvarskänsla. Det förefaller mig då en smula egendomligt, att vad första lagutskottet tillstyrkt har andra kammarens första tillfälliga utskott ansett sig böra avstyrika.

Jag skall sluta med att citera ett uttalande av en framstående person, vars ord jag tillmäter högt värde, nämligen hovrättsrådet Viktor Petré, förutvarande justitieombudsman, om jag icke missminner mig. Han har om den fråga det här gäller offentligt förklarat, att han finner densamma vara »av den utomordentliga betydelse för vår folkhälsa, att det är av trängande vikt att nu äntligen få riksdagens klara och tydliga beslut i ämnet effektuerat. Samhället synes icke kunna stå till svars med att ingenting göres i denna viktiga fråga, som sedan år tillbaka är mogen för sin lösning.»

Det är detta beslut kammaren i dag har att fatta. Jag är fullt förvissad om att det skulle vara ett klokt och välbetänkt steg, om kammaren här äntligen ginge in för att förverkliga bestämmelserna i 1918 års lag. Därför ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den av herr Bergström och mig avgivna reservationen.

Häruti instämde fru *Östlund*.

Herr Mosesson: Herr talman! Jag är givetvis överens med, förmodar jag, envar av denna kammares ledamöter därom, att de två kvinnliga ledamöter av kammaren, som framburit denna motion, äro besjälade av det bästa uppsåt, och det skall ur den synpunkten icke heller falla mig in att på något sätt uttala mig hårt, ehuru jag icke döljer, herr talman, att dessa ärade damer enligt min mening hade bort vara en liten smula mera betänksamma, innan de buro fram en sådan motion som denna.

Det är dock icke välbetänkt, enligt min uppfattning, att bära fram tre motioner, i vilka samma motivering användes för yrkanden om dels förbättrad sexualundervisning, dels preventivlagens upphävande och dels införande av rätt till fosterfördrivning. Det är icke välbetänkt, säger jag, att på det sättet taga upp så vitt skilda och svåra frågor, sammanföra dessa i ett enda knippe och hänvisa till samma motivering. Hade man vilat en liten smula på hanen, om jag så får säga, innan man gått till denna strid, så hade det icke heller varit nödigt, att såsom den ärade reservanten, fru Nordgren, fått göra, i sin reservation reservera sig mot vad hon yrkat i motionen. I motionen yrkas ju, att, vad de särskilda sakkunniga förordade, skulle effektueras, men i reservationen säger fru Nordgren, att hon jämte sin medreservant delar de betänkligheter, som skolöverstyrelsen har anfört mot detta sakkunnigebetänkande. När jag såg det där, så rann mig i minnet ett ord ur en gammal psalm: »Gör ängern sann, fast den är sen.» Det hade varit välbetänkt, om man givit akt på vad skolöverstyrelsen hade att säga i den delen, innan man oreflekterat anslöt sig till vad de sakkunniga hade föreslagit och detta så mycket hellre, herr talman, som det numera icke är motionärerna obekant, att de sakkunniga icke varit eniga i sitt betänkande, utan att en av de sakkunniga bestämt reserverat sig mot vad man kallar den personliga profylaxen.

Skolöverstyrelsen, vars utlåtande de föregående ärade talarna företrädesvis uppehållit sig vid, har fäst uppmärksamheten på en sak, som jag skall be att få allvarligt understryka. I skolöverstyrelsens yttrande, som är fogat till utskottets utlåtande, heter det — sid. 14. i utlåtandet —: »Vid denna undervisning får efter överstyrelsens uppfattning aldrig förloras ur sikte, att huvuduppgiften städse måste vara att meddela kännedom om konslivets normala förhållanden.» Reservanterna återigen komma oupphörligen tillbaka, synes det mig, till förhållanden, som visst icke kunna betraktas såsom normala, utan som härleda sig av onormala, lösliga och tillfälliga könsförhållanden. Vid sådant förhållande bör man enligt min mening icke falla tillbaka på skolöverstyrelsen, som ju hänvisar till den undervisning, som enligt dess mening kan och bör givas i samband med biologiundervisningen eller annan undervisning. Denna under-

Ang. sexualhygienisk undervisning och upplysningsverksamhet.
(Forts.)

Ang. sexual-
hygienisk
undervisning
och
upplysnings-
verksamhet.
(Forts.)

visning, som skall avse det som verkligen *kan* göras till föremål för undervisning, bör, menar överstyrelsen, kunna bli till obestridligt gagn, om den handhaves på ett klokt och taktfullt sätt.

Vad vill då överstyrelsen? Jo, överstyrelsen förklarar, att den anser, för det första, att folkskolan såsom sådan icke bör vara ett område, där denna undervisning bör meddelas och för det andra, att fortsättningsskolan på samma sätt bör vara fri från sådan undervisning, i varje fall om det blir fråga om att giva undervisningen obligatorisk karaktär. Har då, mina herrar, skolöverstyrelsen grundad anledning till den mening, den sålunda uttalat? Ja, enligt min bestämda uppfattning är detta förhållandet. Barnen i folkskolan befinna sig, även om jag tar med de sista klasserna, på ett så tidigt utvecklingsstadium, att det säkerligen vore i högsta måtto oklokt att lagstifta någon skyldighet för lärarna där att meddela undervisning i hithörande ämnen, och detta så mycket hellre som en hel del lärare själva förklarat sig icke önska meddela sådan undervisning, enär de finna sig inkompetenta härtill. Men skulle man icke desto mindre införa bestämmelser om, att det skall åligga lärare att meddela sådan undervisning, så bör detta försöksvis och i undantagsfall gälla endast fortsättningsskolan. Jag skulle vilja se, huru vi, som verkligen äro vänner av ett förbättrat folkskoleväsen, skulle få det ställt, om det skulle bli så, att vi skulle ha också den här saken att dragas med! Jag undrar, vad den opposition mot fortsättningsskolan, som möter från alla möjliga håll, skulle säga, om lärarna där förpliktades att meddela undervisning om dessa ytterst grannliga saker.

Nu vill jag fästa uppmärksamheten på, att vissa lokala skolstyrelser, överlärare och andra personer i ansvarig ställning, i enstaka fall, där antingen särskilt behov förelegat eller där man haft tillgång till högt kvalificerade personer, föranstaltat om att en sådan undervisning meddelats i dessa ting i de högsta klasserna, och det har kommit till utskottets kännedom, att denna särskilda undervisning i vissa fall varit till gagn. Men den omständigheten bör icke utgöra anledning för oss att säga, att så snart det finnes en vetenskapligt kvalificerad person att tillgå, så skall han också berättigas till och kallas att meddela sådan undervisning. Jag skall be att ärligt och uppriktigt få säga, även om jag blir beskyldd för att föra strutspolitik, att det finnes i detta land läkare, som ur vetenskaplig synpunkt kunna vara kvalificerade att tala om dessa saker, men som göra det på ett sådant sätt, att om jag vore far och hade barn, som gingo i skolan och skulle undervisas i dessa ting av dessa lärare, så ginge jag hellre i fängelse, än skickade mina barn till undervisningen. Att en person har vetenskapliga kvalifikationer, är icke detsamma som att han har alla de kvalifikationer, som erfordras för att meddela undervisning i detta ämne. Detta om folkskolan och fortsättningsskolan.

När det blir fråga om den högre skolan, äro, såsom framgår av utskottets betänkande, genom skolöverstyrelsens och Kungl. Maj:ts försorg antingen åtgärder redan vidtagna, som leda till att undervisning meddelas eleverna, eller också har man för närvarande under utarbetande bestämmelser i denna riktning.

Jag tror det är välbetänt av oss att i detta stycke icke försöka köra på, utan vi böra i stället avvakta, vad som härvidlag kommer att göras. De särskilda skolsakkunniga ha efter vad de upplyst, för avsikt att under loppet av år 1929 komma med de metodiska anvisningar, som behövas till de, såsom herr Bergström uttryckte sig, ganska snäva bestämmelser, som finnas i läroverksstadgan rörande denna undervisning.

Jag kan för det närvarande sluta här. Jag blir kanske nödsakad, om debatten blir lång, att återigen besvara kammaren, men jag har i vart fall den uppfattningen, att vi böra se till, att vi i det grannliga och svåra ämne, som här är före, icke göra oss skyldiga till något provocerande av förhastade skrivelser. Om, såsom här nyss nämndes, en läkare påstått, att det genom upplysning skulle

vara möjligt att till den grad få ned frekvensen av könssjukdomar i landet, att de skulle bli ungefär lika sällsynta som spetälska nu är i detta land, då får jag säga, att efter vad jag förstår, så skulle detta bliva just en så beskaffad undervisning, som åtminstone jag icke vill vara med om. Ty jag fruktar, att den undervisningen skulle leda till större vådor än dem, som man genom en sådan undervisning vill bota. Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Ang. sexualhygienisk undervisning och upplysningsverksamhet.
(Forts.)

Herr Thomson: Jag begärde ordet i anledning av en detalj i utskottets utlåtande. Det förefaller nämligen, som om utskottet, när det försökt skaffa skäl mot motionen eller mot det förslag som väckts inom utskottet om ett tillstyrkande av skolöverstyrelsens förslag, haft svårt att finna lämpliga skäl för sitt avslag. Jag finner detta särskilt, när jag ser på den sista delen av utskottets utlåtande, som rör upplysningen för de vuxna. Här säger nämligen utskottet: »Vad så slutligen beträffar den fortsatta upplysningsverksamheten för landets vuxna befolkning, vill utskottet till en början erinra, att dels centralförbundet för nykterhetsundervisning — såsom av motionärerna framhållits — redan upptagit en dylik verksamhet, dels ock att sådan, enligt vad utskottet har sig bekant, jämväl bedrives av folkbildningsförbundet.» Det vill förefalla, som om det varit bättre, ifall utskottet verkligen tagit reda på, hur det förhåller sig med denna undervisning, i stället för att hänvisa till detta yttrande som skäl för avslag på motionen.

Den som har en liten smula aning om hur det förhåller sig med dessa saker, vet, att folkbildningsförbundet liksom övriga föreläsningsbyråer blott utgiva kataloger, och sedan ha vederbörande föreläsningsanstalter rätt att med ledning av dessa kataloger rekvirera föreläsare. I katalogerna finnas verkligen upptagna en del föreläsningar i dessa ämnen, men det finnes därför ingen garanti för att det verkligen anordnas en undervisning. Utskottet talar om, att det *bedrives* undervisning genom folkbildningsförbundet. Redan detta är missvisande, men jag skall icke ingå på den saken; någon garanti för att det bedrives sådan undervisning ligger det väl ändå icke däri, att man ger ut en katalog, som upptar föreläsningar i bl. a. detta ämne. I realiteten förekomma föreläsningar av ifrågavarande slag ytterst sällan. Utskottet måtte verkligen haft mycket svårt att finna några skäl mot motionen, då utskottet kunnat åberopa en sådan sak.

Jag vill i detta sammanhang också säga, att när utskottet är så förskräckligt ängsligt för denna undervisning, så förefaller det mig ganska underligt, att man icke är ängslig för den undervisning, som redan nu bedrives, ty det förekommer ju faktiskt, att en och annan föreläsning anordnas av föreläsningsanstalter, som rekvirerat föreläsare genom folkbildningsförbundet eller annan liknande institution i landet, vilken i sin katalog upptagit föreläsare i dessa ämnen. Jag får säga, att när skolöverstyrelsen yttrar, att det behöves en stark garanti för vederhäftighet och takt hos föreläsare i dylika ämnen, och när den säger, att sådan garanti erfordras i form av kontroll både från medicinalstyrelsens och skolöverstyrelsens sida, då är det märkvärdigt, att utskottet hänvisar till, att det redan nu finnes en verksamhet, som utskottet tydligt gillar, nämligen den som bedrives genom föreläsare, som rekvireras från folkbildningsförbundet, där man icke alls har denna dubbla garanti. Jag tycker, att utskottet borde vara räddare för en sådan undervisning, där kontrollen endast utövas av föreläsningskonsulenten, än en undervisning, som kontrolleras både av skolöverstyrelsen och medicinalstyrelsen.

Efter den av mig förut citerade punkten i utlåtandet kommer en annan punkt, som jag också vill säga ett ord om. Det förefaller mig icke finnas någon som helst motsvarighet mellan utskottets kläm och denna punkt. Inom parentes vill jag först säga ett ord om uttrycket »utgivande av skrift eller skrifter».

Ang. sexual-
hygienisk
undervisning
och
upplysnings-
verksamhet.
(Forts.)

Jag vet icke, om formuleringen är vald med hänsyn till att man vill få in frågan om handboken, som fru Nordgren talade om; man har kanske med flit valt formuleringen för att slippa tala om handboken, om vilken skolöverstyrelsen dock sagt att den borde komma till stånd omedelbart.

Det är emellertid egentligen icke detta jag velat tala om, utan om den formulering utskottet har här, då utskottet säger, att »i fråga om utgivandet av skrift eller skrifter avsedda att spridas bland de vuxna och behandlande hit hörande frågor med all takt och försiktighet finner utskottet vidtagandet av en sådan åtgärd, eventuellt genom samhällets försorg, kunna vara till gagn för en förbättrad sexualhygien». Jag förmodar, att de där parentetiskt inskjutna orden »eventuellt genom samhällets försorg» skulle vara motiveringen till att utskottet icke vill vara med om någon åtgärd här heller. Utskottet har i allmänna ordalag uttalat sig till förmån för saken, men i klämman söker man förgäves efter något tillstyrkande av denna del av skolöverstyrelsens yttrande.

Jag har endast velat anföra detta och kan för övrigt instämma i vad fru Nordgren yttrat. Jag ber att få yrka bifall till herr Bergströms och fru Nordgrens reservation.

Herr förste vice talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr Holmdahl: Herr talman! När jag begärt ordet, och alltså tillåter mig att förlänga debatten i denna fråga, så beror det därpå, att jag anser mig skyldig att med några ord motivera, varför jag icke kommer att ansluta mig till reservanternas här framlagda förslag, oaktat reservanternas i reservationens kläm uttalat sin anslutning till skolöverstyrelsens utlåtande, till vilket också jag i skrivelse till utskottet tidigare uttalat min anslutning.

Om kamrarnas ledamöter uppmärksammat ha läst detta betänkande med dess reservation, så tror jag ingen kunnat undgå att finna, att det föreligger en bestämd motsägelse mellan reservationens kläm och dess motivering. I klämman ansluta sig reservanternas oförbehållsamt till skolöverstyrelsens utlåtande och ställa sig på dess ståndpunkt, i motiveringen åter framkomma icke oväsentliga divergenser gentemot själva den grunduppfattning i denna fråga, som skolöverstyrelsen i sitt utlåtande företrätt och också gentemot vissa icke oviktiga detaljer i skolöverstyrelsens plan för denna undervisnings ordnande. Utskottets ärade ordförande har redan påpekat den brist på överensstämmelse i själva den principiella grunduppfattningen i frågan om sexualundervisningens ordnande inom vårt skolväsen, som föreligger mellan reservanternas och skolöverstyrelsen.

Det förhåller sig nämligen så, att skolöverstyrelsen mycket starkt — jag vill förutskicka att i vad jag här kommer att säga, kommer jag endast att beröra denna frågas sammanhang med vårt skolväsen och alltså icke den vidare omfattning frågan har, då det gäller upplysningsverksamhet bland vuxna — framhållit, när det gäller sexualundervisningen inom skolorna, att huvuduppgiften för denna undervisning måste, såsom redan utskottets ordförande framhållit, gå ut på att sprida kännedom om sexuallivets normala förhållanden. Men går man till reservationen, finner man, att reservanternas redan från början av motiveringen framför allt taga sikte på de sjukliga och patologiska förhållandena på detta område. Det är från synpunkten av de smittosamma könsjukdomarnas bekämpande, som man bedömer denna fråga, och detta har ytterligare kommit fram i de båda reservanternas yttranden här. Här ligger i själva verket en helt annan syn på själva frågan om sexualundervisningen inom skolväsendet, och jag måste säga, att jag för min del ställer mig mycket betänksam mot just denna utgångspunkt för reservationen. Man blir så myc-

ket mera betänksam, som reservanterna samtidigt tänka sig, att en sexualundervisning, som alltså till sitt huvudsakliga innehåll skulle beröra just det patologiska på detta område, skulle upptagas redan på ett relativt lågt skolstadium.

Det är väl denna ensidighet, som jag bedömer saken, i själva utgångsställningen, som gör, att reservanterna varken i reservationen eller i de yttranden, som nu ha framkommit i kammaren från deras sida, synas ha observerat, vad som verkligen i våra skolor gjorts och göres i fråga om sexualundervisningen. Jag kan icke neka till att detta fått träda alldeles åt sidan eller i skymundan för reservanterna. Detta finner jag icke vara billigt. Det är icke med verkliga förhållandet överensstämmande. Ty på detta område ha under de sista decennierna verkliga framsteg gjorts. Skolöverstyrelsen kan i sitt redan år 1925 avgivna utlåtande på goda grunder framhålla, att nämnda moment, alltså sexualundervisningen, har med varje år vunnit vidsträcktare beaktande vid våra skolor, nämligen framför allt då det gäller undervisning i det ämne, som kallas biologi med hälsolära. Det är visserligen där fråga om sexuallivets normala förhållanden, men detta bör enligt skolöverstyrelsen vara huvuduppgiften för all sådan undervisning. Jag är övertygad om att man, om man går fram på denna väg, kommer att nå de resultat, som reservanterna här syfta åt, då det gäller ungdomens fostran.

Men det förefinnes icke blott denna divergens i fråga om den principiella utgångspunkten vid spörsmålets bedömande mellan reservanterna och skolöverstyrelsen. Det förefinnes också en sådan divergens, då det gäller några icke oviktiga detaljer i skolöverstyrelsens plan. Man blir betänksam, när man hör fru Nordgren uttala, att hon beklagar, att denna undervisning icke skall utsträckas till folkskolan. Jag förstår i själva verket icke en sådan ståndpunkt, om man besinnar, att den ungdom, som går i folkskolan, är ungdomen mellan 7 och 13 år. Tror man verkligen, att man under dessa åldersstadier kan med framgång framdriva en upplysning i hithörande ting? Är det icke egendomligt, att en av dessa kvinnliga motionärer på denna punkt — t. o. m. så klart som här skedde — uttalade sin opposition mot skolöverstyrelsens enligt min mening mycket väl motiverade återhållande ställning, varigenom skolöverstyrelsen mycket starkt gör gällande, att undervisningen icke bör få upptagas av rent psykologiska pedagogiska skäl på folkskolornas undervisningsplan? Men i reservationen har man visserligen icke opponerat sig häremot, utan man går in för att folkskolan skall hållas utanför. Man gör däremot gällande en annan uppfattning, då det är frågan om fortsättningsskolan, och framhäver där, att fortsättningsskolan bör kunna användas för denna undervisning i ännu högre grad än skolöverstyrelsen velat vara med om. Skolöverstyrelsen har i sitt utlåtande antytt, att man försöksvis på platser, där särskilt gynnsamma förutsättningar härför föreligga, skulle kunna pröva, ifall man icke kunde upptaga någon del av denna undervisning även i fortsättningsskolan. Reservanterna anse emellertid, såsom jag nyss nämnde, att fortsättningsskolan är ägnad att i vida större utsträckning och på ett effektivare sätt medverka till den sexualhygieniska fostran. Ja, mina herrar, jag upprepar också här, vad jag nyss sade om folkskolan. Kan man verkligen underskriva dessa omdömen, om man betänker, att den stora huvudmassan av eleverna i fortsättningsskolan är dock barn i åldern från 13 till inemot 15 år? Det är 13- och 14-åringar det gäller. Kan man verkligen tro, att en skolform på detta undervisningsstadium kan bli ett så synnerligen verksamt medel, då det gäller den sexualhygieniska upplysningen? Jag kan med bästa vilja i världen och med all respekt för motionärernas och reservanternas goda syftemål, som jag helt erkänner, icke finna, att det ligger mycket av psykologisk-pedagogisk insikt i deras ståndpunkt, framför allt om jag ser denna ståndpunkt mot bakgrunden av den uppfatt-

Ang. sexualhygienisk undervisning och upplysningsverksamhet.
(Forts.)

Ang. sexual-
hygienisk
undervisning
och
upplysnings-
verksamhet.
(Forts.)

ning, som reservanterna gjort gällande, då det är fråga om sexualundervisnings innehåll och uppgift.

Slutligen har här under debatten liksom också i reservationen riktats en kritik mot de nya kursplaner, som förra året utfärdades för realskola och gymnasium. Man gör gällande, att i dessa planer har man icke på något sätt infriat de löften, som givits om att bereda sexualundervisningen en större plats i våra skolor på det högre åldersstadiet. Man framhåller, att man i våra kursplaner givit åt nämnda ämnen en så snäv ram, att, som det heter hos reservanterna, det måste anses uteslutet, att i anslutning till kursplanerna skall kunna meddelas en sexualundervisning sådan som 1921 års sakkunniga och skolöverstyrelsen ansett påkallad. Med andra ord: reservanterna föra här i fält gentemot den nyligen fastställda kursplanen för realskola och gymnasium även skolöverstyrelsens utlåtande, och man säger, att kursplanerna ha givit en alltför trång ram åt den ifrågavarande undervisningen. Jag vill för det första påpeka, att när man såsom stöd för denna sin kritik anför skolöverstyrelsens ståndpunkt, kan jag icke finna annat än att detta beror på ett oriktigt läsande av skolöverstyrelsens utlåtande. Jag vill för de intresserade peka på vad som står i detta utlåtande på sidan 19 i utskottets betänkande. Där säger skolöverstyrelsen uttryckligen, då det gäller de högre allmänbildande skolorna, att med den friare läggning överstyrelsen anser att undervisningen i fråga bör erhålla, synes det varken nödvändigt eller lämpligt att i varje fall från begynnelsen vidtaga ändringar i gällande undervisningsplaner. Skolöverstyrelsen gör alltså i sitt yttrande av år 1925 gällande, att man icke tror på möjligheten av att genom generella kursmoment och föreskrifter ordna denna sak, utan man anser, att detta måste ske på ett individuellare och friare sätt, så att det icke blir förbindande överallt, där kanske en lärare säger, att han icke vill eller kan undervisa i sådant; han bör då icke komma i strid med kursplanen. Jag förstår därför icke, när reservanterna i sin kritik över de nya kursplanerna åberopa 1925 års utlåtande.

Men därtill kommer ännu en anmärkning, som jag vill göra. Jag kan icke finna annat än att reservanterna gå för långt i sin kritik av dessa nya kursplaner. Det finns dock här kursmoment, som enligt min mening utgöra en ganska lämplig ram för även en utvidgad sexualundervisning inom realskola och gymnasium. Jag vill peka på att i dessa kursplaner såväl för realskolans högsta klass som för gymnasiets första ring återfinnes följande kursmoment under ämnet biologi med hälsolära. Där skall genomgåas »cellen och dess viktigaste livsföreteelser och i samband därmed det befruktade äggets tidigare utveckling, människokroppens byggnad och förrättningar och i anslutning härtill hälsolära». Om man nu betänker, i vilken lapidarisk form dessa kursmoment måste avfattas, kan jag icke finna annat, än att då det gäller detta ämne man åtminstone har i de nyare kursplanerna en fullt tillräcklig anknytningspunkt för att i de metodiska anvisningarna sedan komma med närmare råd beträffande sexualundervisningen.

Men icke nog härmed. Jag vill också påpeka, att i den nya läroverksstadga, som utfärdades förra hösten, intagits ett moment, där man just torde ha haft i tankarna denna uppgift för skolundervisningen, som vi här tala om. Det heter där om skolläkaren, att han skall vara skyldig meddela lärjungarna undervisning i hygieniska frågor. Skolläkaren skall alltså numera, om tillräckliga medel ställas till förfogande och rektor förordnar det, vara skyldig att taga upp en föreläsningsverksamhet för skolornaden, då det gäller hygieniska frågor. Även här finns det en tillräcklig anknytning för en sexualhygienisk upplysningsverksamhet inom skolan. Med andra ord: jag kan icke finna, att det är riktigt välgrundat, när reservanterna söka göra gällande, att man utan att sträcka sig över kursplanernas ram icke kan i de metodiska anvis-

ningar, som hålla på att utarbetas under detta år, göra rätt åt sexualundervisningens ställning i skolorna i den utsträckning skolöverstyrelsen tänkt sig. Jag kan med bästa vilja i världen icke finna detta omdöme berättigat.

Jag skall icke mycket längre upptaga kammarens tid. När man ställer reservanternas reservationsfria anslutning till skolöverstyrelsens ståndpunkt i klämman mot deras uttalande i motiveringen och icke minst, när man ställer denna ståndpunkt i klämman mot vad som muntligen framförts i dag av reservanterna i kammaren, kan man icke annat än konstatera, att reservanterna trots deras formella instämmande i skolöverstyrelsens utlåtande intaga en ståndpunkt, som icke oväsentligt skiljer sig från skolöverstyrelsens, åtminstone så som jag läst och uttolkat utlåtandet från år 1925. Reservanterna vilja icke nöja sig med den mera försiktiga och avvaktande hållning, som i det stora hela utmärker skolöverstyrelsens ståndpunkt i denna fråga och som verkligen, mina herrar, är betingad av hela frågans synnerligen ömtåliga art.

Vad sexualundervisningen i skolorna överhuvud beträffar vill jag som min mening uttala, att på denna punkt återstår det för visso mycket att göra. Jag är också i likhet med reservanterna övertygad om att, om dessa frågor skola lösas på ett tillfredsställande sätt, kan det bli till ovärderligt gagn för vår ungdoms fostran. Men jag är lika övertygad om att man på detta område icke vinner någonting genom att försöka forcera fram generella och för alla förbindande riktlinjer och bestämmelser, vilkas efterföljd kanske kan få en icke avsedd eller önskad verkan i olika lärares händer och inför olika sammansatta klasser. Undervisningen i denna fråga bör säkerligen ännu, såsom skolöverstyrelsen starkt betonar, få utveckla sig i mera fria former och under synnerlig hänsyn tagen till de olika förutsättningarna för densamma på olika skolstadier och på olika orter. Jag måste bekänna, att jag icke riktigt kan förstå, vad man i denna frågas nuvarande läge kan vinna genom en riksdags-skrivelse. Riksdag och Kungl. Maj:t förmå mycket på undervisningens område, men jag tror ändå icke, att våra statsmakter förmå lösa ett av undervisningens och fostrans mest invecklade och svårlösta problem sådant som detta om sexualundervisningens ordnande. Här måste det nya, som skall komma, organiskt växa fram. Och värdet av en dylik undervisning blir alltid i högsta grad beroende på de personliga lärarekrafternas förutsättningar. Utan dessa förutsättningar och utan det arbete, som hängivet nedlägges från pedagogiskt och för ungdomen intresserat och nitälskande håll, står intet att uppnå genom åtgärder från statsmakternas sida. Och om man här går fram i alltför forcerad takt och med ett nit, som måhända är välment men kanske ovist, må man icke glömma, att man kan vålla mera skada än gagn.

Och till sist: i den undervisnings- och upplysningsfråga, som det här gäller, får man aldrig förbise — och däri tror jag att de ärade motionärerna ge mig rätt — att det är på hemmens och skolans allmänt fostrande och karaktärsdanande inflytande det i främsta rummet kommer an. Man får heller icke förbise, att skolan aldrig kan ersätta, vad hemmen i detta hänseende försumma.

Herr talman, jag tillåter mig med anledning av vad jag här sagt att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Bergström i Hälsingborg: Herr talman! Jag må säga, att vi reservanter ha just icke rönt någon tacksamhet från skolöverstyrelsen, då vi nu sökt att bereda väg för de önskemål, som skolöverstyrelsen obestriddligen burit fram i sitt utlåtande rörande sexualundervisningens anordnande. Det göres här gällande, att vi skulle ha misstolkat skolöverstyrelsens utlåtande i dess väsentliga innehåll. Både utskottets ordförande, herr Mosesson, och herr Holmdahl hänvisade till de rader i första stycket på sidan 14 överst i utlåtandet, där det står, att huvuduppgiften med den sexualundervisning, som skol-

Ang. sexual-
hygienisk
undervisning
och
upplysnings-
verksamhet.

(Forts.)

Ang. sexual-
hygienisk
undervisning
och
upplysnings-
verksamhet.
(Forts.)

överstyrelsen uttalat sig för, städse måste vara att meddela kännedom om köns-
livets normala förhållanden. Så vitt jag fattat utläggningarna rätt, skulle
meningen med denna anmärkning vara, att sexualundervisningen icke skulle
taga sikte på precis könssjukdomarnas bekämpande. Jag ber emellertid att få
hänvisa till vad skolöverstyrelsen på sidan 12 under rubriken »Allmänna syn-
punkter» anför i tredje stycket. Det säges där: »Ur såväl samhällets som
den enskilda individens synpunkt äro vissa av de sedan gammalt såsom köns-
sjukdomar betecknade infektionssjukdomarna av den allvarsamma natur, att
det ter sig som en bjudande plikt för alla för ett fullgott människomaterial
nitälskande att mötas i strävandena för dessa sjukdomars energiska bekäm-
pande. Då upplysningsvägen här lärer vara den, som närmast står till buds
och jämväl utgjort en förutsättning för redan vidtagna lagstiftningsåtgärder,
synes det överstyrelsen naturligt, att det omsorgsfullt undersökes, i vilken ut-
sträckning skolan kan medverka till avvägbringande av en allmän och grund-
lig upplysning rörande de smittsamma könssjukdomarna.» — Jag kan icke för-
stå annat än att reservationen åtminstone i detta väsentliga avseende står i
full överensstämmelse med skolöverstyrelsens uttalade önskemål.

Herr Mosesson levererade i sitt anförande en del repliker, som förmodligen
skulle vara riktade mot reservationen men som, så vitt jag förstår, icke träf-
far densamma det allra ringaste. Han uppehöll sig utförligt vid folkskolan
och vid de svårigheter, som äro förenade med att ordna en sådan undervisning
i samband med folkskolundervisningen i allmänhet. Han talade om svårig-
heten att få lämpliga lärare, och han betonade, att man riskerade, att få un-
dervisningen i olämpliga lärares händer. Allt detta förvånade mig, då fak-
tiskt reservationen tager avstånd från tanken på att inmänga denna undervis-
ning i folkskolan. Nu kan det hända, att herr Mosesson riktade sig mot mo-
tionen. Men jag kan under föreliggande förhållanden icke finna, att det är
någon anledning till att argumentera mot motionen, som går betydligt längre
än reservationen, alldenstund ingen här yrkat bifall till motionen. Herr Moses-
son rörde sig med samma argumentation, när det gällde fortsättningsskolan.
Han pekade även där på lärarsvårigheten. Jag ber att i anledning av denna
anmärkning få erinra om, att vi i reservationen hava skisserat den form i vil-
ken vi tänkt oss denna frivilliga undervisning i fortsättningsskolan. Vi hava
sagt, att där det finns tillgång till skolläkare, naturligtvis lämpliga skolläkare
— och man får väl tilltro de lokala skolmyndigheterna omdöme i en sådan
fråga — skulle dessa utnyttjas i görligaste utsträckning. Vi ha vidare uttalat
oss för, att man borde undvika, att besvara lärarkåren i allmänhet med en
sådan ömtalig fråga, och att det kunde utbildas speciella lärare, som finge
sörja för denna undervisning i flera fortsättningsskolor inom en lämpligt av-
gränsad räjong. Den anmärkning sålunda, som herr Mosesson i detta fall
riktat, träffar icke, såvitt jag kan förstå, vår reservation i ringaste mån.

Jag vill vidare fästa uppmärksamheten på — jag gjorde det redan i mitt
första anförande — att här är icke fråga om att denna försöksundervisning i
fortsättningsskolan skulle göras obligatorisk, utan den skulle vara frivillig
både för skoldistriktet och för lärjungarna. Deras målsmän finge naturligt-
vis avgöra den saken och söka bedöma, huruvida barnen vore lämpliga för att
deltaga i en undervisning av denna beskaffenhet. Det ordades mycket av herr
Mosesson om denna frågas grannliga karaktär. Han sade, att det är en så
vansklig uppgift att taga hand om en undervisning av ifrågakavande art. Det
har jag själv framhållit i mitt första anförande, och det göra vi i vår reser-
vation. Vi äro ingalunda blinda för detta förhållande. Vi tycka dock, herr
Mosesson, att det är bättre, att samhället genom sitt skolväsende förmedlar den-
na undervisning, än att de uppväxande generationerna skola som hitintills
hämta all sin kunskap på detta område av dåliga kamrater eller rent ut sagt

ur rännstenen. Nog borde man väl kunna förvänta, att en undervisningsverksamhet, försiktigt lagd och taktfullt ordnad genom vårt skolväsende, skulle lämna bättre resultat både för folkhälsan och för de moraliska och sedliga tillgångarna här i landet än de något betänkliga förhållanden, under vilka nu de uppväxande skaffa sig sina ofta smutsiga begrepp om dessa ting och saker.

Det skulle vara åtskilligt mer att anföra i anledning av de yttranden, som här hållits, men jag vågar icke upptaga tiden alltför länge. Jag skulle närmast beträffande undervisningsplanerna vilja peka på, att man ifråga om de kommunala flickskolorna föreskrivit en undervisningsplan, som jag tycker skulle kunna stå som mönster för även realskolan och gymnasiet. Där stadgas det, att man skall undervisa om människokroppens byggnad och förrättningar och om personlig hygien och att man då även skall uppehålla sig vid speciellt sexualhygien. Denna undervisningsplan upptager denna vidare ram, som vi ha åsyftat med vårt av herr Holmdahl kritiserade yttrande rörande denna del av ärendet i vår reservation. Jag kan inte förstå, vad det är som gör, att man inte kan, när det gäller själva ramen av denna undervisning, våga sig lika långt i fråga om våra andra högre allmänna bildningsanstalter, som man dristar sig till, när man löst denna undervisningsfråga vid dessa flickskolor.

Jag skall emellertid inte tvista om den motivering, som uppbär vår reservation och dess förhållande till skolöverstyrelsens utlåtande. För att inte herr Holmdahl skall känna sig hindrad av denna motivering att ansluta sig till det yrkande, som skolöverstyrelsen, vars chef han själv är, ställt inför Kungl. Maj:t, skall jag, herr förste vice talman, be att få yrka strykande av motiveringen i den av oss avgivna reservationen och bifall till själva klämman.

Herr **Pehrsson** i Göteborg: Herr förste vice talman! När jag fick detta utlåtande i handen, kände jag mig synnerligen tillfredsställd och tänkte: nu skall jag få tillfälle att framföra ett mycket varmt tack till de ärade välmärande motionärerna och till reservanterna i utskottet, som äntligen ha klokt nog låtit denna fråga om undervisning i sexuella förhållanden få det omfång, som den lämpligen bör ha. Jag hade nämligen den uppfattningen, att vad som stod i klämman också skulle vara det avgörande för deras syn på saken, och jag gläder mig nu åt att den siste talarin har så uttryckligt sagt ifrån, att det endast är vid klämman, som vi här ha att fästa oss, då han själv yrkat bifall till klämman med uteslutande av motiveringen.

Emellertid är jag icke riktigt säker på — och då vänder jag mig till den ärade talarinnan, som stod här före mig — om vi ändå äro riktigt överens om vad frågan gäller. Vi hava haft denna fråga uppe i olika former under årens lopp, och vi ha drabbat samman ganska ordentligt om den, och då har frågan huvudsakligen gällt den s. k. »personliga profylaxen», d. v. s. propagandan för preventivmedlen. Nu trodde jag som sagt till min glädje, att nu vore äntligen den frågan ur livet, ty skolöverstyrelsen och nu i dag dess chef, har så klart och uttryckligt uttalat sig mot offentlig undervisning angående »den personliga profylaxen» i enlighet med så gott som alla de utlåtanden, som kommit från myndigheterna. Vissa yttranden av den ärade talarinnan gävo emellertid vid handen, att det kanske inte är så alldeles klart i alla fall vad frågan här gäller. Jag skall därför tillåta mig att till henne ställa en alldeles direkt fråga. Jag tager nämligen för givet, att den ärade talarinnan icke har något emot att svara mig på följande fråga: Är det verkligen en sinnesändring, som ligger bakom vad som här sagts, eller står man kvar på den gamla standpunkten? Genom det oförbehållsamma instämmandet i överstyrelsens yttrande tager man nämligen nu avstånd från den s. k. personliga profylaxen. Ser jag åter på sakkunnigbetänkandet, till vilket hon förut helt bekant sig — jag tager för givet, att detta betänkande är fullt känt

Ang. sexualhygienisk undervisning och upplysningsverksamhet.

(Forts.)

Ang. sexual-
hygienisk
undervisning
och
upplysnings-
verksamhet.

(Forts.)

— finner jag, att de sakkunniga, med reservation av rektor Sprinchorn, klart och tydligt sagt ifrån, att de vilja, att en sådan upplysningsverksamhet om den personliga profylaxen, som har blivit föreslagen av doktor Marcus, skall spridas till allmänheten. Det står på sidan 144. Går jag sedan till detta doktor Marcus' yttrande, finner jag honom förklara, att det kraftigaste vapnet i striden mot könssjukdomarna är »en allmän propaganda för den personliga profylaxen». Han har t. o. m. förklarat, att denna bör gå så långt, att »de militärhygieniska myndigheterna skola taga steget fullt ut och för *manskapet anbefalla bruket av och underlätta tillgången till preservativer*». Nu tillåter jag mig alltså göra en fråga, på vilken jag ber om ett svar utan både horn och tänder: Är det meningen nu, att de ärade motionärerna i likhet med den i klämmen återopade skolöverstyrelsen släppa detta de sakkunnigas förslag om propaganda för de preventiva medlen såsom en huvudsaklig del av den upplysningsverksamhet, som man vill skall äga rum? I så fall får jag verkligen uttala min glädje däröver!

Jag skall sedan be att få stryka under vad den ärade ordföranden i utskottet sade i rätt starka ord. Han sade nämligen, att han visst inte ville vara med heller om att lämna denna undervisning åt läkare under alla omständigheter. Jag vill understryka vad reservanterna hava upptagit av Kungl. skolöverstyrelsens yttrande, när reservanterna förklara, att *både medicinska och pedagogiska auktoriteter böra ha tagit i omprövning, huruvida vederbörande är lämplig för att taga upp en sådan undervisning som denna*. Jag har en alldeles särskild anledning, mina damer och herrar, att taga upp denna sak nu. Frågan har betonats vara grannliga. Den är ömtålig i högsta grad. Det har betonats av skolöverstyrelsen, att man härvidlag måste ha med sig även föräldraintresset. Vi hava haft en sådan sexualupplysning för några veckor sedan, den mest spridda, som någonsin lämnats i detta land, nämligen av en landsortsläkare genom radio. Jag har fått mottaga anklagelser mot hans föredrag ifrån hela riket med begäran att föra fram detta här i dag, från läkare, från pedagoger, från föräldrar, ja t. o. m. en ung pojke på fjorton eller femton år förklarade, att detta var ohyggligt och vidrigt att höra. Det var också det olämpligaste, som man gärna kan tänka, ty den psykoanalys, som av denne läkare företrädde, ställer det sexuella som det centrala i livsområdet, det blev, kan man säga, det hela och enda i livet. Jag skall icke ingå på detaljer i hans föredrag. De voro alltför obehagliga för att jag, utan att vara därtill tvingad skall gå in därpå, här i kammaren; de voro av den art, att man måste ställa sig frågande hur en läkare kunde vara så omdömeslös att, oavsett hans underliga uppfattning, säga sådana saker i radio. Man har relaterat för mig hur det var, när familjen satt kring högtalaren och fick höra dessa abnorma sexuella historier, hur man skyndade sig i förbittring att stänga av. Man kunde nämligen inte och ville inte låta sina barn eller eljest hyggligt sällskap höra det. Jag hänvisar denna sak till dem det vederbör. Jag hoppas, att Radiotjänst verkligen i framtiden på ett helt annat sätt än vad man den gången gjorde, tar reda på, vem det är man släpper fram. Det ligger icke i radions uppgift att meddela sexualundervisning, vilket detta i verkligheten var, om också under en förklädnad. Jag kan inte annat än ytterligare understryka, att denna sista erfarenhet har på ett eklatant sätt visat nödvändigheten av, att de av skolöverstyrelsen givna direktiven i fråga om utseende av dem, som skola sköta en undervisning sådan som denna, verkligen komma att efterföljas, och att det övervakas, att icke oansvariga institutioner och oansvariga personer få taga hand om denna ömtåliga och grannliga undervisning.

För övrigt skall jag understryka vad som förut här är sagt — eller det kanske stod i ett utlåtande — att den väg, på vilken denna undervisning, som jag icke vill motsätta mig i sådan form och på sådant sätt, att den gagnar,

bäst ordnas, är att den sker genom skrifter, som sättas i barnens händer. Jag är gammal lärare, och jag har också försökt mig på denna undervisning, mina damer och herrar, och jag vet av erfarenhet, att det hör till det allra svåraste och ömtåligaste. Det är ytterligt svårt att, jag vill inte säga i blandad klass, det har jag aldrig försökt mig på, men att i en hel skolklass föra fram dessa saker. Då är det bättre, att det kan ske, och det anser jag vore synnerligen lyckligt, genom skrifter, som sättas de unga i händerna. De skulle komma att på ett stillsamt och lugnt sätt verka upplysande och fostrande och icke i motsatt riktning, vilket man måste befara lätteligen skulle bliva resultatet. I anslutning till utskottet, som nämner några av de institutioner och sällskap, som gjort försök till sådana skrifter, vill jag också nämna Svenska sällskapet för nykterhet och folkuppfostran, som givit ut en av en fransk läkare författad bok »Moral och hälsa», som gått ut endast i Sverige i 40,000 exemplar men som gått ut i många hundra tusental på andra håll i världen. Vi äro således redan nu inte helt utan sådan undervisning. Detta synes mig vara den allra lämpligaste vägen och formen därför.

Jag ber, herr förste vice talman, som naturlig konklusion till vad jag sagt, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Weijne**: Herr talman! När jag har begärt ordet, har det inte varit för att i likhet med den föregående ärade talaren uppträda som någon slags justitieombudsman på detta område. Jag känner inte till den upplysningsverksamhet i dessa saker genom radio, som förekommit, men det meddelas av en kammarkamrat, att ifrågavarande föredrag höllos vid tiotiden på kvällen. Det förefaller mig då, som om den fjortonåring, som har skrivit till kyrkoherde Pehrsson i Göteborg, hellre borde ha varit i säng än att sitta och lyssna på detta för att sedan meddela sitt missnöje till en riksdagsman.

Jag har begärt ordet för att framställa det yrkande, som herr Bergström i Hälsingborg redan har framställt. Då han gjort detta, skall jag tillåta mig att med bara ett par ord motivera, varför jag till utskottsutlåtandet har antecknat en blank reservation. Jag har den uppfattningen, att någonting på detta område behöver göras. Jag tror, att man inte med bibehållen ansvars känsla kan bara lägga armarna i kors och låta utvecklingen ha sin gång, men jag har å andra sidan den meningen, att när det gäller skolan — vad som intresserar mig närmast — så måste det förfaras med största varsamhet.

Jag är bestämd motståndare till varje sexualhygienisk upplysningsverksamhet i folkskolan. Vad beträffar fortsättningsskolan skulle jag vilja, citerande herr Holmdahl i ett annat sammanhang, säga, att denna undervisning i fortsättningsskolan skall ske på ett mera individuellt och fritt sätt. Man skall inte försöka påtvinga skoldistriktet någon verksamhet av detta slag, men där vederbörande skolmyndigheter och föräldraopinionen på det hela taget äro överens om, att någonting bör göras, skall man också skrida till verket. Om man går den motsatta vägen och försöker att med mera generella bestämmelser få fram någonting, så möter man den risk, som herr Mosesson framhöll, och som jag har tillåtit mig att starkt trycka på i utskottet, att det uppkommer en motsättning mellan skola och hem, en motsättning, som på fortsättnings skolans ömtåliga område skulle bli särskilt ödesdiger.

Från dessa synpunkter, då jag anser att någonting bör göras men att det skall ske med den yttersta försiktighet, kan jag helt ansluta mig till skolöverstyrelsen. Det var närmast den motivering, som reservanterna presterat, som gjorde, att jag inte redan i utskottet stödde deras yrkande. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till det förslag, som här är framlagt av herr Bergström i Hälsingborg.

Ang. sexual-
hygienisk
undervisning
och
upplysnings-
verksamhet.
(Forts.)

Ang. sexual-
hygienisk
undervisning
och
upplysnings-
verksamhet.
(Forts.)

Fru Nordgren: Jag ber att få taga kammarens tid i anspråk ännu en stund för att göra ett par bemötanden. Jag har ju för övrigt blivit direkt uppfordrad av herr Pehrsson i Göteborg att besvara en av honom framställd fråga.

Herr Mosesson började sitt anförande med att säga till oss motionärer, att han fann våra motioner vara icke välbetänkta. Häremot skall jag icke på något sätt protestera. Det är möjligt, att vi inte mäktat ge desamma den avfattning, som de borde ha haft. Vad jag emellertid på det bestämdaste vill bestrida är att vi, som herr Mosesson ville göra troligt, i vår motion krävt rätt till fosterfördrivning. Jag tror inte, att herr Mosesson kan leta fram något belägg härför vare sig i föreliggande motion eller i den motion som gäller revisionen av fosterfördrivningslagen, vilken sistnämnda väl kan lämnas utanför denna debatt, då den frågan ju senare kommer till kammarens bedömande. Jag fick också i egenskap av motionär en liten admonition av herr Mosesson för att jag icke tagit del av skolöverstyrelsens utlåtande, innan vi gingo att avfatta motionen. Hårtill vill jag erinra, att jag redan i mitt förra anförande framhöll, att skolöverstyrelsens utlåtande aldrig offentliggjorts. Naturligtvis förelåg den möjligheten, att jag kunnat taga del av detsamma, men jag kan inte finna, att detta betyder något för frågans avgörande i kammaren. Jag anser ej heller, att vi här behöva tvista om vad som föreslås i motionen. Då denna i sin ursprungliga form frångåtts, och vi numera endast ha att hålla oss till skolöverstyrelsens förslag.

Jag kan emellertid inte uraktlåta att här framföra min förundran över att man på de håll, där man ändå vill att någonting skall göras, inte anser sig kunna gå med på åtminstone slutyrkandet i reservationen. Och dock är man inom vitt skilda lager i vårt land ense om att en upplysningsverksamhet på ifrågavarande område är starkt av behovet påkallad. Därom vittnar bl. a., att en herr Mosesson så närstående tidning som Svenska Morgonbladet tagit till orda i denna sak och i en artikel av den 11 februari i år, betitlad »Döende folk» framhållit nödvändigheten av vederhäftig upplysning. I denna artikel, som sedermera delvis citerats av flera andra huvudstadstidningar, heter det nämligen bl. a.: »Den sexaletiska upplysningsverksamhet, som tiden alltmer ropar efter, får ej förbise befolknings- och sexualproblemets många stora svårigheter. Fariseism är sannerligen här ej på sin plats, liksom ej heller en moralisk indignation, som tvivelsutan kan vara äkta, men som kan vara lika enögd för det. Den insats, som här är högeligen av nöden, skall förena medicinsk sakkunskap och vedhäftighet med etisk ansvarskänsla och framför allt äkta kärlek till människorna och folket.»

Jag vill betona, att det är just sådan upplysningsverksamhet, som motionärerna åsyfta, och som även de sakkunniga åsyftat. Åtminstone har jag fått den uppfattningen. Det har på flera ställen i sakkunnigbetänkandet starkt understrukits, att denna upplysningsverksamhet skall ha etisk betoning och avse att omdana karaktären hos det uppväxande släktet till större ansvarskänsla och till en annan syn på detta problem. Som bevis på, att det icke bara är fråga om en upplysningsverksamhet rörande de smittosamma könssjukdomarna, ber jag få framhålla, att i sakkunnigförslaget jämväl föreslås, att sådan upplysningsverksamhet skulle komma till stånd vid konfirmationsundervisningen.

Herr Mosesson slutade sitt anförande med att säga, att vi borde ställa oss avvaktande och icke tvinga fram en sådan upplysningsverksamhet eller provocera fram den, som jag tror uttrycket föll. Ja, herr Mosesson, vi ha ställt oss avvaktande i tio år sedan 1918, då lagförslaget kom till. Men om jag inte tar fel, är det tjugu år sedan en motion i liknande syfte framfördes till riksdagen av herr Wavrinsky; jag tror det var 1908. Nog hava vi väl ställt oss avvaktande! Jag kan emellertid inte finna, att det räcker med att bara

ställa sig avvaktande. Ty under tiden förstöres en mängd unga människoliv, som kanske — jag säger kanske — skulle ha kunnat räddas, om de upplysts om de faror, som hotat dem, och deras ansvarskänsla blivit väckt, vilket jag finner vara samhällets plikt att sörja för att så sker.

Så var skolöverstyrelsens nuvarande chef nog vänlig att göra ett inlägg i denna debatt. Även om detta icke gick efter de linjer, som jag skulle önskat och hade väntat, gav det dock klart besked om herr Holmdahls syn på frågan. Herr Holmdahl överraskade mig emellertid med att intaga en motsatt ståndpunkt till reservanterna, vilka ju ändå stödjade sig på skolöverstyrelsens förslag och yrkat bifall till detta. (Genom att ha uttalat sin anslutning till 1925 års utlåtande, har ju herr Holmdahl dock ställt sig solidarisk med vad däri förordas.) Men detta beror måhända på oklarheten i skolöverstyrelsens utlåtande, vilket kan ge anledning till olika tolkningar. Om man exempelvis läser det stycke i överstyrelsens utlåtande, som återfinnes nederst på sidan 16 i utskottets utlåtande, där det heter: »Efter överstyrelsens mening skulle det visserligen varit önskvärt, om förhållandena hade medgivit, att varje svensk man eller kvinna under sin skoltid kommer i åtnjutande av vederhäftig vägledning på nu förevarande område, och överstyrelsen kan också såtillvida godtaga de sakkunnigas ståndpunkt härutinnan, att överstyrelsen gärna medgiver, att detta mål bör allvarligt eftersträvas från skolans målsmän och följaktligen arbetet planmässigt inriktas mot en ordning, som i största möjliga utsträckning tillgodoser detta behjärtansvärda krav», så kan jag inte finna annat än att det är i huvudsak ett klart tillstyrkande av syftet i de sakkunnigas betänkande. Medan utskottet i samma utlåtande funnit belägg för sitt avstyrkande, vilket herr Holmdahl nu biträtt.

Vad jag närmast fäste mig vid var emellertid, att herr Holmdahl i slutet av sitt anförande framhöll, att det framför allt torde komma an på hemmen att meddela sådan upplysningsverksamhet som den här ifrågasatta. Jag skulle kunna ge herr Holmdahl rätt i det avseendet. Överstyrelsen talar emellertid något om denna sak i sitt utlåtande. Överst på sidan 13 heter det härom: »Överstyrelsen håller ock före, att hemmen och föräldrarna vid nu förevarande upplysningsverksamhet hava en synnerligen betydelsefull uppgift att fylla, en uppgift, för vars lösande tyvärr i alltför talrika fall tillräckliga förutsättningar saknas.» Sedan fortsätter man: »Den upplysningsverksamhet, som här avses, torde emellertid erhålla sin ingalunda minsta betydelse just ur den synpunkten, att den kan verksamt bidra att sätta blivande fäder och mödrar i stånd att på ett bättre sätt omhändervä en viktig del av den nya generationens fostran.» Jag vet icke, hur man skall tolka detta överstyrelsens yttrande, herr Holmdahl. Jag för min del har tolkat det så att överstyrelsen finner det klokt och välbetänkt, att skolan sörjer för att de blivande föräldrarna sättas i stånd att i en framtid själva kunna ge sina barn en bättre undervisning i hithörande ting. Jag tolkar det även så, att skolöverstyrelsen öppet erkänner, att det finnes en mängd hem, där föräldrarna sakna förutsättningar för detta, och att det därför kräves skolans medverkan för bibringande av dylik upplysning.

Till sist vill jag besvara den fråga, herr Pehrsson i Göteborg riktade till mig, rörande min ställning till en undervisning om den personliga profylaxen. Svaret på den frågan är redan givet i reservationens yrkande. Jag har genom detta yrkande anslutit mig till skolöverstyrelsens synpunkter, vilka återfinnas på sidan 22 i utlåtandet. Där säger skolöverstyrelsen efter att hava talat om profylaxen: »Redan det anförda ådagalägger, att de sakkunniga uppenbarligen icke avsett, att skolans medverkan skulle tagas i anspråk för meddelande av här berörda kunskaper. Men även upplysningsverksamheten för vuxna kringgärdas från de sakkunnigas sida med starka garantier. Sålunda fast-

Ang. sexualhygienisk undervisning och upplysningsverksamhet.
(Forts.)

Ang. sexual-
hygienisk
undervisning
och
upplysnings-
verksamhet.
(Forts.)

slås, 'att det under inga omständigheter kan bli tal om att lämna föreskrift därom, att vid sexualföreläsningarna frågan om den personliga profylaxen *skall* beröras'. Vidare får 'ett ingående på frågan ske *endast av läkare*'. Och slutligen betonas, dels att föreläsningar behandlande enbart den personliga profylaxen 'givetvis ej höra hemma i den av oss avsedda upplysningsverksamheten', dels ock att en 'detaljerad beskrivning av tillvägagångssättet vid här avsedda medels användning ej bör tillåtas'»

Skolöverstyrelsen fortsätter: »Vid sådant förhållande finner sig överstyrelsen böra i anslutning till de sakkunniga hävda, att vid all offentlig upplysningsverksamhet i den sexuella frågan allenast läkare må äga att ingå på ett dryftande av de förhållanden, som äga samband med den personliga profylaxen. De sakkunniga hava avhandlat detta spörsmål endast i sammanhang med den fortsatta upplysningsverksamheten för vuxna. Men den från de sakkunniga något avvikande utformning, som överstyrelsen velat giva sexualundervisningen för *den mognare ungdomen*, är det sannolikt, att läkarens medverkan i avsevärd utsträckning kommer att vid läroanstalter av olika slag tagas i anspråk för föreläsningar i sexuell hygien och rörande de smittsamma könssjukdomarna. Det låter sig icke uteslutas, att läkaren kan finna sig av sin samvetsplikt nödsakad att därvid avhandla jämväl nu förevarande specialfråga. Det synes överstyrelsen knappast välbetänkt att i sådant avseende meddela närmare direktiv för innehållet av framställningen varken i ena eller andra riktlinjen.»

Jag vet inte, om herr Pehrsson är tillfredsställd med detta svar, men jag har inget annat att ge.

Vad den upplysningsverksamhet beträffar, som herr Pehrsson talade om skulle ha förekommit i radio, vill jag säga, att jag i likhet med herr Weijne inte känner till densamma men har varit av den uppfattningen, att, när det gällde radioverksamhet, man hade sådana garantier, att något missbruk icke skulle behöva ifrågakomma. Jag vill här ännu en gång betona, att såväl i de sakkunnigas betänkande som i överstyrelsens utlåtande hävdas, att det skall vara en vederhäftig men ändå grannliga behandling av den fråga, som här avses.

För att frågan här i kammaren icke skall behöva stupa på delade meningar om motiveringen, skall jag till sist, herr talman, be att få giva min anslutning till det av herr Bergström framförda yrkandet om ett bifall till reservationens kläm, med uteslutande av motiveringen.

Herr Mosesson: Herr talman! Jag skall bara säga ett enda ord. Vad fru Nordgren, jag höll på att säga, bannade mig för att jag hade sagt om de motioner, som voro väckta av de tre damerna, det kommer ju att framgå av det stenografiska protokollet, och jag hänvisar till detta. Jag beklagar, att samma motivering användes för yrkanden så olikartade, som de tre yrkandena äro. Detta beklagar jag, och jag betraktar detta faktum som, jag höll på att säga, komprometterande för de goda, aktningvärda damer, som framburit dessa motioner.

Sedan skall jag be att få säga, att sedan år 1925, då yttrandet från skolöverstyrelsen avgavs, har åtskilligt utträttats, som är ägnat att tjäna det syfte, som motionärerna hava. Vid det förhållandet, att så har skett, yrkar jag på bifall till utskottets hemställan, och jag kommer givetvis att rösta för denna, även om jag är tacksam för att de ärade reservanterna gjort oss andra ett sådant medgivande, att de ha frånträtt sin egen motivering.

Herr Pehrsson i Göteborg: Herr förste vice talman, ärade kammarledamöter! Det är ju en gammal plägsed här i kammaren, att när man fått svar på en interpellation, skall man tacka för det. Jag vill icke frånga en sådan

god sedvänja, utan jag skall be att få tacka den ärade talarinnan för det svar, som gavs. Det var visserligen en smula dunkelt, och talarinnan ställde sig bakom skolöverstyrelsens breda rygg. Efter den förklaring, som av herr generaldirektören i skolöverstyrelsen nyss lämnats om vad dess utlåtande innebär, ber jag att få uttala min glädje över detta svar, och jag hoppas, att när sålunda den ärade talarinnan — jag förmodar hon talade för partiet i dess helhet — har så bestämt tagit avstånd från sexualupplysning i form av offentlig upplysning om den personliga profylaxen, detta ämne, som vi haft så många gånger före här i kammaren, härefter skall vara avlyst, och att, när vi om några dagar få frågan ånyo upp, vi då skola få belägg på detta. Jag tackar för svaret.

Ang. sexual-
hygienisk
undervisning
och
upplysnings-
verksamhet.
(Forts.)

Herr Thomson: Herr talman! Eftersom jag är den ende nu kvarstående, som yrkat bifall till reservationen, sådan den föreligger i utlåtandet, skall jag be att få ändra mitt yrkande och instämma i herr Bergströms, d. v. s. om bifall till reservationens kläm men med strykande av motiveringen.

Herr Engberg: Herr förste vice talman! Jag ber om ursäkt, att jag tumlar in i denna debatt så här mot dess avslutning. Det var inte min mening att blanda mig i bataljen. Då jag emellertid hörde herr Pehrsson i Göteborg göra sina fastställanden i sitt senaste anförande, nödgas jag, med den ståndpunkt jag gång på gång deklarerat i denna kammare i denna fråga, nu säga några ord.

Jag måste då först säga, att det anförande, herr Pehrsson först höll, syntes mig understryka, jag vet inte för vilken gång i ordningen, med vilket officiellt hyckleri man behagar behandla dessa frågor i riksdagens andra kammare. Jag vill vidare säga, att detta spörsmål ställer sig ofantligt olika ifrån olika sociala utgångspunkter. För en överklass ges det möjlighet på helt annat sätt än för dem, som äro uppvuxna i fattigdomens kvarter, i gränderna, att i dessa ting få undervisning för sina barn, som ger dessa chansen att komma in i dessa frågor på ett vida bättre sätt än vad fallet är för de fattiga. Herr Pehrsson talade om, att man skulle ha skriftlig undervisning. Jag skulle vilja se, hur det skulle se ut med sådan i de trångbodda fattigkvarteren, där flera människor äro hopstuvade i samma rum och leva under bostadsförhållanden sådana, att det icke minst ur sexualhygienisk synpunkt är praktiskt taget omöjligt att, som herr Pehrsson menade, flytta in denna undervisning i hemmet. Det kan gå mycket väl för en moder inom överklassen att i detta stycke med sin tillgång till litteratur, med sina läkarbekanta o. s. v. få råd meddelade till sina barn, men det går inte inom de grupper, jag nämnde. Det är därför vi inte skola stå och hyckla utan säga sanningen rent ut, att samhället, riksdagen, statsmakterna här hava en pliktuppfyllelse, som de inte kunna komma ifrån.

Herr Pehrsson i Göteborg behagade tro, att frågan om den personliga profylaxen skulle vara avförd från dagordningen. Nej, herr Pehrsson, den frågan är icke och den kommer icke att vara avförd från dagordningen. Det säger sig självt. Jag är fullkomligt ense med de talare, som på den punkten betonat, att i den undervisning, som vi skola ha i exempelvis folkskolan men också även i fortsättningsskolan och i motsvarande åldersklass, det är uppenbart, att frågan om den personliga profylaxen blir ett problem, som är mycket ömtåligt och i regel lätt kommer att undvikas. Men vi ha andra grupper. Vi ha de grupper, som också herr Pehrsson antydde, de män, som befinna sig i värnpliktsåren och skola komma från far och mor och hemmet och råka ut för än det ena och än det andra, när de bege sig till städerna. Jag vill erinra om, herr förste vice talman, att vi här icke tänkt så mycket på, hur förhållandet

Ang. sexual-
hygienisk
undervisning
och
upplysnings-
verksamhet.
(Forts.)

är nu mellan svensk landsbygd och storstad och hur det var förr i världen. Nu hava vi biltrafiken, bussarna och andra kommunikationsmedel, som liksom flyttar in landsbygdens liv i städerna. Det gör, att från storstaden, jag tänker mig särskilt Stockholm, sprider sig, oftast smygande, vår folkstam och folkhälsa undergrävande sjukdomar långt ut på landsbygden. De komma in i familjerna och ställa till allsköns förstörelse. Det är sådant, herr förste vice talman, som jag för min del anser vara omöjligt att komma åt och bekämpa på andra vägar än att man ger också den personliga profylaxen den ställning den skall ha i den del av kravet, som gäller den sexualhygieniska upplysningsverksamheten. Ja, jag tror, som drastiskt yttrades en gång av min vän herr Lövgren i en debatt här i kammaren, jag tror, herr Pehrsson, att man gör många av dem, som gå ut som sjömän och komma till främmande hamnar, en större tjänst genom bättre undervisning i detta stycke än genom att läsa aldrig så många kapitel i bibeln för dem. Det är tyvärr på det sättet, det är många existenser, liv, som gått under, gått till spillo, därför att de saknat nödig kunskap i dessa stycken. Varför icke säga det rent ut, varför icke erkänna, att här är ett område, som vi äro tvungna att gripa oss an med? Jag tror, att i den mån den anda, som behärskar herr Pehrsson och hans syn på dessa stycken, får triumfera, i samma mån kunna vi likna dem, som behärskas av den, vid sådana, som »offentligt predika vatten men i hemlighet dricka vin», som Heinrich Heine säger; de skydda varken vår folkhälsa eller folkmoralen genom sådant.

Vad beträffar detta utlåtande, är jag i det läge, att jag icke kan rösta för vare sig utskottets eller reservanternas förslag. Reservanternas yrkande innehåller, att man ansluter sig strikt till 1921 års utredningsresultat med den modifikation, som medicinalstyrelsen och skolöverstyrelsen gjort. Jag för min del, herr förste vice talman, är ingalunda redo att skriva under dessa utlåtanden och säga, att det är de, som innebära den riktiga lösningen av frågan. Jag är övertygad om, att vilken Kungl. Maj:t som sitter bör ha plikt att ägna dessa ting fortgående uppmärksamhet och komma med åtgärder. Men därför kan jag ej rösta för något, som skulle binda oss vid detta. Och när jag ej kan rösta för utskottets förslag, befinner jag mig i det läge, att jag måste nedlägga min röst vid den stundande voteringen.

Herr Lindqvist i Halmstad: Herr talman! Jag skulle icke ha lagt mig i debatten, om icke herr Pehrsson i Göteborg yttrat sig. Jag har tidigare haft skäl att reagera, när vi haft frågor av liknande art till behandling och herr Pehrsson då sökt lägga sitt anförande på samma sätt som i dag. När han talade om fru Nordgren och svaret på interpellationen, tillät han sig säga, att han förmodade, att fru Nordgren talade å partiets vägnar. Herr Pehrsson har tidigare försökt göra frågor av denna art till partifrågor och med sitt uttalande i dag vill han ha sagt, att den fråga, som föreligger, är en fråga, som intresserar endast det socialdemokratiska partiet. Jag beklagar, att jag måste upplysa herr Pehrsson ännu en gång om, att denna fråga icke är av den art, att man kan säga, att det är en partifråga. Enbart en hänvisning till, att de, som stå som motionärer, tillhöra olika partier, borde för herr Pehrsson vara tillräcklig för att se, att detta icke är någon socialdemokratisk fråga. Det har visserligen under de senaste åren, när vi haft före frågor, närbesläktade med denna, blivit så, att det huvudsakligen varit socialdemokraterna, som gått in för positiva åtgärder. Men det är dock icke så många år sedan, när det icke så var, utan man hade att räkna på förståelse även från frisinnade och liberaler. Och jag förmodar, att herr Pehrsson följt denna fråga ute i landet. Och har han det gjort, har han väl funnit, att intresset för att något göres på området lyckligtvis icke begränsar sig till socialdemokratiskt tänkande män och

kvinnor, utan att det är många, ja, glädjande nog, många, många män och kvinnor, som icke tillhöra det socialdemokratiska partiet, som ha ansett och anse, att en fråga av denna art är av den stora betydelse för samhället, att något måste göras.

Jag var för någon tid sedan inbjuden till ett möte här i huvudstaden och därvid närvaro, efter vad jag tror, huvudsakligen män och kvinnor, som ej tillhörde samma parti som jag, men vilka i allt fall intresserade sig för dessa frågor och ville, att något skulle göras. Det är sålunda icke riktigt, herr Pehrsson, att försöka på detta sätt — varmed jag tror, att herr Pehrsson har ett visst syfte — göra detta till en partifråga. Jag menar det syftet, att intet skall bli gjort. Det är ej rätt att göra så, herr Pehrsson. De frågor, som herr Pehrsson ställde om den personliga profylaxen, anser jag lyckligast, om de ej tagits upp i detta sammanhang med denna frågas behandling. Och jag skall ej tillåta mig något uttalande, som gör debatten längre om den saken. Vi ha ett ärende på föredragningslistan längre fram, om vi hinna dit i dag eller om lördag, då det kan bli mera anledning att tala om denna speciella sak. Men i samband med denna upplysningsfråga, som föreligger, är det ej anledning därtill.

Jag har, herr talman, när jag begärde ordet, ej velat lägga mig i den fråga, som föreligger. Jag har endast velat avge en protest ännu en gång mot herr Pehrssons uttalande, när han gör även dessa frågor till partifrågor med syfte att försvåra lösningen av desamma.

Jag har, herr talman, intet yrkande.

Herr **Pehrsson** i Göteborg: Herr talman! Med anledning av den siste ärade talarens yttrande får jag erinra om, att det ej går att ur dessa frågor skilja ut frågan om den personliga profylaxen. Då gör man frågan till något annat än vad den är. Därför var det tillbörligt, att jag ville ha spörsmålet framställt, hur man ställer sig därtill, för att få veta, hur situationen låg. Och det skall bli för mig synnerligen glädjande, herr Lindqvist i Halmstad, att se, huruvida i år, i motsats till de föregående åren, det kommer att föreligga några egentliga divergenser inom det socialdemokratiska partiet, när vi komma till vad han själv pekat på, frågan om den personliga profylaxen, d. v. s. frågan om preventivlagen. Då få vi se, vad verklighet som ligger bakom talarens förklaring. Det skulle glädja mig mycket, om ej det socialdemokratiska partiet längre sloge vakt om den saken.

Vad herr Engbergs uttalande vidkommer, är det en förnöjelse höra, att herr Engberg, när han drar i härnad, åtminstone ger fullt klara och tydliga bevis om var han står. Han ser i en upplysningsverksamhet på etiska grunder, sådan som vi önska få, helt enkelt *hyckleri*. Han har med samma klarhet och tydlighet som många gånger förut uttalat sig om den personliga profylaxen, d. v. s. användningen av de preventiva medlen. Jag har förut betonat, att mellan våra grundåskådningar ligger en klyfta så djup, att det ej är värt att försöka överbygga den. Vi stå i skilda läger i fråga om vår etiska åskådning på dessa frågor, och därmed, herr talman, skall jag ej längre upptaga tiden i denna debatt. Jag har fått klarhet om, att herr Engberg vidhåller sina synpunkter. Jag hoppas, att han icke får anledning att taga dem, som nu ha deklarerat en annan ståndpunkt här i dag, under sina vingars skugga om igen i denna fråga.

Herr **Engberg**: Herr förste vice talman! Jag anser, att det bör till protokollet sägas ifrån, att det är en underlig polemik, som den siste ärade talaren begagnar. Jag sade, att det var hyckleri av oss i riksdagen att skjuta ifrån oss detta problem, som herr Pehrsson vill göra. Han säger, att jag påstår,

Ang. sexualhygienisk undervisning och upplysningsverksamhet.
(Forts.)

Ang. sexual-
hygienisk
undervisning
och
upplysnings-
verksamhet.
(Forts.)

att det är hyckleri, att sexuell undervisning fotas på etiska grunder. Jag överlåter till kammaren att fälla sitt omdöme om en polemik, som använder sådana grunder.

Herr Pehrsson i Göteborg: Herr talman! Jag ber med anledning av den siste ärade talarens yttrande få betona, hur herr Engberg dock använde uttrycket *hyckleri* om denna etiska upplysningsverksamhet, där den personliga profylaxen är utesluten, ty här ha vi i kammaren ej tvekat om att gå med på en upplysningsverksamhet i etiskt syfte, vilket skolöverstyrelsen har med klarhet och bestämdhet fastslagit. Under sådana förhållanden är dock denna förebråelse för hyckleri riktad mot oss i denna kammare, som önska en så beskaffad undervisning. Jag vill också till kammaren överlåta att avdöma målet mellan parterna.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till det av herr Bergström i Hälsingborg under överläggningen senast framställda yrkandet; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes likväl av herr Bergström i Hälsingborg, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes samt anslogs:

Den, som vill, att kammaren bifaller första tillfälliga utskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 3, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit det av herr Bergström i Hälsingborg under överläggningen senast framställda yrkandet.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av upprensingsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vad kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 8.

I fråga om
velocipeds
föresedd med
tänd lykta.

Vidare upptogs till behandling andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, nr 2, i anledning av väckt motion angående upphävande av bestämmelsen om att velociped under vissa förhållanden skall vara försedd med tänd lykta.

I en inom andra kammaren väckt och till dess tredje tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 309, hade herr Vahlstedt föreslagit, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes utarbete och för riksdagen för dess yttrande framlägga förslag till sådan förändring av trafikstadgan, att velociped, som framfördes i mörker, icke behövde vara försedd med tänd lykta.

Utskottet hemställde, att förevarande motion ej måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr Vahlstedt: Herr talman och ärade kammarledamöter i övrigt! Då jag är motionär i frågan, ber jag att få säga några ord.

Såsom kammarledamöterna torde ha funnit, föreslås i den förevarande motionen, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förslag till en sådan ändring av vägtrafikstadgan, att velociped, som framföres i mörker, icke behöver vara försedd med tänd lykta. Den nuvarande bestämmelsen härom lyder: »Velociped, som under mörker framföres å väg, skall framtill vara försedd med tänd lykta med vitt sken.» Detta har tolkats även så, att även en person, som gående bredvid cykeln framför denna, måste föra tänd lykta. Bland den velocipedåkande allmänheten på landsbygden har berörda stadga skapat stort obehag och mycken förargelse. Jag har i motionen skrivit, att stadgans bestämmelser äro nästan omöjliga att efterleva, och jag håller alltjämt fast vid det påståendet. Och tolkas stadgan så, att man icke ens har rätt att gående bredvid velociped framföra densamma utan tänd lykta, då påstår jag, att det är fullständigt omöjligt att efterleva stadgan.

Jag vill göra det tankeexperimentet, att jag befinner mig i en stad på en mycket starkt trafikerad gata, då min velocipedlykta slocknar. Enligt stadgan har jag då icke rätt att flytta velocipeden från platsen. Men jag kan självfallet inte heller lägga den på gatan. Jag har alltså intet annat val än det att bryta mot stadgan. Man kan också tänka sig, att det uppstår sjukdomar hos människor eller djur, och man måste i hast skaffa läkare. Det finnes kanske ingen telefon i närheten eller sjukdomsfallet inträffar vid en tid, då telefonen är avstängd. Man har då ingen annan utväg i allmänhet än den att kasta sig på en velociped och söka personligen träffa läkare. Skulle jag vid ett sådant fall sakna lykta eller skulle jag icke fort nog kunna få den i funktion, då måste jag även i detta fall bli brottsling.

Det kan också hända, att jag cyklat från hemmet med den uppfattningen, att jag skulle hinna hem innan mörker eller s. k. mörker inbryter. Det inträffar emellertid någonting, vilket ofta händer, som gör, att jag inte hinner hem, innan mörkret åtminstone av vederbörande myndigheter anses ha inträtt. I det gynnsamma fall, att jag icke blir anhållen av polis, då jag gående framför velociped, så har jag ju möjlighet att komma hem utan att bli brottsling.

Men låt oss antaga, att jag har ett par mil att gå. Åkande kan jag tillryggelägga denna sträcka på cirka en timme. Om jag går, tar det ungefär 4 timmar. Kvällen är månljus eller den är i varje fall så ljus, att jag fullt tydligt kan se alla föremål, som skulle kunna förekomma å vägen. Jag vet sålunda, att jag inte gör någon människa skada genom att jag sätter mig upp på cykeln och åker. Inte tycker jag, att det är så märkvärdigt, om en person i en sådan situation blir brottsling. Och jag får medge, att jag icke kan känna någon moralisk indignation över ett sådant brott.

Mest obehag vällar nog stadgan sådana personer, som arbeta i stad eller stadsliknande samhälle, men som bo på landet. Dessa måste, då de cykla, vissa årstider föra tänd lykta både till och från arbetsplatsen. En bekant från det län, som jag tillhör, meddelade mig nyligen, att i det municipalsamhälle han tillhör hade en gjutare mot sin förväntan fått arbete på övertid, varför det blev mörkt, då han skulle fara hem. Enär han kom från gjutugnen, var han givetvis genomblöt av svett, och det var därför nödvändigt för honom att komma hem fortast möjligt för att förhindra en förkylning. Med detta syfte sätter han sig på sin cykel, men han blev anhållen och fick sedermera böta. I ett sådant fall kunde ett anhållande inneburi fara för hälsa och liv.

Jag har i motionen sagt, att den förnämsta orsaken, vilken omöjliggör efterlevnad av den nämnda stadgans bestämmelser, är den, att det icke finnes lyktor, som förena säkerhet med tillräcklig lyskraft. Trots vissa landsfiskalers yttrande, som jag senare skall komma till, fasthåller jag alltjämt även vid detta påstående. Men jag vill tillägga, att mitt påstående gäller förhållandena på landsbygden. Och denna fråga är ju huvudsakligen en landsbygdsfråga. Jag

*I fråga om velocipeds förseende med tänd lykta.
(Forts.)*

*I fråga om
velocipeders
förseende med
tänd lykta.*
(Forts.)

skall strax komma till, varför så är fallet. Angående lyktor så finnes det ju dels elektriska sådana, dels karbidlyktor. De elektriska lyktorna äro ju relativt säkra, men de sakna tillräcklig lyskraft. De kunna givetvis användas på förut upplysta gator för att där uppfylla lagens meningslösa föreskrift. Men såsom medel att upplysa en mörk väg med äro de mera till skada än gagn. På landsbygden äro ju därför lyktor med elektriska batterier odugliga.

Vad sedan karbidlyktorna beträffar, så äro dessa ofta i besittning av en mycket hög lyskraft. Men de äro i allra högsta grad osäkra. Om det är några av kammarens ledamöter, som under krigsåren liksom undertecknad tvingades att ha karbidbelysning, så äro nog dessa villiga att erkänna riktigheten av mitt påstående. Jag håller alltså som sagt fast vid det påståndet, att bristen på lämpliga lyktor omöjliggör efterlevnad av trafikstadgan.

Men brottslingarnas antal ökas ju även därigenom, att många velocipedåkare äro för fattiga för att ha råd att hålla sig med cykellykta. Det finnes mindre jordbrukare, som ha så små inkomster, att de inte anse sig ha råd att hålla sig med en halvveckotidning, som kostar fem kronor per år. Att de då icke heller utan mycket tvingande skäl köpa en eller flera velocipedlyktor, det är förklarligt. Jag säger en eller flera, ty det är inte ovanligt, att en person kan nödgas köpa flera lyktor under ett år. Vad som i detta fall gäller om den lille jordbrukarens ekonomi, det gäller givetvis även för statarens och drängens.

Jag sökte nyligen i en av Stockholms större affärer taga reda på det nuvarande priset på en velocipedlykta. Angående elektriska lyktor av den sort, som enligt vad man sade användes mest, så kostade de 17 kronor per styck. Beträffande karbidlyktor så lyckades jag inte få veta priset på förstklassiga sådana. Sannolikt är det inte behov av sådana i Stockholm eller i varje fall funnos de icke i den handel, där jag sökte upplysning. Men jag förmodar, att förstklassiga karbidlyktor ha samma pris som elektriska lyktor.

Detta pris betyder, att en dräng t. ex., som har otur med sina lyktor, kan få offra en hel månadslön eller mera på lyktor och karbid under ett år. Vad skulle de herrar säga, som ha t. ex. 12,000 kronor i årslön, om man genom vissa bestämmelser, vilkas gagn de inte kunde fatta, tvingade dem att offra årligen 1,000 kronor, d. v. s. även i detta fall en tolfedel av deras årsinkomst? Jag tror inte, att det bleve några vackra uttryck om statsmakternas förstånd, som komme att fällas, det är jag säker om. Och ändå vill jag säga, att den senare gruppen hade en oerhört mycket större förmåga att bära utgiften än den förra gruppen, som jag talade om.

Nu kommer det kanske att göras den invändningen, att faran för olyckor vid stadgans slopande ändå är så stor, att man måste påtaga sig de kostnader och den förargelse, som stadgan medför. Jag för min del tror dock icke, att olyckorna skulle i någon väsentlig grad ökas utöver det, som för närvarande förekommer, genom ett bifall till min motion. Jag har för övrigt aldrig hört, att olyckor uppstått därigenom, att velocipedåkare saknat lykta. Jag har talat med flera personer om denna sak, och det är ingen som sagt, att de sett, att olyckor uppkommit därigenom, att velocipedåkare icke haft lykta.

Min hemställan innebär ju icke heller något förbud att föra lykta. Och jag tror, att även vid ett bifall till min motion skulle det vid alla tillfällen, då en lykta behöves, förekomma ungefär lika många velocipedåkare med lyktor som nu är fallet. Ty i verkligt mörker är det ju nästan omöjligt att åka utan lykta, då man riskerar att köra sönder velocipeden. Vad jag syftat till är sålunda inte att få bort velocipedlyktorna eller få till stånd ett förbud att föra tänd lykta, utan jag har endast velat förhindra, att folk skola bli brottslingar därför att de icke kunna uppfylla berörda stadgas bestämmelser. I de flesta fall är det, som av myndigheterna benämnas mörker, icke något mörker, som hindrar trafikanterna att se varandra. Ingen här vill väl påstå,

att det är behöfligt att föra tänd lykta på upplysta gator. Ingen här vill väl heller påstå, att vid månsljus eller annat ljusst väder, som medger trafikanterna att väl se varandra, det är av behovet att föra lykta. Och vid verkligt mörker kan man, som jag förut nämnt, ej åka utan lykta. Och om det sker i någon mån, kan det endast ske med sakta fart, som ej kan medföra några svårare olyckor. Någon ökad fara för att cyklisterna skola kollidera med bilarna finnes icke vid ett bifall till min hemställan. Ingen människa med vettet i behåll ställer sig i mörker framför en framrullande bil. I de flesta fall går det till på det viset, att cykelåkaren — enligt erfarenhet jag har och den är ganska stor — när han ser en bil på avstånd, stiger av cykeln och för den ut på vägkanten, medan bilen rusar förbi. I vägkrökar och i övrigt där fri sikt saknas finnes ju alltid fara för olyckor, men det är blott i ringa mån för cyklister. Däremot finnes det stor fara, att den, som åker efter häst, skall bli påkörd av bil i korsvägar och vägkrökar, då ju den, som åker efter häst, ej kan komma undan bilen på samma sätt som cyklisten. Om vederbörande ville tillse, att bilisterna åtminstone på nämnda ställe icke hade för stark fart, så skulle detta vara ägnat att minska olyckor i mycket högre grad än det, som kan ske genom bibehållande av trafikstadgans nuvarande lydelse.

Ja, allt detta är ju min syn på saken. Utskottet, som givetvis grundat sin uppfattning på de hörda myndigheterna, har en annan uppfattning och avstyrker motionen. Jag vill icke beskylla utskottet för att det på ett lättvindigt sätt har sökt komma ifrån motionen. Nej, utskottet har tvärtom gjort sig besväret att införskaffa en mängd aktstycken i målet. Men det är bara det felet med dessa aktstycken, att de utgöra uttalanden från blott den ena parten. Jag förebrår dock icke utskottet för ensidighet, ty den andra parten, den velocipedåkande allmänheten, den har icke kunnat höras. Dess talan får undertecknad efter fattig förmåga söka föra.

Av de hörda myndigheterna har endast stadsstyrelsen i Östhammar tillstyrkt motionen. Stadsstyrelsen i Lidingö säger dock följande: »För det fall, att velociped framföres av person, gående bredvid densamma, synes däremot icke något behov föreligga att upprätthålla kravet på belysning, då ju t. ex. dragkärra icke behöver vara försedd med tänd lykta. Stadsstyrelsen vill därför icke bestrida, att en utredning av frågan om viss jämkning i § 4 vägtrafikstadgan kan vara motiverad.» I dessa punkter instämmer en landsfiskal. Att majoriteten av de hörda myndigheterna avstyrker motionen är för mig ingen överraskning. De höra ju alla till bilåkarnas och bilförarnas grupper. Och majoriteten av dessa grupper synes ha den uppfattningen, att inga andra föremål än bilarna böra ha några rättigheter på landsvägarna. Jag tror, att många av lantmännen, som åka efter häst, ha i likhet med mig känt sig förargade över den hänsynslöshet, som många bilförare ådagalägga. Det finnes ju även synnerligen hänsynsfulla bilförare, vilket jag i sanningens intresse vill erkänna, men dessa synas, såvitt jag kan förstå, tyvärr vara i minoritet.

I de hörda uttalanden finner man också uttryck av förargelse däröver, att bilisterna icke ensamma få befara vägarna. Man talar om velocipedåkare, som vingla på vägarna framför bilarna. På ett ställe i motionen heter det: »Någon fara för spillande av människoliv innebär enligt mitt förmenande icke ett sådant borttagande. Velocipedåkaren ser skenet från bilens strålkastare på långt avstånd. Kärleken till livet och obehaget utav att bli överrappad med landsvägssmuts tvingar honom även vid dagsljus, då bil mötes, att hålla så långt som det är möjligt intill landvägsdiktet. Att minst en liknande försiktighet måste iakttagas vid mörker det är självfallet.» Med hänsyn till vad jag där har skrivit säger en landsfiskal — jag skall inte nämna några namn — »Rörande obehaget att bli nedstänkt med landsvägssmuts kanske denna omständighet i vissa fall kan bidraga att skärpa vederbörandes uppmärksamhet.»

*I fråga om
velocipeds
förseende med
tänd lykta.
(Forts.)*

*I fråga om
velocipeders
förseende med
tänd lykta.
(Forts.)*

Denna landsfiskal anser det alltså vara en fördel, att vägtrafikanterna av bilarna bli överstänkta med smuts, ty det kan skärpa deras uppmärksamhet.

Man har i utlåtandena även bestritt vad jag sagt om velocipedlyktornas osäkerhet. Och Stockholms länsförening av Föreningen Sveriges landsfiskaler säger: »Någon anmärkning mot velocipedlyktornas säkerhet och lyskraft har oss veterligt aldrig försports.» Till detta vill jag bara säga det, att om förenings yttrande i övrigt är framsprunget ur en lika stor okunnighet om det, varom den yttrar sig, då är inte dess uttalande mycket värt.

I utlåtandena bestrides även, att det skulle ha förekommit något större antal åtal för förseelser av nämnt slag. Jag medger, att så kan vara förhållandet i vissa distrikt. Jag har också i motionen sagt, att mitt uttalande gäller de orter, där jag känner förhållandena. En landsfiskal säger, att i början av stadgans tillämpning förekom en oerhörd mängd av sådana brottslingar, men att man åtalade icke mera än omkring fem procent.

Som ett bevis på att förhållandena varit liknande även å andra orter skall jag läsa upp ett brev, som jag erhållit från Norrland. Brevet är daterat Åshammar den 26 januari 1929 och lyder: »Till Riksdagsman Herr C. O. Vahlstedt, Stockholm. Undertecknad, som av arbetskamrater fått i uppdrag att tillskriva Eder med anledning av viss motion, får härmed anföra följande: Arbetare vid Åshammars Bultfabrik som bemärkt motion i riksdagens andra kammare av herr C. O. Vahlstedt om avskaffande av lag om belysning å velocipeder, och ingående diskuterat densamma jämte dess motivering, förklara, att de gjort samma erfarenhet som motionären angående lagens verkningar för dels trafiksäkerheten och dels för den arbetande delen av landsbygdens befolkning, och därför beslutat översända ett varmt tack till riksdagsman herr C. O. Vahlstedt för motionen och samtidigt uttala den förhoppningen, att motionären måtte erhålla stöd av samtliga representanter för de fattigare befolkningslagren. Enligt uppdrag Albert Bergström.» Detta visar, att det finnes andra platser, där förhållandena äro lika dem, där jag känner förhållandena.

I de flesta utlåtandena söker man göra gällande, att det icke är straffbart, då en person framför cykel utan tänd lykta gående bredvid cykeln. Jag har i motionen framhållit det, att jag icke tror, att det har varit statsmakternas mening, att det skulle vara straffbart, då en person gående bredvid velocipeden framför den utan att därvid ha tänd lykta. Men jag har aldrig vare sig sagt eller tänkt, att de myndigheter, som åtalat och dömt uti nyssberörda fall, skulle ha begått någon olaglighet. Håller man sig enbart till ordalydelsen, då är det klart, att det icke vid mörker är tillåtet att ens gående framföra cykel, som ej har tänd lykta med vitt sken. Ty nog framför jag velocipeden, även om jag går bredvid densamma.

En stadsstyrelse och en landsfiskal ha, som är nämnt, också på grund därav, att stadgan kan tolkas på nyssnämnda sätt, ansett, att ett förtydligande i detta fall borde ske. En landsfiskal anser det emellertid mycket viktigt, att en person kan åtalas även då han gående framför velocipeden. Landsfiskalen skriver: »En inskränkning av ordningsföreskrifterna att gälla velociped, vara någon befinnes åkande, synes knappast bör tillrådas av det skälet, att den velocipedåkande i regel har största möjlighet att på långt avstånd uppmärksamma andra vägfarande och sålunda genom att stiga av velocipeden och leda densamma vid möten med andra bliva i tillfälle att undandraga sig ordningsföreskriftens efterlevnad utan påföljd.»

Jag tycker, att detta uttalande är förträffligt, ty det bevisar inte bara det, som landsfiskalen vill ha fram, utan det bevisar framför allt, att jag har rätt i mitt påstående, att i regel velocipedåkaren har stor möjlighet att observera andra vägfarande utan att ha lykta. Landsfiskalen har tydligen samma uppfattning som jag, att verkligt mörker hör till undantagen och att s. k. mör-

ker, d. v. s. sådant som av myndigheterna kallas mörker men som i verkligheten icke är mörker, det är regel.

Det som jag emellertid fäst mig mest vid i de avgivna utlåtandena är den allmänna tendens, som synes avse att behänga allt och alla med lyktor och hindra medborgarnas berättigade krav på rörelsefrihet genom obehövliga och trånga reglementariska föreskrifter. Särskilt böra lantmännen i riksdagen ge akt på kraven, att även åkdon, förspänt med dragare, bör föra tänd lykta. En stadsfiskal anser, att det endast är en tidsfråga, när även åkdon, förspänt med dragare, blir skyldigt att föra tänd lykta. Vid det tillfälle, då den nuvarande stadgan var förelagd riksdagen för inhämtande av dess yttrande samverkade alla lantmän utan partiåtskillnad till förhindrande av att fordon, framfört med dragare, skulle åläggas föra tänd lykta. Jag hoppas, att så skall ske även i framtiden. Men riksdagen har räckt ett finger åt länsstyrelserna genom att medge, att, då det gäller starkt trafikerade vägar, länsstyrelse kan föreskriva, att även fordon efter dragare skola vara försedda med tänd lykta.

I andra stycket av samma 4 §, vari bestämmelser om förande av lykta å velociped förekommer, heter det: »Därest sådant finnes av behovet uppenbarligen påkallat, må länsstyrelse beträffande viss väg med livlig trafik förordna, att å med dragare förspänt åkdon, som under mörker framföres å vägen, skall föras tänd lykta med vitt sken, så anbragt, att ljuset är synligt på avstånd såväl framifrån som bakifrån. Sådant förordnande, vilket må innehålla de undantag, länsstyrelsen finner erforderliga, skall kungöras samt, i den ordning länsstyrelsen bestämmer, tillkännagivas medelst anslag å eller invid väg.»

Det finnes ett ordspråk, som säger det, att om man ger hin blott ett finger, så tar han snart hela handen. Jag fruktar, att detta ordspråk kan få sin tillämpning på riksdagen och länsstyrelserna i det förevarande fallet. I trafikstadgans 4 § andra stycke har riksdagen räckt ett finger åt länsstyrelserna. Och med den andra, varom uttalandena från länsstyrelserna och deras underlydande vittna, kan man frukta, att de inte komma att nöja sig med blott det räckta fingret. Jag fruktar, att man via länsstyrelserna kan få infört bestämmelse därom, att även fordon, framfört av dragare, skall vara försett med tänd lykta, vilken bestämmelse i regeringsförslaget av riksdagens majoritet avslogs, då riksdagen senast hade att yttra sig om stadgan.

När jag väckte min motion, så övervägde jag, om jag borde föreslå även slopande av andra stycket av 4 § i vägtrafikstadgan. Sedan jag nu läst länsstyrelsernas utlåtanden med anledning av min motion, så förstår jag, att ett sådant förslag bort göras. Då riksdagen beräffande vägtrafikstadgan icke har beslutanderätt utan endast yttranderätt, så kan ett sådant förslag icke nu göras, och därför ber jag, herr talman, att få yrka bifall till min motion.

Herr Källman: Herr förste vice talman! Jag tror, att denna fråga återföres till sina rätta proportioner, om jag blott säger ett par ord på utskottets vägnar. Utskottet har bland annat till förmån för gångtrafikanterna vägrat att gå med på det upphävande av bestämmelserna i 4 § vägtrafikstadgan, varom motionen rör sig. Detta är det avgörande skälet för att vi icke kunnat tillstyrka bifall till motionen. Men härnäst kommer en omständighet, som riksdagen brukar vara känslig för, och det är, att man icke besvärar med en skrivelse i en fråga, som redan är föremål för utredning. Detta är fallet beträffande icke blott denna lilla detalj i fråga om trafiken här i landet, utan motorfordonssakkunnige ha ju fått hela frågan om trafiken till en allsidig utredning. Att under sådana förhållanden skriva om en i detta sammanhang så liten obetydlighet som det ärende, varom motionen rör sig, ha vi icke velat vara med om. Jag tillåter mig yrka bifall till utskottets förslag.

*I fråga om
velocipeds
förseende med
tänd lykta.
(Forts.)*

*I fråga om
velocipeds
förseende med
tänd lykta.
(Forts.)*

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad samt herr förste vice talmannen givit propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den i ämnet väckta motionen blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 9.

*Ang.
förbud mot
värnplikts
förseende från
skiljande från
arbete
eller tjänst.*

Vid härpå skedd föredragning av första lagutskottets utlåtande, nr 13, i anledning av väckt motion angående stadgande av förbud i visst fall mot värnplikthas skiljande från vid inkallelse till tjänstgöring innehaft arbete eller tjänst m. m., anförde:

Herr Björkman: Herr förste vice talman! När detta ärende föredrogs före påsk i första kammaren, beslöt kammaren att för komplettering i vissa avseenden återförvisa ärendet till lagutskottet; och jag ber då att i denna kammar få göra den hemställan, som sålunda vann bifall i första kammaren, nämligen att ärendet måtte till lagutskottet återförvisas. Sedan hoppas jag, att nu ingen diskussion i ärendet behöver komma i gång, utan att denna diskussion får sparas, till dess utskottet återigen tagit ärendet under behandling och detsamma till kammaren återkommer.

Med herr Björkman förenade sig herr *Lindqvist* i Halmstad.

Herr Öhman: Herr talman! När nu utskottets representanter ha yrkat på återremiss av motionen till utskottet för ny behandling, skulle jag kunna in-skränka mig till att enbart instämma i detta återremissyrkande, men jag vill dock i samband härmed anförda ett par synpunkter.

Jag vill då först erkänna, att det förefaller mig, som om utskottets ledamöter vid behandlingen av denna motion kanske alltför snävt fullföljt herr Per Albin Hanssons m. fl:s paroll om att nonchalera de yrkanden, som framföras från kommunistiskt håll. På grund därav har också utskottet i sitt avslagsyrkande gått så långt, att det till och med avstyrkt den del av motionen, som skulle kunna bifallas genom en utsträckning av lagen av den 16 oktober 1914, vari stadgas förbud under vissa förhållanden för arbetsköpare att skilja värnpliktiga från arbetsplatsen på grund av att de fullgöra militärtjänst enligt värnpliktslagen, ett krav som riksdagen år 1916 biföll i princip genom en riksdagsskrivelse till Kungl. Maj:t, vilken skrivelse dock sedan dess saboterats av de olika regeringarna. Det är emellertid belysande för utvecklingen här i landet, att ett krav, som riksdagens majoritet kunde bifalla redan år 1916, på ett undantag när enhälligt avstyrkes av första lagutskottet år 1929. Sedan år 1916 ha vi dock haft det s. k. stora »demokratiska genombrottet» här i landet. Såsom en följd därav har den socialdemokratiska riksdagsgruppen nära fördubblats, och vi ha haft en rad av så kallade arbetarregeringar under det socialdemokratiska partiets ledning. Den ännu gällande härordningen genomfördes på en socialdemokratisk regerings initiativ, och man har från samma håll betecknat den såsom ett stort framsteg och såsom ett demokratiskt genombrott till och med inom den militära organisationen. Då det däremot gäller behandlingen av de värnpliktiga, intager man i handling en mera reaktionär ståndpunkt än vad riksdagen intog år 1916. Under det att man i övrigt är emot varje expropriationsförfarande, när det gäller att skydda enskilda medborgare gentemot banker och bolagsvälde, är man redo att utan vidare gå in för att expropriera de värnpliktigas arbetsplats. På den punkten råder det, att döma av det utlåtande, som nu föreligger från första lagutskottet, fullständig enighet mellan utskottets borgerliga och socialdemokratiska ledamöter.

När frågan nu troligen kommer att återremitteras till första lagutskottet för ny behandling, skall jag icke närmare ingå på frågans innebörd. Det ges ju tillfälle att återkomma till saken, när ärendet ånyo föreligger i kammaren till slutligt avgörande. Jag vill emellertid, herr talman, när jag nu har ordet, passa på att understryka, att denna fråga icke kan betraktas såsom tillfredsställande löst i och med en eventuell utsträckning av lagens av den 16 oktober 1914 tillämpning, emedan det förhåller sig på det sättet, att de privata arbetsköparna kunna ha möjlighet att kringgå en sådan lagstiftning. Utsträckningen av lagens tillämpning måste därför kompletteras med skyldighet för staten att i sista hand hålla de värnpliktiga skadeslösa, vilka på grund av fullgörandet av värnpliktstjänsten förlorat sin arbetsanställning.

*Ang.
förbud mot
värnpliktiga
skiljande från
arbete
eller tjänst.
(Forts.)*

Under förhoppning att utskottet vid den förnyade behandlingen skall beakta den synpunkten, ber jag, herr talman, att få instämma i yrkandet om återremiss.

Med bifall till vad sålunda hemställts beslöt kammaren att återförvisa ärendet till utskottet för ny behandling.

§ 10.

Föredrogs andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 4, i anledning av väckt motion, II: 204, angående navigationsskolornas överflyttande till skolöverstyrelsen; och biföll kammaren utskottets i nämnda utlåtande gjorda hemställan.

Som tiden nu var långt framskriden, beslöt kammaren på hemställan av herr förste vice talmannen att uppskjuta handläggningen av övriga på föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 7 e. m., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.25 e. m.

In fidem
Per Cronvall.

Onsdagen den 10 april.

Kl. 7 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna även nu av herr förste vice talmannen.

§ 1.

Avgåvos två motioner, nämligen av:

herr *Prytz*, nr 437, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 214, med förslag till förordning om Svenska bostadskreditkassan och om bostadskreditföreningar, m. m.; och

herr *Näslund m. fl.*, nr 438, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 220, angående anslag till hospitalsbyggnader.

Dessa motioner bordlades.

§ 2.

Ang.
vissa kontroll-
åtgärder vid
införseln
av utländska
köttvaror
m. m.

Till avgörande företogs andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 3, med anledning av dels herr *Laurin*s motion, nr 196, angående genomförande av vissa kontrollåtgärder vid införseln av utländska köttvaror, dels herr *Engberg*s motion, nr 332, angående ändrade kontrollföreskrifter rörande införsel till riket av vissa djur och köttvaror.

Uti två inom andra kammaren väckta och till dess andra tillfälliga utskott hänvisade motioner hade föreslagits,

i motionen nr 196 av herr *Laurin*, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, att de i föregående års riksdagsskrivelse i fråga om köttimporten begärda åtgärderna också måtte till alla delar genomföras; och

i motionen nr 332 av herr *Engberg*, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, att det täcktes Kungl. Maj:t upphäva de på grund av riksdagsskrivelsen nr 255 år 1928 tillkomna kungörelserna nr 352, 353, 354 av den 13 september 1928 och i deras ställe utfärda bestämmelser i huvudsaklig överensstämmelse med de före dessa kungörelsers ikraftträdande gällande.

Utskottet, som till behandling i ett sammanhang förehaft ovannämnda motioner, hemställde,

1) att motionen nr 196 icke måtte till någon andra kammarens åtgärd för-
anleda; och

2) att motionen nr 332 icke måtte till någon andra kammarens åtgärd för-
anleda.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr **Engberg**: Herr talman, mina herrar! Det har sagts, att av årets månader månaden maj är icke blott den vackraste, utan även den mest förrädiska. Det är icke utan, att jag finner detta omdömes riktighet bekräftad, när jag betänker, vad vi varit med om i maj månad 1928. Jag riktar, mina herrar, här en

anklagelse icke mot någon viss. Jag riktar en anklagelse mot oss alla, som tillhörde 1928 års riksdag och voro närvarande i denna kammare en natt i vackra maj år 1928 och då läto slinka igenom ett betänkande, som icke väckte något som helst uppteend på denna sida sammanbindningsbanan, men som ledde till sådana konsekvenser, att vi nu fått motioner om återgång till det gamla och att det för landet vållats en hel del förtret och att det kan uppstå en hel del framtida vådor, på vilka jag anser mig skyldig att fästa kammarens uppmärksamhet.

Jag, liksom övriga medlemmar av kammaren, satt och slumrade vid denna frågas behandling. I medkammaren fanns emellertid en mera påpasslig och vaken ledamot, min vän Anders Örne, som begärde ordet, när utskottets hemställan föredragits, och i ett utomordentligt anförande avslöjade för kammaren, vad konsekvenserna skulle bli, därest utskottets hemställan bifölles. Jag visste icke om detta anförande förrän efteråt. Det var emellertid ett givakt, som åtminstone för mitt vidkommande — men tyvärr för sent — medförde, att ögonen öppnades. Jag förstod, vilken dumhet vi i denna kammare begått. Ty, mina herrar, vi ha verkligen begått en dumhet i denna fråga. Det var också för att reparera den dumheten, som herr Örne i första kammaren och jag i denna kammare vid årets riksdag väckte våra motioner.

Nu har andra kammarens andra tillfälliga utskott enhälligt avstyrkt min motion. Utskottet har gjort sitt avslagsyrkande utan någon som helst motivering. Ty det vore en överdrift att begagna det vackra ordet motivering om de torvtiga rader, med vilka utskottet behagat avfärda denna betydelsefulla fråga. Ut-låtandet är, som jag nämnde, enhälligt. Jag beklagar denna enhällighet icke minst därför, att jag har på känn, att den skapats i en viss panikstämning efter underrättelser från utrikesdepartementet, som i detta fall känner sin prestige på något sätt engagerad och som varit angeläget att inbilla utskottet, att utrikespolitiska vådor vore att vänta, därest man icke tassade omkring i filttofflor i denna fråga. Man frestas till den impertinenta frågan, huruvida den nuvarande utrikesledningen begått oklokheden att söka skydda sin företrädare. Jag har emellertid den uppfattningen, att även om det är en ganska ömtålig sak, där man icke har rätt att utan vidare dispensera sig från skyldigheten att omsorgsfullt välja och väga sina ord, så är det bättre att ändå säga rent ut, vad som är, nämligen att det är fullständigt ohållbart att fullfölja den politik, vari vi engagerat oss. Herrarna kanske erinra sig ett nappatag i kammaren mellan herr Olsson i Kullenbergstorp, som jag nu ser nere på gången, och herr Lindman på Stockholmsbänken, angående köttullen. Det hade av den dåvarande jordbruksministern lämnats en uttömmande redogörelse inför såväl andra kammaren som första kammaren om köttfrågans läge, en redogörelse, som nog sköt sönder praktiskt taget hela underlaget för kravet på tullförhöjning. Den gången gjorde herr Olsson i Kullenbergstorp en erkännansvärt skicklig manöver, i det han föll ifrån tullförhöjningslinjen. Hans parti menade emellertid uppenbarligen, att, därest partiet icke skulle komma i oläge, något ben borde ges åt valmännen att gnaga på. Man hade ju på bondeförbundshåll märkt, att man i Danmark varit inne på linjen att genom stämplings- och charkuteriberedningsbestämmelser skapa ett maskerat importförbud. Det var en söt lukt, som förledde herr Olsson i Kullenbergstorp att praktisera samma politik här hemma. Därför hade herr Laurin skickats fram med sin olyckliga motion. När man icke fått importförbud på öppna vägar, så skulle man söka infria det på en bakväg. Ty som sådant ha de nu beslutade anordningarna verkat. Det hade kommit en rad framställningar till Kungl. Maj:t från olika sammanslutningar. När riksdagen i maj 1928 fattade sitt beklagliga beslut, låg på Kungl. Maj:ts bord en hel trave av dylika framställningar. Det begärdes i dessa dels vissa stämplingsföreskrifter, dels åtgärder av importförbudskaraktär, dels kraftigt höjda tullar o. s. v. Dessa

*Ang.
vissa kontroll-
åtgärder vid
införseln
av utländska
köttvaror
m. m.
(Forts.)*

Ang.
vissa kontroll-
åtgärder vid
införseln
av utländska
köttvaror
m. m.
(Forts.)

framställningar hade skickats ut på remiss, och den 2 mars avgavs ett samfällt remissutlåtande av vissa myndigheter angående dessa spörsmål. Men så kom riksdagen själv klumpande och fattade sitt beslut.

Vad innebär majbeslutet, mina herrar? Det innebär, att man skulle för det första återuppliva kristidens licenssystem. Det var ett beslut så pass oerhört, att vi litet till mans måste taga oss för huvudet, när vi betänka, att vi varit med om detsamma. För det andra innebär det, att i de butiker, där man skulle sälja utländskt importerat kött eller varor, vari dylikt kött inginge, skulle det vara anslag anbragt, vari uttryckligen omnämndes, att varan vore av utländsk härkomst. För det tredje innebär det föreskrivande av ett stämpningsförfarande, varvid importerat färskt kött, kött efter importerad boskap och charkuterivaror, vari sådant kött helt eller delvis ingår, skulle åsättas stämpeln »utländsk».

Jag har, herr talman, för att vi bättre skola förstå, vad detta innebär, vänt mig till en stor charkuterifirma i Stockholm och fått en förteckning över de varor, som här kunna komma i fråga och vilka, även om det i dem skulle ingå bara en liten gnutta utländskt kött, i alla fall måste stämplas såsom utländsk vara enligt riksdagens beslut. Det är bl. a. följande varor: lübsk metvurst, kokt metvurst, cervelatmetvurst, salamimetvurst, milanometvurst, berliner tungvurst, levertungvurst, sardellvurst, martadella, rökt leverkorv, svensk leverkorv, skinkkorv, frankfurterkorv, rökt prinskorv, färsk prinskorv, medisterkorv, lunchkorv, frukostkorv, fläskkorv, stångryttare, falukorv, stångkorv, bräckkorv och blodkorv.

Nåväl, min vän herr Örne påpekade i första kammaren de orimligheter och befängdheter, vartill den begärda stämpningsanordningen skulle leda. Hans förut-sägelser väckte en liten smula munterhet. Men hur vilja herrarna t. ex. stämpla en sylta, en sådan där geléartad, skälvande massa? Hur vilja herrarna åsätta den en stämpel med anilinfärg? Enligt riksdagens beslut och den förordning, som gäller, skall stämpeln »utländsk» ju åsättas själva varan. Emellertid skulle den kunna åsättas jämväl emballaget. Men man kan icke i en butik utställa varan med dess emballage, om folk skall kunna se den. Kunderna vilja se vad som finnes innanför omslaget. Tag t. ex. sötsaltad amerikansk tunga, och slå en stor stämpel med anilinfärg på den! Jag vädjar till dem av kammarens ledamöter, som äro husmödrar, om de vilja inköpa en sådan vara. Eller, mina herrar, hur tänker ni stämpla köttfärs eller dylikt? Jag skall ytterligare nämna ett exempel. Jag har själv hos sakkunniga charkuterister inhämtat, hur det skulle tillgå att åsätta en stämpel på vissa varor, som skola förses därmed, exempelvis små korvar av ett halvt fingers storlek. Dessa stämplat äro större än korvarna själva. Ett sådant band med korvar med stämpel på kan nog te sig som en ganska grann historia, som fägnar ögat, men det är icke aptitretande.

Jag vill vidare nämna, att Kungl. Maj:t skulle ha kommit att begå det stora missgreppet att göra något, som helt enkelt icke skulle kunnat genomföras, om icke charkuteristerna ingripit. Enligt det första förslaget skulle nämligen de för korvfabrikationen använda tarmarna behandlas efter samma regler som köttet respektive fläsket. Användes utländsk tarm som hölje för svensk korv, skulle den följaktligen stämplas med »utländsk». Enligt de uppgifter, som jag fått från charkuteristhåll, användas så gott som uteslutande utländska tarmar vid den svenska korvfabrikationen. De måtte på något sätt vara bättre än de svenska. Hade nu charkuteristerna icke ingripit, så är det ju lätt att räkna ut, att resultatet blivit, att praktiskt taget all i riket tillverkad korv kommit att åsättas stämpeln utländsk. Jag frågar, om det var framsynthet, som besjälade oss då vi från kammarens sida förordade sådana orimligheter.

Jag skall nu syssla med en annan sida av saken. Vi hade gjort vår dumhet. Vi hade fattat vårt beslut. Men trots vår obetänksamhet hade vi likvisst

från andra kammarens sida uttryckligen överlämnat åt regeringen att pröva ärendet av handelspolitisk lämplighetssynpunkt. Ärendet gick alltså, i form av en skrivelse till den instans, som borde haft större visdom och förutseende än vi hade här i kammaren. Kungl. Maj:t kunde rent formellt ha gjort gällande, att, eftersom riksdagen begärt denna sak, så skulle den utan vidare effektueras. Kungl. Maj:t kunde emellertid också ha ställt sig på en annan ståndpunkt och utan hänsyn till riksdagens begäran företagit en prövning av frågan ur strängt sakliga lämplighetssynpunkter. Kungl. Maj:t gick — låt mig säga — en »folkfrisinnad» medelväg. Kungl. Maj:t beslöt att taga bort två av de punkter, där man från riksdagens sida begärt åtgärder, nämligen licens-tvånget och föreskriften om anslagen i butikerna. Jordbruksministern von Stockenström, som jag ser närvarande nu, var förutseende nog att förstå, att åtminstone dessa två punkter voro till den grad orimliga att genomföra, att de måste strykas. Men han lät stå kvar bestämmelsen om stämplingarna. Och lägg märke till, att han i stället för de två strukna bestämmelserna tillade en ny, nämligen att man skulle hålla en särskild lokal vid beredandet av de char-kuterivaror, å vilka bestämmelserna i övrigt hade tillämpning.

Man låg på ärendet i månader i den frisinnade regeringen och uppsköt av-görandet ända till mitten av september. Det är nästan så att man kunde miss-tänka, att ministären Ekman velat lägga ett otrevligt gökäggs i sin efterträ-dares bo. Jag föreställer mig, att jordbruksministern har någon erfarenhet av att arvet var föga behagligt. Den 13 september, alltså kort före regeringens avgång, äro i Svensk författningssamling de aktstycken daterade, som inne-hålla bestämmelser i detta fall; men knappt voro de utfärdade, förrän i Fin-land genom tidningspressen och på annat sätt det sattes i gång en intensiv propaganda, som snart tog sig uttryck i en direkt framställning från den finska regeringens sida till den svenska, att man måtte helt enkelt upphäva kungö-relsen nr 354.

Men vidare glunkades det i den finska pressen om, att det måhända vore lämpligt att som svar på de svenska åtgärderna uppsäga handelsavtalet, därest man icke från svensk sida ville slå till reträtt. Den senaste regeringen, herr Lindmans, som behandlat denna fråga, beslöt ju också att tillsätta en kommis-sion med herr Trolle i spetsen samt min ärade vän, herr Bengtsson i Norup, herr Anderson i Storegården och herr Pehrsson i Bramstorp som bisittare. Kom-missionen reste till Helsingfors och förhandlade där mellan den 12 och den 17 december i fjol. Det blev något slags slutprotokoll, undertecknat den 17 december, som resulterade i en kompromiss, gående därpå ut, att Finland skulle få »lättnader» i följande två hänseenden. För det första skulle man fakulta-tivt få utbyta stämpeln »utländsk» mot stämpeln »finsk». Man trodde på finsk sida tydligen, att det finska köttet har så god renommé i vårt land, att endast med åsättande av ursprungsbeteckningen »finsk» skulle man ernå en favör för Finland. För det andra fick man bort bestämmelsen om beredande av köttet i särskilda lokaler. I januari i år utfärdade den nu sittande regeringen dessa modifierande bestämmelser.

Men varken Kungl. Maj:t i herr C. G. Ekmans upplaga eller Kungl. Maj:t i herr Lindmans upplaga och än mindre vi, som sutto i kammaren i maj 1928, hade anat, att 14 september-kungörelserna skulle få ledsamma konsekvenser även inom vårt eget land. Här har nu suttit ett andra kammarens andra till-fälliga utskott och nedlagt ett redbart och aktning svårt arbete på detta ärende. Men knappt hade betänkandet levererats till kammaren, förrän tidningarna ha-de att förmäla om en deputation från Norrbotten. Vad hade då skett? Jo, herr förste vice talman, jag tar mig friheten att med andra kammarens proto-koll få införlivat följande aktstycke. Det är ett »utdrag av protokoll, fört vid municipalnämndens i Kiruna sammanträde den 12 mars 1929. Vid proto-

Ang.
vissa kontroll-
åtgärder vid
införseln
av utländska
köttvaror
m. m.
(Forts.)

Ang.
vissa kontroll-
åtgärder vid
införseln
av utländska
köttvaror
m. m.
(Forts.)

kollet undertecknad E. N. Johansson. § 1. Till justeringsmän för dagens protokoll valdes herrar Emil Lindberg och N. E. Nordahl. § 2. Herr F. O. Karlsson meddelade nämnden, att utsikterna för samhället att kunna erhålla erforderligt behov av kött under tiden april t. o. m. september blivit synnerligen försvårade för att inte säga omöjliggjorda genom föreskrifterna i Kungl. Maj:ts kungörelse nr 354 av år 1928. Sagda föreskrifter hade visserligen erhållit en något mildare form genom Kungl. Maj:ts kungörelse nr 3 av år 1929 men vore dock fortfarande av sådan art, att samhällets möjlighet till införsel av färska köttvaror från grannlandet Finland helt omöjliggjordes. Då samhället under sommarmånaderna hittills helt varit beroende av köttimporten från Finland, ansåg herr Karlsson det vara nödvändigt att söka erhålla ändring i nyssnämnda bestämmelser och föreslog för den skull, att nämnden måtte utse en eller ett par personer att uppvakta jordbruks-, handels- och statsministrarna samt första kammarens andra tillfälliga utskott» — inom parentes hade de glömt bort andra kammarens andra tillfälliga utskott — »och framlägga samhällets bekymmer i denna sak samt påyrka dessa kungörelsers upphävande i enlighet med generaldirektör Örnes vid innevarande års riksdag väckta motion (nr 216) samt att, därest upphävandet i sin helhet icke kunde genomföras, sådan ändring måtte vidtagas, att norra Norrbotten undantages från ifrågavarande bestämmelser.

Municipalnämnden beslutade i enlighet med herr Karlssons förslag samt utsåg municipalkamreraren E. N. Johansson att jämte handelsföreståndaren Emil Schedwin personligen å municipalnämndens vägnar hos ovannämnda ministrar och utskott framlägga ovannämnda synpunkter samt framhålla nödvändigheten av en sådan ändring i nämnda kungl. kungörelse som möjliggör, att samhället såsom hittills under sommartid kan förses med färskt kött från grannlandet Finland.

Municipalnämnden beslutade härjämte, att uppvaktning skulle ske omedelbart, och skulle utdrag av denna paragraf gälla som fullmakt.»

Ja, läget, herr talman, var verkligen vanskligt. Även jag träffade denna deputation. Den meddelade åtskilliga siffror beträffande importförhållandena för det här området, som äro värtaliga nog. Jag vill inom parentes nämna, att Kiruna behöver per vecka 10,000—12,000 kilo kött och fläsk. Under månader maj—september tar det fem dygn att få köttet transporterat från Skåne. Även om man gör en omisning exempelvis i Krylbo och kanske gör ännu en omisning, så löper man ändå i regeln, framhöll deputationen, den risken, att kötttransporten blir skämd. När man icke kan få köttet från annat håll, hur mena herrarna, att man under dessa månader skall kunna reda sig där uppe? Detta där var en omständighet, som man inte hade tänkt på. Vi i kammaren hade naturligtvis inte tänkt på den, men man hade inte heller tänkt på den från Kungl. Maj:ts sida, inte heller den nuvarande Kungl. Maj:ts, och vi stå nu inför ett missförhållande beträffande Norrbotten, som vi äro tvungna att taga hänsyn till. Första kammarens tillfälliga utskott har hört deputationen. Den har framlagt sina synpunkter inför utskottet, och jag är övertygad om, att första kammarens tillfälliga utskott därför också kommer att taga vederbörlig hänsyn till de speciella bekymmer, som skapats för Norrbottens norra dels vidkommande genom de bestämmelser, som statsmakterna här infört.

Efter denna erinran skall jag be att få återvända till siffrorna. Jag fick nämligen av deputationen en tablå över införseln vid hälsovårdsnämndens i Haparanda köttimportbyrå. Tar jag tiden 1 januari—31 oktober 1928, så var hela importen, som gick genom Haparanda, i kilogram räknat 566.291. Därav var finskt kött härrörande från nötkreatur, får, svin och hästar i kilogram 464,702. Medeltalet av finskt kött av nämnt slag per månad utgjorde

således 46,470 kg. Man kan säga, att medeltalet avgifter för finskt kött av nämnt slag var per månad 778 kronor 5 öre.

Jag vill också för mina vänner från bondeförbundet stryka under en sak, nämligen att de förhoppningar, de hade knutit till dessa bestämmelser, att få en bättre marknad här hemma för det svenska köttet, ha fullkomligt grusats. Herr Olsson i Kullenbergstorp torde kunna vitsorda, att det är så långt ifrån att köttpriserna gått uppåt sedan man införde detta maskerade importförbud, att de i stället sjunkit här i landet. Man vann inte på den vägen den förbättring av köttpriserna, man hade önskat få, och det gläder mig, att herr Olsson i Kullenbergstorp nickar bifall till detta.

Vad har man då haft för sakligt intresse att bibehålla en sådan politik? Ja, såvitt jag förstår, finns det för ögonblicket inte något sakligt intresse alls, men väl risken av handelspolitiskt och utrikespolitiskt ohägn, därest vi framhärda. Och här kommer jag till den fråga, som för mig är den ömtåliga, springande punkten i detta sammanhang, och här ha vi skäl att taga oss en funderare allesammans. När vi slöto vårt nuvarande handelsavtal med Finland, utväxlade vår regering och den finska betydelsefulla noter den 14 december 1927. Från svensk sida ställdes tydligt i utsikt lättnader beträffande bland annat importen av nötkreatur, slaktdjur o. s. v., samt att bestämmelserna i kungl. kungörelsen den 24 februari 1927 (nr 41) angående importstämpel å kött efter från utlandet införda idisslande djur och svin skulle vid köttets besiktning iakttagas. Med tacksamhet tog man från den finska regeringens sida fasta på denna utfästelse, som för dem var en mycket viktig sak. Nåväl, här har alltså från den svenska regeringen gjorts en klar utfästelse att bereda Finland särskilda lättnader i fråga om den finska kreatursimporten samt att i fråga om importstämplingar av finskt kött icke företaga någon skärpning utöver de bestämmelser som gällde vid handelsavtalets ingående.

Jag är ledsen, herr förste vice talman, att inte den dåvarande utrikesledningen — det vill jag säga rent ut — vände sig exempelvis till utrikesnämnden och tydligt sade ifrån, att dess ledamöter borde inom sina respektive partier verka för att det icke måtte fattas ett riksdagsbeslut, som innebure ett flagrant brytande av en till svensk-finska handelsavtalet knuten utfästelse från den svenska regeringens sida. Regeringen aktade icke nödigt att ge riksdagen en aning om tillvaron av den gjorda utfästelsen. Riksdagen saknade alltså all kännedom om att den krävde åtgärder, vilkas vidtagande skulle få karaktären av ett klart löftesbrott. Men när nu regeringen behagat hålla riksdagen utanför all kännedom om det till Finland givna högtidliga löftet, så hade väl ändå regeringen haft en naturlig plikt att icke effektuera riksdagens orimliga skrivelse i detta fall. Regeringen var ju fullt medveten om sin utfästelse i noten den 14 december 1927. Hur i rimlighetens namn kunde den då utfärda en kungörelse, som trampade denna utfästelse under fötterna? Det är en allvarlig fråga detta. Ty nu ha vi tack vara den folkfrisinnade regeringens oförsvarliga handlingssätt blivit föremål för den djupaste misstro från vår granne på andra sidan Bottniska viken. I stället för i utsikt ställda importlättnader på hithörande område har Finland mötts av ett maskerat importförbud. Förstå ni icke, mina herrar, att slikt kan vara ägnat att frammana en tyst och smygande bojkott mot svenska varor på den finska marknaden? Det är skäl att, då vi titta i vår exportkalender och se, huru stor vår export på Finland är, vi akta oss för en politik, som skulle bringa oss i detta läge.

Jag har liksom min medmotionär i första kammaren begärt, att vi skulle helt enkelt upphäva dessa bestämmelser och återgå till de förhållanden, som

Ang.
vissa kontroll-
åtgärder vid
införseln
av utländska
köttvaror
m. m.
(Forts.)

Ang.
vissa kontroll-
åtgärder vid
införseln
av utländska
köttvaror
m. m.
(Forts.)

rådde före september-kungörelsen 1928. Nu medger jag emellertid, att det är av vikt, att riksdagens båda kamrar sättas i tillfälle att taga ställning till dessa problem på basis av ungefär enahanda informationer. Här har nu detta utskott kommit med sitt utlåtande utan att exempelvis ha varit i kontakt med norrbottensdeputationen och utan att ha beaktat dess synpunkter. Vid sådant förhållande tror jag, att denna kammare gjorde klokt i att återremittera ärendet till sitt tillfälliga utskott och be utskottet träda i kontakt med första kammarens utskott och titta på denna fråga även ur något andra och vidare synpunkter och undersöka, huruvida inte någonting kan kan åtgöras.

Jag vill, herr förste vice talman, inte taga kammarens tid längre i anspråk, utan jag vill nöja mig med att framställa yrkande om återremiss av ärendet till utskottet.

Herr Laurin: Herr förste vice talman! Jag skall inte liksom herr Engberg tala om den sköna månaden maj eller göra mig skyldig till andra poetiska utgjutelser utan jag skall tala en liten smula om de 10-tusentals, ja 100-tusentals svenska jordbrukarnas bittra nöd.

Man blir förvånad, när man får höra herr Engberg röra sig med fraser. Han försöker göra en av landets största näringar löjlig. Han rör sig med fraser, vilka som helst. Det gör han ej blott här i dag, utan för en tid sedan, då detta ärende skulle förekomma före påsk, fick man i hans organ se, hurusom de svenska statsmakterna skulle göra övre Norrlands befolkning till vegetarianer. Jag tillät mig då att inhämta uppgifter om köttpriserna i Haparanda, således inte beträffande den finska importen utan de priser, som svenska jordbrukare fingo i haparandatrakten. De lydde så här: »Köttprisen, parti: Prima kr. 1:15, Sekunda 95 öre; minut: Soppkött kr. 1:15, benfritt kr. 1:70.»

När herr Engberg således talar om att man måste bli vegetarianer däruppe, får herr Engberg ursäktas mig, att jag påstår, att herr Engberg inte talat sanning, ty 1:15 för 1 kg. soppkött eller 1:70 för benfritt kött kan icke anses för mycket. Jämför dem med andra priser: Herr Engbergs pilsner t. ex. är ungefär lika dyr som herr Engbergs soppköttssportion, men kanske inte endast herr Engbergs utan också kirunaarbetarens. Det är riktigt löjligt, när man kommer med sådant. Det är ju praktiskt taget samma priser som stockholmspriserna. Dessa kunna ju naturligtvis vara litet olika, beroende på olika kvaliteter. Om jag tar den allra sista noteringen här på kött — jag skall inte bry mig om levande djur —, så finner herr Engberg, om han vill studera denna sak, att klass I kostar 1:10 i Stockholm. Det kött, som är ungefär jämförligt med det utländska köttet, kostar 50 till 70 öre. Ändå kan herr Engberg tala om, att konsumenterna skulle lida någon orätt. Man försöker rida upp på alla möjliga skäl. Man kommer med att det skulle vara farligt för grannsämjan. Vill herr Engberg kanske påstå, att vi skulle få krig med Finland, eller vad menar herr Engberg? Passar inte handelstraktaten finnarna, går det väl an att uppsäga den. Jag tror inte vi ha en sådan lysande export på Finland, att vi behöva vara så rysligt rädda för dem. Blir handelstraktaten uppsagd, skulle vi slippa få se finsk grädde och finsk mjölk i Stockholm. För övrigt, hur göra finnarna mot oss? Har herr Engberg observerat, att, därför att det i Norrland sporadiskt uppträder en hästsjukdom, finnarna genast komma med importförbud på hästar? Det är ju dock upprörande, att man här skall påstå alla möjliga saker och säga, att förordningen är ett importförbud. Saken ligger väl ändå så till, att vem som helst får lov att importera huru mycket han vill, men han skall vara så god och göra så, att det synes, att det är importerad vara. Jag skall ta ett litet exempel och vädja till herr Engberg själv. Herr Engberg förser ju en stor del av Sveriges befolkning med andlig föda. Jag antar, att i herr Engbergs egen avisa Socialdemokraten skulle varken jag eller

någon annan utomstående få lov att skriva i köttfrågan, utan det blir nog herr Engbergs egna stämplade artiklar eller herr Engbergs meningsfränders stämplade artiklar. Men kommer man och begär, att Sveriges invånare skola se, vad de äta för något, då få de inte lov att se det, och det är där knutpunkten ligger, ty vore det utländska köttet lika förstklassigt som det svenska, så gick det naturligtvis lika bra, även om det vore stämplat.

Herr Engberg kan roa sig med att se på den import, som sker till Stockholm t. ex. Det bestrides inte, att vissa av dessa djur äro bra, men det finns också en hel del, som äro fullkomligt undermåliga, och jag är övertygad om, att herr Engberg inte skulle vilja äta en biff efter ett av dessa djur. Men ändå skola de prackas på allmänheten. Herr Engbergs tal om sin sylta och korvar kan verka nog så bestickande, men det har ingen praktisk betydelse, ty kommer själva köttet att bli stämplat, blir följden därav den, att charkuteristerna, som herr Engberg särskilt tycks gynna, får lov att köpa litet svensk vara, och det är ju inte farligare att köpa svenskt »dåligt» kött för 50 eller 75 öre per kg. än utländskt. Jag förstår mycket väl, att herr Engberg i stället för de gula stämplarna på prinskorvar eller vad det nu var, längtar efter charkuteristernas små blyga violbuketter eller kanske rent av röda rosor, som herr Engberg kanske får, om charkuteristerna få sin vilja igenom. Herr Engberg talar ibland om, att trots att herr Engberg är socialdemokrat vore det anledning att gynna Sverige, och han vill att de svenske skola kunna leva. Men försök då en enda gång, herr Engberg, att tänka även på de fattiga jordbrukarna, att tänka på de fattiga jordbruksarbetarna!

Det sades en gång på ett möte, som varit relaterat i pressen, av en av herr Engbergs meningsfränder: »försök komma med någonting annat än tullar, så skola vi socialdemokrater vara med.» Ja, bondeförbundet kom i föl med någonting annat än tullar, och då var det ju så bra allting. En aktad ledamot av det socialdemokratiska partiet uppträdde och sade ungefär så här: Vi hoppas nu, att landets jordbrukare få nytta av det och att inte mellanhänderna ta fördelarna. Detta kallar herr Engberg i år för en dundrande dumhet.

Jag konstaterar sålunda, att herr Engberg påstår, att varje lättnad, som kan ges Sveriges jordbrukande befolkning, är en dumhet i herr Engbergs ögon, och nu skall jag vara litet elak mot herr Engberg. Den dumheten att motionen antogs var därför att det året var det valår. Tycker nu inte herr Engberg själv, att det verkar litet konstigt detta, att så skedde före valen. Då säger man, att visst skola Sveriges bönder ha sin rätt även de. Men efter valen skola de ingenting ha! Det är ju dock uppenbarligen rena skämtet, jag vill inte använda något skarpare ord, och jag hoppas nu, att partivännerna inte följa herr Engberg. Men det är ju dock ett stort elakt skämt med hela denna stora samhällsklass, som likväl är större än industriarbetarna. De som leva av jordbruk är dock den största klassen i Sverige, och det är inte blott några patroner i Skåne och mellan-Sverige, utan hela denna skara ned till den fattige jordbruksarbetaren, som är beroende av detta kött. Tag denna notering, herr Engberg, och läs vad som står angivet t. ex. för en ko. Det är visserligen magra och simpla, som kosta 80 kr., men vi kunna gå ett litet steg längre och tänka på alla dessa kor, som komma från de små hemmen ute i bygderna och ej kunna räknas till 1:sta klass. De betinga ett pris av 125, 150 eller möjligen 200 kronor per styck. För att komma upptill högre pris, måste det vara av syd-Sveriges stora djur. Herr Engberg skrattar, men det är dock att tänka på. herr Engberg, att dessa fattiga torpare, som få sälja sin ko för 80 eller 100 kronor, kanske icke kunna sälja mera än en om året. Vad är det emellertid mot proletären herr Engbergs inkomst. Det är kanske en enda dags inkomst eller två. Ändock predikar man, att man är de fattiga proletärernas vänner. Jag tror dock, herr Engberg, att jordbruksarbetarna en gång skola inse, vilket

Ang.
vissa kontroll-
åtgärder vid
införseln
av utländska
köttvaror
m. m.
(Forts.)

Ang.
vissa kontroll-
åtgärder vid
införseln
av utländska
köttvaror
m. m.
(Forts.)

falskt spel det drives med dem, ty hur man än resonerar, måste de vara samhöriga med jordbruket, stora som små. Ingen kan taga pengar från luften, utan storgodsägarens avlöningar lika väl som bondens dagspenning, som han skall utbetala, är beroende på vad han får för sina produkter. Och vad nu här beträffar köttet, huru vill verkligen herr Engberg påstå, att med sådana priser som — ja herr Engberg kan titta på de officiella noteringarna under hela året, på varenda en har stått tillgång god, marknad flau o. s. v. — hur vill han påstå, att orätt göres mot dem som kallas för konsumenterna, d. v. s. industriarbetarna o. s. v.? Detta är dock ganska svårbegripligt. Vilja de köpa dåligt kött, jämförbart med det utländska som här kommer in, kunna de köpa precis ungefär lika billigt svenskt, och tänk, om de skulle få betala något öre mer, skulle det då vara så rysligt farligt detta? Herr Engbergs parti och de som tillhöra detta, det veta vi nog, huru de göra: de strejka och säga, vi måste hava 5 och 10 öre mera per timme, men till den fattiga bonden, till den fattiga jordbruksarbetaren, eller den fattige egnahemsmannen säger herr Engberg: 5 kronor mindre på varje djur, 10 kronor mindre på varje djur — det spelar ej för honom någon roll. Huru vill herr Engberg egentligen förklara detta. Vill han ställa sig i full strid mot den jordbrukande befolkningen, då kan herr Engberg säga rent ut: industriarbetarna, den befolkningen skall hava födan för ingenting. Men vill icke herr Engberg göra det utan fortsätta och tala om, att han även vill hava det jordbrukande folket med sig, då blir saken svårförklarlig.

Det är med full avsikt som jag icke yttrat mig om den motion som jag själv väckt, omfattande hela problemet enligt det beslut, som riksdagen fattade i fjol, utan jag anser, även om jag skulle hava önskat att det hade fullföljts i sin fulla utsträckning, att de nu gällande förordningarna dock hjälpa i någon mån. Jag kan säga herr Engberg, att om han vill taga reda på förhållandena här i Stockholm, icke må herr Engberg tro att importen av utländskt kött gagnar konsumenterna. Jag skall taga ett exempel från i fjol och även i år, om herr Engberg vill. Gå och tag dessa siffror på partipriserna och se vad köttet kostar ute i *handeln*, det är då det kostar pengar. Herr Engberg begår det felet i sitt resonemang, att han endast använder minutpriserna. I själva verket är det så, mina herrar, att de priser eller den procent som ligger mellan parti- och minutpriserna äro fullkomligt efter kristidsförhållanden. Det är 70, 80, 90, 100 % vinstmarginal. Man får mången gång mindre för att uppföda ett djur än vad den får, som slår ihjäl och säljer det. Vill herr Engberg sina konsumenter väl, då skall herr Engberg taga hand om denna omöjliga mellanhandsvinst, som här är rådande, ty jag tror väl icke, att herr Engberg kan finna det lämpligt vare sig att en kooperativ förening eller en enskild lägger sig till med 100 % vinst.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Olson i Göteborg: Herr förste vice talman! Jag är fullt medveten om vanskligheten att, såsom ordförande i andra tillfälliga utskottet, i denna fråga taga upp försvaret emot en debattör av herr Engbergs rang, men jag får en viss tillförsikt i alla fall vid utförandet av denna uppgift, när jag vet och känner, att det säkerligen ligger rätt så mycket fraser, såsom den föregående ärade talaren redan har uttalat, i herr Engbergs argumentering. Herr Engberg slutar med att yrka återremiss till utskottet. Jag vill uttala ett tack för övrigt att vi icke blivit utsatta för den hårdhänta behandling, som första kammarens andra tillfälliga utskott föregående år blev utsatt för av herr Örne. Det blev ju en mildare behandling denna gång, och herr Engberg riktade icke ens huvudstöten mot utskottet utan mot kammaren i sin helhet. Emellertid är det likväl svårt att förstå, vilket ändamålet med denna återremiss skulle vara. Det skulle väl innebära, att vi i utskottet, när vi få frågan tillbaka, skulle känna med oss, att vi icke tagit

saken tillräckligt grundligt och att vi skulle komma på andra tankar, så att vi skulle komma till ett utlåtande, som mera skulle stämma överens med herr Engbergs uppfattning. Men jag tror att det icke kommer att bliva fallet. Det är nämligen så, att frågan har varit föremål för en rätt så ingående och grundlig och saklig behandling. Även om deputationen från Norrland glömde av oss, så hava vi icke glömt av dessa herrar, utan vi hava gjort oss noga underrättade om vad de hade på hjärtat, och även om vårt utlåtande var färdigt vid den tidpunkten, så kan jag vittna, att all hänsyn i motiveringen är tagen också till sådana synpunkter som av dessa herrar framfördes.

Om vi något granska de skäl och de synpunkter, som framhållits av herr Engberg i hans anförande nu och i motionen, så finna vi att i första hand påvisas, att dessa bestämmelser och dessa kungörelser äro så orimliga och så dumma, att de måste verka som importförbud, och detta vore så självklart, att man icke behöver hava några erfarenheter på den punkten, utan de måste på grund av bestämmelsernas orimlighet ge sig själva. Om man nu undersöker detta resonemang och frågar sig, vad det är som gör att de måste verka som importförbud, så finna vi först, att motionären säger, att det är självklart, att denna bestämmelse att tillverkning av köttvaror skall ske i särskilda lokaler måste leda till att dessa icke kunna tillverkas. Men detta är rentav en förvanskning eller förändring av kungörelsens lydelse, enligt vilken det icke är nödvändigt att det skall vara särskilda lokaler, utan framställningen av köttvarorna kan också ske med iakttagande av allenast sådana anordningar, att betryggande kontroll vinnes. När vi därutöver veta, att denna bestämmelse icke i något enda fall tillämpats och att, vad gränshandeln med Finland beträffar, den har satts ur funktion, så förstå vi, att den punkten kan åtminstone icke vara anledning till att kungörelsens bestämmelser måst verka som importförbud. Ytterligare säger motionären: det verkar som importförbud därför, att vanliga näringsidkare få icke importera och tillverka dessa varor. Men se vi på kungörelsen på den punkten, finna vi, att det ingalunda är fråga om något licenssystem från kristiden, utan det talas endast om en anmälan till K. B., och det är väl svårt att förstå, huru en sådan anmälan kan göra en näringsidkare till något annat än en vanlig näringsidkare. Det återstår då ej annat än bestämmelsen om stämpling som skall hava varit för importen ödesdiger, och det må jag erkänna, att önskvärt hade väl varit, att förordningen i vad den gäller stämpling av köttvaror hade kunnat givas en något mjukare formulering, så att icke det fallet hade behövt inträffa, som herr Engberg påtalade. Men det förefaller mig som om det riktigaste och lämpligaste varit — om detta är det enda som talar emot kungörelsen — att herr Engberg hade motionerat om att kungörelsen på denna punkt skulle förändras så, att en enklare märkning av köttvaror kunde ske. I alla fall bör det understrykas, att kungörelsen icke med nödvändighet föreskriver stämpling av köttvarorna, utan den möjliggör också märkning på annat föreskrivet sätt, varförutom stämpling eller märke kan åsättas emballaget, och detta visar väl, att det torde finnas möjlighet att här finna vägar, som icke skola med nödvändighet vara så omöjliga, att de måste verka som importförbud.

Se vi nu till, huru det har verkat i praktiken beträffande importen, så har denna deputation från Norrbotten, som motionären åberopade, framkommit med en del siffror, som upprepades av herr Engberg. Men jag vill här gentemot vad som yttrades — och vad som blev en väsentlig och viktig del av herr Engbergs anförande — inskjuta att, om förhållandena i Norrbotten skulle vara sådana, att man där icke skulle kunna få färskt kött i vårt välorganiserade land med överskott av kött, så måste det bero på fel

Ang.
vissa kontroll-
åtgärder vid
införseln
av ulländska
köttvaror
m. m.
(Forts.)

Ang.
några kontroll-
åtgärder vid
införseln
av utländska
köttvaror
m. m.
(Forts.)

som låge på helt annat område än det som stämplingen skulle kunna ha inflytande på. Det vore väl märkvärdigt, om man i fredstid icke skulle kunna proviantera Norrland med kött, utan vi skulle befinna oss i ett läge som i brinnande krig, då man kunde tänka sig att sådant vore omöjligt. Skulle det verkligen vara omöjligt, så är det därför ett fel i systemet, som ligger på transportväsendets område.

Se vi nu på förhållandena som de verkligen ligga beträffande importen, så hava dessa herrar meddelat, att, — och det nämnde herr Engberg också, — före ikraftträdandet av kungörelsen, d. v. s. intill den 1 november 1928, importerades 464,000 kg. kött och i månaderna november och december c:a 15,000. Dessa siffror äro ju slående, men jag vill göra dem ännu mera slående genom att påpeka, att de 15,000 kg. i november och december inneburo en minskning från året förut av icke mindre än 90 %, men sätta vi däremot, att importen under föregående delen av året, de 464,000 kg., innebär en minskning av 60 % intill tiden före kungörelsens ikraftträdande, skriker väl denna siffra ut, att det finnes andra omständigheter som verka till minskning av importen än denna kungörelse. Och om vi se på sådana andra skäl, så är det väl åtskilliga som ligga rätt så nära till. Det har talats om, att stämplingen skulle omöjliggöra tillverkning av köttvaror på grund av sin opraktiska anordning, men är det icke också möjligt, att denna minskade tillverkning kan vara en lojal följd av ursprungsbeteckningen, med andra ord vad motionärerna föregående år hade åsyftat?

Bland övriga omständigheter som hava inverkat på importen är det prisförhållandena. Det är ju ett faktum, att köttpriserna i Sverige äro så låga, att de finska priserna icke äro lägre, och man måste då snarare fråga sig, varav det kommer sig att icke Sverige, som har betydligt större överproduktion på kött än Finland, exporterar kött till detta land i stället för Finland till Sverige. Det är sålunda fullt förklarligt, att prisförhållandena kunna lägga hinder i vägen och minska importen, som tydligen också har skett. Vidare veta vi, att efterfrågan på kött i Norrland har minskats genom den minskade köpkraft, som där inträtt efter de svåra arbetskonflikterna under föregående år. Vad Stockholm beträffar veta vi, att isvintern har varit anledningen till att införseln över havet under ett par månader varit avbruten.

Herr förste vice talman, när frågorna ligga som det synes mig så ovisst till, att man icke med säkerhet kan säga, att dessa kungörelser hava haft de påföljder som påståtts, och man icke vet, om icke helt andra omständigheter än stämplingsförfarandets svårigheter hava vållat minskningen i införseln, så förefaller det mig, som om vad som här skulle vara att utreda är av betydligt större omfattning än att denna utredning skulle kunna vinnas genom en återremiss till utskottet, även om vi vid detta tillfälle finge del av norrbottningarnas erfarenheter. Jag anser, att en återremiss har föga ändamål, och anhåller, herr förste vice talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Chefen för jordbruksdepartementet herr statsrådet **Johansson**: Herr talman, mina herrar! Jag hade icke tänkt yttra mig i denna fråga, men på grund av den uppläggning, som främst den förste ärade talaren gjorde, finner jag mig föranlåten att säga några ord, och jag vill då begagna tillfället att rikta en varning emot att blåsa upp denna fråga till de dimensioner, som särskilt herr Engberg gjorde gällande i sitt första anförande.

Det är, som herrarna mycket väl hava sig bekant, så, att denna förordning redan fanns utfärdad, och det är riktigt, att denna förordning åstadkom ett visst missförstånd hos vårt östra grannland, ett missförstånd, som jag här icke skall gå in på, men som torde hava berott kanske på bristande kännedom

om vad som verkligen avsågs. Nu har det lyckats den nuvarande regeringen att genom särskilt utsedda förhandlare få till stånd en uppgörelse med Finland i denna tvistefråga, en uppgörelse, som har helt och fullt tillfredsställt båda parterna och förflyktigt den misstro, som låg och grodde. Jag tycker, att det borde vara en källa till tillfredsställelse och glädje, att en sådan uppgörelse kommit till stånd, och jag blev mycket förvånad, när jag i tidningen första gången läste, att dessa motioner väckts i riksdagen, ty det kunde icke hava varit obekant att förhandlingar hade förts. Vad som här säges och diskuteras — och det är en mängd talare anmälda — det vill jag fästa uppmärksamheten på, höres vida utöver denna kammare, och det torde därför vara skäl i att vara försiktig, när man rör sig med siffror och när man diskuterar utrikespolitiska angelägenheter.

Jag skall be att få tillägga, att vad själva sakfrågan beträffar, så följde jag uppmärksam med prisutvecklingen vid den tidpunkt, då den av den förra regeringen utfärdade förordningen trädde i kraft, och jag kunde icke förnimma, att det inverkade fördyrande på de svenska köttpriserna vid den tidpunkten. Jag tror, att de svenska köttpriserna voro i fallande och att det är möjligt, att förordningen så till vida varit till fördel för den svenska köttmarknaden och producenterna, att den eventuellt stoppade ett ytterligare prisfall, som pågått under senare tid.

Emellertid skall jag lämna frågan om vårt förhållande utåt, och jag skall gå över till vad, som herr Engberg nu senast tog upp, nämligen det förhållande, som har uppstått i Kiruna enligt de uppgifter, som lämnas i det protokoll han själv uppläste, och vad den ifrågavarande deputationen hade att anföra. Även i den frågan tror jag, att herr Engberg överdrev högst betydligt. Man får icke bara på ett uttalande grunda ett påstående, utan att frågan blivit undersökt.

Vad då angår denna kirunadeputation vill jag först fästa uppmärksamheten på att den begränsade sig till att tala om utsikterna för samhället under sommarmånaderna. Det är således redan det en begränsning. Deras samtal rörde sig om — och det stod i protokollet — om utsikterna för tillförseln under dessa sommarmånader. Jag fick under det samtal jag hade med deputationens medlemmar det intrycket, och det framgår också av protokollet, att de stödjade sina uttalanden på ett antagande, att det kommer att bli så eller så, när de varma sommarmånaderna komma, och att det skulle uppstå vissa svårigheter, och de svårigheterna de talade om voro, såvitt jag under samtalet fattade dem rätt, att transporterna icke, då det blev riktigt varmt, skulle bli så betryggande, att varor komme fram fullt färska och fullt oskadade.

Att då av detta antagande lägga upp frågan så kritiskt, som den förste ärade talaren på detta stadium gjorde, innan man haft någon erfarenhet, synes mig vara något förhastat. Jag kan nämna, att jag har beaktat deputationens framställning. Det är min plikt som chef för jordbruksdepartementet att, om dylika missförhållanden inträda, försöka rätta dessa. Jag har i sammanhang med uppgörandet av de nya frakttarifferna framfört deputationens synpunkter till chefen för järnvägsstyrelsen. Och jag har även till chefen för lantbruksstyrelsen framfört deputationens synpunkter till beaktande vid uppgörandet av det yttrande över det nya taxeförslaget för statens järnvägar, som lantbruksstyrelsen skall avgiva.

Det synes mig, som om vad kirunadeputationen anförde rörde en frakt- och transportfråga och icke en fråga av det slag, som regleras av de åberopade författningsbestämmelserna. Det är en inrikes frakt- och transportfråga, som borde kunna lösas. Och skulle det eventuellt behövas andra utvägar, så torde det finnas möjlighet att ordna den saken utan att behöva skrida till upphävande av den utfärdade kungörelsen.

Ang.
vissa kontroll-
åtgärder vid
införseln
av utländska
köttvaror
m. m.
(Forts.)

Ang.
vissa kontroll-
åtgärder vid
införseln
av utländska
köttvaror
m. m.
(Forts.)

Jag skall på detta stadium icke vidare ingå på frågan om vad som i detta avseende kan göras, för den händelse det skulle visa sig behövt. Jag håller för troligt, att det icke behövs. Jag kan i detta sammanhang nämna, att det finns en person däruppiifrån, som känner förhållandena, vilken till mig riktat en personlig varning att icke för snabbt taga ståndpunkt till denna framställning, därför att jag enligt denne sagesmans uttalande först borde närmare undersöka förhållandena. Och innan erfarenhet har vunnits — icke ens kiruna-deputationen hade ju någon erfarenhet — och innan den erforderliga utredning verkställts, som man här torde få företaga, är det för tidigt att också tala om svårigheterna.

Som sagt, jag har redan fäst uppmärksamheten på dessa kirunabornas önskemål hos järnvägsstyrelsen och hos lantbruksstyrelsen. Och jag har personligen min uppmärksamhet riktad på frågan. Jag har velat säga detta redan på detta tidiga stadium av debatten, för att icke densamma skall svälla ut och framför allt — jag upprepar det — för att icke debatten skall antaga dimensioner, som kunna lända själva saken till skada.

Herr **Bengtsson** i Norup: Herr talman! Då vi nu fått höra synpunkterna på denna fråga från såväl de båda motionärerna som utskottets ordförande och även från statsrådsbänken, så torde det icke vara behövt att säga mycket mera. Jag skall endast tillägga några ord. Om vi se på den stora lista, vi ha framför oss, och som, om vi hålla på på detta sätt med den ena frågan efter den andra, torde komma att föranleda det ena straffplenium efter det andra, så tycker jag, att det är varken gagneligt eller behövt, att någon vidare diskussion här föres i den föreliggande frågan.

Alldeles såsom herr statsrådet nyss sade, blev även jag litet orolig, när jag såg den första motionen i detta ärende av herr Laurin, och jag tänkte: vad skall den gagna till? Men sedan jag hört de båda motionärernas anföranden här i dag, känner jag mig dock tacksam mot herr Laurin, att han kommit med sin motion. Det vore kanske bäst att släppa dessa båda andar lösa, herr Engberg och herr Laurin, och låta dem drabba samman och gno så länge, de hade någon möjlighet att med sina kvickheter och lustiga infall här enviga och söka vinna gent emot varandra.

Saken är dock icke så löjväckande, som herr Engberg vill göra den till, då han t. o. m. fick kammaren att brista i skratt. Det har varit en mycket allvarlig fråga detta. Jag kan instämma med herr Laurin från jordbrukets synpunkt och säga, att jag även är herr Laurin tacksam för att han icke försökte föra debatten in på ett område, där vi kanske kunde skada den sak vi vill gagna. Jag kan instämma med honom i vad han sade angående jordbruket i Sverige och dess förhållanden till vårt köttöverskott.

När herr Engberg talar om importförbud och nödläge, så vill jag säga, att herr Engberg har icke noga vägt sina ord. Det kan skada mer, än han beräknar, att han talar om att i Kiruna är det nödläge med avseende på kött. Ty kirunaborna ha ju en god möjlighet att importera prima kött från Finland så mycket de behaga. Det är därför icke sant att det är ett nödläge. Här är påvisat med siffror, vilka billiga priser som gälla i Haparanda på svenskt kött. Det kan också hända — vilket jag även haft tillfälle säga i Finland — att den dagen snart kan komma, då vi kunna exportera kött till Finland, lika väl som Finland nu exporterar kött till Sverige, ty priserna äro sådana, att det icke är någon vidare skillnad.

Herr Engberg försökte att som vanligt komma åt de folkfrisinna och den folkfrisinna regeringen, då han sade, att det var ett obehagligt arv, som den regeringen lämnade till den nuvarande jordbruksministern. Jag kan i stället vittna, herr Engberg, att båda excellenserna hava betygat, att det var väl, att

icke riksdagsskrivelsen expedierades, såsom den var avfattad, utan att den frisinnade regeringen gjorde vad den kunde för att rätta till detta. Vi hade säkerligen i annat fall kommit in i svårigheter, som vi nu borde vara tacksamma och glada att icke stå i.

När herr Engberg sade, att nödläget i Kiruna beror på de svåra transportförhållandena, och drog upp som exempel svårigheten med avseende å transporter från Skåne till Kiruna, så förstår jag icke, varför herr Engberg skall taga just det längst avlägsna landskapet i Sverige för att skaffa kött till Kiruna. Det finns annars kött att köpa både i norra och mellersta Sverige, där man icke har så lång väg till Kiruna som från Skåne. Och jag kan icke fatta, att det skulle vara så dåligt ställt i detta avseende i mellersta och norra Sverige, att Kiruna skall behöva taga kött från Skåne. Men om det skulle bli nödvändigt, skulle jag förmoda, att den nuvarande regeringen ordnar det så, att det blir både lämpliga kylvagnar och ombyte av is på vägen dit upp, så att icke köttet tar skada under transporten från Skåne till Kiruna. Vi skola med tacksamhet sälja, ty vi hava stort överflöd av kött i Skåne, så att om det kan säljas och sändas till Kiruna, så gärna för mig. Jag är också övertygad om att järnvägsstyrelsen i så fall kommer att draga försorg om att köttet kommer fram i friskt tillstånd. Jag instämmer med herr statsrådet i att ännu hava vi icke prövat på detta. Vi hava ännu icke haft en sådan värmeperiod som man fruktar och det är därför ännu ogrundade farhågor.

För övrigt vill jag säga herr Engberg, att han torde tagit sin lektion och sina uppgifter från Stockholm och charkuterierna här och icke från landsorten, ty där ligger det annorlunda till. Herr Engberg bör också bemärka att i avstyrkandet ha vi fått ett enhälligt utskottsutlåtande. Även socialdemokraterna hava gått med på detta enhälliga utlåtande. Och då förstår jag icke, vad det skulle gagna till att återremittera ärendet. Det är väl det sista halmstrået, som herr Engberg griper efter med den tanken, att den, som vinner tid, vinner allt. Nej, herr Engberg, saken ligger så till, att vi göra den allra bästa nyttan med att snarast avsluta debatten och, om det skall voterats, när som helst företaga denna.

Vi ha icke krävt något annat med avseende på export av kött till vårt land än vad andra länder krävt av oss. Och att vi lyckats i våra förhandlingar med Finland uppnå ett lyckligt resultat och i all vänlighet kommit till en överenskommelse, borde väl glädja varje medlem av den svenska riksdagen. Vi veta ju huru beroende av varandra de båda gamla broderfolken på ömse sidor om Bottenhavet äro. I stället för att söka riva upp en strid mellan länderna borde man vara tillfreds över att det kommit till en förståelse mellan länderna.

Det största bekymret för vårt folk och våra lantbrukare då det gäller kött-handeln är när vi se oss omringade överallt av köttöverskott. Frågan ställes till oss på allvar: vad skola vi göra av det överskott på kött, som vi under kommande år komma att få? Enda utvägen tyckes bliva att våra lantbrukare återgå till extensiv skötsel av jordbruket och minska kreatursstammen eller på annat sätt försöka få en reglering. Ty med det överskott vi hava och det stängsel, som andra länder uppföra emot oss, blir det ruin, när det gäller själva uppfödandet av djuren och försäljning av kött.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Anderson** i Storegården: Herr talman! Herr Engberg hade icke behövt tala om att han slumrade i fjol, ty han verkade i hela sitt anförande betydligt yrvaken ännu. Han nämnde, att denna kungörelse hade verkat som ett maskerat importförbud, men samtidigt drog han fram, jag tror, samma tabell, som jag har här i min hand, angående siffrorna om den import, som ägt rum i år. Och det visar sig därav, att den pågående importen från Finland är mindre än förut. Men det är att märka, att det går lika lätt att

Ang.
vissa kontroll-
åtgärder vid
införseln
av utländska
köttvaror
m. m.
(Forts.)

Ang.
vissa kontroll-
åtgärder vid
införseln
av utländska
köttvaror
m. m.
(Forts.)

importera exempelvis 10,000 kilogram som 500 kilogram kött. Kungörelsens bestämmelser äro icke värre i det ena fallet än i det andra. Men orsaken till nedgången i denna import ligger icke i kungörelsen med dess nuvarande avfattning, utan svårigheterna för Finland att avsätta kött här i landet ligga i prisfrågan. Om herr Engberg haft någon logik i sitt anförande, kunde han själv dragit den slutsatsen, då han sade, att priserna sjunka här i landet; alltså verkar icke kungörelsen. Ja, det är sant, priserna hava sjunkit här i landet, sedan kungörelsen utfärdades. Och detta betyder, att det varit ekonomiska skäl, som åstadkommit köttimportens avstannande, och dessa skäl hava säkerligen betytt mera än kungörelsen.

Men då herr Engberg talar om dessa stackars kirunabor, som icke skulle kunna få tillgång på kött för sitt behov av tjänlig beskaffenhet, så vill jag nämna, att jag här i min hand har ett brev från ett slakteri i Norrköping, som bland annat skriver: »Vi äro för närmaste tiden i tillfälle att sälja å härvarande slakthus uppslaktat kött till ett pris av 75 å 80 öre per kilogram. Kvaliteten är en god mellanvara, fullt jämförbar med bästa från Finland importerat kött. Frakten till Kiruna kostar i vagn om 5,000 kilogram 8.13 öre per kilogram och för 2,500 kilogram 9.47 öre. Transporten härifrån tager tre dygn» — alltså icke, herr Engberg, fem dygn — »och inverkar detta icke menligt på kvaliteten vid nuvarande temperatur, och den varmare årstiden går det ju bra med kylvagn.» Detta är sålunda ett slakteri, som ligger söder om Stockholm. Nu är att märka, att kötthandeln här i landet icke är organiserad på sådant sätt att en så lång transport är nödvändig, utan det sker en förskjutning söderifrån och norrut. Det finns ganska god tillgång på kött från Västerbottens kustland och från ådalarna där uppe. Alltså: någon fara för tillförseln av kött till Kiruna förefinnes icke, utan detta är ett intresse, som säkerligen är uppkonstruerat.

Jag undrade, för vem herr Engberg var talesman, då han var uppe här såsom förste talare i denna fråga. Jag tror icke, att han talade för Finland, i synnerhet som han är motståndare till ordensväsendet, och icke mindre än tvenne regeringar i Finland, både den avgångna agrarregeringen och den nuvarande regeringen, hava förklarat sig nöjda med de bestämmelser, vi här ha, och alltså icke något intresse att få till stånd en ändring från det hållet för närvarande gjort sig gällande. Jag skulle möjligen kunna tro, att herr Engberg uppträdde som representant för något slags kött handelsintresse.

När herr Engberg drar fram dessa drastiska påståenden om de svårigheter, som skulle följa med märkning av utländska varor, vill jag nämna, att det var ganska uppkonstruerat. Märkning av utländska varor och fabrikat är en sak, som går framåt i olika länder, och man vill gärna ha ursprungsbe-teckning på de varor, man tillhandlar sig. Det har man också rätt att begära i detta fall. Man har vidare märkningsförfarande på samma varor exempelvis i Danmark, och man har där en kungörelse, som är strängare än vår egen kungörelse i detta avseende. Men det är kanske den omständigheten, att herr Engberg suttit i konstitutionsutskottet och där vant sig vid att klandra och kritisera de svenska regeringarna och deras åtgärder, som gjorde, att herr Engberg särskilt uppehöll sig vid de svenska åtgärderna. Det skulle vara ganska nyttigt för herr Engberg att studera, vilka åtgärder andra länder vidtaga gent emot den köttexport vi ha. Men detta har tydligen herr Engberg icke intresse av, därför att detta ingår icke i det politiska moment, han tydligen vill ha in i denna fråga. Han kan exempelvis studera förhållandena i Tyskland, hurusom man där genomfört många och överflödiga kontrollbestämmelser för det kött, vi exportera till Tyskland. Han kan exempelvis studera, huru man bär sig åt i England, detta frihandelsland framför andra, där man utfärdat importförbud på kött från de baltiska staterna med hän-

syn till de smittosamma sjukdomarna. Man kan taga hänsyn till vad Norge vidtagit för åtgärder för att hindra import exempelvis från Sverige, huru som man där tog mul- och klövsjukan till intäkt för att avstänga denna import för längre tid, än vad som var av hygieniska skäl påkallat. Allt detta är restriktionsåtgärder i handelsavseende, som man vidtagit emot oss. Och jag skulle kunna räkna upp saker, herr Engberg, som ställa sig betydligt mera drastiska än de herr Engberg nämnde. Men herr Engberg är visst icke så solidarisk, då det gäller hela svenska folket eller svenska handelsintressen. Det talas ju annars om att arbetarnas solidaritet är så bra, och solidaritet är givetvis alltid bra. Men när vi behandla våra handelspolitiska frågor, i den mån detta är en handelspolitisk fråga, tycker jag, man kunde sträcka denna solidaritet jämväl dit.

Här föreligger en fråga, där en förutvarande regering på riksdagens begäran har utfärdat en förordning, som innebär vissa restriktioner för import av kött. Med anledning av denna förordning har det uppstått vissa misshälligheter mellan vårt land och ett annat land. Dessa misshälligheter äro nu till fullo uppklarade. Det är då, tycker jag, ett egendomligt sätt att här försöka driva upp denna fråga och ventilera den inför öppna dörrar. Man borde åtminstone kunna vara så pass solidarisk med den svenska handelspolitiken, med den svenska riksdagen och de svenska regeringarnas åtgärder, att man icke i onödan drev upp debatter av detta slag.

Jag har velat säga detta, därför att jag tycker, att vi i vårt land, liksom man gör i andra länder, skulle försöka att på något ordentligare sätt tillvarata våra handelspolitiska intressen och icke alltid diskutera dessa frågor inför öppen ridå utan försöka med någon solidaritet icke bara klasserna emellan utan även när det gäller den svenska handelspolitiken.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Skoglund: Herr talman, mina herrar! Jag beklagar, att den deputation, som var här från Kiruna, icke gjorde andra kammarens andra tillfälliga utskott nöjet att avlägga ett besök där också. Jag tror i likhet med herr Laurin, att de skäl, deputationen hade att anföra, icke voro riktigt bärande. Vi borde alla kunna vara överens om att vi här i landet ha mer än tillräckligt med kött, och att vi ha kött, så att det räcker till hela vårt lands behov. Vad priset beträffar, så har det ju här redan nämnts siffror.

Jag skall gå förbi en del av vad jag förut tänkt säga, enär andra talare här berört dessa saker. Jag skall endast meddela något om ett samtal, som jag under påskhelgen hade med direktören för Linköpings slakthus och med chefen för en ledande firma inom köttbranschen i samma stad. Efter de upplysningar, som jag då erhöll, gå rätt så stora kvantiteter kött från detta slakthus såväl till övre Norrland som vid flera tillfällen även till Norge. Priset på kött av den kvalitet, som huvudsakligen lämpar sig för utlandet och som utlänningen önskar köpa, var den dagen 95 öre kilot banfritt Linköping. Då säger någon, att det var priset i Linköping, men det var inte priset fritt Kiruna. Javäl, men det köttet kostar där uppe i Kiruna 1 kr. 4 öre kilot. Frakten från Linköping till Kiruna är för hel vagn 8 kronor 15 öre per 100 kg. och för halv vagn 9 kronor 51 öre. Om vi då taga i beräkning, att Kiruna är dyrort, där såväl arbetslöner som tjänstemannalöner delvis äro beräknade därefter, så tror jag icke, att vi behöva hålla dessa priser för avskräckande. Frågan blir ju då, om vi kunna få upp köttet i så pass god kvalitet, att köparna kunna vara belåtna med detsamma. Transporttiden från exempelvis Linköping blir icke mer än ungefär hälften av den tid, herr Engberg nämnde. Transporttiden från Linköping till Oslo är, efter vad firman funnit beträffande de försändelser, firman skickat, omkring 1½ dygn och när det gäller transport

Ang.
vissa kontroll-
åtgärder vid
införelsen
av utländska
köttvaror
m. m.
(Forts.)

Ang.
vissa kontroll-
åtgärder vid
införseln
av utländska
köttvaror
m. m.
(Forts.)

till Norrland ett halvt à ett dygn längre. Om leverantörer, som sända kött från Linköping till Norrland, begärt det, har järnvägsstyrelsen i regel välvilligt tillåtit, att köttvagnar i Krylbo fått kopplas till uppgående snälltåget, och har transporttiden då blivit den kortast möjliga. Om vagnarna under den varmaste tiden måst isas, har detta icke dragit större kostnad än omkring 1 à 1½ öre per kilo. Även för det kött, som kommer från Finland, torde transporttiden i regel vara ganska lång, ty i de flesta fall kommer det väl nedifrån de mer jordbruksidkande trakterna. En nackdel, som måste vara förbunden med transporten av det finska köttet, är ju, att det, vare sig det frakts med båt eller järnväg, måste omlastas och tullbehandlas, under det att det svenska köttet går direkt i järnvägsvagn från inlastningsorten till mottagaren.

Något som jag tror att såväl producenter som konsulenter i regel äro överens om, det är att klaga på mellanhänderna, då det blir för stor skillnad emellan det pris, som producenterna erhålla, och det pris, konsumenterna betalar. Jag kan inte riktigt frigöra mig från den tanken, att det kan vara dessa mellanhänder, dessa affärsmän däruppe, som ha hand om kötthandeln, som inverkat på den här saken. Vi veta ju, att dessa mellanhänder, när konsumenterna klaga på att de få betala för dyrt pris, i regel försöka att försvara det minutpris de hålla med mer eller mindre sakliga skäl. Är det kanske just dessa affärsmän, som söka skydd bakom importbestämmelserna, vilka i verkligheten inte göra så stor skada, som en del har velat låta påskina?

Herr talman! Jag tror inte, att en återförvisning till utskottet av ärendet skulle kunna ändra utskottets uppfattning i den här saken. Jag ber därför att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Weijne: Herr talman! Jag skulle helst ha velat undgå att yttra mig i denna på upprörda känslor rika debatt, men då jag anser, att det bör sägas ett par ord även ifrån de socialdemokratiska utskottsledamöternas sida, har jag velat anföra några synpunkter på den föreliggande frågan.

Det sades i början av debatten, att kamrarna sovo den där majnatten 1928. Ärendet kom emellertid inte oförberett! Redan i februari månad, när bevillningsutskottet yttrade sig om köttullen, var man inne på de här motionerna. Det heter nämligen i bevillningsutskottets betänkande nr 6 bl. a.: »I detta sammanhang vill utskottet erinra om att denna riksdag får tillfälle att yttra sig i ett med den förevarande tullfrågan nära sammanhängande spörsmål, nämligen frågan om anordnande av effektiv kontroll vid import av slaktboskap och kött, i vilket ämne föreligga två till tillfälligt utskott hänvisade motioner.» Då jag inte tror, att beslutet fattades i sovande tillstånd, utan att vi i allmänhet voro väl medvetna om vad som förehades, så vill jag peka på att det fanns ett bestämt sammanhang emellan de båda frågorna om högre köttull och om importbestämmelserna. Vi, som av olika skäl icke kunde gå med på den högre köttullen, ansågo, att den hjälp, som jordbruket kunde ha av importbestämmelserna, borde man inte vägra med hänsyn till jordbrukarnas betryck. Då riksdagen fattade sitt beslut, kunde riksdagen icke förutse de svårigheter som sedan uppstodo.

För oss i utskottet har frågan legat så till, att vi ha ansett, att man borde avvakta erfarenheten, innan man skred till några ändringar. Visserligen har importsiffran sjunkit oerhört, men det är rätt vanskligt att bedöma, om denna sänkning kommer att bli permanent eller om den är orsakad av de störande moment, som alltid förekomma vid införande av nya förordningar. Överhuvud taget tror jag, att man ännu icke haft någon verklig erfarenhet om hur bestämmelserna komma att verka.

Under sådana förhållanden har det, såvitt jag förstår, här bara anförts *ett* skäl för en ändring, och det är förhållandena i Norrbotten. Hade dessa förhål-

landen varit kända för utskottet, när utskottet behandlade frågan, så hade utskottet inte undgått att närmare taga kännedom om dessa saker. Jag skulle därför ha varit benägen att understödja yrkandet om återremiss, men sedan herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet kraftigt understrukt, att regeringen kommer att följa förhållandena i Norrbotten och vidtaga de åtgärder, som kunna bli nödvändiga, så vill jag i stället yrka bifall till utskottets hemställan. I detta yrkande lägger jag då en bestämd förhoppning om att regeringen skall ägna norrbottensproblemet uppmärksamhet, så att man inte där kommer att utsättas för några särskilda svårigheter på grund av importbestämmelserna.

Ang.
vissa kontroll-
åtgärder vid
införseln
av utländska
köttvaror
m. m.
(Forts.)

Häruti instämde herr *Andersson* i Tungelsta.

Herr Fast: Herr förste vice talman! Då jag hört på den avbasning, som man givit herr Engberg från så många talareshörsal, inser jag, att det är en fruktansvärt stor risk att yttra något i det här ärendet, men delad skuld brukar vara lättare att bära, och jag känner ingen rädsla för att dela ansvaret på den sida, där herr Engberg denna gång befinner sig. Det är självklart, att ett ärende sådant som detta är mycket svårt att diskutera, därför att vad som kanske är mest avgörande i fråga om detta ärende utav vissa skäl icke är lämpligt att här andraga. Jag tror i varje fall, att man är fullt lojal, om man håller sig till sådana siffror och uppgifter, som kunna hämtas ur Sveriges allmänna officiella statistik och som äro tillgängliga icke blott för vårt land utan även för andra länder.

Herr förste vice talman! Då jag hörde motionären herr Laurin, så kan jag inte hjälpa, att jag blev en smula beklämd, ty hans anförande rörde ju egentligen icke den sak, som vi här diskutera. Anförandet var ett vittnesbörd om de svårigheter, som man har att kämpa mot på det svenska jordbrukets område, men någon bevisföring för att den sak vi här diskutera skulle i någon mån bidra till att minska dessa svårigheter, det *försökte* han sannerligen icke ens att pretera. Kanske det ändå vore skäl i att man såge denna fråga sådan den är, d. v. s. såsom en lämplighetsfråga, en fråga, i vilken man kan ha olika synpunkter, och att man väge skäl och mot skäl emot varandra från olika utgångspunkter. Jag tror icke, att man tjänar jordbrukets intresse med vad som här företagits. Jag tror det så mycket mindre, som jag har hört den ena talaren efter den andra stå upp och vittna om hur billiga köttpriserna numera äro, sedan en lång tid gått och verkningarna gjort sig gällande av de vidtagna åtgärderna. Vad är detta annat än det klaraste bevis för att de förhoppningar, herrarna knöto vid ett bifall till fjolårets motioner icke i någon mån infriats med avseende å de verkningar, som man trodde, utan i stället ha ju köttpriserna alltjämt dalat undan för undan. Jag tycker, att herrarna bevisa för mycket och helt enkelt slå ihjäl edra egna argument. Köttpriserna ha sjunkit trots de drastiska åtgärder, som vidtoges från riksdagens sida, beroende helt enkelt på andra förutsättningar än de, som man hade trott skulle vara avgörande.

Herr Laurin förklarade, att det inte vore fråga om krig med Finland och att siffrorna för vår export på Finland icke vore så imponerande, att vi behöfve taga någon hänsyn till Finland. Man skall naturligtvis aldrig taga mer hänsyn, än som rent affärsmässigt är lämpligt för nationen, men jag måste för min del säga, att dessa sifferexempel äro av den karaktär, att man har anledning handla försiktigt. Detta visar sig, om man går till Sveriges allmänna statistik. År 1926 hade vi i förhållande till Finland ett exportöverskott av något över 19 miljoner kronor. Kanhända herr Laurin anser det för en spottstyver? Jag måste säga, att jag ur både jordbrukets och den svenska industriens synpunkt anser det vara en ganska betydande siffra. Jag skulle också från Sveriges officiella allmänna statistik kunna visa på, hurusom Sverige under vissa

Ang.
vissa kontroll-
åtgärder vid
införseln
av utländska
köttvaror
m. m.
(Forts.)

månader har en mycket större export än import av kött, och lägger man därtill exporten av levande djur, är det ingen tvekan om att det kan hända, att även i fråga om de varuslag vi här diskutera det förhåller sig på det sättet, att vi icke befinna oss på plussidan. Jag tycker därför icke det finns skäl i att anlägga den tonen, som man här gjort, utan låta detta bli en sakfråga, som vi kunna se ur olika synpunkter. Vi böra vara besjälade av en gemensam önskan att främja våra rent handelspolitiska intressen.

Då jag hörde chefen för jordbruksdepartementet, fick jag en mycket stark känsla av det ansvar han känner på sin post och av de svårigheter han har att bemästra. Det förhåller sig dock så, att det finns en nyans beträffande de uttalanden, som i dag gjorts från visst håll, och dem, som gjorts av chefen för jordbruksdepartementet. Det är ju rätt naturligt, att han på ett helt annat sätt känner till handlingarna i ärendet, än vad herrarna ha möjlighet att göra.

Jag vill för mitt vidkommande säga, att nog är detta, herr förste vice talman, ett rätt egendomligt ärende. Riksdagen skrev och begärde vissa drastiska föreskrifter, som skulle verka hämmande på köttimporten till Sverige — därom råder ju ingen tvekan. Ty annars hade det varit meningslöst att vidtaga några åtgärder. Den regering, som skulle expediera ärendet, fann, att den icke kunde gå så långt som den svenska riksdagen. En annan regering tvingades sedermera att vidtaga ganska väsentliga förändringar och mildringar i kungörelsen.

Herr Bengtsson i Norup yttrade: böra vi icke vara den folkfrisinnae regeringen tacksamma för att den icke utfärdade en kungörelse i överensstämmelse med vad riksdagen skrev och begärde? Ja, herr förste vice talman, vi äro så tacksamma! Vi äro tacksamma för ganska litet egentligen, men det skulle verkligen fattats, att regeringen med vetskap om en hel del saker, som riksdagen var i avsaknad av kännedom om, icke skulle tagit någon hänsyn till vad regeringen men icke riksdagen visste. Jag tycker, att tacksamheten inte skulle påkallas i det avseendet från herr Bengtssons i Norup sida.

Chefen för jordbruksdepartementet har sagt, att han har sin uppmärksamhet fäst vid dessa norrbottniska förhållanden, men han var ingalunda så säker på sina slutsatser, som herrarna ha varit, tydligen beroende därpå, att han även i fortsättningen kanske kommer att få vara med om att handlägga dessa ärenden. När jag under debatten hörde, hurusom man icke ville vara med om en återremiss men å andra sidan fann, att man liksom kunde läsa mellan raderna, hurusom man från ansvarigt håll icke är så säker utan av olika skäl befarar, att det får vidtagas vissa ändringar, undrar jag, om det inte kunde vara klokt att återremittera detta ärende. Även om det icke skulle leda till annat än avslag på motionerna, så kunde dock ifrågasättas, huruvida det icke vore klokt från riksdagens sida att söka få fram en annan motivering. Det kunde också hända, att det vore bekvämast för den regering, som i framtiden får handlägga dessa ärenden, att ha en dylik motivering. Det kan ju tänkas, att det finns andra medellinjer att gå. Jag tänker särskilt på gränshandelns utveckling på ett begränsat område. Detta jämte önskan att erhålla en smidigare motivering kunde vara anledning för denna kammare att återremittera ärendet.

Det var någon som sade, att man i utskottet tagit hänsyn till de norrbottniska förhållandena: man kände mycket väl till dem, och man hade provat dem. Ja, det är ju möjligt, att man gjort det, men i så fall är det icke med anledning av denna framställning, utan saken torde, om jag inte missminner mig, ha kommit på tal, först sedan utskottet fattat sitt beslut, åtminstone att döma av protokollsutdragets datering. Det kan ju hända, att man på andra vägar fått reda på detta, eller också var det kanske ett förflutet ord.

Jag har med vad jag anfört bara velat skruva ned den här debatten till de proportioner, som jag tycker den verkliga har. Jag tror inte man gör saken någon tjänst med att göra detta till en speciell jordbruksfråga. När man talar

om att det är mellanhänderna, som skörda de stora vinsterna, skulle jag vilja ställa den frågan: Ha icke mellanhänderna möjlighet att skinna producenter och konsumenter lika bra, antingen vi ha denna kungörelse eller icke? Det är ett problem för sig, som vi borde försöka komma till rätta med, och kanske ändå att om herrarna ville göra något på detta område det skulle vara möjligt att komma till praktiska resultat, som realiter gäve mer än det kvacksalveri, som vi här givit oss in på.

Jag må öppet erkänna, herr förste vice talman, att jag missunnar icke jordbrukarna att få litet mera betalt för sitt kött, men jag menar, att man får försöka komma fram på lämpliga vägar. Jag tror icke, att man i fortsättningen kan gå fram på det sätt, som här föreslagits. Bestämmelserna ha måhända fyllt sin mission, och de ha givit riksdagen den läxan, att när det gäller ömtåliga frågor skall man vara försiktig att meddela direktiv åt regeringen. Jag är övertygad, att om herr Laurin skulle sitta i regeringsställning han knappast skulle medverka till en sådan sak som denna. Gjorde han det, skulle det vara synd om honom, ty han finge då effektuera beslutet.

Jag ber, herr talman, att få förena mig om återremissyrkandet.

Herr Engberg: Herr förste vice talman! När herr Anders Örne och jag väckte våra motioner, voro vi fullkomligt på det klara med, vilken åska vi skulle få höra i andra kammaren från herr Laurins sida. Den tidning han redigerar lät oss redan då förstå, att vi skulle sättas på de anklagades bänk, och i dag ha herrarna hört, huru herr Laurin utfört exekutionen.

Vad som i främsta rummet intresserade mig, när det gällde herr Laurin, var, huruvida och i vad mån han skulle förorda den motion i frågan, som han väckt. Herr Laurin är ju också motionär. Herrarna veta, att han krävt full effektivering av 1928 års riksdagsskrivelse. Han begär av regeringen sålunda, förutom att stämplingsförordningen skall införas, dels licenstvånget och dels anslagssystemet. Det skall stå ett särskilt anslag i de butiker, där utländskt kött försäljes. Detta har herr Laurin i sin motion begärt. Var befann sig herr Laurin i sitt anförande i dag? Jo, som en liten mus kröp han in i ett hörn och vågade icke i kammaren tala om vad han påyrkat i det hänseendet, och han slutade utan yrkande. Så gick det med hjältemodet, när det kom till kritan. Han vågade icke hålla på sin egen motion utan förenade sig med utskottet.

Men, herr förste vice talman, om man ser på herr Laurins anförande, så befinner man sig ungefär i samma situation, som om man lägger kvicksilver på en tallrik och skall försöka gripa det med nypan. Det glider undan. Det var fruktansvärt mycket indignation. Han verkade nästan som en blåsbalg i sin vrede. Men om jag tittar efter vad anförandet sakligt innehöll, var det givet efter receptet: »goddag — yxskaft». Om priserna hade jag för min del icke nämnt någonting. Jag hade till ledning för bedömandet av frågan nämnt några importsiffror: vad det hela gick till i samlat antal kronor över Haparanda. Jag hade vidare icke alls dragit in frågan om konsumenternas ställning härvidlag. Jag hade skildrat, med ledning av det protokoll, som förelåg från Kiruna, det läge, som man befarade skulle inträda under månaderna maj, juni, juli, augusti och september. Vad gör då herr Laurin? Jo, såsom den själfulle polemiker han visat sig vara, slår han igen öppna dörrar. Han hade här gjort sig beredd på att jag skulle plocka fram vissa synpunkter, som han ville vederlägga. Han befann sig i samma situation, som vissa talare kunna vara ibland: de förbereda sig på ett tal, och den tänkte motståndaren håller ett helt annat tal. Men de måste avlossa sin kanon. I själva verket blir det ett skott i luften och träffar icke alls vad man avsåg att träffa.

Jag hade ursprungligen i mitt anförande betonat, att för mig var frågan

Ang.
vissa kontroll-
åtgärder vid
införseln
av utländska
köttvaror
m. m.
(Forts.)

Ang.
vissa kontroll-
åtgärder vid
införseln
av utländska
köttvaror
m. m.
(Forts.)

om den mängd av kött, som här kunde importeras, en mycket underordnad fråga. Jag har gång på gång tryckt på att det var den handelspolitiska frågan, som för mig var avgörande. Jag iakttog med en viss förvåning, att herr jordbruksministern svarade å utrikesdepartementets vägnar. Det kan ju ha sina sidor, om jordbruksdepartementet intervenerar i de utrikespolitiska och handelspolitiska spörsmålen. Jag skulle emellertid vilja säga herr jordbruksministern, att han är att gratulera till den ändrade uppfattning han har i år i jämförelse med den han hade i fjol, då han befann sig bland den trupp, som med hans excellens herr statsministern såsom huvudanförare i andra kammaren förklarade manhafteliga, att det här icke var fråga om att taga hänsyn till vad det kan bli för repressalier från andra länder, utan att vi böra göra vad vi anse riktigt själva.

Herr Laurin talade förmodligen å bondeförbundets vägnar; jag får väl antaga det. Jag får alltså konstatera, att herr Laurin står på den ståndpunkten, att vi skola i dessa handelspolitiska frågor icke taga någon hänsyn till de motåtgärder, som våra egna åtgärder kunna framkalla. Med en föraktlig gest och ett föraktligt tonfall avfärdade han den synpunkten, att vi skulle ha något värde av att hålla exporten på Finland i gång. Här nämndes av herr Fast, vad denna export betyder för oss. Herr Nylander i egenskap av expert och direktör för Svenska Exportföreningen har underhand sagt mig, att de siffror, som herr Fast avsåg, borde vara vida högre. Exporten är vida större för vårt vidkommande detta år än vad den var 1927. Men lägg nu märke till, att om siffrorna för år 1928 voro högre, än de voro 1927, är det ovisst vad de kunna bli va år 1929 eller år 1930, i händelse man börjar med motåtgärder från finsk sida. Huru skulle det ställa sig vid ett handelskrig? Jag tycker, att herr Laurin skulle någon gång tänka efter vad det innebär att tillämpa den sats, som han här helt lättsinnigt slungar ut. Det betyder, att som man ropar i skogen får man svar. Vidtager man mot ett annat land åtgärder av den beskaffenhet, som det här gäller, mot bakgrunden av vad vi ställt i utsikt vid handelsavtalets ingående, får man också vara förvissad om att motåtgärder komma att vidtagas. I vilken form? Ja, vi ha bojkotten av svenska varor, som är det vanliga. Jag kan nämna för kammaren, att det dock icke är denna regering obekant, att det exempelvis från Litauen meddelats, att tendenser till bojkott av svenska varor inställt sig. Varför? Jo, just på grund av dessa restriktioner.

Om jag tänker på de svenska industriarbetarna, vilkas intressen herr Laurin frikostigt sade sig företräda, huru ställer det sig för dem, om den industriella exporten minskar? Jo, helt naturligt minskad sysselsättning, större arbetslöshet. I den mån ett land tager upp ett handelskrig på protektionistiska vägar, visar all historia och all erfarenhet, att dylika återverkningar äro oundvikliga. Det finns sannerligen icke någon anledning för oss att önska något sådant.

Ja, därmed skulle jag kunna lämna herr Laurin åt sitt öde både beträffande vad han sade om olika sorters kor och om pilsnerflaskor och om folks uppfantiserade dagsinkomster. Endast en reflexion till, herr förste vice talman! Det är länge sedan jag hörde en sådan explosion av personlig inställning, som här förekom från herr Laurins sida. Tror herr Laurin, att detta är det rätta sättet att föra bondeförbundets och jordbrukets synpunkter till torgs, kan jag försäkra honom, att han torde stå ganska ensam om denna sin mening.

Jag skall vidare också med förvåning taga fasta på, att herr Bengtsson i Norup ansåg sig kunna ansluta sig till den jordbrukspolitik, som herr Laurin skisserade och som alltså gick ut på, att man icke bör taga hänsyn till vad andra länder eventuellt kunna vidtaga såsom motåtgärder.

Sedan sade herr Anderson i Storegården, att jag måtte ha varit under efter-

verkningarna av 1 maj i fjol, eftersom det var under 2 maj — dagen efter socialdemokraternas »festdag», som han uttryckte sig — som denna fråga behandlades här i andra kammaren. Jag undrar, om herr Anderson i Storegården firade sin 1 maj i går. Jag är frestad att tro detta, ty när man tittar efter, förhåller det sig så, att utskottsutlåtandet är daterat den 3 maj och följaktligen icke kunnat behandlas i kammaren den 2 maj. Huru står det till, herr Anderson i Storegården?

Ang.
vissa kontroll-
åtgärder vid
införseln
av utländska
köttvaror
m. m.
(Forts.)

Nu kommer man såväl från herr Laurins som från herr jordbruksministerns, herr Bengtssons i Norup och herr Andersons i Storegården sida och manar till att tala så tyst som möjligt i den svenska riksdagen om denna fråga, för att det icke skall kunna höras något på den andra sidan vad vi säga och för att icke våra uttalanden skola skada oss. Nej, herr förste vice talman, de skada oss icke. Vad som skadar oss är att föra en politik, om vilken man kan åtminstone med ett visst fog säga, att den är tvetydig. Vad som däremot gagnar oss är, att när vi i svensk politik finna, att vi handlat oriktigt, vi ärligt och uppriktigt säga ifrån detta och hoppas, att en ändrad kurs skall inträda. Jag är av den uppfattningen, att man här från de herrars sida, som varna — och jag tänker särskilt på herr jordbruksministern —, bör komma ihåg, att erfarenheten från gångna tider varit den, att om man från andra länder märker, att man rent av påbjuder tystnad rörande vissa frågor, blir man så mycket mera intresserad av att nosa ut vad det är för ett sorts besynnerligt mjöl som vederbörande ha i påsen.

Herr Laurin och herr Skoglund påstodo, att det skulle vara några tvetydiga intressen, som man här skulle tillgodose, därest mina synpunkter beaktades. Jag vet nu icke, vad det skulle vara för sorts tvetydiga intressen. Jag vill bara säga herr Laurin, att när han nu hackade igen — jag vet icke för vilken gång i ordningen — på kooperationen för dess ställning till mellanhänderna, så var detta ett vittnesbörd om att han icke blott måtte uppleva 2 maj utan t. o. m. 1 maj. Ty det är alldeles klart, att om man icke håller större ordning på sin argumentation, än att man kör fram med kooperativa förbundet som en slags mellanhandsorganisation, har man bra litet reda på vad man säger. Vad kooperativa förbundet beträffar, kan jag nämna, att jag vänt mig till konsumtionsföreningen i Stockholm och där fått reda på, att man för sin del anser, att efter vad som nu inträffat, det icke föreligger någon möjlighet att uppfylla bestämmelserna beträffande importerat kött och fläsk. Det är nämligen otänkbart, skriver man, att vid en fabrikation, då man använder sig såväl av utländsk som svensk vara, hålla en så sträng särdelning av råvaran, att man, då varan är färdig, kan med full visshet säga, att detta är tillverkat av utländskt fläsk eller av svenskt. Det synes också därför nödvändigt, tillägger man, att, om importen skall fortsätta, specialfabriker för tillverkning av importvaror upprättas. Vi ha för vår del ingen anledning att ingå på en sådan uppdelning av fabrikationen, då detta endast skulle ha till följd en fördyring av produktionen, som i sin tur skulle återverka på detaljpriserna. Ja, herr Laurin, detta tycker jag är en förständig synpunkt, anlagd av dem som man beskyllde för att föra någon sorts mellanhandssystem. Jag skulle, herr förste vice talman, önska, att herr Laurin lade sig ombord med ett uns av den ekonomiska framsynthet, som utmärker kooperativa förbundets ledning. Det är då möjligt, att han en vacker dag i stället för att vara en teaterbonde skulle göra storartade framsteg såsom en verklig jordbrukare.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Carleson: Herr talman! För den som förra året icke hade tillfälle att vara med, då riksdagen fattade sitt beslut i denna fråga, vill det förefalla, som om beslutet varit i någon mån förhastat. Jag syftar därmed icke på att

Ang.
vissa kontroll-
åtgärder vid
införseln
av ulländska
köttvaror
m. m.
(Forts.)

beslutet föranledde vissa förhandlingar med en grannmakt. Den frågan kan betraktas som uppklarad och ur världen. Däremot finns det andra sidor av saken, som kunna väcka en viss förvåning. Vid beslutets fattande ha de hygieniska frågorna säkerligen icke spelat någon roll. Det är nämligen icke tal om att man genom de förordningar, som kommit till på grund av riksdagsbeslutet, ökat vår säkerhet för att icke få in hälsovådligt kött eller fläsk. Det skulle i stället enligt riksdagens skrivelse vara fråga om att komplettera författningarna angående oriktig ursprungsbezeichnung.

Faktiskt har emellertid icke genom förordningarna skett någon som helst förstärkning av de bestämmelser, som efter vanliga grunder syfta till förekommande av falsk ursprungsbezeichnung. Bestämmelserna om stämpling av importerat kött och fläsk med ordet »import» eller namnet på ursprungslandet funnos förut, före 1928 års författningar. Däremot har i strid mot hittills gällande bestämmelser om ursprungsbezeichnung och fullkomligt i strid mot den praxis, som överallt eljest följes, införts den ordningen, att det icke längre är blott vara, som kommer in till landet, som skall stämplas, utan även den i Sverige av främmande råvara bearbetade varan, som skall behandlas på detta sätt. Lagen om oriktig ursprungsbezeichnung har nämligen sådan innebörd, att, sedan vara passerat svenska gränsen och sedan den här varit föremål för svensk bearbetning, det icke finnes (med undantag av 1928 års författning), såvitt jag vet, någon som helst skyldighet för svensk fabrikant eller annan arbetare att åsätta sin i Sverige bearbetade vara särskild ursprungsbezeichnung.

Vad ha då bestämmelserna härom till ändamål? Jo, naturligtvis det ändamål, som i dag kommit fram, nämligen att om möjligt höja priset på svenskt kött och fläsk eller att åtminstone försöka minska den tendens till prissänkning, som tycks föreligga. Man vinner den saken därigenom, att man förhindrar eller minskar möjligheten att inom Sverige bearbeta varorna på grund av den behandling, som varorna genom stämpling underkastas. När man sålunda får klart för sig, att det här är fråga om att på en omväg inverka å prissättningen på kött och fläsk, uppstår den frågan, huruvida det föreligger någon utredning, som visar hän på att man haft anledning att vidtaga dylika åtgärder.

När riksdagen annars går att fatta beslut i sådana hänseenden, väntar man sig att i vederbörande utskottsbetänkande erhålla uppgifter, som ge stöd för vederbörande åtgärder. Här saknas sådant helt och hållet — åtminstone i det utlåtande, som avgavs av tillfälliga utskottet förra året. När förhållandet ligger så till och då man såsom nämnts enligt min mening vunnit på en omväg, genom ursprungsbestämmelser, någonting som egentligen icke varit av dem, som varit med om riksdagens beslut förra året, avsett, förefaller det mig synnerligen lämpligt, att man ånyo verkligen tager frågan under övervägande. Ett sätt att göra detta är att åtminstone låta andra kammarens tillfälliga utskott ha ett samarbete med det tillfälliga utskott i första kammaren, som har en liknande fråga till behandling.

Under sådana förhållanden tillåter jag mig, herr talman, att biträda herr Engbergs yrkande.

Med herr Carleson förenade sig herr Prytz.

Herr Hamrin: Herr talman! Herr jordbruksministern uttalade sin tillfredsställelse över att det missförstånd, som uppstod förra hösten med anledning av de nu diskuterade bestämmelserna, blivit undanröjt. Jag ber att för min del med tillfredsställelse få annotera detta och instämma i nämnda uttalande. Jag tror dock, att denna tillfredsställelse borde kunnat utsträckas jämväl till riksdagens andra kammare, och det förefaller mig, som om man skulle kunna bli tillfredsställd i allmänhet, därest man sökte litet närmare sätta sig in i den fråga, som det här verkligen gäller, och de åtgärder, som äro vidtagna.

Det var ju så förra året, att riksdagen vid två särskilda tillfällen behandlade frågan om köttimporten. Första gången skedde det i samband med motionen om höjande av tullen. Spörsmålet framfördes här i kammaren av det näst största partiet och diskuterades både länge och väl. När frågan behandlades, förklarade ledaren för nämnda parti, att man från detta håll krävde icke blott höjd köttull utan jämväl skärpta kontrollbestämmelser med avseende på det kött, som skulle införas i landet. Jag vill redan nu ha sagt, att det var åtminstone väl, att man icke gick den förstnämnda vägen, ty det är alldeles uppenbart, att då hade våra väner på andra sidan Bottniska havet använt sig av de bestämmelser, som finnas i den svensk-finska traktaten och som gävo rätt att uppsäga hela traktaten. Man förbehöll sig där, såsom herrarna torde erinra sig, blott en månads uppsägning för det fall, att svenska riksdagen skulle höja köttullen. Det var sålunda en verklig vinst, som man då gjorde, genom att avslå högermotionen, icke minst på grund av de förmåner, som Sverige vann genom antagande eller godkännande av den svensk-finska traktaten.

När denna fråga för övrigt behandlades här, förklarade man, att det var en ren demonstrationspolitik, som man gick in för, när man påyrkade en höjd köttull. Detta omdöme, som fälldes av en medlem av bondeförbundet, har visat sig fullt riktigt. Ty även de mindre långt gående åtgärder, som sedan riksdagen begärde och till vilka jag strax skall återkomma, ha medfört vissa konsekvenser. Men då vi här diskuterade frågan om höjd köttull, förklarade min dåvarande kollega, förutvarande jordbruksministern, att han hoppades, att det skulle vara möjligt vidtaga vissa åtgärder med hänsyn till köttkontrollen. Nu förhåller det sig på det sättet beträffande de åtgärder, som av riksdagen krävdes, att den förra regeringen icke följde riksdagens beslut, i varje fall icke i dess fulla utsträckning, utan vidtog betydligt mindre långt gående åtgärder än vad, som jag vill minnas, enhälligt hade påyrkats.

Vad var det då egentligen som ändrades? Jo, till en början infördes i samband med traktaten med avseende på införseln av hästar en minskad karantäntid. Man ändrade vidare, på administrativ väg, själva bokstäverna i den stämpel, som skulle åsättas importerat kött. Såsom den föregående ärade talaren redan påpekat, ha vi ju förut haft bestämmelser om stämpling av kött, som infördes hit till landet. Härutinnan skedde alltså icke den minsta förändring. Jag har därför svårt att förstå, då man nu andrager exemplet från Kiruna, att man kan anföra den utfärdade kungörelsen såsom ett hinder för införseln av kött. Ty det finska kött, som folket i Kiruna vill importera, var ju stämplat även förut, och det är stämplat nu också.

Vad för övrigt märkningen eller stämplingen av importerade livsmedel beträffar, kan det icke vara obekant för någon av oss, att så gott som samtliga stater ha ett sådant märknings- eller stämplingstvång. Och det är ganska intressant att taga del av de upplysningar, som lämnades i tidningspressen för icke så länge sedan, att i det stora frihandelslandet England har man just under senare tid utvidgat detta tvång till vissa slag av livsmedel, som förut gått fria. Den ändring, som alltså här skedde, innebar, att man skulle ha skyldighet att märka jämväl sådana varor, som tillverkas av importerat och stämplat kött. Ja, i vissa avseenden är det alldeles uppenbart, att en märkning skulle vara alldeles gagnlös, t. ex. då det gäller levande djur och kött som importeras men som går direkt till fabriker för att där förädlas till mat och livsmedel. Jag menar, att i detta avseende är det andra orsaker, som ligga till grund för det märkningstvång, vilket åligger dem, som importera kött.

När jag hör min ärade granne och vän, herr Fast, tala om de »drastiska» åtgärder, som blivit vidtagna härvidlag, och sätter dem i samband med läget i Kiruna, måste jag därför bekänna, att jag förstår icke hans resonemang. Jag upprepar än en gång, att det kött, som kirunaborna importera från Finland,

Ang.
vissa kontroll-
åtgärder vid
införseln
av utländska
köttvaror
m. m.
(Forts.)

Ang.
vissa kontroll-
åtgärder vid
införseln
av utländska
köttvaror
m. m.
(Forts.)

behandlas nu på samma sätt som förut. Det måste bero på andra orsaker, att tillförseln däruppe minskats eller uteblivit. Jag skall icke närmare ingå på den frågan. Jag tror, att det redan har erinrats om vissa åtgärder, som borde vidtagas för att öka tillförseln, men detta ligger på helt andra områden.

Slutligen skall jag, herr talman, tillåta mig nämna ett par siffror, som jag tror äro ganska belysande med hänsyn till utvecklingen av vår import och export av kött. Om man följer de vanliga beräkningsgrunderna vid beräkning och omräkning av vikten på levande djur och sammanslår den siffra, som man då kommer till, med den siffra, som anger importen av nedslaktade djur, finner man, att under det att vi i slutet av år 1927 hade ett importöverskott av omkring 100 ton, så hade vi vid slutet av förra året ett exportöverskott av 2,400 ton. Det har alltså gått precis så, som min ärade granne till höger, herr von Stockenström, anförde från regeringsbanken förra året, nämligen att han hoppades, att utvecklingen skulle gå i den riktningen, att vi återginge i största möjliga utsträckning till förhållandena före kriget. Vi ha visserligen icke uppnått de stora siffror och de stora exportöverskott, som vi då kunde notera, men det är uppenbart, att förbättringen på köttmarknaden måste åstadkommas på den vägen, att vi upphjälpa exporten, och detta har ju också i viss mån lyckats.

Jag slutar med att säga på samma sätt som chefen för jordbruksdepartementet, att när nu våra grannar österut äro tillfredsställda med förhållandena, sådana de äro, och icke ha framställt några som helst krav på ändringar, förstår jag icke, att svenska riksdagen bör gå in på sådana ändringar, som i varje fall icke kunna upphjälpa eller förbättra läget för de svenska jordbrukarna.

Herr Heiding: Herr talman! Jag vet icke och har heller intet intresse för var herr Engberg befann sig denna förföriska majnatt år 1928, men här i kammaren var han icke. Vi hade intet nattplenum då utan slutade på eftermiddagen kl. 4.45. Herr Anderson i Storgården talade om plenum den 2 maj. De ha fel båda två; ärendet behandlades vid ett sammanträde den 9 maj och avgjordes mitt på dagen mellan kl. 12 och 1. Jag har ett särskilt minne av den saken, därför att jag då satt på åhörarläktaren och lyssnade till debatten. Majnatten tror jag alltså herr Engberg drömt om.

Herr Engberg ansåg, att riksdagen avgjort frågan alldeles för lättvindigt. Emellertid låg frågan i utskottet så pass länge, och utskottet tog så lång tid på sig, innan det avgjorde ärendet, att jag tror det hela var väl förberett. Det gällde att ge en hjälp åt jordbruket, och riksdagen var enig i den saken. Här i kammaren uppträdde endast en talare, och det var en socialdemokrat, som yrkade bifall till utskottets hemställan. Jag tror sålunda att frågan varit så väl övertänkt, att man icke behövt riva upp en stor debatt, såsom här skett i dag.

Jag skall icke förlänga debatten, utan ber, herr förste vice talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Pettersson i Hällbacken: Herr talman! När man läser utskottets motivering, har man svårt att undgå den uppfattningen, att utskottet genom att å ena sidan avslå yrkandet om skärpning av köttkontrollbestämmelserna och å andra sidan avslå framställningen om uppmjukning av dessa bestämmelser trott sig gå den gyllene medelvägen.

Man erinrar sig, att det riksdagsbeslut, som fattades i fjol, tillkom under den förhoppningen, att man på detta sätt skulle i hög grad gynna jordbruket. Emellertid måste man säga, att när nu beslutet under ett års tid varit i verksamhet, har den sangviniska uppfattningen från i fjol visat sig redan vara fullkomligt ohållbar. Herrarna få vittna så mycket som helst om att bestäm-

melserna äro utmärkta, men de som trängt till djupet med saken skulle nog helst önska, att bestämmelserna aldrig införts. Och gentemot herr Bengtson i Norup, som gjorde gällande att dessa bestämmelser borde bibehållas eftersom de en gång införts, vill jag påstå, att det här rör sig endast om en gest mot jordbruket, som i själva verket icke betyder någonting.

De förhoppningar, som man från jordbrukarhåll ställde på dess skärpningar — varigenom man skulle motarbeta försäljning av en vara, så fort den innehöll den minsta ingrediens av utländskt kött, och därigenom upphjälpa försäljningen av det svenska köttet — ha slagit fel, såsom framgår av det köttpris, som nu gäller. Det är helt andra faktorer, som äro bestämmande på detta område. Man skulle ju ha mycket goda förutsättningar för att konkurrera med den utländska varan, då enligt herr Laurins mening det svenska köttet är väsentligt överlägset det utländska och då det erbjuder sig större möjligheter att transportera det svenska köttet till konsumenterna än den långa transporten av det utländska köttet, som även måste passera tullgränserna. Men det är en sak som brister här — liksom på många andra områden — och det är att jordbruket saknar en verklig försäljningsorganisation. Om jordbruket hade en sådan organisation, som man t. ex. har i Danmark, skulle vi helt enkelt skratta åt sådana bestämmelser, som här införts. Framgången för jordbruket beror icke på skärpta restriktioner beträffande importen utan på genomförandet av sådana anordningar, att man på ett praktiskt och affärsmässigt sätt får det svenska köttet inarbetat på köttmarknaden.

Herr Anderson i Storegården nämnde, att frågan uppkonstruerats och fått alltför stor räckvidd. Men när man i fjol ville med ifrågavarande förslag ge jordbruket ett handtag, var detta något uppkonstruerat; det var helt enkelt löften utan bärighet.

Herr Laurin nämnde, att man genom att i stället för att sätta stämpeln »utländskt» stämpla med ordet »finskt» tillgodosett, vad importen från Finland angår, berättigade krav och att båda parterna därmed vore nöjda. Men i vilket fall som helst anse finnarna nu såsom tidigare, att bestämmelserna äro riktade mot dem. Det har icke utvecklats sig så, som man trodde förra året. Det har icke kommit sådan likställighet till stånd som den som rådde, innan bestämmelserna infördes vid fjolårets riksdag. De tidigare bestämmelserna voro sådana, som gällde och voro genomförda i andra länder, men så är icke fallet med de ifrågavarande bestämmelserna. Ett annat moment, som tillkommit och som vi icke böra bortse ifrån, är den framstöt, som gjorts från Norrland härvidlag. Det har visserligen sagts, att det icke vore så farligt med den saken, men när det går så pass långt, att vederbörande skickar en deputation hit till Stockholm för att uppvakta statsmakterna, måste det finnas någon anledning till deras bekymmer.

Jag kan icke finna annat, än att denna fråga skulle vinna på att undersökas ånyo av utskottet. Det har visserligen från utskottets sida deklarerats, att utskottet icke skulle ändra uppfattning, men om man nu får tillfälle att mera ingående undersöka de orimliga förhållanden, som blivit en följd av fjolårets riksdagsbeslut rörande importerade köttvaror, är det möjligt, att utskottsutlåtandet kommer att hava en annan ordalydelse än det som nu ligger på kammarens bord. Ett uppskjutande av beslutet i denna fråga och återförvisande av densamma till utskottet skulle därför vara en vinst för den slutliga prövnigen av ärendet.

Jag ansluter mig alltså till det yrkande, som framförts av herr Engberg om återremiss.

Herr Paulsen: Herr talman! Jag åhörde som vanligt med stor beundran herr Engbergs talekonst, men jag kunde icke undgå känslan av att han i detta

*Ang.
vissa kontroll-
åtgärder vid
införseln
av utländska
köttvaror
m. m.
(Forts.)*

Ang.
vissa kontroll-
åtgärder vid
införelsen
av utländska
köttvaror
m. m.
(Forts.)

ärende var alldeles på fel väg. Ty för det första gäller det här icke en så stor fråga, som herr Engberg vill göra gällande, och för det andra tycker jag, att om man genom en så enkel åtgärd som detta kan hjälpa svenska jordbrukare, bör man göra det.

Herr Engberg säger, att man från finsk sida känner sig kränkt över att man stämplar varorna såsom finska. Men om vi till ett annat land exportera varor och märka varorna såsom svenska, kan ju detta endast vara till glädje för oss, såvitt vi föra prima varor. Ty därmed ges oss möjlighet att arbeta upp en marknad i det främmande landet. Det bör kännas på samma sätt för finarna.

Så talade herr Engberg om ett samhälle i Norrland, som blivit utan kött, därför att den finska köttexporten blivit avstängd. Det förefaller mig då ganska egendomligt, att man icke sänder kreatur från Skåne, där det på varenda marknad blir hundratals kreatur över, som icke kunna avsättas genom export till utlandet.

Jag tror sålunda, att det icke alls är några bärande skäl, som herr Engberg anfört i sin motion, utan jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Nilsson i Hörby: Herr talman! Jag ber om ursäkt, att jag en liten stund tager kammarens tid i anspråk. Såväl föregående år, då jag var motionär i denna fråga, som i dag, då jag åhört debatten, har jag kommit till det resultatet, att en ofantlig okunnighet råder om det ärende, som det här gäller. Men innan jag går in på den saken, vill jag uttala min uppfattning om min ärade vän herr Engberg. Den mannen har många gånger väckt dels min beundran och dels min förundran. I dag tror jag närmast han väckte min beundran. Herr Engberg har nämligen förut visat sig vara en framstående politiker och en framstående journalist; i dag visade han sig enligt min uppfattning också mogen för en professur i sexuell hygien när som helst, och i kväll har han visat sakkunskap såsom charkuterist. Det är sannerligen att vara mångsidig så det förslår.

När herr Engberg ger sig in på charkuteribranchen, kan jag begripa, att han är retad över bestämmelserna om märkning. Det är verkligen där, som den största humbugen bedrives. I många bygder tager man en lastbil, kör till närmaste importstad och köper importerat kött för att sedan göra charkuterivaror av detsamma. Och sedan tror folk, att det rör sig om en svensk vara från bygden i fråga. Jag förstår den förargelse, som tager sig uttryck beträffande sättet för charkuteriverksamheten här i landet.

Sedan resonerade herr Engberg och herr Pettersson i Hällbacken om att vi för vår del skulle varit besvikna över att den stora väntade prisförhöjningen uteblivit. Jag måste uppriktigt säga, att jag väntade ingen prisförhöjning, ty hela det allmänna produktionsläget var sådant, att produktionen mer än täckte konsumtionen. Vi ha ett exportöverskott. Men jag resonerade förra året och jag resonerade även i år på samma sätt som en socialdemokratisk ledamot på skånebänken för ett par år sedan. Han sade, att det svenska arbetet borde utföras av svenska armar. Och då det är svensk arbetskraft, som ligger bakom den animaliska produktionen, gäller det här att verkligen ordna det så, att avsättningsområdet förbehålles de svenska producenterna, och detta så mycket mer, som det icke skulle innebära någon kostnadsökning för konsumenterna.

Sedan yttrade herr Pettersson i Hällbacken, om jag hörde honom rätt, ett mycket dyrbart ord. Han sade, att man skulle skratta i Danmark, om man ville försöka införa samma bestämmelser där. Jag kan då upplysa herr Pettersson om att i Danmark äro införda icke blott sådana bestämmelser, som gälla här i Sverige, utan bestämmelser av den art, varom riksdagen i sin skri-

velse anhöll förra året. Det är rena rama sanningen, herr Pettersson, dessa bestämmelser gälla i Danmark den dag som i dag är.

Om jag sedan tänker på norrbottensdeputationen, så förstår jag icke, om man ser sakligt på frågan, att det kan ligga något berättigat i sådana önskemål. Finska handelsavtalet medgav ju, att till de förutvarande fyra importhamnarna skulle läggas tre nya, alltså till Göteborg, Hälsingborg, Malmö och Stockholm kommo Umeå, Sundsvall och Haparanda; dessa hamnar stå fortfarande öppna. Det sätt, på vilket man förut importerat slaktad vara, står fortfarande till buds, såvitt jag kan begripa. Att importen icke kan försiggå okontrollerad över gränsen, beror på det förhållandet, att varan är i varje fall tullpliktig och måste sålunda, om man skall räkna med en lojal import, gå genom vederbörande tullkammare. Det gamla förfarandet kan enligt min uppfattning fortfarande äga rum.

Så kommer man till frågan om stämplingen. Ja, det är besvärligt med stämpling, men är man verkligen anhängare av att utländsk vara skall föredragas framför svensk, kan det vara bra, att stämpling finnes, som utmärker varans beskaffenhet.

Sedan säger man — det har icke herr Engberg gjort men hans medmotionär vid ett tidigare tillfälle — att hela stämpelförfarandet är ohederligt. Ja, men då är ju hela världen ohederlig! Allt vad Danmark exporterar är stämplat, allt vad vi exportera är också stämplat och allt vad Holland exporterar likaså. Och vi ha sannerligen, om jag undantager Danmark, icke någon anledning att byta bort det märke, som vi ha på den svenska fläskproduktionen mot något annat lands.

Det är sålunda en fullkomlig missuppfattning man gör sig skyldig till, när man säger att vi väntat en prisförhöjning å kött och att denna uteblivit. Än en gång vill jag betona, att vi hålla på att produktionen skall förbehållas åt svenskt arbete, svenska armar. Jag tycker icke det är för mycket begärt, att den svenska produktionen tillgodoser behovet i allra första hand.

Jag skulle också vilja fråga herr Engberg, när han slår på de internationella strängarna, hur i all världen Danmark kan bestå med sitt stämplingssystem. Och hur kan Norge reda sig, som är ännu värre ute med sina höga importtullar? Och vi skulle icke kunna ha denna lilla anordning, som det nu är fråga om! Jag fick en tanke, när jag hörde herr Engbergs sista anförande: hur skulle det vara, om vi betalade bra och anställde herr Engberg i Tyskland som lantbruksråd eller lantbruksattaché eller något sådant? Om han kunde bibringa tyskarna samma uppfattning, som han vill bibringa oss i denna fråga, tror jag, det skulle vara mycket bra för oss. Under den förutsättningen tycker jag det vore värt, att man gjorde ett försök. Och när jag sedan hörde herr Carleson, tyckte jag nästan, att de kunde resa båda två.

Jag vill icke upptaga tiden längre. Till herr Engberg vill jag till sist säga, att jag icke frångått min ståndpunkt från förra året utan står fortfarande fast vid densamma. Att jag emellertid nu endast yrkar bifall till utskottets hemställan, beror därpå, att jag icke är någon äventyrare. Jag är icke belåten med vad vi fått, men jag kan komma igen en annan gång; det blir ett annat kapitel.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

I detta yttrande instämde herrar *Pettersson* i Broaryd och *Andersson* i Dunker.

Herr **Anderson** i Storegården: Herr talman! Med anledning av vad som framhållits här under debatten vill jag ha sagt, att frågan om tullförhöjning

Ang.
vissa kontroll-
åtgärder vid
införseln
av utländska
köttvaror
m. m.
(Forts.)

Ang.
vissa kontroll-
åtgärder vid
införseln
av utländska
köttvaror
m. m.
(Forts.)

å kött i fjol behandlades, innan den finska handelstraktaten var uppe i kammaren. Att man på den tiden talade för tullförhöjning, stred alltså icke mot några med Finland gjorda överenskommelser. Man kan därför icke i år komma och klandra, att vi då påfordrade tullförhöjning.

Vidare sade herr Engberg, att debatten i kammaren i fjol icke hölls den 2 maj. Jag har konstaterat, att detta är riktigt, men jag vill påpeka, att jag nämnde detta datum med stöd av vad han själv uppgav i sitt första anförande, så vitt jag hörde honom rätt. Plenum hölls emellertid den 9 maj på förmiddagen.

Jag vill rätta ytterligare en missuppfattning, som herr Engberg gjort sig skyldig till. Han yttrade nämligen, att den nuvarande statsministern uppträdde i debatten. Detta gjorde han ingalunda, utan den ende som yttrade sig var en socialdemokrat, herr Lovén.

Det var ett enhälligt utskott och en enhällig kammare i denna fråga.

Herr Skoglund: Herr talman! Jag skulle endast vilja framhålla en sak. Det har under debatten framskymtat den tanken, att första och andra kammarens tillfälliga utskott icke skulle ha samarbetat i denna fråga. Jag vill upplysa om att utskotten haft ett par tre gemensamma sammanträden, och man har vid alla dessa varit rörande enig om de synpunkter och de resultat, vartill man kommit.

Herr Olsson i Kullenbergstorp: Herr talman! Jag skulle icke begärt ordet i denna debatt, om icke herr Engberg direkt tvingat upp mig på talarstolen. Att jag nu yttrar mig, beror icke på något sakligt innehåll i hans anförande utan på att han, när han var ute och härjade på alla håll och kanter, påstod, att jag nickat bifall till vad han sade. Naturligtvis veta alla i kammaren, att jag icke gjorde det. Men det bör icke stå något sådant i protokollet. Nästa år kunde han rentav säga, att jag instämt med honom. Det var alltså icke något bifall.

Sedan vet jag icke, varför jag egentligen skall vara ansvarig för herr Engbergs dumhet i fjol. Jag inverkade icke på honom, jag resonerade icke det minsta med honom. Den ende, som yttrade sig var herr Lovén, och han kunde väl icke inverka så på herr Engberg, att denne skulle dumma sig så förskräckligt. Nu tycker jag det är tråkigt, att herr Engberg skall ha behövt ett helt år för att komma underfund med att han gjort en dumhet. Vi andra märka det vanligen mycket fortare.

Herr Engberg läste upp skrivelsen rörande läget i Kiruna. Det var märkvärdigt, att herr Engberg kunde konstatera, att man icke kunde klara sig däruppe under månaderna maj—september utan finskt kött. De få ju sådant kött där uppe precis lika bra nu som tidigare. Ingen hindrar dem i den delen. Det blev ju ingen tullförhöjning, om nu detta skulle hindrat. Men möjligtvis tycka en del av kirunaborna såsom herr Engberg, att man icke kan leva av importerade varor, om de äro märkta. Han vill icke, att någon skall se, att köttet är utländskt. Det är, som om det vore svårt att få ned det då.

Något verkligt bärande skäl för att vi på något som helst sätt gjorde en dumhet i fjol har jag icke kunnat finna. Det enda jag tror icke var riktigt klokt var, att regeringen icke accepterade allt vad riksdagen begärde. Det tror jag var en alldeles överflödigt försiktighet. Ty när herr Engberg kommer med sina beskyllningar ändå, varför behövde då regeringen förändra riksdagsbeslutet? Herr Engberg accepterar ju icke nu heller; det kvittar alltså. Men innan man tillvitar andra att göra ett skälmstycke — ty det är väl detta, som skall ligga under — så bör man nog ha litet klarare för sig

huru saken ligger till. Det är på samma sätt i detta fall liksom en gång tidigare, då herr Engberg var framme och nämnde mitt namn i något sammanhang.

Beträffande herr Carleson vill jag uttala min stora förvåning över hans anförande. Han tycktes förutsätta, att märkandet av en importerad vara i själva verket gjordes för importörens skull. Han utgick ju ifrån att så snart man gjorde en bearbetning av varan, borde den icke märkas. Men för importörens skull behöver man ju icke företaga någon märkning; han vet ju förut, att varan är importerad. Jag föreställde mig, att det var för konsumenternas skull, som märkningen sker. Och då bör man väl taga hänsyn även till konsumenterna av de förädlade produkterna. Jag förstår verkligen icke det logiska sammanhanget i herr Carlesons anförande. Det förvånar mig på det högsta, att herr Carleson tycktes mena, att man borde märka blott vid själva importen, icke sedan varan gått genom mellanhänderna. Ty annars skulle enligt herr Carleson beslutet vara förkastat. Ja, skälen äro många-handa.

Om herrarna riktigt sade ut vad ni tänkte, skulle man nog finna, att det ligger en smula motvilja mot de svenska producenterna bakom herrarnas anföranden. Jag har svårt att kunna tro någonting annat.

Herr Engberg: Herr förste vice talman! Endast ett ord till den siste ärade talaren!

Jag tror, att det kan vara av vikt att få till andra kammarens protokoll fastslaget såsom ett erkännande direkt från hans sida, att bondeförbundets enda bestående insats vid fjolårets riksdag för den svenska köttmarknaden var en anordning, om vilken herr Olsson i Kullenbergstorp tänker så lågt, att han icke ens vågar förorda densamma genom att yrka bifall till bondeförbundets egen motion. Jag ber verkligen att få säga, att om en bondepolitiker kommit därhän, visar han tydligt, att den politik han för icke är mycket värd.

Herr Olsson i Kullenbergstorp: Herr talman! Den siste ärade talaren nämnde, att jag icke »vågar» yrka bifall till annat än utskottets hemställan. Så är det verkligen icke. Icke skrämmar mig herr Engberg! Men jag tycker att efter de många uttalanden som här gjorts har herr Engberg fått ett sådant besked, och jag tror icke det behövs något vidare.

Härmed var överläggningen slutad. Herr förste vice talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till yrkandet om ärendets återremitterande till utskottet för ny behandling; och förklarade herr förste vice talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Herr Engberg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes samt anslogs:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra tillfälliga utskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 3, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren beslutit återförvisa ifrågavarande ärende till utskottet för ny behandling.

Ang.
vissa kontroll-
åtgärder vid
införseln
av utländska
köttvaror
m. m.
(Forts.)

Ang.
vissa kontroll-
åtgärder vid
införseln
av utländska
köttvaror
m. m.
(Forts.)

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av upprensingsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 3.

Föredrogos vart för sig:

andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande, nr 5, i anledning av väckta motioner angående ändring av gällande bestämmelser om särskilt tillstånd för förvärv av sådan ammunition, som är att hänföra till explosiv vara m. m.; och

andra lagutskottets utlåtande, nr 25, i anledning av väckt motion angående kompetensvillkoren för föreståndare och föreståndarinna vid fattigvårdsanstalt.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda utlåtanden hemställt.

§ 4.

I fråga om
skyldighet för
vistelse-
kommun att
själv vid-
kännas vissa
fattigvårds-
kostnader.

Å föredragningslistan var vidare uppfört andra lagutskottets utlåtande, nr 26, i anledning av väckta motioner om ändring i fattigvårdslagens bestämmelser rörande skyldighet för vistelsekommun att själv vidkännas vissa kostnader.

Andra lagutskottet hade till behandling förehaft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 54 i första kammaren av herrar *Sandén* och *Ström* samt nr 87 i andra kammaren av herrar *Ericson* i Boxholm och *Hedlund* i Östersund.

I motionerna, som voro likalydande, hade föreslagits, att riksdagen måtte besluta sådan ändring i fattigvårdslagen, att fattigvård, som bestått i bekostande åt skolbarn av kläder, underhåll eller annat, som avsåge att sätta dem i tillfälle att begagna skolundervisningen, samt läkar- eller förlossningshjälp eller medicin, då hjälpen eller medicinen lämnats annorledes än i förening med vård å anstalt, jämväl skulle ersättas av hemortskommunen, samt i de fall, då 60 § vore tillämplig, av staten.

Utskottet hemställde, att förevarande motioner icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade likväl avgivits av herrar *Hage*, *Hedvall* och *Hansson* i Trollhättan, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t med anledning av motionerna nr 54 i första kammaren samt 87 i andra kammaren måtte låta verkställa en allsidig och förutsättningslös utredning rörande önskvärdheten och lämpligheten av sådana ändringar av fattigvårdslagen, som påyrkades i nämnda motioner.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr **Ericson** i Boxholm: Herr talman! Då vi motionärer i år återkommit med den motion, som behandlas i förevarande utlåtande, tänkte vi oss, att den skulle röna en annan behandling från utskottets sida, än som blivit fallet. Utskottet åberopar fattigvårdsinspektörens yttrande och har icke velat förneka, att ett behov av lagändring kan föreligga. Då alltså utskottet åberopar fattigvårdsinspektörens yttrande, är det ägnat att förvåna, att utskottet icke

kommit till ett annat resultat, än som föreligger i dess utlåtande. Fattigvårdsinspektören talar nämligen i båda sina skrivelser om behovet av en utredning, och i sin skrivelse förlidet år yttrade han följande: »Med hänsyn härtill anser jag det uteslutet, att något beslut om ändring av ifrågavarande bestämmelse fattas av detta års riksdag. Dessförinnan torde erfordras en mera grundlig utredning, än vad här kunnat åstadkommas, till klargörande av denna lagbestämmelses verkningar i ovanberörda olika hänseenden, under den tid, som gått sedan fattigvårdslagens tillkomst. Vad som av flera av konsulenterna anförts i denna fråga anser jag i varje fall motivera igångsättande av en dylik utredning.»

I sitt yttrande i år åberopar fattigvårdsinspektören sitt uttalande från föregående år, och man kunde med hänsyn härtill knappast tänka sig annat, än att utskottet åtminstone skulle kommit med en hemställan om utredning i frågan, men det har ju icke utskottet velat vara med om. Jag hörde på debatten i första kammaren, där utskottets ärade ordförande förklarade, att utskottet icke kunnat gå på någon annan linje än det gjort, vare sig på bifall till motionen eller på den linje, som reservanternas här förorda, och detta därför att man då skulle komma i någon sorts konflikt med bestämmelserna angående hemortsrätten.

I motiveringen har utskottet berört ett par punkter, som jag skall be att få yttra mig något om. Utskottet framhåller, att motionärerna icke föreslagit någon ändring i 49 § angående hemortsrätten, vilken förklaras äga ett visst sammanhang med den lagändring, som i motionen begäres. Att vi motionärer icke ha begärt någon ändring av 49 §, beror inte på något förbiseende, utan det har skett fullkomligt uppsätligt. Vi hysa nämligen den uppfattningen, att en lagändring i stil med motionen kan ske och med fördel också praktiseras, utan att hemortsrättsbestämmelserna behöva ändras. Om en ändring skall ske angående detta senare problem, så trasslar man till hela processförfarandet, så att det blir ännu värre, än det för närvarande är. Vi anse således, att om en person i enlighet med 50 § erhåller understöd i en kommun och han därifrån avflyttar, så bör han, oaktat att han fått denna hjälp, kunna förvärva ny hemortsrätt i en annan kommun. I detta hänseende fordra vi alltså icke någon förändring med avseende på hemortsrättsbestämmelserna. I rätt många fall äro de bidrag, som lämnas enligt 50 §, både små och av tillfällig natur, varför ett lagfästande av att dessa understöd skulle vara normgivande för en persons eller familjs hemortsrätt, icke kan anses vara ändamålsenligt utan tvärtom. Vi hysa således en fullständig avvikande ståndpunkt från den som fattigvårdsinspektören intager i berörda hänseende och som tydligen fått vara bestämmande för den åsikt, som utskottet hyser i denna fråga.

Utskottet framhåller vidare, att motionärerna icke ha pekat på något annat sätt att komma ifrån dessa skyldigheter, som vi vilja ha överförda på hemortskommunen. Man säger så här: »I motionerna har ej heller beaktats, att den frågan kan komma att upptagas till prövning, huruvida icke annan utväg för gäldande av åtminstone vissa av de här berörda tillfälliga fattigvårdskostnaderna kan anses stå till buds än att de bestridas antingen av vistelse- eller hemortskommunen. Utskottet vill i detta sammanhang bringa i erinran, att fjolårets riksdag i skrivelse till Kungl. Maj:t begärt utredning rörande det interkommunala skatteutjämningsproblemet. Vid verkställande av denna utredning torde jämväl frågan om överflyttande på stat och landsting av vissa fattigvårdskostnader komma under övervägande.»

Jag undrar i alla fall, om inte grundtanken i det skrivelseförslag, som andra kammaren i fjol biträdde, var en helt annan än den, att när det gäller så jämförelsevis små belopp, som det här är fråga om, staten skulle bli den ersättningskyldige. Jag tror, att man på det sättet skulle riva upp hela den nu

I fråga om skyldighet för vistelse-kommun att själv vidkännas vissa fattigvårdskostnader.
(Forts.)

*I fråga om
skyldighet för
vistelse-
kommun att
själv vid-
kännas vissa
fattigvårds-
kostnader.
(Forts.)*

gällande grund, enligt vilken ersättning utgår från staten till kommunerna. Jag tror fastmer, att det var meningen att söka en lösning av problemet efter andra linjer och giva detsamma större proportioner, än här är ifrågasatt.

Utskottet framhåller vidare, att motionärerna, utöver vad de anfört vid föregående riksdag, icke framdragit några skäl för den ifrågasatta lagändringen. Ja, men de skäl, som anförts i såväl motionen som i de exempel på förekommande missförhållanden, vilka framdrogos under debatten vid frågans behandling i fjol, tillika med vad som anförts av vederbörande fattigvårdskonsulenter, allt detta är väl i alla fall av den art, att det bort tillmätas så pass stor betydelse, att utskottet ändock i någon mån hade bort taga hänsyn härtill. Även om utskottet icke velat taga någon hänsyn till de skäl, som motionärerna eller fattigvårdskonsulenterna framdragit, så hade väl utskottet för vinnande av upplysningar bort vända sig till kammarrätten, som är den mest sakkunniga myndigheten på detta området och som slutligt handlägger fattigvårdstvisterna här i landet.

Lagar och förordningar böra ju icke i onödan ändras, men då en framställning om ändring är baserad på flera års rön och iakttagelser, så bör dock en viss hänsyn tagas till densamma och man bör se till, huruvida det icke ändå finnes någon verklig grund för ändringskraven.

Herr Hedlund i Östersund framförde under debatten förra året flera exempel, som visade, vilka obehag nuvarande bestämmelser vållade såväl för de hjälpbehövande som för kommunerna. Att hjälpbehövande, som tillhöra annan kommun, av många fattigvårdsstyrelser icke bli vare sig fermt eller tillfredsställande hjälpta, det är nog ett faktum, även om de hjälpbehövande icke anfört klagomål hos de högre myndigheterna. Fattigvårdsinspektören har ju påpekat, att klagomål från de hjälpsökandes sida icke försports, men detta beror mycket därpå, att fattigvårdsstyrelserna i sitt arbete börjat borteliminera bestämmelserna just i denna paragraf. Är det så, att en person eller en familj, som icke tillhör kommunen i fråga, begär hjälp, så förekommer det i de allra flesta fall, att hjälp lämnas, icke i form av medicin eller dylikt, utan i form av en viss summa pengar, och då kan fallet hänföras till 1 §. Man förfar på detta sätt just för att få ut ersättning av annan kommun, och när förhållandena äro sådana, är det verkligen motiverat med en lagändring på denna punkt. Varje kommun har ju sin begränsade budget för fattigvårdsbehoven inom den egna kommunen, och att vederbörande icke äro så synnerligen benägna att lämna hjälp till utom kommunen stående, då de på förhand veta, att vad de lämna, icke kan uttagas av annan kommun, det är ju fullt förklarligt. Då det gäller för vistelsekommun att hos hemortskommunen styrka, för vilka ändamål understöd utgivits, kommer vistelsekommunen givetvis att lida orätt i ett sådant fall, där vistelsekommunen till en person eller en familj fått utgiva exempelvis 200 kronor, varav endast 20 eller 30 kronor utgöra rent understöd, medan återstoden av beloppet kanske gått till medicin eller läkarvård, som icke står i samband med lasarettsvård. Den mindre summan, dessa 20 eller 30 kronor, kan vistelsekommunen få ut av hemortskommunen, men däremot icke de övriga utläggerna, 170 eller 180 kronor. Under sådana förhållanden är det givetvis oegentligt, att denna bestämmelse, som kommunerna ju i mångt och mycket försöka kringgå, får stå kvar.

Som frågan nu ligger till och på grund av den sena timmen skall jag, då jag finner det meningslöst att yrka bifall till motionen, och då jag dessutom vet, att första kammaren redan har behandlat frågan, allenast vädja till de närvarande att följa reservationen, liksom kammaren gjorde förra året. Även om utskottet icke har föreslagit en utredning, så kan det ju hända, att ett bifall till reservationen har den verkan, att regeringen ändå kommer att taga upp ärendet i samband med någon annan fråga.

Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen.

Under detta anförande hade herr andre vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr Jeppsson: Herr talman! Den siste ärade talaren sade bland annat i sitt anförande, att man icke skall företaga lagändringar i onödan, men i detta fall ansåg dock den ärade talaren och motionären, att det verkligen förelåg behov av en lagändring, ty den nuvarande lagparagrafen medförde enligt talarens mening åtskilliga olägenheter med den lydelse paragrafen för närvarande har. Det må nu vara, att denna ordalydelse kanske i vissa fall kan vålla någon olägenhet, men jag befarar, att om vi skulle gå den väg motionärerna här föreslagit, så skulle det bli minst lika många olägenheter, ja, kanske flera, än vad nu är fallet.

Det är nämligen en omständighet här, som för övrigt påpekades av fattigvårdsinspektören redan i följ och som även framhållits i utskottets utlåtande i år, och det är det intima samband, som finnes mellan vederbörandes hemortsrätt och tilldelandet av understöd. Nu säger motionären, och detta gör mig ännu mera betänksam mot att biträda hans förslag, att denna fråga har motionären icke velat taga upp; han har tvärtom velat undvika att föreslå ändring i detta hänseende. Jag anser däremot, att om man skulle ändra 50 § 2 mom. så, som motionärerna här föreslå, så skulle det bli alldeles nödvändigt att också upptaga till prövning frågan om behovet av ändring i det stycke i 49 § 1 mom., där bestämmelserna angående hemortsrätt återfinnas.

Jag ber att få påpeka vad en fattigvårdskonsulent bland annat anfört i detta hänseende. Han säger: »Den föreslagna lagändringen skulle däremot medföra en ökning av processerna, emedan en fattigvårdsstyrelse skulle kunna i stor utsträckning bibehålla hemortsrätten i en kommun för en inflyttad familj genom att endast lämna ett par tofflor e. d. åt barnen.» Jag vågar därför tro, att ifall man skulle gå motionärerna till mötes här, så skulle detta medföra avsevärda olägenheter just i fråga om hemortsrätten för vederbörande hjälpsökande. Nu ha emellertid motionärerna, oaktat att detta påpekades i följ både av fattigvårdsinspektören och utskottet, icke ansett det vara på något som helst sätt angeläget att upptaga denna fråga om ändring av hemortsrättsbestämmelsen.

Det är vidare att märka, att meningarna bland fattigvårdskonsulenterna äro delade angående lämpligheten av ifrågavarande förslag till lagändring, och slutligen har fattigvårdsinspektören, som ju icke brukar försumma att, i den mån han kan, hjälpa de behövande, anfört, att han för egen del icke »försport några klagomål från hjälpsökande, som skulle hava förvägrats sådant understöd, som avses i 50 § 2 mom. i fattigvårdslagen».

Jag tror icke, att det föreligger något så överhängande behov av den lagändring, som här påyrkas, och då jag i stället befarar, såsom jag tidigare anfört, att ett bifall till motionärernas förslag skulle ytterligare öka olägenheterna med hänsyn till hemortsrättsbestämmelserna, har jag, herr talman, i utskottet anslutit mig till avslagsyrkandet och ber nu att få yrka bifall till utskottets förslag, vilket innebär avslag å motionerna.

Herr Ericson i Boxholm: Herr talman! Herr Jeppsson åberopade ett uttalande av en fattigvårdskonsulent, nämligen den konsulent, som talar om att hemortsrätten kunde bli beroende av ett par tofflor, men han talar icke om vad de övriga sex konsulenter yttra. Jag vill då fästa uppmärksamheten på att dessa på det allra livligaste tillstyrka, att denna lagändring, som vi hemställt om i vår motion, genomföres.

*I fråga om
skyldighet för
vistelse-
kommun att
själv vid-
kännas vissa
fattigvårds-
kostnader.
(Forts.)*

*I fråga om
skyldighet för
vistelse-
kommun att
själv vid-
kännas vissa
fattigvårds-
kostnader.
(Forts.)*

Nu är det emellertid så, att vi icke önska någon ändring av hemortsrättsbestämmelserna i detta avseende. Jag hör ju visserligen, att utskottet — och i det fallet har utskottet säkert fått råd av fattigvårdsinspektören — anser, att man knappast kan lösa denna fråga utan att ändra på bestämmelserna om hemortsrätten. Redan nu är det ju så, att vad som utgives enligt 50 § icke är grundläggande för en persons hemortsrätt, och i det fallet begära vi ju icke någon ändring, men däremot vilja vi ha den ändringen, att vad som utgives i detta avseende, skall ersättas av hemortskommunen. Skulle det nu vara så, att de sakkunniga anse, att det bör vidtagas en sådan ändring i lagen, att hemortsrätten skall vara normgivande även för den sak, beträffande vilken vi här påyrka ändring, då börjar jag verkligen bli åtskilligt betänksam, om jag skall gå med på någon ändring alls i detta avseende.

Herr Jeppsson: Motionären säger nu, att om det är så, att hemortsrätten är på något sätt beroende av den av motionärerna föreslagna lagändringen, så skulle motionären själv ställa sig betänksam gentemot varje ändring i detta hänseende. Jag ber att med tacksamhet få annotera denna betänksamhet från motionärens sida, ty det är onekligen så, att hemortsrätten är i hög grad avhängig av dessa bestämmelser.

Herr Ericson i Boxholm: Herr Jeppsson inlägger säkert en felaktig tolkning i mitt yttrande. Jag menar, att om man skulle driva fram den linjen, att det skulle göras en sådan kombination, som utskottet här velat göra gällande, så kommer jag säkert att gå emot ett sådant förslag. Jag har fortfarande den uppfattningen, att den fråga, som bragts på tal genom vår motion, skall kunna lösas, utan att hemortsrättsbestämmelserna behöva ändras.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den vid utlåtandet fogade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 5.

*I fråga om den
efter krisåren
tillämpade
allmänna
lönepolitikens
inverkan
på jordbrukets
ekonomi m. m.*

Vidare upptogs till behandling andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande, nr 5, i anledning av väckt motion angående den efter krisåren tillämpade allmänna lönepolitikens inverkan på jordbrukets ekonomi m. m.

Uti detta utlåtande, avgivet över en av herr *Carlström* inom andra kammaren väckt och till dess fjärde tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 299, angående den efter krisåren tillämpade allmänna lönepolitikens inverkan på jordbrukets ekonomi m. m., hemställde utskottet, att andra kammaren måtte för sin del besluta, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte uppdraga åt de för verkställande av utredning rörande jordbrukets ekonomiska läge m. m. tillkallade sakkunniga att vid fullgörandet av sitt uppdrag söka klarlägga, vilken inverkan den efter krisåren av stat, kommuner och enskilda utanför jordbruket tillämpade lönepolitiken haft på jordbrukets ekonomi, samt tillika undersöka de grunder, på vilka levnadskostnadsindex vilade och hur detta stode i förhållande till livsmedelsindex.

Reservation hade likväl avgivits av herrar *Lindberg*, *Andersson* i Löbbo, fru *Nordgren* och herr *Vougt*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att förevarande motion icke måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Herr Lindberg: Herr talman! Som kammarens ledamöter behagade finna, är vid detta utskottsutlåtande fogad en reservation, och jag skall nu tillåta mig att med några ord motivera densamma.

Jag erinrar om att fjolårets riksdag hade anledning att sysselsätta sig med frågan om jordbrukets ekonomiska läge och om åtgärder för att komma till rätta med de svårigheter, med vilka jordbruksnäringen ansågs kämpa. Det väcktes nämligen i riksdagen två motioner, som för övrigt behandlades i det utskott, där jag även då hade äran vara ordförande. Utskottet tillstyrkte en utredning, och riksdagen biföll utskottets förslag. Med anledning av detta riksdagens beslut har Kungl. Maj:t tillsatt en kommitté, som kallas jordbruksutredningen, och kommittén är för närvarande sysselsatt med att utreda frågan om jordbrukets allmänna läge.

Herr Carlström har nu i sin motion gått in på ett mycket allmänt resonemang om jordbrukets svårigheter. Vad han i det avseendet haft att anföra är alltigenom kända synpunkter, och jag vågar försäkra kammarens ledamöter, att herr Carlström icke kunnat till diskussionen bidra med en enda ny synpunkt. Fjärde tillfälliga utskottet hade i fjol tillfälle att höra sakkunniga föredrag om jordbrukets läge, och vi hade också anledning att mycket ingående diskutera denna fråga, varvid framkommo, åtminstone i allt väsentligt, just de synpunkter, som herr Carlström framfört i sin motion.

Om vi från herr Carlströms resonemang gå över till herr Carlströms yrkande, finna vi, att detta delar upp sig i två särskilda krav. Det ena går ut på, att den nu arbetande jordbruksutredningen skulle undersöka frågan om vilken inverkan lönepolitiken utanför jordbruken haft på jordbrukets ekonomi. Om man ser på de utfärdade direktiven för den pågående jordbruksutredningen, skall man finna, att den arbetande kommittén fått sig förelagt att undersöka, vad som är den väsentliga anledningen till jordbrukets svåra ekonomiska läge i jämförelse med övriga näringars. Det får enligt mitt förmenande anses ligga i sakens natur, att därest lönepolitiken utanför jordbruket haft en väsentlig inverkan på åstadkommandet av svårigheter för jordbruksnäringen, så skall den arbetande kommittén sysselsätta sig även med detta spörsmål. Jag har mig bekant — och detta är också påpekat i reservationen — att kommittén bl. a. sysselsätter sig med att uppgöra en lönestatistik, sträckande sig 60 år tillbaka i tiden. Man skall undersöka, huru löneutvecklingen gått under dessa 60 år inom jordbruket, inom industrien och inom övriga näringar. Jag föreställer mig, att man icke igångsätter detta mycket vidlyftiga arbete, utan att man avser att därmed komma fram till en uppfattning om vilken inverkan lönepolitiken kan ha haft på uppkomsten av de odiskutabelt förekommande svårigheterna för jordbruksnäringen. Det är av det skälet, att vi reserverar oss, att den redan tillsatta och arbetande kommittén skall sysselsätta sig med ifrågavarande problem som vi mena, att det är fullständigt onödigt att i detta ärende skriva till Kungl. Maj:t och begära en ytterligare utredning.

Herr Carlström vill också ha en undersökning av grunderna för beräkningen av levnadskostnadsindex och livsmedelsindex. Han önskar, att den speciella jordbruksutredningen skall omfatta även detta spörsmål. Beträffande den saken vill jag säga, att det synes mig vara en något omständlig utväg att skriva till Kungl. Maj:t för att få besked om grunderna för indexberäkningarna. Upplysning därom kan man nämligen få i socialstyrelsens publikationer. Om herr Carlström anskaffar dessa, försäkrar jag honom, att han där skall finna resultatet av mycket grundliga undersökningar angående levnadskostnadsindex och livsmedelsindex samt förhållandet mellan dessa båda index inbördes. Det är av det nu anförda skälet, som utskottet icke kunnat vara med på herr Carlströms yrkande i vad det avser index.

I fråga om den efter krisären tillämpade allmänna lönepolitikens inverkan på jordbrukets ekonomi m. m.
(Forts.)

*I fråga om den
efter krisåren
tillämpade
allmänna
lönepolitikens
inverkan
på jordbrukets
ekonomi m. m.*
(Forts.)

Men ännu ett mycket viktigt skäl har bestämt reservanternas ståndpunkt. Vi ha den uppfattningen, att jordbruksnäringen i vårt land torde vara mycket ringa hjälpt med att man producerar statistik. Jag tror, att det finns tillräckligt med statistik i de frågor, som sammanhånga med jordbruksnäringen, utan att man skall behöva ytterligare utöka det statistiska materialet, och jag föreställer mig, att vad jordbrukarna vänta sig av statsmakterna är *praktiska* åtgärder till jordbrukets gagn. Jag tror vidare, att man allmänt ställer den förhoppningen på den nu arbetande kommittén, att den så skyndsamt som möjligt skall kunna komma fram till förslag om praktiska åtgärder för jordbruksnäringen. Om man har en sådan uppfattning, att detta är önskvärt, bör, menar jag, riksdagen akta sig för att belasta kommittén med utredningsuppgifter, som alldeles påtagligt icke kunna bli av någon betydelse för de praktiska åtgärderna till jordbruksnäringens gagn. Även av det nu nämnda skälet ha vi icke kunnat vara med om att tillstyrka herr Carlströms motion.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till reservationen.

Herr Carlström: Herr talman! Jag har varit med här i riksdagen under några år och i denna kammare hört många debatter, som skulle syfta till någon hjälp åt jordbruket. Och jag har i dag änyo varit i tillfälle att bevittna en debatt, där denna fråga varit ganska mycket på tapeten, nämligen den nyss förda debatten om köttimporten och frågan om att stämpla eller ursprungsbeteckna kött som importeras till landet. Jag måste säga, att vid alla de tillfällen, då man diskuterar om hjälp åt jordbruket, har jag — åtminstone har så varit fallet under de senaste åren — stått frågande inför vart man egentligen kan komma med alla dessa diskussioner.

Herr Lindberg framhöll här nyss, att han hoppades, att det verkligen skulle genomföras praktiska åtgärder till jordbrukets nytta genom den utredning, som nu igångsatts, och han ansåg, att man borde icke försinka utredningen genom att taga för djupt på det spörsmål jag här bragt på tal. Jag vill säga herr Lindberg, att jag för min del skall gärna vänta rätt länge på utredningens resultat, om jag verkligen får se att någon hjälp därigenom beredes jordbruksnäringen. Jag har så länge hört här i riksdagen om huru man skall stödja jordbruket, t. ex. med tullar, med importförbud, med utförselbevis etc., men vi jordbrukare ha bara ändå fått det sämre och sämre ställt för var dag som går. Det har icke blivit något av med hjälpen. Tullvännerna skylla ifrån sig och säga, att de ha icke fått igenom vad de velat och att detta skulle vara orsaken till att vi icke fått någon hjälp. Jag vill då i minnet återföra herrarna till de år, då vi här i landet hade en ganska stabil »tullmur», d. v. s. krisåren, då det praktiskt taget icke infördes några livsmedel och jordbruksprodukter till landet. Då voro vi »skyddade» utifrån.

Det var härligt att vara lantbrukare åren 1917, 1918 — ja, kanske också 1919. Det var roligt att vara jordbrukare, så länge produkterna stego i pris för var dag. Statsmakterna inlade visserligen sitt veto i vissa fall, bestämde maximipris och togo varorna i beslag, men det var i alla fall en jordbrukets »guldålder» — såsom jag betecknade det i en motion år 1919 — (en motion där jag framställde spörsmålet om vad som skulle kunna göras för att verkligen hindra skadeverkningarna av kristiden för jordbruket under kommande tid). Jag sade emellertid också i den motionen, att det skulle komma en »järnålder» för jordbruket, som skulle bli ganska svår för Sveriges bönder. Det var, som jag nyss sade, roligt, så länge livsmedelsprodukterna stego i pris, så länge vi lantbrukare gingo i täten. Men huru länge räckte detta? När vi kommo fram till slutet av år 1919 och början av år 1920, var det icke så roligt att få bra betalt för jordbruksprodukterna längre. Ty då hade alla som bytte produkter med oss lantbrukare kommit i samma läge som vi. En dräng hade den tiden

en årslön av 1,100 kronor och allting fritt — han hade förut haft 325 à 350 kronor per år — och en sådan lön var icke för stor, ty bara långstövlarne kostade 100 kronor paret, så han tjänade inte så mycket netto ändå. Hade vi förut kunnat köpa en slättermaskin för 190 à 200 kronor, så kostade den nu 500 à 600 kronor. Alla andra näringar hade hunnit fram till samma nivå, vi hade gått cirkeln runt. De som köpte livsmedel av oss hade i motsvarande grad höjt arbetspriserna, och vi hade uppnått ett tillstånd av jämviktsläge. Men så tog kriget slut, och världsmarknaden kom åter i gång. Och vad hände då? Jo, då gingo priserna på jordbrukets produkter sakta men säkert nedåt. Men följde alla andra med i takten? Nej, det visade sig, att det gjorde de icke alls i samma grad.

I fråga om den efter krisåren tillämpade allmänna lönepolitikens inverkan på jordbrukets ekonomi m. m.
(Forts.)

Förhållandet är för närvarande på det sättet — såsom jag också framhållit i min motion — att en jordbrukare skall prestera ett och ett halvt dagsverke för att kunna byta sig till lika mycket av industriella eller andra tjänstbarheter som han kunde göra före 1914 med ett dagsverke. Jag har också påpekat i motionen, att förhållandena i Sveriges bygder för jordbrukarna äro sådana, att ungdomen börjar tröttna och lantbrukarna — till stor del även de äldre av dem — börja undra, varthän detta skall leda.

Man har sagt, att min motion är fylld av bittra ord. Mina herrar! De äro icke på långt när så bittra, som den verkliga stämningen är bland jordbrukarna. Visserligen ha vi här i riksdagen år efter år gått med på att lämna anslag till egnahemsrörelsen och sökt få ut småfolket till jordbruket såsom egnahemsbrukare. Men om man toge reda på, huru dessa egnahemsbrukare ha det ställt ekonomiskt sett, finge man visshet om att de icke ha det så synnerligen bra. Tager man del av de Nannesonska beräkningarna, där man har bokföringsresultat klarlagda från 300 à 400 gårdar i landet — och därvidlag icke bara de stora gårdarna utan även medelstora och mindre gårdar — finner man, att förräntningen för närvarande i genomsnitt uppgår till 1 à 2 %. Jag försäkrar, att småbrukarna i många fall ha en mindre dagsförtjänst än arbetarna ute vid nödhjälpsarbetena. Herr Nannesson har förresten själv i sin utredning konstaterat detta, ty han säger, att småbrukarnas timförtjänst för fullgod manstimme är ungefär 38 eller 39 öre. Om vi göra detta klart för oss, kunna vi icke undra över att det råder misstämning ute i bygderna, och det förklarar också, att man kanhända i en motion framkastar — såsom man sagt — bittra ord.

Sålunda måste jag säga, att orsaken till det läge, som för närvarande råder, bottnar till viss del i förhållandena under krisåren. Genom den omkastning på alla områden ekonomiskt sett, som då skedde, kom till en början jordbruket i första ledet. Så kommo snart alla de andra näringarna efter. Men sedan, när krigsstilleståndet inträffade, gingo lantbrukarnas produkter ned i pris. På andra områden kunde man då icke följa med i takten. Med andra ord: jämviktsläget hade upphävts. Jag vill icke påstå, att det var bra som det var före 1914. Vi hade en jordbrukets fråga även då, och det var nog icke heller då på det sättet, att man kunde vad jag kallar byta rättvist mellan jordbruket och andra näringar. Men förhållandena voro ofantligt mycket drägligare då, än de äro för närvarande.

Nu frågar man sig: vad skall man göra för att komma tillbaka till ett verkligt jämviktsläge? Vad skall ske, för att de som arbeta vid jordbruket — såväl lantbrukarna som själva deras arbetare — skola få drägliga inkomster, som i någon mån kunna jämställa dem med arbetarna inom industrien, med statstjänarna, med de kommunalanställda och med andra här i landet? Ja, säger man, det lättaste och bästa sättet vore väl att tillgripa åtgärder, som fördyrade lantbruksprodukterna, så att lantbrukarna finge mera betalt för sina varor. Jag har ju emellertid nyss påvisat, att under krigstiden, då verkligen dessa hjälpmedel i oanad utsträckning anmälde sig, det endast hjälpte under de

I fråga om den
efter krisåren
tillämpade
allmänna
lönepolitikens
på jordbrukets
ekonomi m. m.

(Forts.)

första åren, innan andra kategorier hunnit komma i samma läge som jordbrukarna. Det fanns ingen av dem, som bytte varor med oss, som stannade kvar vid de löner, de förut haft, man följde med i takten, tills man kom upp till jordbrukets nivå och därutöver. Och sedan gick man icke tillbaka. Huru länge varade den hjälp man lyckades framkonstruera åt jordbruket genom t. ex. importförbud eller höjda tullar? Jo, till dess de andra näringarna hunnit komma upp till motsvarande förhöjning i fråga om arbetslöner. Och få vi nu t. ex. tull på jordbruksprodukter, kan det tänkas, att industriens män komma och säga, att de vilja ha motsvarande tull på sina produkter, och så få vi lantmän för de industriella produkter, som vi behöva köpa, betala igen vad vi förut fått i form av höjda priser på våra produkter. Jag anser, att den vägen är i själva verket en fäfäng jakt, där vi aldrig ha något att vinna. Och jag frågar: skulle det vara av mindre ingripande betydelse för våra konsumenter, om vi lyckades höja priserna på våra produkter? Eller skulle det måhända icke vara lika rimligt och lika rättvist — och framför allt klokare — att den som köper eller byter varor med oss finge sänka sina löneanspråk en smula för att vi på detta sätt skulle uppnå ett jämviktsläge?

Man kommer säkert här i kväll att säga, att min motion är omöjlig efter som den syftar till att vissa kategorier av vårt folk skulle ha så mycket samförståndskänsla, att de skulle avstå från vad de nu ha och gå med på någon lönesänkning eller nedpressning av sin levnadsstandard. Ja, det är nu icke alldeles säkert, att en sänkning av lönerna innebär en nedpressning av levnadsstandard. Huru stor del i en normalfamiljs budget — låt oss säga en familj, bestående av man, hustru och tre barn — utgöres av kostnader för livsmedel? Man kan av den statistik, som herr Lindberg talade om, taga reda på, att i denna budget gå icke mer än 30 % av de samtliga kostnaderna för familjen till *livsmedel*; resten utgår till kläder, skoden och allt annat som man behöver. Jag menar alltså, att det icke är så synnerligen farligt för de andra näringarnas folk att i detta fall gå ned en smula för att komma oss till mötes, ty det skulle icke ha så stor inverkan på *levnadskostnaderna*.

Såsom det nu är ställt, är det så, att det finns ett formligt skrävælde här i landet i avseende å de olika grupperna ovanför jordbruket, som utnyttjar marknaden. Den gamle nationalekonomen Adam Smith — jag tror det var en skotte — säger på sin tid, att inom städerna hade man under skrävældets dagar kommit därhän, att man begränsade produktionen för att därmed hålla priserna uppe; på detta sätt kunde visserligen inom städerna de olika hantverksskråna samtidigt höja priserna på sina produkter, så att där blev det icke av så stor betydelse, men då man sålde eller bytte produkter med landsbygdens folk gjorde man vinsten. Och han framhåller, att i själva verket var det denna vinst, som utgjorde den rikedom och den förmögenhet, som städerna hade att njuta av.

Jag måste säga, att det ligger nära till hands att göra en jämförelse med förhållandena då och förhållandena i vår tid. Man förtrustar arbetskraften på vissa områden, och genom trusternas ingripande även ifrån affärshåll förstår man att hålla priserna uppe på varorna inom de olika näringar, som ligga ovanför jordbruket. Men när bytet av produkter sker med jordbruket, ha jordbrukarna ingen möjlighet att på samma sätt höja priset på sina produkter. Det är detta förhållande som gör, menar jag, att läget vid jordbruket har blivit sådant som det är, och jag måste säga, att skall man verkligen gå till botten av problemet, skall man verkligen finna någon väg, där man kan vinna något, så tror jag, att man icke bör gå den vägen, att man söker jaga upp priserna på lantbruksprodukterna, ty därmed kan man i längden ingenting vinna, utan man bör resonera ungefär på detta sätt: kunna vi något så när rättvist och rättfärdigt byta produkter med varandra?

Nu har herr Lindberg här sökt göra gällande, att den utredning, som jag begärt i detta fall, kan komma till stånd redan genom de sakkunniga, som tillsatts. Han säger, att det ingår i deras uppdrag att utreda dessa förhållanden. Ja, det kan ju hända, att de sakkunniga, även min bön förutan, hade i någon mån tagit upp detta problem. Men jag vill erinra utskottets ärade ordförande därom, att man i fjol, då man räknade upp de punkter, på vilka man skulle gå vid denna utredning, icke nämnde denna sak. Och jag har nästan på känn, att om detta krav hade kommit fram i fjolårets motioner, så hade nog inte herr Lindberg så gärna gått med på att tillstyrka dessa. Om de sakkunniga, utan att man här i riksdagen ytterligare understryker sin vilja i detta avseende, skulle komma fram med ett förslag, där de just gått in på denna punkt, så är jag rädd, att herr Lindberg skulle säga: Men vad är detta, det här ha vi aldrig bett herrarna ge sig in på. Det är ju visserligen gott och väl, att herr Lindberg nu säger, att han inte vill fördröja utredningen genom att kasta in sådana här spörsmål i de sakkunnigas arbete. Men det visar väl bara, att man i detta fall inte vill gå till grunden. Man kan visserligen tillåtas att resonera en smula om dessa förhållanden men inte på det sättet, att det verkligen leder till något resultat.

Nu har herr Lindberg också sagt, att han inte tror, att jordbruket blir hjälpt med statistik. Nej, det gör inte jag heller. Vi ha alldeles för mycket statistik, men den har åstadkommit alldeles för litet för det praktiska livet. Och då jag i motionen framkastat spörsmålet, hur livsmedelsindex står i förhållande till levnadskostnadsindex, så är det därför, att jag, såsom jag också i motionen har sagt, vill ha klarlagt, hur det kan komma sig, att det råder en skillnad på 20 enheter mellan livsmedelsindex och levnadskostnadsindex. Det är dessa 20 enheter, som jag misstänker, att man har åstadkommit genom detta skrävålde, som jag talat om. Det är alldeles klart, att om man inom de skikt, som icke tillhöra jordbruket, hölle sina priser i nivå med livsmedelsindex, så skulle man icke förlora på den saken. Ty om herr Andersson, som är skomakare, sänker priset för halvulning med 1 krona 50 öre och herr Pettersson, som är skräddare, sänker arbetslönen för kostymen med 5 kronor, så har ingen lönedepressning ägt rum för någondera parten. De kunna byta med varandra ungefär på samma sätt som förut. Jag menar alltså, att just inom de kategorier, som ligga utanför jordbruket, har man lyckats och lyckas med konstlade medel uppehålla konstlade priser, som i själva verket icke äro berättigade med hänsyn till livsmedelspriserna.

Nu kan man ju säga, att detta är ett förhållande som avspeglar sig över hela världen. Man kan säga, att det är dåligt för bönderna i hela världen för närvarande. Ja, det är nog tyvärr så. Men det är ingen anledning för oss att lägga armarna i kors och säga, att här kunna vi ingenting göra. När vi för ett par dagar sedan diskuterade försvarsfrågan framhölls, att vi ju icke kunna gå in för en isolerad avrustning. Men på detta område är det nog inte så farligt att göra ett försök att vinna något. Det finns visserligen en lära, som kallas de höga lönernas politik, och den lärans anhängare försöka bevisa, att höga löner skulle enbart vara bra inte bara för dem, som få dessa höga löner, utan även för andra. Man har t. ex. sagt, att en hög lönestandard inom industrien och för tjänstemännen ger dessa människor möjlighet att köpa så mycket mer av lantbrukarna. Men, mina herrar, om det är så, att man i fortsättningen i jordbruket skall tillbyta sig, som jag förut sagt, vissa produkter för nästan dubbelt så mycket arbete, dubbelt så mycket ansträngning som före år 1914, så komma i det långa loppet jordbrukarna att bli utfattiga, så att de till slut ingenting få att byta med. Och då undrar jag verkligen, hur det skall gå även för Sveriges industri, den industri, som har att furnera oss med maskiner, redskap, klädespersedlar och sådant. Vore det inte bättre, att man försökte i detta

I fråga om den efter krisären tillämpade allmänna lönepolitikens inverkan på jordbrukets ekonomi m. m.
(Forts.)

*I fråga om den
efter krisåren
tillämpade
allmänna
lönepolitikens
inverkan
på jordbrukets
ekonomi m. m.*

(Forts.)

land åstadkomma, att alla människor eller så många som möjligt finge arbeta, även för något lägre löner kanhända än förut. Men alla borde få arbeta och sättas i tillfälle att byta med varandra. Som det nu är ställt, tenderar det mer och mer att bli på det sättet, att inga nya företag våga sig fram. Man avskräckes genom lönepolitiken att kasta sig in på nya områden inom industrien. Och vid jordbruket är det naturligtvis inte heller möjligt att vinna ny mark. På det sättet få vi fler och fler människor i detta land, som ingenting ha att göra, under det att vi få en del, som få mer och mer betalt. Jag tror, att det vore lyckligare, om vi kunde bereda arbete åt alla, så att alla kunde få bröd, även om man i någon mån finge gå med på att ge det offer, som detta kräver.

Nu har man sagt, att icke mycket kan vinnas med denna undersökning. Även utskottet har sagt detta, och jag kan ju vara tacksam för att utskottet icke lovat för mycket. Ty i regel lovar man så ofantligt mycket här i riksdagen, när man kommer fram med ett projekt. Man säger: detta skall bli någonting utav, detta skall hjälpa. Här har man däremot sagt, att man icke kan vinna så mycket. Men jag tror i varje fall, att man kan vinna så mycket, att det, såsom jag har sagt i min motion, kan åstadkommas en smula förståelse även på andra håll i landet än bland jordbrukarna för jordbruket och dess svårigheter. Nu är det visserligen sant, att i dagligt tal och i valstriderna äro alla människor här i landet så ofantligt intresserade för Sveriges jordbruk och alla vilja dra sitt strå till stacken för att lantbruket och bönderna och arbetarna skola få det bättre. Men då det gäller att verkligen ge de offer, som krävas härför, då stramar man till och vill inte längre vara med. Är det egentligen någon rim och reson att tala om att de arbetare, som industrien nu inte kan ta hand om, skola få sysselsättning inom jordbruket, skola hjälpas ut i bygderna såsom egnahems-tagare o. s. v.? Jag måste säga, att det är att sätta ut det barn i ödemarken, som man inte längre vill ha i familjen. Ty jag är övertygad, att den, som i dessa tider skaffar sig ett jordbruk utan att ha något vidare kapital, han kommer inte synnerligen långt och får i varje fall leva på en levnadsstandard, som är oerhört låg.

Nu finns det många medel som framkastas, när det gäller att göra något för jordbruket. Jag såg i en tidning för några dagar sedan ett, som inte var så illa. Det hette: Skriv ned jordvärdena; industrien har klarat sig genom kris-tiden genom att skriva ned sina kapitalvärden; om jordbruket gör likadant, så kommer det att förränta sig bättre. Ja, jag vill bara fråga den som skrivit denna artikel och framfört denna tanke: hur skall man förfara, om man har ett jordbruk, som är skuldsatt nästan upp över takåsen? Då vet jag inte, hur man skall göra för att skriva ned värdet. Ty borgenärerna gå nog inte gärna med på någon nedskrivning, utan det blir naturligtvis intet annat val, än att man får ge upp sina tillgångar, om man har några. Det är sålunda omöjligt för ett jordbruk, som är skuldsatt till det mesta av sitt värde, att på den vägen få en bättre förräntning av det innestående kapitalet. Jag menar, att om vi verkligen skola komma någon vart i riktning mot att åstadkomma ett jämviktsläge näringarna emellan, så få vi nog försöka välja en väg, som är framkomlig.

Då säger man emellertid, att den väg jag tänkt mig inte är framkomlig, därför att människorna äro sådana, att de inte vilja gå den vägen. Men låt oss då för all del vara ärliga och lägga bort talet om att vi vilja hjälpa jordbruket! Låt oss då hålla fast vid att det skall finnas en klass, som arbetar i jordbruket för en betalning, som ligger endast hälften eller två tredjedelar så högt som arbetslönerna inom andra näringar! Om man tar och undersöker, hur det ställer sig med arbetsförhållandena här i landet inom olika befattningar och å olika arbetsplatser, så skall man finna, att vid industrien hade man år 1913 i medeltal 1,330 kronor i årslön och år 1926 — jag har ingen senare statistik — 2,772 kronor, d. v. s. det har inträtt en höjning i lönen, som kan betecknas med index-

siffran 220. Man har med andra ord på detta område lyckats få upp lönerna till mer än det dubbla. Tar man så och går till jordbruksarbetarens lön, så finner man att denna år 1913 var i medeltal 720 kronor och år 1928, d. v. s. i fjol 1,334 kronor, motsvarande en indexsiffra av 175. Vi se sålunda, att jordbruksarbetaren har nu icke stort högre lön än industriarbetaren hade före 1914. Nu säger man, att man skall jämföra med den industri, som ligger på landsbygden, ty man kan icke rättvisligen jämföra förhållandena i städerna med förhållandena på landsbygden. Vi kunna ju då taga ett fall från landsbygden, ett exempel från vad som i statistiken kallas lantindustrien. Där utgjorde arbetslönerna år 1928 i medeltal 2,200 kronor. Jämför denna siffra med den nyss nämnda för lantarbetarens årslön eller 1,334 kronor! Och dessa båda parter leva dock, kan man säga, under ungefär samma levnadsförhållanden. Tar man den nuvarande timlönen i industrien, så finner man, att den är 80 öre à 1 krona. Vid jordbruket är den 45 à 50 öre. Och tar man småbrukarlönen, så ligger den mellan 35 och 39 öre för fullgod manstimm. En sådan ojämnhet kan naturligtvis i det långa loppet icke vara lycklig för land och folk.

Man skall verkligen inte förundra sig över, om landsbygdens ungdom mer och mer söker dra sig in från landsbygden till städerna och samhällena och söker anställning inom industrien och andra näringar. Det är klart, att denna ungdom resonerar ungefär som andra unga. Den vill ha arbete, som inte är allt för tungt och som betalar sig bättre, framför allt betalar sig bättre. Man kan icke begära, att landsbygdens ungdom skall vara så ideellt anlagd, att den bara för den goda sakens skull vill offra sig. Vill man verkligen komma till ett sådant förhållande i bygderna, att ungdomen skall bli kvar där ute, vill man verkligen vinna någonting med egnahemsrörelsen och åstadkomma någonting i riktning mot en utökning av den jordbrukande befolkningen, då får man också gå in för att någonting sker i detta avseende. Då tror jag verkligen, att man får försöka gå till botten med problemet på det sättet, att man ser till vad som kan göras i detta fall.

Nu säger man emellertid, såsom jag förut erinrat, att ingenting kan göras. Jo, vi kunna kanhända ändå göra någonting, även här i riksdagen. Då det är fråga om löneförhöjningar, då det gäller, såsom så ofta är fallet, att höja lönerna inom industrien, då kunna vi här i riksdagen och annorstädes taga i betänkanade vad det har för konsekvenser för jordbruket, om vi gå med på de ökade lönerna. Jag tror, att det vore sunt, om man också inom industrien, på arbetsgivarhåll, ville sätta sig in i vad det i det långa loppet betyder att ständigt försöka gå med på de krav som uppställas. Det kunde kanhända inte vara alldeles omöjligt att få en bättring till stånd, om man verkligen finge förhållandena klarlagda. Det är detta jag velat med min motion, och jag tror, att om de sakkunniga, som fått i uppdrag att utreda frågan om jordbrukets ekonomiska ställning, vilja taga detta problem på allvar, så skola vi i varje fall kunna få en klarare blick på läget och även, därom är jag övertygad, göra något till jordbrukets, och inte bara till jordbrukets, utan till hela landets bättnad.

Jag ber, herr andre vice talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr förste vice talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr Persson i Falla: Herr förste vice talman! Då den nu förevarande frågan nära sammanhänger med den av fjärde tillfälliga utskottet i fjol behandlade frågan om utredning rörande jordbrukets ekonomiska läge m. m., och jag hade tillfälle att deltaga i utskottets mycket långvariga behandling av den omfattande frågan då, skall jag be att nu få yttra några ord.

Fjärde tillfälliga utskottet tillstyrkte, som vi minnas, i sitt utlåtande nr 10 den av motionärerna begärda utredningen och riksdagen anslöt sig enhälligt, — andra kammaren utan debatt — till utskottets hemställan, och avlät till Kungl.

*I fråga om den
efter krisären
tillämpade
allmänna
lönepolitikens
inverkan
på jordbrukets
ekonomi m. m.
(Forts.)*

*I fråga om den
efter krisåren
tillämpade
allmänna
lönepolitikens
inverkan
på jordbrukets
ekonomi m. m.*

(Forts.)

Maj:ts sin skrivelse nr 375. Sedermera har riksdagens sålunda uttalade önskan effektuerats i det genom Kungl. Maj:ts beslut dels den 18 juli och dels den 20 december förra året sakkunnige tillkallats för detta utredningsarbete. Riktlinjerna för denna utredning äro i allt väsentligt angivna i fjärde tillfälliga utskottets förut nämnda utlåtande.

Detta utlåtande kom till på ungefär samma sätt som i allmänhet, då man vill vinna samling i en eller annan ömtålig fråga och där olika, känsliga intressen lätt kunna komma i rörelse; man får söka gå omkring de alltför ömtåliga punkterna och så finna en framkomlig linje. Detta var vad som försöktes då, och även lyckades så väl, att utlåtandet gick utan reservation i utskottet och utan gensaga i kammaren. Under hela den långa tid, vi hade frågan uppe, var jag inte ett ögonblick i tvivel om var problemets knutpunkt var att finna; herr Carlström har i sin motion nu i år satt fingret på den. Om vi emellertid då tagit sikte på denna punkt, skulle utskottet ha blivit starkt splittrat — det visar bäst den manstarka reservationen till det utlåtande, vi nu ha att behandla, och det är mycket tivelaktigt om vi överhuvud kunnat åstadkomma ett positivt resultat. Man fick alltså gå omkring denna punkt och i stället peka på andra detaljfrågor liggande mera ute i periferien av det stora frågekomplexet, men dock i och för sig av nog så stor betydelse.

Nu har herr Carlström i sin motion gått rakt på det centrala i detta, och som frågan nu ligger, synes det inte finnas skäl att gå omkring eller blunda för det väsentliga i ett problem av den allvarligaste innebörd i vårt ekonomiska och sociala liv. De skäl, som i reservationen anföras för avslag, äro mycket svaga och dessutom i hög grad motstridiga. Så t. ex. säges i sista stycket i reservationen, att det är angeläget att statsmakterna i möjligaste mån söka undvika att utvidga ramen för jordbruksutredningens arbete på sådant sätt, att därav vållas onödigt dröjsmål med förslag till praktiska åtgärder etc.; men nederst å sid. 4 i samma reservation säges, att »en sådan undersökning torde vara opåkallad, då material till frågans bedömande redan finnes i socialstyrelsens publikationer». Men om material redan finnes, då bör det ju inte behöva vålla dröjsmål med utredningen, om man låter frågan belysas även av detta material. »Det kan dessutom», säga reservanterna, »icke vara lämpligt att belasta en speciell jordbruksutredning med ett utredningsuppdrag, som, därest det överhuvud taget skulle vara motiverat, väl lämpligen bör tillkomma socialstyrelsen». Detta vittnar om en allt för snäv begränsad synvidd. Det är icke ett isolerat jordbruksekonomiskt spörsmål, som det här är fråga om. Ty där bakom och som dess förtätade skugga se vi ett annat. Den jordbrukande befolkningens nedsjunkande i ekonomisk misär till en proletarisk tillvaro, det är i detta nu vårt största och allvarligaste sociala problem. Att inte se detta är social blindhet, att inte vilja se det är ett brott mot den enklaste sociala rättfärdighet. Ha vi nu organ för klarläggande av sociala problem och till ledning för sociala, samhälliga skyddsuppgifter, och ett sådant organ ha vi i socialstyrelsen, varför skall då inte detta få göras nyttigt på ett område, där behovet är mer trängande än kanske på något annat håll?

Tiden är inne, tror jag, att göra en inventering av gamla föreställningar på det socialekonomiska området och taga under omprövning, om där inte är åtskilligt förlegat, som behöver gallras bort. En sådan föreställning är att jordbrukaren skulle, i besittning av vissa produktionsmedel, vara tryggt mot att pressas ned i ekonomiskt och socialt nödläge. Just i denna tid pågår en sådan nedpressning av oerhörd omfattning. Det är orsakerna till denna process, gemensam för hela den jordbrukande befolkningen och medlen däremot, som den nu omtalade utredningen skulle söka klarlägga. Men en klarläggning av denna process kan ej åstadkommas om man går förbi det avgörande förhållandet att den på jordbruket kommande andelen av nationalinkomsten är relativt

sett för litet och att övriga yrkes- och befolkningsgruppers höjda levnadsstandard och förbättrade sociala ställning i stor omfattning vunnits på den jordbrukande befolkningens bekostnad. Att detta kunnat ske beror, som herr Carlström i sin motion riktigt angiver, därpå, att den fria konkurrensen, lagen om tillgång och efterfrågan, vid lönesättning på andra områden satts ur funktion genom ingripanden av olika slag, under det att den verkat och verkar med full kraft på jordbrukets område.

I fråga om den efter krisären tillämpade allmänna lönepolitikens inverkan på jordbrukets ekonomi m. m.

(Forts.)

Vid mängden av alla de i och för sig naturliga löneaktioner, som pågått på andra områden, har endast det direkta resultatet tydligt framträtt. Vad som inte på samma sätt fallit i ögonen har varit de indirekta följderna, att som resultat av alla dessa spridda, otaliga, ständigt fortgående höjningar av lönenivån inom industri- och stadsmannanäringarna har inom folkhushållet vägen sänkt sig till den befolkningens fördel, under det att den andra vågskålen blivit allt lättare och lättare; den jordbrukande befolkningens andel i nationalinkomsten har blivit allt mindre och mindre. Det är det stora indirekta resultat, som avsatt sig av denna process, det är i verkligheten det som skett och sker i det som synes ske.

Att detta ännu icke tagit sig uttryck i ett allmänt ekonomiskt sammanbrott för den jordbrukande befolkningen, beror dels på förhandenvaron av ekonomiska reserver sedan en äldre tid och dels och kanske främst på att det jordbrukande folket har en regulator, som folket i övrigt inte vant sig att använda och inte vill använda på samma sätt, nämligen svältremmen. Förmågan att rätta munnen efter matsäcken, att anpassa behoven efter möjligheterna, är det som hittills gjort det möjligt för den jordbrukande befolkningen att hålla sig uppe så pass som skett.

Det är ju gott och väl, att denna regulator finnes, men vi skola inte tro, att det i längden går att dela folket i två nationer, den ena med det längsta och tyngsta arbetet, med låg levnadsstandard och ekonomisk otrygghet, och den andra lättare arbetsbelastad, under högre lönestandard och med större social omvårdnad från statens sida. Ett sådant förhållande leder förr eller senare fram till svåra politiska och sociala skakningar. Gångna tider ha i olika länder och vid olika tillfällen visat sådana mer eller mindre ödesdigra skakningar. Det är de politiskt verksamma och ansvariga krafternas uppgift att uppmärksamma sådant och i tid förebygga för samhället farliga förhållanden.

Att göra detta är ett ytterst svårt problem, och jag vet, att många anse det olösligt så tillvida, att endast sådana våldsamma kriser och skakningar, som jag förut antytt, skulle kunna lägga utvecklingen till rätta. Därmed må vara huru som helst; för min del hyllar jag ingen katastrofteori, och svårigheterna äro alltid till för att övervinnas, men de övervinnas inte genom att man blundar för dem och går omkring dem. Jag har mer och mer fått den övertygelsen stadgad, att vi ingenting väsentligt kunna åstadkomma för lösandet av det stora spørsmål, vi här tala om, utan att vi gå till det centrala i det och utan skyggglappar för ögonen se verkligheten sådan den är.

Herr förste vice talman, jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr Nordkvist: Herr talman! Då jag i utskottet varit med om att behandla denna fråga, anser jag mig kunna ha skäl att i korthet framlägga de fakta, som varit avgörande för mitt ställningstagande till frågan.

När jag sökt att i dagspressen och i facktidskrifterna följa behandlingen av denna fråga utanför riksdagen, har mitt intryck varit, att få frågor och motioner torde ha väckt så allmänt intresse som just denna. Det var inte länge sedan än en av våra mest framstående nationalekonomer klarlade orsaken till uppkomsten i England av ungefär de förhållanden, som vi nu här selsätta oss med. Han framhöll med skärpa, att det är felaktigt att föreställa

*I fråga om den
efter krisären
tillämpade
allmänna
lönepolitikens
inverkan
på jordbrukets
ekonomi m. m.*

(Forts.)

sig, att den förbättring i reallönen, som åstadkommits för utanför jordbruket arbetande löntagare, skulle tagits av den s. k. profiten. Han visade i stället, att kapitalet nu torde vara fullt så väl förräntat som före kristiden. Han visade också på en annan sak, vari vi kanske kunna finna den väsentligaste förklaringen till förhållandena. Han säger, att arbetarnas utanför jordbruket löneökning utgör 95 procent men jordbruksarbetarnas löneökning endast 68 procent. Han menar, att det är jordbruket som fått betala den förbättring i reallönen, som tillfallit arbetarna utom jordbruket.

Vi behöva inte gå till utlandet. Vi ha material här hemma som tillräckligt bevisar, att någonting sådant torde vara det riktiga. Herr Carlström nämnde nyss, att bakom det statistiska material, han hade till hands, lågo 350 bokföringsresultat vid jordbruket. 3,500 sådana ligga bakom denna undersökning, och den omfattar 1/160 av all svensk åkerjord. Lantbruksstyrelsen har hopbragt detta material, och Sveriges allmänna lantbrukssällskaps chef har bearbetat det. Denna utredning visar, att jordbruket för närvarande förräntas med ungefär 2 å 2½ procent. Vad betyder en sådan förräntning av jordbrukskapitalet? Den betyder, att om jordbrukaren är skuldsatt till 40 procent, så har han inte mera inkomst på sitt jordbruk än att han får en vanlig daglön och knappt det. Skall han ha full förräntning på eventuellt i driften nedlagt kapital, så kan han icke komma till mer än att han för sig och sin familj blott får ungefär 72 procent av den vid jordbruket för närvarande normala daglönen. Är denna 4 kronor 50 öre, så blir jordbrukarens egen daglön 3 kronor 20 öre. För den större jordbrukaren ter sig situationen nästan ännu värre. Utredningen visar, att om han har eget i driften nedlagt kapital men vill tillgodoräkna sig vanlig inspektors- eller förvaltarlön för det arbete han presterar såsom driftsledare, så får han icke räkna på någon ränta på kapitalet. Är han nämnvärt skuldsatt, så måste han avstå från ersättning för eget arbete. Jag vill inte ingå på några långa reflexioner över vad allt detta betyder utan blott hänvisa till nu lämnade faktiska siffror, endast kompletterade därmed, att vad jag nyss nämnde, nämligen att jordbrukaren själv inte kommer upp ens till full daglön vid arbete på egen torva, får ses mot bakgrunden av att hela jordbrukets dagspenning ligger mellan 35 och ända till mer än 50 procent under den vid industrien vanliga daglönen.

Ja, detta är några av de fakta, mot vars bakgrund mitt ställningstagande till herr Carlströms motion får ses. Jag har i herr Carlströms motion sett en ärlig och bestämd vilja, att då vi nu ha en jordbruksutredning arbetande, vi böra få även hithörande spörsmål klarlagda. Vi ha under de föregående dagarnas debatter tillräckligt kraftigt fått betonat, att det icke är aldrig så objektiva, aldrig så väl och kanske vetenskapligt metodiskt utarbetade utredningar som vi behöva, utan utredningar tillkomna så att en parlamentarisk kommitté fått hyfsa dem, innan de framläggas för riksdagen. Jag menar, att det finns ju ingenting som hindrar, att det tillgängliga siffermaterialet hämtas i vederbörande ämbetsverk, men bearbetningen bör enligt mitt förmenande ske genom jordbruksutredningen. Jordbruksutredningens ordförande har meddelat, att de sakkunniga anse sig icke kunna i den utsträckning, som herr Carlström i sin motion önskat, upptaga den föreliggande frågan, med de direktiv som nu föreligga. Och därför, herr talman, anser jag, att det finns fullgoda skäl för att riksdagen hos Kungl. Maj:t begär en sådan precisering av de givna direktiven, att denna fråga icke kan undgå att upptagas till behandling av den nu arbetande jordbruksutredningen.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Wigforss: Jag har inte begärt ordet för att blanda mig i tvisten mellan utskottsmajoriteten och reservanterna, huruvida denna fråga skall för-

anleda en riksdagsskrivelse eller icke, ty den är av mycket underordnad betydelse. Vare sig riksdagen skriver i överensstämmelse med utskottets förslag eller reservanterna få rätt, är denna fråga av så utomordentlig vikt, att den icke kan undgå att sysselsätta statsmakterna under kanske en mycket, mycket lång framtid. Det råder, såvitt jag kan förstå, inte någon som helst meningsskiljaktighet inom utskottet därom att detta är ett av de allvarligaste ekonomiska problem, som vårt samhälle har att syssla med. Själva utgångspunkten, nämligen att jordbruket inte bara i vårt land utan praktiskt taget över hela världen lever under mycket svåra förhållanden och att därför ersättningen till jordbrukets arbetare, vare sig de sedan äro lönearbetare eller arbetare i självständig ställning, är anmärkningsvärt låg i jämförelse med vad folk förtjänar inom andra verksamhetsgrenar, är ett ofrånkomligt faktum. Och det som därför egentligen borde intressera oss, det är bara, att man, när man söker inrikta uppmärksamheten på detta, icke leder denna på villospår genom att i förväg liksom stirra sig blind på en sida av saken, som av vissa anledningar tilldragit sig stor uppmärksamhet, så att man tror, att här är lösningen att söka och inte på något annat håll.

Jag har egentligen begärt ordet just för att försöka erinra om att det inte är så säkert, som många ledamöter från jordbrukarhåll i denna kammare tror, att det verkligen är den s. k. lönepolitik, som, såsom det heter, föres inom industrien och av staten och kommunerna, som i detta fall spelar en så stor roll. Jag sympatiserar i allra högsta grad med herr Carlström, när han ger uttryck åt den bitterhet, som man måste känna åtminstone inom lönearbetarklassen på landsbygden och även, skulle jag vilja säga, bland de mindre jordbrukarna över att deras arbete faktiskt lönas med så ringa ersättning. Jag skulle t. o. m. kanske kunna säga, att jag åtminstone i början hade en viss sympati även för herr Perssons i Falla yttrande, fastän allt eftersom framställningen skred vidare jag tyckte mig märka väl mycket av agitation och kanske litet mindre av uppriktigt intresse för att denna fråga skulle klart utredas. Men man får inte av denna naturliga bitterhet ögonblickligen låta sig ledas till den slutsatsen, att vissa andra människor, som man tycker, åtminstone vid första ögonkastet, ha det bättre, måste ha skulden till att man själv icke har det bättre. Jag tror, att det är en rest av en gammal föreställning, som åtminstone herr Carlström, som representerar mycket radikala liberala uppfattningar, borde komma ifrån, att nämligen den ena människans fördel nödvändigtvis måste vara den andras nackdel. Det är en gammal föreställning, som, såsom vi nog veta, råder på många håll, att det ena landet kan vinna bara på det andras bekostnad. Om t. ex. Sverige skall vinna något på sin utrikeshandel, så skall nödvändigtvis något annat land förlora. Jag tror, att det är en uppfattning, som vi måste komma ifrån. Vi böra alltså inte åtminstone från början utgå ifrån att därför att industriens arbetare sitta med åtminstone nominellt högre löner än jordbrukets folk, så är utvägen att hjälpa jordbruket den att pressa ned arbetslönerna inom industrien. Ty om jag förstår herr Carlström rätt liksom också herr Persson i Falla, så är väl själva kärnpunkten i deras ståndpunkt den, att om man kunde pressa ned arbetslönerna inom industrien, så skulle därigenom jordbrukets folk nödvändigtvis få det bättre. Det förefaller mig, som om man där förbisåg, att vi ändå i stort sett i vårt samhälle, trots alla sammanslutningar, leva under fri konkurrens, som gör, att även om den svenska industriens arbetare finge lägre löner, är det mycket, mycket oviss, om vinsten, i detta fall i första hand för företagarna, skulle taga sig uttryck däri, att de varor och produkter, som jordbrukarna behöva köpa, skulle sjunka i pris.

Men innan jag går in på den saken, ber jag att få göra en liten anmärkning till all den statistik, som här föres fram rörande olikheten mellan jordbrukets

*I fråga om den
efter krisären
tillämpade
allmänna
lönepolitikens
inverkan
på jordbrukets
ekonomi m. m.
(Forts.)*

*I fråga om den
efter krisåren
tillämpade
allmänna
lönepolitikens
inverkan
på jordbrukets
ekonomi m. m.*

(Forts.)

inkomster och industriens. Man föreställer sig ibland, att denna olikhet är någonting nytt, som kommit till efter kriget, för att använda herr Carlströms språkbruk. Och det är ju endast under den förutsättningen man kan tillskriva den s. k. lönepolitik, som föres av fackföreningarna, denna ofantliga betydelse. Om det visar sig, att denna löneolikhet redan fanns på en tid, då fackföreningspolitiken spelade en ofantligt mycket mindre roll, och att det finns en sådan olikhet även där man icke kan säga att fackföreningspolitiken har så stor betydelse, så är det uppenbart, att man är inne på falskt spår, när man söker orsaken till jordbrukets betryck däri, att industrien betalar så mycket bättre löner. Nu skall jag erinra om ett faktum, som nog de allra flesta känna till, nämligen att redan, låt mig säga, året närmast före kriget, således år 1913, förtjänade en svensk jordbruksarbetare per timme upp emot 30 öre, medan samtidigt en grovarbetare i motsvarande ställning inom vissa industrier förtjänade närmare 50 öre i timmen. När vi komma till toppunkten år 1920, då de nominella lönerna voro som högst, hade en industriarbetare en lön av i genomsnitt 172 öre och en jordbruksarbetare en lön av i genomsnitt 94 öre per timme för samma slags arbete. Jag kan i detta fall stödja mig på en alldeles nyutkommen framställning av byråchefen Bertil Nyström, som kanske är den främste kännaren av löneförhållandena, som vi ha i Sverige. För närvarande skulle man kunna säga, att om man tar jämförligt arbete på landsbygden i industrien och i jordbruket, så är jordbruksarbetarens timlön 40 à 50 öre och industrigrovarbetarens 80 öre à 1 krona. Om man ser på relationen mellan dessa siffror, så finner man att år 1913 var jordbruksarbetarens lön låt mig säga 60 procent av industrigrovarbetarens lön, 1920 var den kanske 55 procent, och för närvarande är den mellan 55 och 50 procent. Det är utan tvivel en förskjutning, det har jag aldrig ett ögonblick tänkt förneka, till jordbrukets nackdel. Men förskjutningen är så väsentligt mycket mindre, än folk föreställer sig, d. v. s. olikheten mellan jordbruksarbetarens och industrigrovarbetarens lön var redan för 15 år sedan så stor, att man icke kan tillskriva denna fackföreningspolitik efter kriget en sådan roll, som man här vid alla dessa resonemang gör. Jag vill nämna om ett annat fall. Om man går till ett sådant land som Förenta staterna, där fackföreningsrörelsen är svag, där man ej har denna statssocialism, ej denna socialförsäkring och ej denna arbetslöshetsförsäkring, icke heller dessa insatser till understöd för arbetslösa, så finner man exakt samma förhållande. Jordbruksarbetarna där förtjäna icke så mycket mer än hälften av vad industriarbetarna förtjäna. Man kan ej med någon sannolikhet andraga denna skräppolitik — så som herr Carlström gjorde — såsom en väsentlig anledning till att olikheterna äro så stora. Med ett blott konstaterande därav tror jag, att man fört undan det väsentligaste i den argumentering, som framföres angående anledningen till att jordbruksarbetarnas löner äro lägre än industriarbetarnas löner.

Men jag vill fortsätta. Om vi skulle tillämpa det resonemang, som här föres för jordbrukarnas del, på ett större område, om det således skulle tillämpas på industriens arbetare, så skulle de kanske säga: somliga av oss ha dåligt betalt, andra ha det bättre. Exempelvis skulle arbetarna i de skånska kolgruvorna, med en timlön av 60 öre, kunna komma och säga: det är uppenbart att våra låga löner måste vara beroende på att arbetarna i Kiruna har så mycket som femtusen kronor om året. Vad skulle nu herrar jordbrukare i denna kammar säga om ett sådant resonemang? Rätta orsaken till nyssnämnda förhållande är väl ändå den, att den skånska stenkolsindustrien ger så låg avkastning, och vi måste väl härvidlag se något också på varje industris möjlighet att under förhånden varande förhållanden betala tillräckliga arbetslöner. Jag tror, att man, om man som sig bör ville tillämpa detta resonemang på jordbruket, så skulle man komma fram på en mera fruktbar väg. Visserligen skulle

man kunna draga den slutsatsen, att vi försöka odla jord, som icke är värd att odla i den utsträckning, därför att den ej kan ge så stor inkomst, som man kan få på annat håll. Denna fråga om arbetets effektivitet får man ej glömma. För att på ett konkret sätt belysa saken får jag anföra ett enkelt exempel. Om man går till den svenska metallindustrin och får höra, att i den stad, där jag, åtminstone ibland, bor, nämligen Göteborg, så förtjäna arbetarna vid Götaverken nu tre gånger mera per timme än år 1913. De ha, såvitt jag fattat rätt, en realinkomst, som är 50 % högre än år 1913. De förtjäna i genomsnitt mera än 60 kronor i veckan. Om man evalverar lönerna 1913 i samma penningvärde, blir det icke mer än 40 kronor i veckan. Vad beror denna ökning på? Den beror, säger man då, uppenbart därpå, att arbetarna ha pressat upp sina löner genom fackföreningarna. Men om man talar med någon av direktörerna vid dessa verk, får man veta, att det är arbetseffektiviten, som stegrats så oerhört och möjliggjort denna ökning! Om man sätter arbetseffekten per timme år 1913 till 100, så blir det år 1926, i ett fall, 196; i ett annat fall, då man sätter intensiteten för år 1913 till 100, blir den år 1926 432. I ett tredje fall får man siffrorna 100—188 och i ett fjärde fall 100—590. Industriidkarna säga, att de nu infört så förbättrade metoder, automatiska maskiner o. dyl., att därigenom kan åstadkommas ett arbete, som är 3, 4, 5 gånger så mycket värt nu, som år 1913. Detta är orsaken till, att de kunna betala så mycket mera i löner. Ingen kan tveka om, att där ligger förklaringen.

Som den siste ärade talaren nämnde, har kapitalets avkastning icke minskats. Aktieägaren får lika mycket, som han fick förut, men arbetaren får mera. Är det sannolikt, att industriens ökade effektivitet icke är den väsentliga orsaken, utan att det är den s. k. skräpolitiken? Nej, ty lägg märke till, att denna industri står under fullkomligt internationell konkurrens, som reglerar priserna. Men kan detta ske inom ett område, kan det då ej ske inom några andra? Såvitt jag förstår, ligger den väsentliga anledningen till, att jordbrukarna betala sitt folk sämre och att även vissa självägande jordbrukare få nöja sig med mindre än en del arbetare inom industrien, däruti, att industriens effektivitet stiger i snabbare takt än jordbrukets. Men sådant måste väl utjämnas. Det vore orimligt, om jordbruket voro en näring av samma slag som industrien. Om en industri ger en dålig avkastning, så lägges kapitalet ned i en mera lönande näring och då flyttar folket över till andra näringar. Men det finnes mycket speciella faktorer, som hålla folket kvar vid jorden, vilka göra, att man ej därvidlag räknar på samma penningmässiga sätt, att så fort jag kan förtjäna 5—10 öre mer i timmen, så går jag över till en annan sysselsättning. Det finnes nämligen sysselsättningar, som så att säga binda människor vid sig och medföra, att de nöja sig med mindre inkomst. Så är fallet ej endast med jordbruket. Det finnes andra områden av arbete, som binda folk att nöja sig med mindre inkomst exempelvis det vetenskapliga arbetet. Dess utövare föredraga detta, även om det medför mindre inkomst. Vidare ha vi statstjänare, som nöja sig med mindre inkomst, än de kunde få i privat tjänst. Jag undrar, om icke jordbrukarna måste erkänna, att jordbruket är ett sådant yrke, som med starka band binder så många vid sig, att de föredraga det i tävlingen med större inkomster på andra håll.

I denna debatt har icke förut dragits fram skillnaden mellan vissa industriarbetargrupper. Vi ha en representant i denna kammare, som varje gång sådana frågor som denna diskuteras för kammaren talar om det s. k. Skrombergafallet, det gamla fallet om Skrombergarbetarna, som ej ville vara solidariska med bagarna i Hälsingborg, därför att de själva förtjänade så litet, att de icke kunde stödja den löneaktion, som dessa bagariarbetare satt igång. Det är ett faktum, att en bagare förtjänar mera pengar än en grovarbetare. Men om man skulle från brödkonsumenternas sida rikta sin uppmärksamhet på bagarnas lö-

I fråga om den efter krisären tillämpade allmänna lönepolitikens inverkan på jordbrukets ekonomi m. m.
(Forts.)

*I fråga om den
efter krisåren
tillämpade
allmänna
lönepolitikens
inverkan
på jordbrukets
ekonomi m. m.
(Forts.)*

ner och genom att sänka dessa söka sänka brödpriserna, då vore man inne på ett falskt spår. Jag hade för några år sedan anledning att taga reda på, hur det förhöll sig med ett stort Hälsingborgsbageri, och det visade sig, att bagarnas inkomst var 4,000 kronor om året. Det är alldeles uppenbart, att en stor del av dem, som köpte bröd, hade väsentligt mindre inkomst än bagarna. Men om de skulle ha trott, att de kunde väsentligt reducera brödpriserna genom att få bageriarbetarnas löner sänkta från 4,000 till 3,000 kronor, så vore det ett stort misstag. Man kan räkna ut, att vid detta stora bageri utgöra lönerna 7 procent av produktionskostnaden. Om en familj köper för 200 kronor bröd om året, så skulle, om man sänkte lönerna med 25 procent, kostnaden minskas med 3 kronor 50 öre. Det är visserligen ingen liten summa; det vill jag ej påstå. Men om dessa köpare av bröd från detta bageri — det var nämligen ett kooperativt företag — genom att åstadkomma en sammanslutning tillförsäkrat sig en återbäring av 25 procent av vad de betalat under året — och 25 procent av 200 kronor gör 50 kronor — skulle de säga, att det spelade en relativt liten roll, om de finge 46 kronor 50 öre eller 50 kronor tillbaka. Det är uppenbart, att köpare av bröd från enskilda bagerier, hade ojämförligt mer att vinna genom en sammanslutning som minskade övriga kostnader än genom en sänkning av bagarnas löner. Det är icke på ringaste sätt något nytt, när jag erinrar om den stora klyftan mellan vad jordbrukaren får och vad konsumenterna betala. Om man riktar in sig på den punkten i stället för att rikta in sig på de stora industriarbetarlönerna, så kommer man in på en fruktbarare väg. Förutsatt, att man sänker lönerna inom exempelvis järnindustrien. Många av de varor, som jordbrukarna behöva köpa, äro varor av metall. Om nu lönerna sänkas, är det då någon som tror, att det blir billigare priser på artiklar av detta slag för jordbrukarna?

Om man sålunda från jordbrukarhåll verkligen vill vinna något, tror jag ej, att man skall söka sina bundsförvanter på de håll, där man har intresse av att pressa ned industriens arbetarlöner. Det är en falsk väg, som icke leder till något. Skall man söka en utväg att hjälpa upp jordbrukarnas inkomster, får man söka den i samarbete med industriarbetarna. Det är uppenbart, att hur mycket man än talar om denna skillnad mellan lönerna — skillnaden mellan inkomsten inom industrien och inkomsten inom jordbruket — så är denna skillnad av försvinnande liten betydelse i förhållande till andra ekonomiska olikheter. Jordbrukarna ha sannerligen icke anledning att söka sina bundsförvanter i industriens arbetsgivare utan hos industriarbetarna. Göra de det, så tror jag, att de till sist skola finna en väg att komma ut ur de svåra förhållanden, under vilka jordbruket nu lever.

Herr Lindberg: Jag blev något överraskad av inställningen i herrar Carlströms och Perssons i Falla anförande. De voro lagda som om reservanternas motsatt sig, att den allmänna lönepolitiken blir föremål för undersökning. Det är tvärtom så, att reservanternas i reservationen påpekat, att lönepolitiken i det av herr Carlström anförda sammanhanget är av synnerligen stor vikt; men reservanternas ha ansett, att den pågående utredningen skall sysselsätta sig med detta problem, i den mån lönepolitiken kan anses hava inverkan på jordbrukets ekonomiska läge.

När herr Persson i Falla yttrar, att om denna synpunkt blivit framförd i fjol, skulle den icke ha understötts från vårt håll, så måste jag säga, att jag är förvånad däröver. Utskottets utlåtande i fjol upptog till beaktande alla de synpunkter, som då utvecklades under debatterna i utskottet, men jag vill erinra herr Persson i Falla om, att i herr Sjölanders motion berördes just den allmänna lönepolitiken. Han påpekade missförhållandet mellan arbetslönerna vid jordbruket och inom industrien. Utskottet angav visserligen icke detta i sitt utlåtande.

de, men utskottet framhöll i stället, att det finge ankomma på Kungl. Maj:t att uppdraga åt en eventuellt utredningskommission att sysselsätta sig även med andra än de särskilt utpräknade frågorna, som kunde vara av betydelse. Går man då till de för utredningen utfärdade direktiven, så finner man, att Kungl. Maj:t följt denna anvisning. Jag citerar: »Grunden till den nuvarande ogynnsamma ställningen inom det svenska jordbruket synes mindre vara att hänföra till brister i fråga om handhavandet av jordbrukets skötsel, utan torde huvudsakligen vara att söka på annat håll. Under skilda tider synas olika produktionsfaktorer i samhället göra sig gällande framför andra, varigenom ett tillstånd av bristande jämvikt inträder mellan olika näringar. Sålunda synes i våra dagar jordbruket såsom ekonomisk faktor hava kommit att stå tillbaka i jämförelse med vissa utvecklingskraftiga industrier. Genom större kapitaltillgång, koncentrerad drift och teknisk fulländning samt ej minst genom större förutsättningar för sammanslutning har industrien i allmänhet kunnat bättre hålla uppe priserna på sina produkter och till följd därav giva jämväl sina utövare bättre ekonomiskt utbyte, möjliggörande att i större grad tillgodose även industriarbetarna.»

Så heter det vidare: »Sådana förhållandena för närvarande äro, synes emellertid spørgsmålet om jordbrukets allmänna ställning nu vara det för jordbruket betydelsefullaste. En utredning därutinnan synes mig för den skull i överensstämmelse med riksdagens förslag böra komma till stånd för att i möjligaste mån klarlägga den väsentliga anledningen till jordbrukets vid en jämförelse med många andra näringar ogynnsamma läge samt överväga åtgärder, i syfte att det må kunna bättre hävda den plats i det ekonomiska systemet, vilken detsamma med hänsyn till sin samhälleliga betydelse bör intaga.» Det är klart, att i den mån lönepolitiken inom andra näringar inverkat på uppkomsten av jordbrukets svårigheter, måste detta enligt de av regeringen utfärdade direktiven bli föremål för undersökning.

Herr talman, jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Carlström: Herr talman! Jag begärde ordet, då herr Wigforss i sitt anförande sökte komma ifrån det faktum, att den allmänna lönepolitiken utanför jordbruket har den inverkan, som jag och många med mig äro övertygade om, att den har. Han säger till exempel, då han var inne på Skrombergafallet, att om man skulle reducerat arbetarnas löner så och så mycket, så skulle det utgjort 3 kronor 50 öre, som konsumenterna skulle ha fått betala mindre för brödet. Men jag vill säga, att det är icke endast bagare jag siktat på. Det är alla de tusental, som äro sysselsatta i olika yrken, skräddare, skomakare och alla andra. Om man tar alla dessa tillsammans, så tror jag att det skulle ha inverkan. Och då herr Wigforss säger, att vi ej komma att kunna köpa produktionens alster nämnvärt billigare, om vi sänka lönerna för industriarbetarna, så vill jag erinra om, att det nu är sådana förhållanden här i landet, att priset på t. ex. en plog ligger mera än 100 procent över 1914 års pris. Man talar om rationaliseringen som ett medel mot de högre löneinkomsterna. Men varför bli då ej produkterna billigare? Om det är så, att arbetsintensiteten ökas och som sagt icke arbetslönerna här inverka på höjningen av priserna, varför kan man då icke få ned alla priserna i något så när jämn nivå med tiden före 1914? Vi kunna taga andra saker, som lantbrukarna behöva, t. ex. murtegel. Detta såldes före 1914 för 40 kronor för 1,000 stycken, men 1926 var index 302. Hästskor såldes för 29 öre kilot före 1914, men nu kosta de 63 öre per kilo. Men i fråga om järnet är det icke samma index, det är ganska billigt. Hur kommer det sig att produktpriset inte alls följer priset på råvaran?

Då man säger, att det inte inverkar, om en viss kategori arbetare ta för sig, vad beror det då på, herr Wigforss, att vi måste ha så högt lönetal som G-ort i Stockholm? Jo, det beror på de höga hyrorna. Men vad är orsaken till de höga

I fråga om den efter krisåren tillämpade allmänna lönepolitikens inverkan på jordbrukets ekonomi m. m.
(Forts.)

*I fråga om den
efter krisåren
tillämpade
allmänna
lönepolitikens
inverkan
på jordbrukets
ekonomi m. m.*
(Forts.)

hyrorna? Vill man påstå, att det bara är byggmästarna, som pressa upp dem, är det så? Men hur går det för dem, som ha egna pojkar att hjälpa till, då de vilja bygga? Jo, då förmenar murarna dem att arbeta, det blir för billigt. Vi skola ha 40, 50 ända upp till 100 kronor om dagen, säga de, för vårt arbete. De, som bo i Stockholm, både arbetare och tjänstemän och andra, äro de som få betala. Därmed följa höjda löner för statstjänarna, och andra, som bo i staden, och ytterst är det lantbrukarna som få betala. Jag måste säga, att jag tycker, att detta är verkligen »underbart». Jag är icke hemma i de nationalekonomiska labyrintherna tillräckligt för att framlägga klara bevis, men mitt sunda bondeförnuft säger mig, att de för höga lönerna måste inverka, och det göra de. Man försöker från arbetar- och tjänstemannahåll säga, att det icke gör något att de få så höga löner, därför att då få vi lantmän det tillbaka genom ökat utbyte av produkter. Ja, men det är ju dock så, att den, som har en tredjedel eller dubbelt högre levnadsnivå mot jordbrukarna inte därför konsumerar mera livsmedel, ty man äter inte upp hela inkomsten. Vad är det för demokrati att säga, att det skall finnas ett skikt av folk, som skall leva på en viss levnadsnivå — låt oss sätta den till 100 — men att det å andra sidan skall finnas ett annat, »ett snällt folk», som skall leva av och är bunden vid en näring, som ger endast 50, 60 å 70? Det kallar man broderlighet och rättvisa, men det gör inte jag. Vi skola lägga bort talet om broderskärlek från håll, där man icke vill tillämpa det.

Det har här talats så mycket om att Sveriges folk älskar jorden, men folk frågar också: hur betalar det sig? Kan man visa på någon tjänsteman eller industriarbetare, som i denna tid vill byta ut sin lott mot jordbrukarens? Jag tror icke, att man skall lyckas få människor att bli så glada åt det arbetet. Jag älskar jorden och har gjort det och gör det än. Men när jag vid åtskilliga tillfällen talat med unga jordbruksarbetare, både män och kvinnor där ute, så är det icke så ofantligt lätt som man tror att övertyga dem om hur lycklig jordbrukarens lott är. De börja sin arbetsdag tidigare och sluta den senare än industriarbetaren. Det är ett påfrestande och tungt arbete som de utföra, och de få för detsamma blott hälften så mycket betalt som andra arbetare. Tro ni, att det går att med fagert tal hålla folket kvar vid jorden? Det går sannerligen inte. Vi skola komma överens om att, om vi ej vilja rättelse, skola vi lägga bort talet om att få folket tillbaka till jorden. Det är bluff och ingenting annat.

Jag vill poängtera det, att då herr Wigforss talade om industriarbetarna, jag icke siktar bara till industriarbetarna utan till tjänstemännen och alla som stå utanför jordbruksbefolkningen. Men det har ändå varit en tendens i riksdagen under senare åren efter krisåren, att skjuta tjänstemännen före på löneskalan — helst de lägst avlönade — för att sedan kunna komma efter på allmänna låne marknaden. Man har i varje fall gjort vissa ansträngningar i den riktningen. Jag menar, att det vore förståndigt, om man ville försöka se problemet i sitt sammanhang. Det vore klokt, om man ville i någon mån åtminstone återgå till förhållandena före 1914, så att det bleve någon möjlighet för landsbygdens folk att hålla sig kvar vid jorden på samma sätt som då. Vi ha efter krigsåren fått vår ställning försämrad. Under de första krigsåren tog visserligen var och en ut sitt och litet till så att ett visst jämviktsläge uppnåddes. Men det finnes i detta nu icke fri marknad för arbetet i landet, ty den är monopoliserad i viss mån. Tror någon, för att taga ett exempel från ett annat område, att det skulle gå 200 å 300 lärare i detta land utan arbete, om det vore så, att de kunde komma fram och tränga undan folk i den fria konkurrensen? Det tror ingen. Nu säger jag icke, att vi kunna på detta område upphäva det monopol, som finnes, men skola människorna här i landet få arbete och tjäna något så när likvärdigt inom olika områden, så måste marknaden vara fri. På den punkten måste det göras något. Men jag förstår, hur känslig man är, det leder till strid. Kan det icke göras något på den vägen, vill man icke rättvisa, då få vi taga upp striden på skarpen,

måhända genom en faekrörelse, internationell den också. Jag undrar, om det blir trevligare då att avstå något av sina merinkomster? Säkerligen icke. Det blir bara mera strid och mera svårigheter.

Jag håller fortfarande fast vid att det är önskvärt, att detta problem blir undersökt, så att man kan få en verklig inblick i hur saken ligger till. Det är därför som jag väckt min motion, och jag tror, att det är svårt för någon av dem, som så ofta i denna kammare talat om kärleken till jorden, att gå emot utredningen.

*I fråga om den
efter krisären
tillämpade
allmänna
lönepolitikens
inverkan
på jordbrukets
ekonomi m. m.*
(Forts.)

Herr Lithander: Herr talman! Den ärade representanten på göteborgsbänken, herr Wigforss, hade den uppfattningen att det var en av de allvarligaste frågor vi hade att behandla, frågan om ersättningen till jordbruksarbetarna. Jag kunde när jag hörde det uttalandet, icke annat än göra den reflexionen, att, om den ärade talaren har den uppfattningen, hade han med det stora inflytande, han har inom sitt parti, och med det inflytande, hans parti har, många gånger haft utomordentliga tillfällen att ge uttryck åt den uppfattningen genom att stödja förslag om främjande av jordbruket. Men jag har en livlig erfarenhet från mitt arbete inom bevillningsutskottet, att, när förslag till jordbrukets främjande förelegat, ha de stött på ett beklagligt starkt motstånd från den ärade talarens och hans partikamraters sida. Om man av den ärade talarens ord kan sluta sig till en sinnesändring, skulle jag hälsa det med stor glädje och då kunde det svenska jordbruket se med förtröstan framtiden an, om det finge stöd från håll, där det förut mött motstånd.

Den ärade talaren talade om ett fall i Hälsingborg, där man vidtagit en sådan anordning, som betytt en besparing av 3 kronor 50 öre för hushåll, men sade, att det var icke så stort belopp. Då vill jag säga, att vi hade nyligen här i riksdagen en näringsfråga, där det för år och individ betydde en krona 20 öre, nämligen sockerfrågan. Lösningen därav enligt regeringens proposition hade skänkt arbete till många jordbrukare och bröd till många fattiga arbetare, men den ärade representanten satte sig emot att taga ett sådant steg. Det vill jag framhålla, ty då hade man eljest kunnat komma fram till ett beslut, som lett till bibehållande av den odlingen.

Visserligen sade den ärade talaren i fjol, att fattigdomen bäres med mera jämnmod, då den delas av andra. Han gillade då en lösning av arvsfrågan, som gjort alla lika fattiga inom alla dessa grupper. Men bör ej lösningen här bli den, att jordbruket får bättre betalt för sina produkter! Han sade, att det som hindrar jordbruket att få ersättning skall man söka i möjligaste mån borteliminera. Dit hör väl i alla fall, att man skall söka gynna den näringen i den mån som vi kunna, skydda den och försöka frigöra den från den tävlan den har att utstå med sydliga länders produktion, där sol och värme bringa fram skördar på ett sätt, som icke är möjligt i vårt land. Jag menar, att man i varje enskild detalj, där fråga är om jordbrukets understödjande också stöder dess produktion, det är där vägen går. Och därför skall jag med glädje teckna mig till minnes de ord, som den ärade talaren fällde, och bara uttala den förhoppningen, att de må följas av handling.

Den ärade talaren sade, att vi odla jord, som icke lönar sig. Det skulle vara något, som utgjorde förklaringen till att jordbruket icke bär sig. Men vi ha icke annan jord att odla än den, som vi äga, och den ligger i ett kargt klimat. Det är icke bara en ekonomisk fråga, mina herrar, att vi skola odla i vårt land. Det är en psykisk, en oberoendhetsfråga av mycket hög rang, och därför måste man försöka ge jordbruket det stöd det behöver, icke minst därför att det är viktigt för städernas innebyggare, att vi ha en livsmedelsproduktion som lönar sig.

Den ärade talaren sade vidare, att jordbruket föredrages av många. Ja, det

I fråga om den efter krisårens tillämpade allmänna lönepolitikens inverkan på jordbrukets ekonomi m. m.
(Forts.)

är sant, att många, som av tradition och känsla äro bundna vid sin bygd, göra det, men det finnes en bristningsgräns, det finnes något, som heter, att man icke kan leva på det, det ger icke lön för mödan. Det är farligt ur många synpunkter, om vi följa en politik, som har till följd, att en större avfolkning av landsbygden äger rum och att man fortgår på den vägen. Det åligger därför oss alla, även oss stadsbor, att i riksdagen följa en politik, som kan giva utkonstmöjligheter även för lantmannen. Det är många synpunkter som skulle kunna läggas på den frågan.

Jag skall, herr talman, medan jag har ordet, i samband med denna fråga begagna tillfället att giva uttryck åt en tanke, som ofta kommit för mig, och det är den, att, när man talar om jordbrukets förhållanden och om industriens förhållanden, är det måhända icke alltid den förståelse, som det borde vara, från bägge hållen för hithörande företeelser av den växelverkan, som på detta område äger rum, alltså för det behov, som dessa bägge grupper ha av varandra såsom avnämare och betalare av varandras produkter. Jag tror, att det vore önskvärt och lyckligt, om man komme fram till en större förståelse på det området, så att man icke bara ser det motsatsförhållande, som mången gång finnes mellan dessa två grupper och som ofta kommer till synes, utan att vi må komma fram till en politik på detta område, där ömsesidig förståelse för varandras synpunkter och behov gör sig gällande.

Jag ber, herr talman, att med uttryckande av den förhoppningen få yrka bifall till föreliggande motion.

Herr Olsson i Kullenbergstorp: Herr talman! Utskottet och reservanterna äro eniga om att det problem, som avhandlas i motionen, kommer att och bör naturligt behandlas av den år 1928 tillsatta kommittén för utredande av jordbrukets förhållande i landet. Då vill jag helt enkelt ställa frågan så: är det lämpligt att avlåta en skrivelse eller är det på något sätt olämpligt? I värsta fall kunna vi, mina herrar, komma till det betänkliga, om kammaren går in för en skrivelse, att det är en överloppsgärning, det är hela olyckan. Det är helt enkelt så. Då vill jag i herrarnas hågkomst bringa, hur många skrivelser vi beslutat i kammaren, som varit överloppsgärningar. Jag tycker, att man kan säga om denna skrivelse, att gagnar den ej, så skadar den i varje fall icke. Det är min syn på saken, och jag tycker, att herrarna icke behöfde taga i så hårt på bägge sidor.

Det som föranledde mig att begära ordet var herr Wigforss' yttrande. Han är alltid utomordentligt intressant, och jag beundrar utomordentligt hans förmåga att finna motiv och lämpliga exempel och undvika farliga exempel. Det är en utomordentlig förmåga. Ty det är riktigt, att när Götaverkens arbetare ha så mycket betalt, kan det icke inverka på det svenska jordbruket. Ty en svensk jordbrukare behöver icke köpa några fartyg, som är det huvudsakliga som man gör vid Götaverken. Det finnes även andra näringar, där det icke spelar någon egentlig roll för jordbruket vad de betala sina arbetare. Men det är icke så, om vi taga den stora grupp, som kallas statens tjänstemän. Även vid de affärskrivande verken se vi, hur det verkar, om lönerna höjas tio procent. Det synes på skattsedlarna ganska allvarligt. Det är icke rätt, som herr Wigforss säger, att det betyder icke något, om vi höja lönerna på den eller den punkten. Det lär nog betyda åtskilligt ändå. Om man t. ex. tänker på maskinerna — det går hela produktionslinjen igenom från malmbiten till den färdiga maskinen — lär det ändå vara arbetarna och arbetarnas löner, som öka värdet från malmens värde, som är platt ingenting, när den ligger i marken, till den färdiga fina maskinen. Det är åtskilligt annat som bidrar till fördyringen, men påståendet att arbetarnas löner härvidlag icke spela någon roll kan icke vara överensstämmande med verkligheten. Så jämförde herr Wigforss

grovarbetarnas löner inom industrien före kriget och efter kriget här i Sverige med grovarbetarnas löner vid jordbruket, men förhållandena äro här icke jämförliga. Läger man ihop allt som allt med en genomsnittsberäkning av dessa grovarbetarnas löner, betvivlar jag icke, att herr Wigforss' siffror äro rätta, men förklaringsgrunden, varför icke skillnaderna blevo så stora, torde vara, att herr Wigforss icke vågat räkna med ytterkanterna.

En punkt, som beträffande jordbruket spelar stor roll är, om det inträffar den olyckan, att byggnaderna brinna ned. Tror herr Wigforss, att det icke spelar någon roll för vad byggnadskostnaderna gå till, även bara lönerna för framställande av byggnadsmaterialet? Jo, det har gjort så mycket, herr Wigforss, att, om en bondgård brinner ned, är det en fråga, om det lönar sig att bygga upp den igen. Det blir så dyrt att bygga, att det är billigare att köpa en färdig gård. Herr Wigforss anser emellertid, att det är liksom av ödet förutbestämt, att så skall det vara. Vi jordbrukare ha ju alltid haft det dåligt, och så bör det fortfa. Jag erkänner mycket villigt, att jordbruket kommer alltid att ligga under industrien, men det ligger nu så utomordentligt lågt, att man riskerar möjligheten att driva jordbruk till och med på någorlunda tillfredsställande jord. Då börjar verkligen situationen bliva ytterst betänkelig.

Läger man tillsammans alla de arbetslöner, som ingå i en vara under alla förädlingsstadier, medför också en liten procents ökning av arbetslönen ett avsevärt slutresultat. En ledamot av kammaren har ju en gång givit exempel på vad åttatimmarsdagen åstadkom i fördyring på den färdiga varan. Jag skall icke nu taga upp detta exempel, men det var mycket lärorikt, och det har aldrig blivit vederlagt.

Herr Carlström har redan varit inne på frågan hur allt detta passar ihop med det demokratiska jämlikhetsprogrammet. Herr Wigforss ansåg emellertid icke, att olikheterna betydde något, och att vi ingenting kunde vinna genom att söka jämka ihop det. »Nej», säger han, »det betyder så litet, att det är ingenting för er.» Hur går det då med jämlikheten? Ja, herr Wigforss kan ju icke lyfta sig själv upp i håret, utan då får han ha någon, som hjälper till.

Så sade herr Wigforss, att vi jordbrukare skola icke försöka på detta sätt draga ned lönerna. Jag förmodar, att jag översätter det riktigt så, att herr Wigforss menar, att vi skola icke motsätta oss några löneförhöjningar — det var väl det, som ytterst var meningen — utan vi skulle vinna mera på samarbete med industriarbetarna och då skulle man nog finna någon utväg att hjälpa jordbruket. Ja, jag står sannerligen utan alla fördomar. Jag vill visst samarbeta med vem som helst, om jag därmed på något område kan uppnå ett klokt och förnuftigt resultat. Det har jag ingenting emot. Det olyckliga är emellertid, att nästan allt vad vi jordbrukare föreslå, så säger man från socialdemokratiskt håll: »Det där kunna vi icke gå med på. Det duger icke.» Det är bara ett par timmar sedan, som min gode vän, herr Engberg, sade, att han var så ytterst dum i fjol. Jag vet icke, om herr Wigforss anser, att han också gjorde en dumhet i fjol, då vi gjorde något, som vi trodde skulle vara till gagn för det svenska jordbruket. Jag fruktar verkligen, att vad vi än komma med, som vi tro skall hjälpa oss en liten smula — vi kunna ju icke tänka oss att komma så högt som de högsta arbetarlönerna inom industrien, långt därifrån — så komma herrarna att säga, att det där duger ingenting till. Det är väl färfängt att vädja till herrarna att komma med förslag, som ni tro skulle hjälpa oss jordbrukare. Herrarna ha kanske rätt uti att vi äro ena stackare, som icke själva kunna komma med något förslag, men göra vi det, slå ni bara ihjäl det. Då emellertid herr Wigforss nu vädjar till oss att samarbeta med socialdemokraterna eller arbetarna, som han sade — det är ju detsamma, eftersom industriarbetarna representeras av socialdemokrater här i kammaren — vill jag verkligen be honom att komma med ett förslag. Det tjänar ju ingen-

I fråga om den efter krisären tillämpade allmänna lönepolitikens inverkan på jordbrukets ekonomi m. m.
(Forts.)

*I fråga om den
efter krisåren
tillämpade
allmänna
lönepolitikens
inverkan
på jordbrukets
ekonomi m. m.
(Forts.)*

ting till att vi sätta oss och fundera ut något förslag om att så och så skall det vara och så och så bör vi ha det, ty då säga ni nej. Det finns alltså ingen annan möjlighet till samarbete än att ni komma med förslag. Jag vill då förklara, att herr Wigforss kommer att bli utomordentligt välkommen, men jag tvivlar på att det blir något med det förslaget, om herr Wigforss tar herr Engberg till hjälp, utan det är nog bäst att han kommer ensam med det. Jag kommer att hälsa den dagen utomordentligt välkommen, när vi verkligen få se något bärande förslag att hjälpa upp förhållandena för det svenska jordbruket och framför allt för de svenska jordbruksarbetarna, d. v. s. ett förslag sådant att jordbruksproduktionen kan något bättre föda sina män och kvinnor än det kunnat göra hittilldags.

Jag är mycket tacksam ju förr ni komma med något sådant förslag, men som jag icke tror, att det skadar, om herr Carlström får sin vilja fram och får en riksdagsskrivelse, tillåter jag mig, herr talman, att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Andersson i Löbbo: Herr talman! Då jag för min del tillhör de reservanter, som icke ha kunnat gå med på utskottets föreliggande utlåtande, skall jag tillåta mig att med några ord taga kammarens tid i anspråk. Jag ber då först få vitsorda, att det har inom utskottet icke rätt mer än en mening därom, att det problem, som motionären rullar upp, är av mycket stor, ja av utomordentlig betydelse. Jag för min del kan också ge motionären fullständigt rätt i att det är ett avvita förhållande, att en viss yrkesgrupps utövare och arbetare icke skola kunna förtjäna mera än blott och bart en bråkdel kanske av den inkomst, som andra yrkesutövare och deras arbetare kunna förtjäna.

Då vi diskuterade detta problem i utskottet, frågades det icke blott från reservanternas sida utan även från deras håll, som tillhöra utskottsmajoriteten: »Vad vill egentligen herr Carlström? Vart vill han komma?» Ja, jag tror, att man genom dagens debatt har fått en viss klarhet över vart motionären vill komma i denna fråga. Av såväl herr Carlströms som herr Perssons i Falla anförande framgick med all tydlighet, åtminstone efter vad jag tyckte mig finna, att dessa herrar ansågo, att en väsentlig förbättring av det ekonomiska läget för jordbruket skulle kunna nås därigenom, att inkomsterna minskades för andra yrkesgruppers utövare och deras arbetare. Ja, jag skall icke ingå på diskussion med herrarna om huru det förhåller sig med den saken, men jag ber dock att få säga, att jag för min del icke är övertygad om att minskade inkomster för en viss yrkesgrupps utövare absolut medföra förbättrade levnadsvillkor för en annan yrkesgrupp.

Jag vill också tillägga, att jag tror, att man på sina håll väsentligen överdriver statsmakternas möjligheter att kunna åstadkomma reglerande åtgärder för vissa näringsgrenars eller yrkesutövares räkning. Jag vet, att det finns människor, som inbilla sig att genom några helt enkla penseldrag från Helgeandsholmen skall man kunna åstadkomma det »Sesam, öppna dig», som ställer det ekonomiska välståndets portar på vid gavel för en under ekonomiska svårigheter betryckt näringsgren. Nu tror jag icke, att de ärade talare, som uppträtt i dagens debatt, förfalla till en dylik uppfattning, men jag vet dock, att den uppfattningen i rätt så stor utsträckning hyses och föres till torgs. Ett bevis för att möjligheterna att kunna genom statsmakternas hjälp åstadkomma förbättrade ekonomiska förhållanden äro starkt begränsade det har den debatt, som i dag förts beträffande köttimporten, tillfullo givit. Då riksdagen i fjol beslutade denna kontroll över importen av utländskt kött, hyste man åtminstone på borgerligt håll den bestämda uppfattningen, att detta skulle medföra bättre priser på den svenska köttmarknaden. Vad har emellertid inträffat? Jo, i dag ha herrarna tämligen hetsigt diskuterat, huruvida denna

åtgärd från statsmakternas sida överhuvud taget hade någon som helst betydelse för köttmarknaden i vårt land.

Så måste jag också, innan jag slutar, säga några ord till herr Lithander. Om jag förstod honom rätt, så rekommenderade han tullvägen. Då det gäller möjligheten att kunna genom tullar åstadkomma förbättring för lantbrukets del, hysa socialdemokraterna den uppfattningen, att detta näppeligen är möjligt, och jag ber att få erinra om att därvidlag stå vi icke ensamma. Jag tror, om jag känner saken rätt, att även den ärade motionären, herr Carlström, beträffande tullsystemets värde för lantbruket står på samma linje som vi socialdemokrater.

När herr Lithander slutligen påstod, att ett stort mäktigt parti — jag förmodar, att herr Lithander syftade på socialdemokraterna — vid behandlingen av sockerfrågan vid årets riksdag icke ville stödja jordbruksnäringen, ber jag för min del blott och bart att få erinra om det sakförhållandet, att herr Lithander tillhörde den grupp inom denna kammare, som i slutvoteringen fällde stödet åt sockerbetsodlingen i vårt land, under det att majoriteten av socialdemokraterna i nämnda votering röstade för utskottets förslag, som innebar ett tvivelsutan gott och värdefullt stöd åt denna näring. Jag tror, att efter ett dylikt konstaterande kan det vara nog att lämna herr Lithanders yttrande åt sitt värde.

Vad den föreliggande frågan om utredning beträffar, har jag för min del icke kunnat gå med på densamma uteslutande av den orsaken, att jag finner, att denna fråga ligger redan under statlig utredning. Enligt vad som påpekats under debatten och jämväl framhållits i den vid utskottsutlåtandet fogade reservationen har den av regeringen tillsatta jordbruksutredningen med stöd av statsrådsprotokollet tagit som sin uppgift att även utreda dessa och hithörande förhållanden. Jag kan för min del icke förstå annat än att det skulle vara kaka på kaka, om man i dag ånyo skulle besluta att skriva till regeringen om den fråga, som man skrev om föregående år, och med anledning av vilken skrivelse regeringen har igångsatt den s. k. jordbruksutredningen.

Herr talman! Jag finner för min del, att det är synnerligen goda och starka sakliga skäl, som tala för reservanternas ståndpunkt i den föreliggande frågan, och jag skall därför tillåta mig att yrka bifall till reservationen.

Herr Osberg: Herr talman, mina herrar! Det var egentligen herr Wigforss' anförande, som uppkallade mig. Han är en av kammarens mest sympatiska talare och det är därför han även är, höll jag på att säga, den farligaste av oss. Han kan nära nog få oss att tro vad som helst, om man icke följer med mycket noga. Det är nog i alla fall så med herr Wigforss, så duktig han än är, att han behärskar icke alla spörsmål, utan han kommer nog ibland litet vid sidan om.

Vad vi egentligen skulle behöva för att slippa stå här och föra dessa långtråkiga debatter vore, att vi finge en omläggning av vår statistik, så att varje riksdagsman kunde taga upp en bok och se precis hurudant det låg till. Vi veta t. ex., att Stockholm sitter inne med mer än halva landets skattekraft. Det tyder på att Stockholm också sitter inne med mer än halva landets kapitaltillgång. Vi ha också de andra städerna att räkna med. Vi ha det stora och präktiga Göteborg och vi ha Malmö och Norrköping o. s. v. Skola de ha sin beskärda del av det, som finns kvar av den andra hälften, blir det icke mycket för landsbygden. Hade vi en statistik, som verkligen klargjorde ställningen, hur mycket tror herr Wigforss då skulle vara kvar för den egentliga landsbygden? Troligen blir det i huvudsak skulderna.

Nu skola vi också förstå, att vi ha ingen isolerad ställning, utan ställningen är densamma över hela världen. Jag har haft det nöjet att se, huru det stäl-

I fråga om den efter krisären tillämpade allmänna lönepolitikens inverkan på jordbrukets ekonomi m. m.
(Forts.)

*I fråga om den
efter krisären
tillämpade
allmänna
lönepolitikens
inverkan
på jordbrukets
ekonomi m. m.*

(Forts.)

ler sig i England mellan jordbruksbefolkningen och industribefolkningen och de tjänsteställda. Jag har också haft det nöjet att se, huru förhållandena äro i Amerika. Läget var där precis likadant som hos oss, att den jordbrukande befolkningen i stort sett lever på en lägre standard än övriga befolkningslager.

Vi ha naturligtvis inom jordbruket som på andra områden gått en ofantligt stor utveckling tillmötes. Vi ha fått jordbruket mekaniserat. Vi ha bestått oss med en alldeles oerhört dyr elektrifiering. Vi få betala höga taxor till staten. Följden av allt detta har blivit, att vi måste på något sätt få in pengar för att betala dessa utgifter, och utgifterna ha snart vuxit oss över huvudet. Hur är det, när vi skola köpa våra jordbruksmaskiner? Det torde kanske herr Wigforss ha reda på. Hur många procent ligger det mellan fabrikantens pris för en maskin, när den är fullt färdig och uppställd, och vad vi få betala vid inköp av densamma? Det skulle vara intressant, om herr Wigforss ville i sitt nästa anförande — jag har nämligen sett, att han begärt ordet — ange hur det ligger till på det området. Hade vi en statistik, som kunde klara upp detta, och som visade, hur mycket som går åt för distribution av dessa saker, skulle vi blygas. Under min påskferie tänkte jag en dag åtminstone ägna mig åt litet praktiskt arbete, men jag blev uppsökt den dagen av minst tio agenter, varav halva antalet körde bil, som ville sälja allt möjligt mellan himmel och jord. Jag blev så hindrad i mitt arbete, att jag blev verkligt ledsen och icke visste vad jag skulle göra. Det är emellertid tydligt, att det ligger en alldeles för stor distributionsmarginal på våra varor.

Herr Lithander talade så vackert om tullarna. Tänk om alla klädeshandlare ville sälja sitt tyg billigare och andra försöka i den mån de kunde, så skulle vi få ett anständigare samhälle än vi nu ha.

Hur är det möjligt, som jag nyss nämnde, att Stockholm sitter inne med landets halva kapitaltillgång? Jo, alla möjliga anordningar äro förlagda dit. De flesta av våra försäkringsbolag och banker och allt detta suger till sig kapitalet. När sedan någon människa ligger på sitt yttersta och inte vidare har behov av sitt kapital, vad gör han då? Jo, då donerar han det, och största delen därav går till Stockholm, en del till Göteborg, Malmö och andra städer, och landsbygden får kanske några fattiga tusenlappar. Det är det hela. Vad leva Stockholm och Göteborg och alla vackra städer och stora samhällen på? Är det det produktiva arbetet, som de ha sin näring från? Dessa människor, som sitta vid makten, ha icke begrepp om, att de skola återbördna något dit, varifrån de tagit sina tillgångar. Det är där felet ligger, mina herrar, att de förstå icke detta.

Nu har herr Wigforss sagt, att löneskruben har ingenting med saken att göra, ja, det beror ju på hur det ordnas. Herr Olsson i Kullenbergstorp har redan påpekat, att vi även äro skattskyldiga på landsbygden. Nu har det lyckats under högkonjunkturen att pressa upp taxeringsvärdet på gårdarna, så att bönderna få i skatter och skyldigheter på alla områden nära nog betala fullt arrende för sina gårdar, fastän de äga dem. Det har gått så långt, att en jordbrukare, som sitter skuldfri, kan icke beräkna att få någon som helst ränta på det kapital, som är investerat i hans fastighet.

Hur är det nu i riksdagen? Här kommer fram det ena förslaget efter det andra om löneförhöjningar. Folkskollärarna anses vara i nödläge, och regeringen har funnit lämpligt att lägga fram ett förslag om löneförbättring, som kostar 6,500,000 kronor. Den som lever på landsbygden vet ju, att folkskollärarna ha det icke så illa utan ha det bättre kanske än de flesta. Här komma dylika krav gång på gång, men man hör aldrig talas om något försök att skära ner något. Man skruvar bara ideligen löneskruben uppåt. Detta är orsaken till att det blivit svårt ute i bygderna och att folk flyt-

tar därifrån in till städerna och därigenom öka arbetslösheten. Hur mycket det än finns i dessa städer, kan man icke där taga hand om hela den livliga invasionen från landsbygden. Det är sådana saker, som man borde försöka granska och resonera om.

Hur var det, mina herrar, under kristiden, när producenter och konsumenter stodo här och gingo åt varandra? Då sutto här på läktarna en massa välmående mellanhänder. De gingo skottfria, men det är där, man borde söka det onda. Jag unnar arbetaren hans lön, och jag vill gärna ha samförstånd och samarbete med arbetarna, men det måste vara på den grunden, att icke den ena klassen obönhörligen måste ligga under den andra. Det är detta, vi måste inrikta oss på att utjämna, om vi skola kunna tänka oss att få till stånd bättre förhållanden i samhället än dem vi nu ha.

I fråga om den efter krisären tillämpade allmänna lönepolitikens inverkan på jordbruket ekonomiskt m. m.
(Forts.)

Herr Persson i Falla: Herr förste vice talman! Herr Wigforss började sitt anförande mycket vackert och mycket skickligt såsom den utmärkt skicklige dialektiker han är. Han började med att betyga sin sympati och sin förståelse för de synpunkter, som framförts särskilt av herr Carlström. Han förstod dessa synpunkter mycket väl, och han kunde ett mycket långt stycke dela dem. Emellertid, när herr Wigforss fick fortsätta sitt anförande, kom han fram till en förklaring av de svårigheter, som vi här ha att göra med. Han pekade därvid på arbetets ökade effektivitet inom industrien såsom en förklaring till den högre levnadsstandarden där i jämförelse med jordbruket. En annan förklaring var, att vi ha, sade herr Wigforss, här i landet odlat jord, som det icke lönar sig att bruka. Ja, det är möjligt, att vi ha gjort det och det är t. o. m. säkert, att det i närvarande stund knappast finns jord här i landet, som det lönar sig att bruka, om vi för den brukningen skola påfordra samma lön som man fordrar för arbete på andra verksamhetsområden. Så står det till. Om det nu är så, att det icke lönar sig att bruka denna jord, hur vill herr Wigforss då att vi skola göra med jorden? Vi måste väl ändå försöka ha jordbruket kvar, och vi måste väl söka göra det bästa möjliga av det. Om vi anse, att jordbruket har väsentlig betydelse för vårt folkhushåll och överhuvudtaget för folkets framtid, torde det väl också vara en angelägen sak och för övrigt också en ren rättfärdighetssak att, i den mån man kan, ställa det så, att även de, som ägna sig åt denna näring, därav finna sin utkomst på ett sätt, som icke alltför mycket bryter av emot de övriga folkgruppernas i samhället. Jag tror nu icke, att det är så, att vi ha att söka förklaringen till jordbrukets betryckta läge däri, att jorden är så usel, ty vi ha mycket jord här i landet, som är god, men som det ändå under nuvarande förhållanden lönar sig mycket dåligt att bruka.

Herr Wigforss talade om arbetets ökade effektivitet inom industrien. Det var emellertid rätt märkligt, att i sitt stora anförande begränsade herr Wigforss sig uteslutande till industrien. Herr Carlström å sin sida och jag, när jag hade mitt förra anförande, begränsade oss icke till detta, utan vi togo upp hela det stora område, som man skulle kunna beteckna såsom stadsmannanäringarna, och icke endast industrien, även om förhållandena där falla starkast i ögonen. Vi ha en mängd arbeten, som varken kunna räknas såsom hantverk eller industri. Vi ha löntagare i olika ställningar, både i allmän och enskild tjänst, som icke kunna betecknas vare sig som hantverkare eller som industriarbetare. Det är dock tämligen klart, att vi numera äro beroende av alla dessa olika gruppers arbeten. Naturhushållets tid är förbi även för lantbruket och lantbrukarna. Vi äro nödsakade både för våra personliga behov och för vår näring att anlita även övriga folkgruppers tjänster. Det råder en oavslätlig växelverkan i det moderna samhället mellan olika grupper. Det är då alldeles tydligt, att om man inom stadsmannanäringarna — jag innesluter däri både

*Ifråga om den
efter krisären
tillämpade
allmänna
lönepolitikens
inverkan
på jordbrukets
ekonomi m. m.
(Forts.)*

industri och allt övrigt som jag nu antytt — ställer väsentligt högre krav för sina tjänster, när man skall utbyta dem mot de tjänster, som vi inom jordbruket kunna göra dem, så måste vågskålen sänka sig till deras fördel, under det att den blir lättare på jordbrukets sida. Det är just vad som nu sker. Herr Wigforss resonerade på det sättet, att det betyder ingenting, om man inom industrien, som han begränsade sig till — jag vill för min del utsträcka det även till hela området av stadsmannanäringarna — håller en högre lönestandard. Han ville göra gällande, att det snarare skulle vara till jordbrukets fördel, att så vore förhållandet. Det är ju rätt egendomligt, ty varans slutpris är ju dock i hög grad beroende på betalningen för det arbete, som har nedlagts på dess framställande. Det är ju egendomligt, om det icke skulle ha någon betydelse för dem, som arbeta i lantmannanäringarna, om de för de varor, som de måste tillbyta mot sina produkter, måste betala ett väsentligt högre pris än vad som skulle gälla, om man på andra områden hölle sina fordringar mer i nivå med vad man får göra på jordbrukets område. Det kan uppenbarligen inte vara så som herr Wigforss här vill göra gällande.

Herr Wigforss gav ett exempel, som från hans synpunkt var mycket illustrativt. Han tog upp bagarlönerna på en viss plats i södra Sverige, och han fann, att arbetslönerna endast utgjorde 7 % av den färdiga varans pris. Jag kan icke kontrollera uppgiften. Jag vill naturligtvis tro, att den är riktig, men den förefaller åtminstone tämligen egendomlig. I varje fall är det dock så, att 7 % är icke ett normalt förhållande för arbetslönens andel i en vara. Det är ett mycket onormalt förhållande. I allmänhet ligger arbetslönens andel av varans pris på en väsentligt högre nivå. Den ligger betydligt högre ifråga om en mängd olika produkter. I detta fall ber jag herr Wigforss komma ihåg en omständighet till, nämligen att brödets slutpris är icke beroende endast på bakningsprocessen utan även på malningsprocessen. Där ha vi också en lönefaktor, som herr Wigforss borde räknat med, men som han inte tog med i sin kalkyl. I stort sett är det dock så, att arbetslönerna utgöra väsentligt mera än de 7 %, som han talade om, och i allmänhet torde det också vara så, att en råvara måste gå igenom icke blott en eller två processer utan en mångfald sådana för att man skall komma fram till slutprodukten. I varans slutvärde utgöres då den alldeles övervägande delen av arbetslöner. Värdet av själva den råvara, som gått åt, är kanske just de 7 %, som herr Wigforss i sitt exempel angav som arbetslönens andel, under det att de övriga 93 % just utgöras av arbetslöner. Så ligger det i allmänhet till. Det exempel, som herr Wigforss valde, var ett onormalt fall, som icke annat än mycket ensidigt kan belysa denna fråga.

Jag skall icke vidare ge mig in på dessa vidlyftiga nationalekonomiska spörsmål. Det är klart, att gentemot en så driven dialektiker som herr Wigforss är det vanskligt att ge sig in i en sådan debatt. Jag skall dock be att få göra en gensaga emot herr Wigforss' yttrande i den del, där han riktade sig direkt mot mig. Han sade, att han kunde med viss sympati följa mina första yttranden, men ju längre mitt anförande framskred, desto mera visade det sig, att det var anlagt på agitation och egentligen icke uppriktigt och sakligt menat. Jag tror, att herr Wigforss i det fallet nog allmänliggjorde sina rent personliga intentioner något för mycket. I varje fall har jag icke uppträtt som agitator vare sig i denna fråga eller i någon annan fråga här i kammaren. Överhuvudtaget gav jag icke någon som helst politisk anstrykning åt mitt yttrande, utan jag yttrade mig endast om hurudant läget rent sakligt sett i själva verket var. Mot denna min framställning kunde herr Wigforss icke göra någon direkt anmärkning. Hur var det emellertid med herr Wigforss själv? När han kom till slutet av sitt anförande, var han mycket angelägen om att betona, att när lantbrukarna skola söka sina bundsförvanter, skola de icke söka

dem där eller där, utan de skola söka dem hos industriarbetarna. Där ha lantbrukarna sina bundsförvanter. Där skola de finna dem, alltså inom den grupp i samhället, där herr Wigforss och hans parti har sitt starkaste politiska stöd. Jag tror icke, att jag behöver säga mera om den saken. Det torde vara till fullo klarlagt att jag inte här uppträtt som agitator, utan att det är herr Wigforss själf, som haft den rollen.

På tal om bundsförvanter skall jag ge ett enda litet exempel, som jag tror skall belysa saken. Man skall ju icke generalisera enstaka exempel — det är jag medveten om — men jag tror, att man ibland kan välja ett exempel så, att det lyser upp ett visst område. Det var under åren 1918 och 1919 på den plats, det samhälle, som jag närmast känner till. Det rådde då vissa svårigheter med livsmedel, och man hade i Folkets hus åtskilliga möten för att söka ställa saken tillrätta på ett eller annat sätt. Jag var händelsevis närvarande vid ett sådant möte. Där diskuterade man från socialdemokratiskt håll just vilka åtgärder man skulle vidtaga för att få livsmedel och för att få dem så billigt, som man ville ha dem.

Man hade då sökt anordna torgdagar på sådant sätt, att alla uppköpare, alltså s. k. mellanhänder skulle vara borteliminerade. Det gick emellertid icke. Resultatet blev, att tillförseln stoppade och man blev utan livsmedel. Man fick då återställa torgdagarna till den gamla veekodag, som man förut hade haft. Det var på hösten, och man hade särskilt bekymmer för hur man skulle kunna skaffa sig skogsbär, särskilt lingon. Nu skall man komma ihåg att de, som plocka lingon och torgföra dem, leva i allmänhet på de allra knappaste villkor i samhället. Det är i allmänhet skogsbönder, torpare, backstugusittare och arbetare i skogsbygden, överhuvudtaget folk, som nödgas leva på en mycket låg levnadsstandard. Under en rätt kort tid, under bärtiden, kunna de skaffa sig en extra förtjänst genom att plocka lingon och andra bär, och det hjälper naturligtvis upp deras levnadsstandard i någon mån och lättar deras ekonomiska bekymmer. På det omnämnda mötet var det då fråga om vilka åtgärder man skulle vidtaga för att kunna till önskat pris få dessa lingon och en socialdemokrat, för övrigt en mycket moderat, sympatisk och präktig man på alla sätt, gav det rådet: »När uppköparna komma, så ta vi dem helt enkelt i nackskinnet, bära dem till järnvägsstationen och skicka dem omgående tillbaka dit varifrån de kommit.» De närvarande gävo mycket ljudligt sitt bifall tillkänna med detta förslag. Vad vill nu detta säga? Jo, det vill säga, att man ville taga bort all konkurrens på detta område för att själf bestämma den lön, man ville ge åt dessa bärplockare för deras arbete, dessa som kunnat skaffa sig en liten tillfällig förtjänst, dessa bärplockare, som få existera på en levnadsstandard så ofantligt långt under den, som dessa konsumenter leva på. Jag tror, att det exemplet är i någon mån belysande för arten av det bundsförvantskap, som herr Wigforss här bjuder på.

Jag är annars icke motståndare till samförstånd och till bundsförvantskap överhuvudtaget. Jag tror, att man bör i mycket stor utsträckning sträva just efter att åstadkomma ett sådant samförstånd. Men ni, mina herrar, som nu sjunga här i kammaren, ha sannerligen ingen tanke på att åstadkomma samförstånd och bundsförvantskap mellan olika grupper och klasser. Ni ha, mina herrar, en helt annan inställning. Jag är fullt överens med dem, som anse, att vi böra åstadkomma samförstånd mellan olika grupper i samhället, men jag tror icke att det kan ske på det sättet, att ett folkskikt i samhället skall ställas på en ytterligt låg levnadsstandard, under de att den andra delen skall ha det på alla sätt ojämförligt mycket bättre och att man sedan å ömse sidor skall vara belåten med detta förhållande. Herr Wigforss, det samförståndet går icke i längden!

*1 fråga om den
efter krisaren
tillämpade
allmänna
lönepolitiken
på jordbrukets
ekonomi m. m.
(Forts.)*

*I fråga om den
efter krisåren
tillämpade
allmänna
lönepolitikens
inverkan
på jordbrukets
ekonomi m. m.*

(Forts.)

Herr Wigforss: Herr talman! Jag skall icke upptaga tiden så länge vid denna sena timme.

Det är ju uppenbart, att hela denna diskussion föres icke blott här utan den föres över hela världen med argument och motargument och fakta av alla möjliga slag. Vad jag ville framhålla i mitt första anförande var just, att denna fråga fördenskull måste väcka uppmärksamhet här i landet, vare sig vi bifalla det föreliggande utredningskravet eller vi säga, att utredningen redan är begärd.

Om jag får säga ett par ord till den siste ärade talaren, vill jag framhålla, att när jag talade om agitation, var det icke därför att jag på något sätt känner mig fri från agitation. Tvärtom, det gör jag visst icke. Jag syftade emellertid på de där litet starka uttrycken, som jag icke tyckte riktigt passade i denna diskussion, när man talar om att jordbrukarna få göra något, nämligen dra åt svältremmen, som icke andra grupper få göra, särskilt icke industriarbetarna. Jag tror icke, att det är riktigt att på det sättet ställa jordbrukaren som sådan gentemot industriens lönarbetare. Om herr Persson i Falla lika väl som en del andra talare hade ställt jordbruket överhuvud taget gentemot, som han nu nämnde, stadsmannaringarna, då hade problemet lagts upp på en mycket vidare bas. Vad som enligt min mening just är den felaktiga inställningen från jordbrukets representanter är, att de icke göra detta. De tala icke om att industriens företagare håva in stora vinster, att industriens kapitalägare sitta med stora räntor, att spekulanterna i byggnadsfastigheter taga in stora vinster. Detta tala de aldrig om utan de tala endast om industriarbetarnas löner. Jag tycker, att jordbrukarna i det nuvarande svåra läget borde ha kommit ifrån den gamla inställningen att betrakta sig såsom en klass av medborgare, som ha sina motståndare bland lönarbetare, och därför ständigt peka på att arbetarna ha det så och så bra. Om man i stället säger, att jordbruksarbetarna och de jordbrukare, som ha det smått, få icke nu den betalning för sina varor, som de borde ha, då är jag fullt övertygad om att vi gemensamt kanske skulle kunna finna en utväg. Det var emellertid icke för att säga detta, som jag begärde ordet, utan det var för ett par rent sakliga anmärkningar.

Ingen människa skall förneka, att lönerna ha betydelse för priserna — jag trodde icke, att jag på den punkten skulle missförstås — i den mån nämligen som lönerna verkligen kunna taga sig uttryck i priserna. Det finns ju vissa områden, där lönerna utan vidare vältras över på konsumenterna. Det är alldeles uppenbart, att höga löner inom en industri eller ett hantverk kunna medföra, att jordbrukaren får betala mera än vad som egentligen är skäligt. Mitt anförande gick emellertid ut på att visa, att detta icke är det väsentliga. I en maskin ingå ju arbetslöner ända från början, från det malmen tages upp ur gruvan, vid järnbruket och i den mekaniska verkstaden fram till den färdiga maskinen. Det är alldeles riktigt. Om man emellertid säger, att priset på den färdiga maskinen är beroende på den lön, som arbetarna ha vid den mekaniska verkstaden, vid järnbruket eller vid gruvan, så är det en falsk uppfattning av processen. Arbetaren vid den mekaniska verkstaden, vid järnbruket eller vid gruvan kan lika litet taga ut vilket pris han vill som jordbrukaren kan taga ut vilket pris han vill. Vad man kan taga ut beror givetvis på vad man kan få på marknaden, så fort det överhuvud taget finns konkurrens.

Om man ville begränsa jordbrukets klagomål till de grupper av varor, där konkurrens saknas, och säga, att det är på detta område, som vi rikta in oss, vore det lättare att diskutera. Man har här försökt göra det genom att tala om byggnadsindustrien, men även på detta område kan man fråga sig, om det är så säkert, att om byggnadsindustriens arbetare nöjde sig med lägre löner, man utan vidare skulle kunna räkna med billigare priser, när det gäller att

bygga hus. Jag för min del är icke övertygad om att vi skulle haft så mycket lägre hyror här i Stockholm, om byggnadsarbetarna hade haft lägre löner. Jag tror icke heller, att om tändsticksindustriens arbetare nöjde sig till exempel med 40 eller 50 öre i timmen som jordbruksarbetarna, skulle vi få billigare tändstickor. Det är denna synpunkt, som man från jordbrukarhåll i så hög grad försummat att se. I den mån det verkligen är så, att lönerna vältras över på priserna, är jag den förste att erkänna, att det finns anledning till klagomål och att man bör försöka se efter vad som kan göras för att jämna ut det, men lägg märke till, då äro vi inne på den vägen, att vi säga, att folk skall ha någorlunda lika stora inkomster. När det emellertid från socialdemokratiskt håll börjar talas om de olika inkomsterna i samhället och att man bör försöka jämna ut dem, ja, då säger man bara, att det är socialism, som ingen på borgerligt håll kan resonera om. Så fort vi tala om att det finns vissa människor i samhället, som ha för stora inkomster, komma ni och säga, som det sagts under ett halvt års tid under år 1928, att det där är bara den inrotade avundsjukan, som ni socialister göra er till talesmän för. Jag har därmed icke velat säga och jag kommer icke att säga, att jordbrukarna äro avundsjuka på industriarbetarna, men jag tycker, att det kan krävas, att man från jordbrukarhåll icke skall komma och säga till oss socialdemokrater, att ni äro bara avundsjuka, då ni säga, att det är orimligt att folk sitta med 100.000, 200.000 eller 500.000 kronors inkomst.

Så säger man, och det är den andra punkten, jag vill svara på: »Tänk på statstjänarlönerna och allt det där, som vi skola betala såsom skattedragare. Förstå ni icke, att det måste övervältras på oss.» Utan tvivel, men det är återigen ett exempel på hur svårt det är att komma till förståelse. När vi socialdemokrater säga till jordbrukarna, vare sig vi göra det till herr Olssons i Kulenbergstorp parti eller till herr Perssons i Falla: »Låt oss minska skatterna för jordbruket», vad säga ni då? Ni vilja icke vara med om det. Lägg märke till att de statsskatter, som jordbrukarna betala, äro mycket, mycket små, när det gäller inkomstskatten. När jordbrukarna icke ha högre inkomster än vad här nämnts utan inkomsterna ligga nere vid lantarbetarnivån, hur stor del av inkomsten blir då beskattningsbar till inkomst- och förmögenhetsskatt? Vilken skatt betala de till staten? Praktiskt taget ingenting alls. Det kan alltså icke vara inkomst- och förmögenhetsskatten, som man kommer med klagomål över. Vad blir det då för skatter, som man klagat över? Jo, de stora konsumtionsskatterna. Men när vi socialdemokrater säga: hjälp oss att sänka konsumtionsskatterna för det fattiga folket, då säger man, att detta vore att fördärva näringslivet. När vi säga: lätta skatterna för dem, vare sig jordbrukare eller andra, som sitta med de små inkomsterna, och lägg i stället skatterna på de stora löntagarna, då slå dessa samma jordbrukare vakt kring de stora löntagarna och säga: akta er för all del för det. Det tycks vara en gammal rest av den inställning, som jordbrukarna fått på den tiden, då de räknade sig höra till överklassen och tyckte, att de fattiga arbetarna kunde gärna få betala. Jag tror, att har man insikt om jordbrukets svåra och betryckta läge, måste man draga den konsekvensen, att jordbrukarna äro en grupp bland de fattiga i landet och hava gemensamma intressen med de andra fattiga grupperna. Men jag misstänker, att det finnes en så stark känsla hos jordbrukarna därav, att de icke höra till de fattiga arbetarna i landet, att de icke vilja gå med på detta resonemang. Och det är däri den stora svårigheten ligger.

Om jag så får lov att säga några ord om priserna — det är den tredje punkten — kan det vara alldeles riktigt, att jordbrukspriserna sjunkit våldsamt. Men jag nämnde, att i fråga om industrien är effektiviteten förklaringen till, att den kan betala högre löner. Nu frågar herr Carlström: varför få vi icke så mycket billigare priser? Han talade om, vad man fick betala för hästskor

I fråga om den efter krisären tillämpade allmänna lönepolitikens inverkan på jordbrukets ekonomi m. m.
(Forts.)

*I fråga om den
efter krisåren
tillämpade
allmänna
lönepolitikens
inverkan
på jordbrukets
ekonomi m. m.*

(Forts.)

och annat dylikt. Jag vet, att vissa svenska industrier kunna föra en sådan politik — det gäller just en hel del järnvaruartiklar — att man gör sig oberoende av den utländska konkurrensen, fastän våra tullar egentligen icke äro så höga, att de skulle nödvändiggöra så dyra priser. Genom sammanslutningar och på annat sätt hindrar man importen och håller uppe priserna på en hög nivå. Men detta är ett exempel, som belyser, vad jag menade. Om arbetarna nöja sig med lägre löner, tro ni verkligen, att kartellen av dessa fabriker skulle sälja varorna billigare i stort sett till jordbrukarna därför att arbetslönerna blivit billigare?

För övrigt om man ser saken i stort, torde man icke komma ifrån att det icke är bara jordbruksartiklarna, som blivit billiga. Om ni studerat den ekonomiska översikten, som kommer ut varje kvartal, och följa prisutvecklingen, så ha ni nog funnit, att, om vi taga januari månad i år, är medeltalet för de vegetabiliska livsmedlen 129 mot 100 år 1913, men de animaliska livsmedlen äro uppe i 144 i genomsnitt. Genomsnittsindex för samtliga varor i grosshandeln är för övrigt 144. Indextalen i övrigt utgöra för fodermedel 151, för gödningsmedel är indextalet nere i 114, för bränsle och smörjolja 116 samt för råvaror för och fabrikat av järn- och metallindustri 116. Sistnämnda varuslag visa alltså betydligt lägre indexsiffror än exempelvis de vegetabiliska livsmedlen. Så kommer man till kalk, cement, tegel och glas, där indextalet är 165, fast lönerna äro uppe i låt oss säga 225. För pappersmassa och papper är indextalet 161, för textila råvaror och fabrikat 182, för råvaror och för fabrikat av läderindustri 135, för kautschukvaror 143 samt för kemisk-tekniska råvaror och fabrikat 165. Jag har endast velat erinra om, att somliga varor äro faktiskt billigare nu i jämförelse med 1913 än jordbrukets alster, och även på de håll, där man kan tala om de höga industripriserna, ligga grosshandelsprisen inte högre än låt oss säga mellan 50 och 75 procent över 1913 års priser. När sålunda konsumenterna få betala så mycket, kan det inte vara beroende på, att det är industrien, som tar ut så mycket, utan det är beroende på, att det försvinner så mycket, innan varan kommer från producenten till konsumenten. Det var den vägen, jag påpekade, när jag talade om, att det där finns antagligen mera att vinna än genom att vända sig mot lönerna. Mitt exempel om bageriarbetarna var icke alls tillkommet för att antyda, att arbetslönerna skulle i genomsnitt utgöra 7 procent av tillverkningsvärdet utan för att i ett speciellt fall visa, vilken skillnad det var att försöka komma fram till ett förbilligande av varorna genom att sänka lönerna mot att söka förbilliga varorna genom att förbättra organisationen. Det är på denna väg jag tror man kan vinna något, och icke väsentligen på den andra.

Jag skall endast till sist upprepa, att när jag talade om, att jordbruksarbetarna borde söka stöd hos industriarbetarna, var det inte för att upprepa den gamla tanken, att vi skola samarbeta för vissa tillfälliga politiska mål, utan det var verkligen uttryck för en allmän känsla, att i den mån som just jordbrukets idkare i sin levnadsställning närma sig industriarbetarna, ha de ingen anledning att hålla fast vid den gamla inställningen. Men jag vet och jag skall gärna erkänna, att den motsättningen eller inställningen finns inte endast kvar på jordbrukarhåll. Herr Perssons i Falla exempel från kristiden tror jag är mycket typiskt för vad man fortfarande på många håll inom det, som kallas för industri, känner gentemot jordbruket. Den gamla motsättningen mellan Per och Pål, den gamla motsättningen mellan bonden och stadsmannen lever naturligtvis kvar därför att man inte förstår varandra. Industriarbetarna tro i stor utsträckning, att bonden är en man, som har allt vad han behöver och lever i kräslighet, och bonden tror, därför att han ser industriarbetarnas penninglöner, att man där har en hög levnadsstandard. Jag tror, att om de satte sig in i varandras läge och tänkte på

vad man får för pengarna, skulle de begripa varandra bättre. De skulle begripa, att de båda två ha det ganska klen, och att deras gemensamma intresse är att få ut mera ur sitt arbete.

Härmed var överläggningen slutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den vid utlåtandet fogade reservationen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

*I fråga om den
eller krisären
tillämpade
allmänna
lönepolitikens
inverkan
på jordbrukets
ekonomi m. m.*
(Forts.)

Jämlikt § 63 riksdagsordningen skulle detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas första kammaren.

§ 6.

Slutligen föredrogs andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 5, i anledning av väckt motion, II: 98, om viss ändring i övergångsbestämmelserna till kungörelsen angående boställsordning för lärarpersonalen vid folk- och småskolor.

Kammaren biföll utskottets i detta utlåtande gjorda hemställan.

§ 7.

Avsågos två motioner, nämligen av:

herr *Hansson* i Trollhättan *m. fl.*, nr 439, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag i propositionen nr 225 angående försäljning av kronoegendomen $\frac{1}{2}$ mantal Hallby nr 4 Storegården i Skaraborgs län; och

herr *Sandberg*, nr 440, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 199, angående ändring i villkoren för statsbidrag från statens avdikningsanslag.

Nämnda motioner bordlades.

§ 8.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 90, rörande väckta förslag om anslag för kapitalökning å statens under kommunikationsdepartementet hörande utlåningsfonder; och

nr 91, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till en automobilinje mellan Övertorneå och Pajala.

§ 9.

Till bordläggning anmälades:

statsutskottets utlåtanden:

nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av viss överenskommelse mellan kronan och Västerås stad;

nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av viss överenskommelse mellan kronan och Karlskrona stad;

nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av viss överenskommelse mellan kronan och staden Halmstad;

nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beräkandet av tjänstetid i lönehänseende för ryttmästare O. Ribbing och kaptenen N. E. Jönnick;

nr 39, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse för stärbhusdelägarna efter kaptenen J. A. Ryding från viss ersättningsskyldighet; och

nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förstärkning av tionde huvudtitelns anslag till kommittéer och utredningar genom sakkunniga;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 13, i anledning av vissa motioner, avseende ändringar i gällande tulltaxa;
nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av ett mellan Sverige och Tyska riket slutet tilläggsavtal till handels- och sjöfartstraktaten den 14 maj 1926; och

nr 15, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändring i den vid förordningen den 9 juni 1911 (nr 80) med tulltaxa för inkommande varor fogade tulltaxa, i vad angår vissa kemiska preparat; samt

andra lagutskottets utlåtande, nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med särskild bestämmelse angående rätt att erhålla laga skifte inom vissa delar av Kopparbergs län.

§ 10.

Justerades protokollsutdrag.

§ 11.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Johnsson</i> i Norrahammar	under 3 dagar fr. o. m. den 11 april,
» <i>Larson</i> i Tönnersa	» 5 » » 11 » och
» <i>Jansson</i> i Falun	» 4 » » 11 » .

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 1.15 på natten.

In fidem
Per Cronvall.

Fredagen den 12 april.

Kl. 3.30 e. m.

Förhandlingarna leddes vid detta sammanträde av herr förste vice talmannen.

§ 1.

Justerades de vid kammarens sammanträde den 6 innevarande april förda protokollen.

§ 2.

Föredrogos var för sig de på kammarens bord liggande motionerna; och remitterades därvid

till bankoutskottet motionen nr 437 av herr *Prytz*;

till statsutskottet motionen nr 438 av herr *Näslund m. fl.*; samt

till jordbruksutskottet motionerna:

nr 439 av herr *Hansson* i Trollhättan *m. fl.*; och

nr 440 av herr *Sandberg*.

§ 3.

Vidare föredrogos, men bordlades åter statsutskottets utlåtanden nr 35—40, bevillningsutskottets betänkanden nr 13—15 och andra laguskottets utlåtanden nr 31.

§ 4.

Ordet lämnades här efter till herr **andre vice talmannen**, som yttrade: Herr talman! Jag tillåter mig hemställa, att kammaren ville besluta att bland två gånger bordlagda ärenden på morgondagens föredragningslista först uppföra statsutskottets utlåtande nr 8, därefter jordbruksutskottets utlåtande nr 1, jordbruksutskottets utlåtande nr 22, jordbruksutskottets utlåtande nr 23, därefter konstitutionsutskottets utlåtande nr 8 och sedan ärendena i den ordning, de äro upptagna på dagens lista.

Denna hemställan bifölls.

§ 5.

Avgåvos två motioner, nämligen av:

herrar *Larsson* i Göteborg och *Hage*, nr 441, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 217, angående lån till främjande av bostadsproduktionen; samt

herrar *Hage* och *Larsson* i Göteborg, nr 442, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 214, med förslag till förordning om Svenska bostadskreditkassan och om bostadskreditföreningar, m. m.

Nämnda motioner bordlades.

§ 6.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 10 A, till Konungen i anledning av vissa av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1929/1930 under riksstatens tionde huvudtitel, innefattande anslagen till handelsdepartementet.

§ 7.

Till bordläggning anmälades:

statsutskottets memorial, nr 41, i anledning av remiss från första kammaren av en av herr C. G. Hammarskjöld väckt motion;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av den internationella konventionen den 8 november 1927 om upphäavande av förbud och inskränkningar i avseende å införsel och utförsel m. m.;

nr 17, i anledning av väckta motioner om åvägabringande av effektivare kontroll över skattskyldigas inkomstuppgifter m. m.; och

nr 18, i anledning av väckta motioner om ändringar i och upphäavande av förordningen angående nöjesskatt;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 27, i anledning av väckt motion om revision av gällande vattenlag till skydd för jordbruket, den stora allmänheten och kommande släkten;

nr 28, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående expropriation i skäliga fall av vattenkraft i enskild ägo;

nr 29, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående lagstiftning om koncession för förvärv av större mossar; och

nr 30, i anledning av väckta motioner om skrivelse till Kungl. Maj:t angående lagstiftning rörande vanhävd å jordbruk; samt

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 24, i anledning av väckt motion angående fördelning enligt nya grunder av väghållningsskyldigheten inom städerna;

nr 25, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överflyttande från domänstyrelsens till lantförsvarets förvaltning av visst markområde tillhörande kronoparken Åsen invid Uppsala;

nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av ett område, tillhörande Rosenholms övningsfält invid Karlskrona;

nr 27, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av en kronan tillhörig fastighet vid Arlöv i Malmöhus län;

nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtelse av kronan tillhörande jordägarandelar i gruvor;

nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa delar av övningsplatsen Kronobergshed;

nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse för K. H. Larsson från erläggande av visst räntebelopp;

nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överlåtande till Sorsele kommun av visst område av den vid avvitting inom Sorsele socken till kyrkstad avsatta mark;

nr 32, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående efterskänkande av återstående ogulden köpeskilling för ett virkesparti;

nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av viss överenskommelse mellan kronan och Falu stad;

nr 34, i anledning av väckt motion om finansierandet av bulvanhemmanens expropriation; och

nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående viss ändring av bestämmelserna rörande fonden för fiskerinäringens befrämjande jämte en i samma ämne väckt motion;

andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 6, i anledning av väckt motion, II: 302, angående understödjande av verksamheten med s. k. skollovskolonier; samt

andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande, nr 6, i anledning av väckt motion angående vidtagande av åtgärder till befrämjande av ökad nötkreatursexport.

§ 8.

Justerades protokollsutdrag.

§ 9.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Jansson</i> i Edsbäcken	under 2 dagar fr. o. m. den 13 april,
» <i>Carlsson-Frosterud</i>	» 6 » » 15 »
» <i>Nilsson</i> i Hörby	» 4 » » denna dag och
» <i>Anderson</i> i Linköping	» 3 » » den 13 april.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 3.50 e. m.

In fidem
Per Cronvall.
